

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 338.1(478):[339.923:061.1EU](043.3)

MUNTEANU CORNELIU

**ASIGURAREA SECURITĂȚII ECONOMICE DURABILE A
REPUBLICII MOLDOVA ÎN PROCESUL ASOCIERII LA
UNIUNEA EUROPEANĂ**

521.01 TEORIE ECONOMICĂ ȘI POLITICI ECONOMICE

Teză de doctor în științe economice

Conducător științific:

Moldovan Dumitru,
prof.univ., dr.hab., m.-c. AȘM

Autor:

Munteanu Corneliu,
doctorand

Chișinău, 2016

© Munteanu Corneliu, 2016

CUPRINS:

CUPRINS	3
ADNOTARE (română, rusă, engleză).....	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	10
1. ABORDĂRI TEORETICE ALE SECURITĂȚII ECONOMICE DURABILE CA PARTE COMPONENTĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE	16
1.1. Considerații teoretice de bază ale securității economice durabile.....	16
1.2. Analiza amenințărilor asupra securității economice și amplificarea acestora.....	34
1.3. Specificul asigurării securității economice în procesul globalizării și a integrării economice regionale (exemplul UE).....	42
1.4. Concluzii la capitolului 1.....	48
2. SECURITATEA ECONOMICĂ ÎN TEORIA ȘI PRACTICA UNIUNII EUROPENE ȘI REPUBLICII MOLDOVA	50
2.1 Politica implementată de Uniunea Europeană în domeniul securității economice durabile	50
2.2 Dimensiunea economică a securității în procesul integrării europene a țărilor baltice (exemplu: Letonia, Estonia, Lituania).....	64
2.3 Analiza indicatorilor determinanți ai securității economice pentru Estonia, Letonia și Lituania comparativ cu Republica Moldova.....	76
2.4 Evaluarea nivelului securității economice a Republicii Moldova prin prisma unui model econometric	97
2.5 Concluzii la capitolului 2.....	109
3. OPORTUNITĂȚI DE FORTIFICARE A SECURITĂȚII ECONOMICE DURABILE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN PROCESUL ASOCIERII LA UE	111
3.1 Integrarea europeană – principalul instrument de asigurare a securității economice durabile a Republicii Moldova	111
3.2 Asigurarea securității energetice a Republicii Moldova în procesul implementării Acordului de Asociere la UE	125
3.3 Rolul diplomației economice în fortificarea sistemului securității economice (cazul Republicii Moldova)	135
3.4 Concluzii la capitolului 3.....	145
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	147
BIBLIOGRAFIE	150
ANEXE	163
Anexa 1: Indicatorii determinanți ai modelului lui Lino Briguglio	163

Anexa 2: Indicatorii determinanți ai modelului OIM	164
Anexa 3: Structura amenințărilor asupra securității economice și influența acestora în economie	165
Anexa 4: Chestionar privind securitatea economică durabilă	166
Anexa 5: Modalitatea de cooperare între instituțiile Uniunii Europene	168
Anexa 6: Evaluarea principalilor indicatori ai securității economice prin prisma sistemului parametrilor de prag pentru anul 2014	169
Anexa 7 : Top 5 categorii de produse reexportate de Republica Moldova în perioada 2009-2014 (mln \$)	170
Anexa 8: Top 5 destinații pentru reexporturile Republicii Moldova, în perioada 2009-2015 (mln \$)	171
Anexa 9 : Economia subterană în Europa Centrală și de Est	172
Anexa 10: Indicatorul de deschidere (cu componentele sale) a economiilor țărilor baltice și Republicii Moldova în perioada 2000-2015.....	173
Anexa 11: Dependența de importurile strategice (țările baltice și Republica Moldova) în perioada 2000-2015.....	174
Anexa 12: Indicatorii ce caracterizează capacitatea de contracarare a crizelor (2000-2016).....	175
Anexa 13: Indicatorii ce caracterizează capacitatea de absorbție a șocurilor (2000-2016).....	176
Anexa 14: Rezultatele modelelor econometrice pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova.....	179
Anexa 15: Lista reformelor susținute de suportul bugetar UE în cadrul Parteneriatului Estic în perioada 2007-2013.....	180
Anexa 16: Mecanismele diplomației economice pentru asigurarea securității economice durabile	181
Anexa 17: Cererea de produse moldovenești pentru țările partenere.....	182
Anexa 18: Act de implementare (Consilierul UE de rang înalt pentru sistemul bancar)	187
Anexa 19: Act de implementare (Institutul pentru Inițiative de Dezvoltare Economică Avansată).....	189
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	190
CURRICULUM VITAE: MUNTEANU CORNELIU.....	191

ADNOTARE

Numele și prenumele autorului: MUNTEANU Corneliu

Titlul tezei: Asigurarea securității economice a Republicii Moldova în procesul asocierii la Uniunea Europeană

Gradul științific solicitat: teză de doctor în științe economice

Localitatea: Chișinău

Anul perfectării tezei: 2016

Structura tezei: adnotare, introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie (215 de titluri), 149 pagini text de bază, 13 tabele, 26 figuri și 19 anexe. Rezultatele cercetării au fost prezentate în peste 16 conferințe naționale și internaționale și sunt publicate în 12 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: securitate economică durabilă, amenințare, parametri de prag, securitatea individului, capacitate de adaptare, vulnerabilitate economică, securitate energetică, diplomația economică.

Domeniul de studiu: Specialitatea - 521.01 Teorie economică și politici economice

Scopul și obiectivele tezei. Scopul cercetării constă în analiza procesului de asigurare a securității economice durabile prin examinarea instituțiilor, diferitor modele de analiză a variabilelor și elaborarea recomandărilor în baza unui model econometric pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova în procesul integrării europene. În vederea realizării scopului cercetării, au fost stabilite următoarele **obiective**: clasificarea și sistematizarea abordărilor teoretice cu privire la securitatea economică durabilă, identificarea celor mai importante amenințări și găsirea celor mai eficiente mecanisme pentru diminuarea lor; interpretarea critică a influenței fenomenului de integrare regională asupra securității economice durabile a țărilor în dezvoltare; cu scopul de a extrage esența, structura și elementele principale ale securității economice durabile; cercetarea diferitor modele de analiză a securității economice naționale (modelul „Indicatorilor de prag”, modelul lui L. Briguglio) asupra statelor comparabile Republicii Moldova, însă aderate deja la UE (exemplu: Letonia, Estonia, Lituania); relevarea impactului diplomației economice a Republicii Moldova asupra procesului de asigurare a securității economice durabile.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute constă în dezvoltarea analizei teoretico-științifice și corelarea procesului de asigurare a securității prin utilizarea instrumentelor diplomației economice; identificarea factorilor de risc (amenințărilor) la adresa securității economice durabile a Republicii Moldova; realizarea unei analize comparative a nivelului de securitate economică a statelor baltice și a Republicii Moldova; aplicarea unui model econometric propriu, care să evidențieze cei mai importanți factori ce influențează asigurarea unei securități economice durabile a Republicii Moldova; oferirea soluțiilor practice pentru fortificarea securității economice durabile a Republicii Moldova (cu identificarea instrumentelor: normativ-legislative, procesul de asociere al RM la UE, diplomația economică, etc).

Problema științifică importantă soluționată în domeniul investigat constă în elaborarea unui model compus din cei mai semnificativi indicatori de evaluare a securității economice durabile a RM. Recomandările propuse vor contribui la accelerarea procesului de integrare europeană ca instrument esențial și indispensabil pentru fortificarea securității economice durabile a RM.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a tezei reprezintă elaborarea recomandărilor teoretice și practice privind fortificarea securității economice durabile a RM în condiții de integrare europeană.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării date au fost și sunt în proces de implementare în activitatea Înalțului Consilier din partea UE pentru Republica Moldova – Aldona JOCIENE și think-tank-ul Institutul pentru Inițiative de Dezvoltare Economică Avansată (IDEA).

ANNOTATION

Name and surname of the author: MUNTEANU Corneliu

Thesis title: the economic security of the Republic of Moldova in the process of association to the European Union

Academic degree required: PhD thesis in Economics

City: Chişinău

The year of issuance: 2016

Thesis structure: annotation, introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography (215 titles), 149 pages of basic text, 26 figures, 13 tables and 19 annexes. The results of the research were presented in over 16 national and international conferences and have been published in 12 scientific papers.

Keywords: sustainable economic security, threat, the threshold parameters, individual security, resistance capacity, economic vulnerability, energy security, economic diplomacy.

Field of research: Specialty 521.01 - Economic theory and economic policies.

The purpose and objectives of the thesis. The aim of the research is to analyze the process of assuring sustainable economic security by examining institutions, various models of analysis, the variables and to develop recommendations on the basis of an econometric model for assuring sustainable economic security of the Republic of Moldova in the European integration process. In order to achieve this goal, the following **objectives** have been established: the classification and systematization of theoretical approaches concerning economic security, identification of the most important threats and finding the most effective mechanisms for their mitigation; critical interpretation of the influence of regional integration phenomenon on the economic security of the developing countries; in order to extract the essence, structure and main elements of sustainable economic security; research the various models for the analysis of national economic security (the "Threshold indicators" model, the model of L. Briguglio) for similar states with the Republic of Moldova, but already integrated in the EU (example of: Latvia, Estonia, Lithuania); presenting the impact of the economic diplomacy of the Republic of Moldova on the process of assuring sustainable economic security.

Scientific novelty and originality of obtained results consist in the development of the theoretical-scientific analysis and correlation of security assuring process through the use of economic diplomacy instruments; risk factors identification (threats) in the address of the sustainable economic security of the Republic of Moldova; making a comparative analysis of the economic security level of the Baltic States and of the Republic of Moldova; applying an econometric model, which should highlight the most important factors that influence sustainable economic security of the Republic of Moldova; providing practical recommendations for strengthening sustainable economic security of the Republic of Moldova (mentioning the following instruments: legislative, EU-Moldova Association Agreement, economic diplomacy).

Important scientific issue resolved in the field investigated is to develop a model composed of indicators for evaluating sustainable economic security of RM. Recommendations proposed will contribute to the acceleration of the process of European integration as an essential and indispensable tool for strengthening sustainable economic security of Moldova.

The theoretical importance and the applicative value of the thesis represents the elaboration of theoretical and practical recommendations concerning improving the level of sustainable economic security of the Republic of Moldova in the European integration.

Implementation of scientific results: the results of the research have been and are in the process of implementation by EU's High Level Adviser for Moldova-Aldona JOCIENE and the think-tank "Institute for Advanced Economic Development Initiatives (IDEA).

АННОТАЦИЯ

Имя и фамилия автора: Мунтяну Корнелиу

Название диссертации: Обеспечения устойчивой экономической безопасности Республики Молдова в процессе ассоциации к Европейскому Союзу

Академическая степень: Кандидат экономических наук

Город: мун. Кишинев

Год выпуска: 2016

Структура диссертации: аннотация, введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография (215 титулов), 149 страниц основного текста, 26 фигур и 13 таблиц, 19 приложений. Результаты исследований были представлены в более чем 16 национальных и международных конференциях и опубликованы в 12 научных работах.

Ключевые слова: устойчивая экономическая безопасность, угрозы, параметры порога, индивидуальная безопасность, адаптационный потенциал, экономическая уязвимость, энергетическая безопасность, экономическая дипломатия.

Сфера научные интересов: Специальность 521.01 - экономическая теория и экономическая политика

Цель и задачи диссертации. Цель исследования заключается в анализировании процесса обеспечения устойчивой экономической безопасности путем изучения учреждения, различные модели для анализа показателей и разработка рекомендаций на основе эконометрической модели для обеспечения устойчивой экономической безопасности Республики Молдова в процессе европейской интеграции. Для достижения этой цели, были установлены следующие задания: классификация и систематизация теоретических подходов относительно устойчивой экономической безопасности, выявление наиболее важных угроз и нахождение наиболее эффективных механизмов для смягчения последствий; критическая интерпретация влияния региональной интеграции на экономическую безопасность развивающихся стран; для того чтобы извлечь сущность, структуру и основные элементы устойчивой экономической безопасности; исследование различных моделей для анализа экономической безопасности («пороговые показатели», модель Л. Бригулио) на похожих государств с Республикой Молдова, но уже члены ЕС (примеры: Латвия, Эстония, Литва); исследование влияния экономической дипломатии Республики Молдова на процесс обеспечения ее устойчивой экономической безопасности.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов развитие научно теоретического анализа и корреляции процесса обеспечения безопасности за счет использования инструментов экономической дипломатии; определение факторов риска (угроз) в адрес устойчивой экономической безопасности Республики Молдова; осуществление сравнительного анализа уровня экономической безопасности Балтийских государств и Республики Молдова применяя эконометрический модели, которая должна выделить наиболее важные факторы, которые влияют обеспечения экономической безопасности Республики Молдова; предоставление практических решений для укрепления устойчивой экономической безопасности Республики Молдова (законодательные инструменты, соглашение об ассоциации, экономическая дипломатия).

Теоретическая значимость и практическое значение диссертаций представляет разработка теоретических и практических рекомендаций, касающихся устойчивой экономической безопасности Республики Молдова в европейской интеграции.

Внедрение научных результатов: результаты исследования были и находятся в процессе осуществления деятельности высокого советника ЕС для Молдовы в банковской сфере-Алдона Жочиене и аналитического центра: Институт для Развития Прадвинутых Экономических Инициатив (IDEA).

LISTA ABREVIERILOR

AA – Acordul de Asociere
AEEE – Asociația Europeană pentru Energie Eoliană
ALSAC - Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător
APC - Acord de Parteneriat și Colaborare
BEI - Banca Europeană de Investiții
BERD - Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BIRD - Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM – Banca Mondială
BNM – Banca Națională a Moldovei
BNS – Biroul Național de Statistică
CESA - Colegiul European de Securitate și Apărare
CSCE - Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa
CSI – Comunitatea Statelor Independente
E5P - Parteneriatul Europei de Est pentru Eficiență Energetică și Mediu
EaP –Parteneriatul Estic
EBA – Asociația Businessului European
ENI - Instrumentului European de Vecinătate
ENTSO-E – Rețeaua Europeană a Operatorilor de Sistem și de Transport al Energiei Electrice
EUBAM – Misiunea UE de Asistență la Frontiera Republicii Moldova cu Ucraina
EUR – Euro
FEI - Fondul European de Investiții
FMI – Fondul Monetar Internațional
INCE – Institutul Național de Cercetări Economice
IPCC - Comitetului Interguvernamental privind Schimbarile Climatice
ISD - Investiții Străine Directe
ISE – Indice al Securității Economice
LNG - terminalul plutitor de gaze naturale lichefiate
MAEIE – Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene
MDL – lei moldovenești
NATO – Alianța Nord-Atlantică
NIF - Facilitatea Investițională de Vecinătate
OEA - Operatori economici autorizați

OECD – Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare
OMC - Organizația Mondială a Comerțului
ONU – Organizația Națiunilor Unite
OSCE - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OTSC - Organizația Tratatului de Securitate colectivă
PA - Planul de Acțiuni
PDE - Procedura Deficitelor Excesive
PESC - Politica Externă și de Securitate Comună a UE
PEV - Politica Europeană de Vecinătate
PIB – Produs Intern Brut
PISM - Institutului Polonez pentru Afaceri Internaționale
PSAC - Politica de securitate și apărare comună a UE
PSC - Pactul de Creștere și Stabilitate
RIRE – Rata internă de rentabilitate economică
R&D – Cercetare și Dezvoltare
RM – Republica Moldova
SUA – Statele Unite ale Americii
Terminal LNG – Terminal de gaz natural lichefiat
TVA – Taxa pe valoare adăugată
UE – Uniunea Europeană
UEV - Uniunea Europeană de Vest
UNCTAD – Organizația pentru Comerț și Dezvoltare a Națiunilor Unite
UNECE - Comisia economică a Națiunilor Unite pentru Europa
UNIDIR - Institutului Națiunilor Unite pentru Dezarmare și Cercetare
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
UV RBK – Uniunea Vamală Rusia - Belarus – Kazahstan
VAN - Valoarea actualizată netă
VAS - Valoarea Agregată a Statului
ZLSAC – Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei cercetate. Faptul că securitatea economică a devenit un domeniu prioritar pentru politica externă este deja un truism, întrucât țelul de bază al oricărui stat este creșterea nivelului de trai al societății sale. Secolul XXI a adus în prim plan 2 fenomene care de altfel sunt interconectate: globalizarea și regionalizarea. Acestea duc la faptul că relațiile interstatuale devin tot mai strânse și duc la crearea unei rețele dense de conexiuni la nivelul tuturor sectoarelor (politic, economic, social, cultural, etc).

Întrădevăr, influența mediului internațional asupra securității economice durabile a statului este mult mai puternică decât acum 10-20 de ani, dar efectele variază considerabil. O serie de liberalizări în calea comerțului cu mărfuri și servicii, creșterea complexității comerțului internațional, fenomenul globalizării și regionalizării, intensificarea proceselor migraționale, terorismul, au determinat problema securității economice durabile drept prioritatea de vârf a politicilor economice actuale.

În relațiile economice internaționale, principalul obiectiv al oricărui stat „este să promoveze și să influențeze aceste relații pentru maximizarea avantajului propriu, totodată, statul trebuie să armonizeze relațiile naționale cu interesul regional și internațional pentru a reduce situațiile de conflict și majorarea prosperității economice și sociale”. [1, p. 80]

Prin urmare, conceptul de securitate economică include nu numai menținerea la un nivel suficient a stabilității social-politice și militare a statului, ci, în primul rând, dezvoltarea economiei cu scopul de a o include în procesele de globalizare, ce au loc astăzi în comunitatea mondială. Elaborarea politicii externe în domeniul securității economice naționale este sarcina de bază a diplomației economice.

Suportul metologic și teoretic al tezei. Baza metodologică a lucrării o constituie cercetările efectuate în marele centre de cercetare internațională, **suportul informațional** fiind adunat din bazele de date a birourilor de statistică, think-tank-urilor, băncilor centrale din Estonia, Letonia, Lituania, Republica Moldova, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, etc. Dintre economiștii din occident, securitatea economică constituie un domeniu important de cercetare în lucrările lui: J. Viner, P. Samuelson, B. Buzan, M. Kokstaite, M. Porter, G. Breban, A. Geusau, D. Brash, G. Moll, V. Cable, etc. Aceștia pun accent pe asigurarea securității economice durabile în primul rând a individului (abordare microeconomică), dar și a economiei în ansamblu.

Cercetătorii ruși din domeniul securității economice: Л.Абалкин, Терехов Е, Г. А. Атаманов, А.В. Кузнецов, Н.В. Тоганова, А.В. Гутник, В.Сенчагов, В. Савин, В.Тамбовцев

au reflectat în lucrările lor că un instrument eficient în procesul de asigurare a securității economice durabile este potențialul de producere a economiei statului, acesta fiind direct dependent de politicile macroeconomice promovate în stat. Abordarea macroeconomică constituie baza prezentei lucrări.

Drept suport metodologic și teoretic pentru prezenta lucrare au servit lucrările economiștilor în materie de integrare economică, globalizare, creștere economică durabilă și securitate economică. Literatura de specialitate în domeniul securității economice conține articole, monografii și lucrări colective atât a cercetătorilor naționali cât și a celor internaționali. Dintre cercetătorii naționali, în lucrările cărora putem întâlni diferite aspecte ale procesului de asigurare economică sunt: Gr. Belostecinic, D. Moldovan, Țău N., A. Roșca, N. Afanas, E. Feuraș, V. Varzari, V. Ungureanu, Iu. Chifu, V. Juc, P. Roșca, S. Chirca, I. Naval, ș.a fiecare avînd direcții diferite de abordare a acestui subiect. Gr. Belostecinic analizează securitatea economică prin prisma dezvoltării inovaționale, creșterii competitivității naționale și creșterea eficienței în realizarea intereselor țării. În lucrările lui P. Roșca, S. Chirca observăm analiza aspectului politic, social, instituțional al securității economice naționale în condițiile globalizării și integrării în circuitul economic mondial. Țău N. și I. Naval cercetează instrumentul diplomației pentru fortificarea securității economice durabile.

În cadrul cercetării efectuate au fost studiate lucrările de doctorat a dnei C. Bugaian, V. Varzari, D. Ignatiuc, care reflectă securitatea economică a țărilor în tranziție spre economia de piață. Dnul E. Moiseenco a definit securitatea economică națională drept instrument fundamental de adaptare la condițiile globalizării. Atît aceste, cît și alte lucrări reprezintă un aport semnificativ în cercetarea problemei asigurării securității economice durabile.

Scopul lucrării. Analiza procesului de asigurare a securității economice durabile a țării prin examinarea instituțiilor, diferitor modele de analiză, variabilelor și elaborarea recomandărilor în baza unui model econometric pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova în procesul integrării europene.

Din scopul cercetării pot fi dezvoltate următoarele **obiective ale cercetării:**

- Clasificarea și sistematizarea abordărilor teoretice cu privire la securitatea economică și identificarea celor mai importante amenințări și găsirea celor mai eficiente mecanisme pentru diminuarea lor;
- Interpretarea critică a influenței fenomenului de integrare regională asupra securității economice durabile a țărilor în dezvoltare, cu scopul de a extrage esența, structura și elementele principale ale securității economice durabile;

- Identificarea factorilor determinanți ce contribuie la asigurarea securității economice durabile a țării și construirea seturilor de indicatori ai securității economice durabile a Republicii Moldova integrați într-un model econometric;
- Cercetarea diferitor modele de analiză a securității economice (modelul „Indicatorilor de prag”, modelul lui L. Briguglio) asupra statelor comparabile cu Republica Moldova, însă aderate deja la UE (ex. Letonia, Estonia, Lituania);
- Relevarea impactului diplomației economice a Republicii Moldova asupra procesului de asigurare a securității economice durabile.

Metodologia de cercetare. Cercetarea și analiza datelor se bazează pe metodologia deductivă având elemente calitative și cantitative. Metodele teoretice și empirice de cercetare folosite sunt: metoda monografică, analiza sistemică și comparativă a conceptelor, sinteza și analiza datelor statistice, metoda anchetării, analogia și, de asemenea, modelarea asigurării securității economice durabile a țărilor integrate în UE.

În partea teoretică a lucrării, dedicată analizei literaturii de specialitate și principalelor idei și teorii din domeniu, au fost utilizate metodologia analizei comparative, analiza sistemică și sinteza, inducția și deducția, ș.a.

În partea analitică a tezei (capitolul doi și trei) autorul utilizează abordarea empirică ce oferă posibilitatea de a observa legătura dintre anumiți indicatori macroeconomici și analiza acestora prin metoda „pragurilor”. La baza acestei abordări au stat datele statistice ale organizațiilor internaționale (Banca Mondială, FMI, OCDE, OMC, EuroStat, etc.), rapoartele Institutului Național de Cercetări Economice, Băncii Naționale a Moldovei și a țărilor baltice, resursele online etc. Tot în această parte a cercetării am folosit metoda analogiei, care ocupă un loc primordial pe drumul investigațiilor noastre, întrucât explorarea adevărului se face, în orice caz *începe*, cu interpretarea necunoscutului prin ceea ce ne este cunoscut. Astfel, în lucrare se vor regăsi comparații cu unele state europene, comparabile Republicii Moldova (Letonia, Lituania, Estonia, Polonia, România) prin prisma procesului de asigurare a securității economice durabile.

Aplicarea abordărilor metodologice sus menționate au permis analiza și înțelegerea esenței securității economice în corelație cu diplomația economică, aceasta din urmă fiind un instrument în realizarea obiectivelor securității economice naționale durabile. De asemenea, utilizarea acestor metode de cercetare au permis îndeplinirea obiectivelor propuse, scopului și propunerea unor recomandări/măsuri de ameliorare a situației actuale și diminuare a amenințărilor.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Noutatea științifică a prezentei lucrări se bazează pe ideea analizei teoretico-științifică a procesului de asigurare a securității economice durabile și corelarea acestuia cu procesul de integrare europeană, prin utilizarea instrumentelor diplomației economice. Deși, în mediul heterogen al economiei, asigurarea securității economice durabile se realizează prin promovarea unui vector coerent al politicilor economice, diplomația economică este o verigă nevalorificată în totalitatea instrumentelor utilizate de Republica Moldova pentru a atenua efectele nefaste ale amenințărilor existente în acest domeniu. Diplomația economică, în general, este un subiect rar întâlnit în literatura de specialitate națională, iar în calitate de instrument pentru asigurarea securității economice, este abordat în premieră în acest studiu.

În acest sens, noutatea științifică a lucrării constă în:

- ✓ identificarea factorilor de risc (amenințărilor) la adresa securității economice durabile a Republicii Moldova;
- ✓ cuantificarea comparativă a nivelului de securitate economică a statelor baltice (Estonia, Letonia și Lituania) și a Republicii Moldova utilizând modelul „Indicatorilor de prag” modelul lui L. Briguglio;
- ✓ evidențierea și argumentarea factorilor ce influențează asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova;
- ✓ au fost identificate și propuse soluții practice pentru fortificarea securității economice durabile a Republicii Moldova, cu evidențierea celor mai importante instrumente disponibile (elemente normativ-legislative, procesul de asociere a Republicii Moldova la UE, diplomația economică, etc).

Valoarea teoretică a tezei constă în abordarea procesului de asigurare a securității economice durabile prin prisma celor mai importante școli de gândire economică (liberalismul clasic, naționalismul, socialismul, etc), incluzând analiza principalelor amenințări și vulnerabilități ale celor mai importante domenii de activitate: politic, economic, social, etc. Fiind un subiect de primă actualitate, lucrarea cuprinde delimitarea conceptului privind securitatea economică ca parte primordială a securității naționale.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în prezentarea unor concluzii și recomandări pentru sistemul de asigurare a securității economice, care pot fi utilizate la elaborarea unei Strategii de Securitate Economică Națională. Totodată, lucrarea poate fi utilă în procesul didactic pentru nivelul I Licență și la ciclul II Masterat, în cursurile de Istoria gândirii economice, Teorie economică, Strategii și Politici economice, Diplomație economică, etc. Pentru cel din urmă curs,

rezultatele cercetării vor servi ca suport teoretic pentru argumentarea impactului diplomației economice asupra procesului de asigurare a securității economice durabile a Republicii Moldova.

Implementarea rezultatelor. Recomandările practice ale autorului privind asigurarea securității financiare durabile a Republicii Moldova în procesul implementării Acordului de Asociere RM-UE sunt implementate în practică de către Consilierul de rang înalt al UE în RM pentru sectorul bancar – Aldona Jociene. Totodată, modelul econometric elaborat de autor, ce evidențiază cei mai importanți factori ce influențează asigurarea unei securități economice durabile a Republicii Moldova este utilizat de către Institutul pentru Inițiative de Dezvoltare Economică Avansată.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Ideile care au stat la baza cercetării au fost expuse în cadrul a peste 16 conferințe naționale și internaționale din Chișinău, Vilnius, Valencia, Varșovia, Krakow, Torun, Krynica, Budapesta, Cernăuți, Berlin, etc. Totodată, rezultatele cercetărilor au fost incluse în 12 articole științifice din cadrul publicațiilor periodice și revistelor științifice, cu un volum de 5,39 coli de autor.

Mai multe realizări ale cercetărilor au fost aplicate pentru pregătirea a două lecții publice, și anume: Lecția publică „Relațiile economice ale țărilor Parteneriatului Estic cu UE”, AEGEE, 2015, Krakow, Polonia; Lecția publică „Republica Moldova – impactul Parteneriatului Estic asupra procesului de integrare europeană”, Universitatea Mykolas Copernicus, 2015, Torun, Polonia

Sumarul compartimentelor tezei. Obiectivele cercetării și regulamentele în vigoare au condiționat structura tezei, în felul următor: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări generale, bibliografie și anexe.

Capitolul 1 „Abordări conceptual-teoretice asupra securității economice durabile ca parte componentă a securității naționale” include abordarea conceptuală a noțiunii de „securitate economică durabilă” ca un proces și nicidecum ca un fenomen static/contabil. În acest capitol, autorul analizează principalele definiții, concepte, teorii, școli și curente care au utilizat securitatea ca un pilon de asigurare a condițiilor prielnice dezvoltării durabile. Astfel autorul a invocat ideile științifice referitor la securitate a marilor reprezentanți ai curentelor liberalismului economic clasic și neoclasic, naționalismul economic, socialismul economic, ș.a. Totodată, acest capitol cuprinde face referință la măsurile luate pentru a diminua sau a elimina în totalitate posibilitatea apariției unor amenințări, riscuri și vulnerabilități în condițiile secolului XXI, având la bază fenomenul globalizării și regionalizării.

Capitolul 2 „Securitatea economică în teoria și practica Uniunii Europene și Republicii Moldova” conține trăsături distinctive ale sistemului securității economice durabile

ale UE analizate prin prisma celor patru tratate de bază: Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nice și Tratatul de la Lisabona. Capitolul doi urmărește descrierea procesului de asigurare a securității economice durabile prin prisma interacțiunii componentelor (indicatorilor) la nivelul economiei țării, prezintă principalele modele de analiză a securității economice aplicându-le atât Republicii Moldova cât și statelor comparabile (Estonia, Letonia și Lituania) și conține un model econometric ce evidențiază cei mai importanți factori ce influențează asigurarea unei securități economice durabile a Republicii Moldova în procesul de aderare la UE.

Capitolul 3 „Oportunități de fortificare a securității economice a Republicii Moldova în procesul asocierii la UE” include opțiunea Republicii Moldova de integrare în familia țărilor UE, fiind cea mai favorabilă oportunitate de garantare a securității economice durabile. De asemenea, în acest capitol este argumentat rolul Uniunii Europene în fortificarea securității economice a statelor din vecinătate, fiind analizată în detalii Politica Europeană de Vecinătate revizuită, inițiativa Parteneriatului Estic și Acordul de Asociere dintre UE și Republica Moldova.

Compartimentul **„Concluzii generale și recomandări”** prezintă concluziile elaborate pe parcursul cercetării, rezultatele de bază ale analizelor efectuate și recomandările pentru consolidarea și fortificarea securității economice durabile a Republicii Moldova.

Problema științifică importantă soluționată constă în argumentarea că procesul de integrare în Uniunea Europeană a Republicii Moldova este un mijloc de asigurare a securității economice durabile. În acest sens, au fost depistate instrumentele necesare îndeplinirii acestui obiectiv, printre care diplomația economică – fiind unul din cele mai eficiente și nevalorificate instrumente ale politicii externe a RM.

Cuvintele - cheie: securitate, securitate națională, securitate economică, securitatea individului vs securitatea țării, amenințare, parametri de prag, vulnerabilitate economică, dependență, capacitatea de rezistență economică, diplomația economică.

1. ABORDĂRI TEORETICE ALE SECURITĂȚII ECONOMICE DURABILE CA PARTE COMPONENTĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE

1.1 Considerații teoretice de bază ale securității economice durabile

Într-o lume, în care macrostabilitatea, creșterea și dezvoltarea se bazează din ce în ce mai mult pe informații, analize și expertize, „securitatea economică” nu dispune încă de o definiție unanim recunoscută. Varietatea semnificațiilor atribuite acestui concept pare să constituie mai degrabă rezultatul unei conștientizări a realității contemporane decât cel al cercetărilor științei economice.

Pornind de la evoluția conceptului, din greaca antică „securitas” înseamnă – a deține controlul asupra situației. De interes ar fi referirea la Imperiul Roman, unde „Securitas” era zeița ce asigura liniștea imperiului. Astfel, pe fața unei medalii emise în anul 250 d.Hr, în timpul regelui Hostilian, era reprezentată figura zeiței Securitas, iar pe reversul găsim inscripția „libertate în fața amenințării”. Mai târziu, termenul de securitate a derivat din conceptul medieval „raison d’Etat” (rațiune de stat), înțeles ca „stare de necesitate”, prin care guvernul unui stat își rezervă dreptul să invoace măsuri excepționale pentru asigurarea securității statului [2].

Evoluția economică a securității a fost studiată încă din timpurile primelor state antice. Desigur, nu putem vorbi de o veritabilă tratare economică a conceptului, pentru că în acele timpuri nu exista decât o preocupare militară cu privire la conceptul de securitate, iar siguranța, însemna putere (armată) și fortărețe cu pereți de nestrăbătut. Problema securității și a războiului i-a preocupat pe cei mai de vază gânditori ai antichității: **Aristotel, Platon, Cicero, Xenofon**, care s-au referit în lucrările lor la problema păcii și a războiului, a consecințelor acestora, a impactului acestora asupra progresului națiunii. Gândirea renașcentistă, care s-a întins pe perioada secolelor XIV-XVII, se remarcă prin denunțarea războiului, iar siguranța și pacea sunt cele care mențin progresul și dezvoltarea socială.

În gândirea economică, apogeul perioadei renașcentiste se încadrează în doctrina economică, **mercantilismul** (economiiști realiști), sec. XVI – începutul sec. XVIII. Aceștia pun pe primul loc statul, ca gestionar al scopurilor sociale și politice pentru care este generată bunăstarea și ca furnizor al securității necesare desfășurării tuturor activităților economice. Din această perspectivă, mercantiliștii și neomercantiliștii susțin că: „dimensiunea economică a securității este doar o parte a securității naționale, ce reprezintă principala prioritate a statului. Un stat de succes este statul cu o balanță comercială pozitivă.”[3], [4], [5, p. 139-150], [6], [7, p.

2,14]. Cu alte cuvinte, concludem că mercantiliștii considerau comerțul izvorul nesecat al bogăției – adică a securității naționale.

Concepția mercantilistă asupra securității, indiferent dacă este privită la nivel individual sau național, își găsește expresia în stocul monetar existent la un moment dat. Sporirea bogăției sub această formă devine preocuparea centrală atât a indivizilor cât și a statului, acesta din urmă fiind considerat instrumental principal pentru a spori gradul de securizare a țării. Statul puternic și bogat a fost un garant pentru stabilitate și bunăstare, acesta utilizând în special forța maritimă pentru importul masiv de aur, argint și metale prețioase din colonii. Acest instrument este cunoscut ca "zero sum game". Greșeala mercantiliștilor timpurii, după cum observăm de-a lungul istoriei a fost, că nu mărimea importului din colonii însemna siguranța, ci implicarea acestor resurse în circuitul economic.

Deja în liberalismul economic clasic (sec. XVIII), **Adam Smith** în vestita sa lucrare „*Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei*”, menționează: „comerțul și manufacturile au contribuit treptat la o mai bună guvernare și ordine, și totodată la securitatea și libertatea individuală a locuitorilor de la țară, care trăiseră până atunci într-o stare de război permanent cu vecinii și într-o slugarnică dependență față de mai marii lor”. [8, p.314]

Nucleul doctrinei liberalismului clasic a fost economia liberă și că aceasta ar trebui să constituie baza oricărui construct social, iar piața trebuie să fie lăsată să opereze fără intervenția statului și fără influență externă. În viziunea liberală, statul furnizează legile și securitatea în domeniile politic și militar și sprijină constructele sociale în acele arii în care economia nu o poate face. Din această perspectivă, principalul scop al securității constă în dezvoltarea regulilor care creează mobilitatea economiilor naționale. Conceptul "securitatea economică", înțeles în cadrul doctrinei liberalismului clasic, este securitatea relațiilor interstatale (piețe, comerț, etc) și securității economice a persoanelor fizice. În viziunea economiștilor din liberalismul clasic, individul – „homo-economicus”¹ cu interesul personal devine promotorul dezvoltării. Economiiile libere sunt garanții pentru stabilitatea politică, economică, și de securitate.

Principiul fiziocraților, ce a stat la baza doctrinei liberalismului clasic „laissez-faire, laisser-passar, le monde va de lui-même”², a fost susținut și de renumitul economist englez, reprezentantul doctrinei neoclasice, **Alfred Marshall**. Acesta a subliniat că în orice economie există forțe care tind să formeze un echilibru. Exemplul cel mai elocvent este formarea prețului de echilibru în lupta cererii și ofertei. [9, p.196]

¹ „homo-economicus”- omul economic, rațional, avar, lacom, individualist ce își îndeplinește interesul propriu

² laissez-faire, laisser-passar, le monde va de lui-même – din fr. Lăsați să se facă, lăsați să treacă, totul se dezvoltă de la sine, sau altfel spus, lăsați lucrurile să-și urmeze cursul firesc, concept din doctrina liberalismului clasic ce subînțelege neimplicarea statului în economie.

La sfârșitul anilor 1990, sociologul francez **Pierre Bourdieu** [10] se întreabă: „Lumea economică, este ea oare o ordine perfectă, cum susține doctrina liberalismului clasic și în special principiul „laissez-faire, laisser-passer”? Liberalismul clasic urmărește responsabilizarea individului și slabirea/abolirea solidarității colective ceea ce a dus la decalaje imense între bogați și săraci și lupta fiecărui individ/stat împotriva tuturor. Putem afirma că fenomenul globalizării face trecerea la liberalism „pe nesimțite”. Actualmente, doar 8% din populația planetei trăiește în siguranță economică. [11, p.132] Securitatea economică a unei țări depinde în mare măsură de ideile, tendințele și doctrinele economice implementate. În această eră de noi reconfigurări în economia mondială, se poate greși ușor, iar consecințele pot fi dramatice, întrucât securitatea economică durabilă nu este ceva ce se poate realiza într-o zi sau într-un an.

O luptă deschisă împotriva ideilor liberalismului clasic a fost dusă de doctrina socialistă, care afirma că economia planificată constituie baza dezvoltării durabile și a progresului, iar statul nu poate exista în afara acestei logici, sarcina sa fiind aceea de a „guverna” economia în funcție de scopurile politico-sociale ale justiției și echității. Socialiștii pun accentul pe securitatea celui slab din punct de vedere economic și împotriva celui puternic, bogat. **Charles Fourier**, reprezentant al socialismului utopic menționează „că munca este o necesitate înăscută, o pasiune naturală a fiecărui om”. [12, p. 213] Munca, detestată în societatea capitalistă din cauza exploatării, insecurității, șomajului, extenuării și monotoniei, devine – în „sistemul socialist” – o necesitate a vieții și cel mai important instrument în asigurarea securității economice durabile. **V.I. Lenin**, în lucrările sale faimoase dedicate imperialismului, a reflectat acest aspect prin prisma securității economice individuale. Potrivit lui Lenin [13, p.110-119] "liberalismul este exploator, competitiv și violent". Lenin înțelege imperialismul ca un stadiu special (monopol) al capitalismului, unde monopolurile și oligarhia luptă pentru dominație în loc de a lupta pentru libertate.

De notat că tematica imperialismului, pe lângă versiunea leninistă-clasică a fost abordată și de "**Școala** **Dependencia**" [14, p.45-60], [15], [16, p.167-178], care a completat punctul de vedere cu privire la insecuritatea economică a muncitorilor. Vom utiliza noțiunea propusă de Paul Viotvi – conferențiar universitar la Universitatea de studii internaționale „Josef Korbel” din Denver și Mark Kauppi - economist și profesor la Georgetown University, aceea de „globalism”, fiind mai oportună cu contextul teoriei. În continuarea acestei idei, sociologul Immanuel Wallerstein explică securitatea economică ca relația bipolară între centru și periferie. Astfel globaliștii, susțin că statele cu o securitate economică stabilă sunt cele care sunt în centrul sistemului capitalist, și statele slabe sunt cele care sunt periferia acesteia. Fiind în centrul și

creând sistemul capitalist, acestea își garantează securitatea economică proprie, și în consecință și a statelor periferic-poziționate.

Politologul danez Barry Buzan, în vestita sa lucrare “Popoarele, statele și teama”, îl citează pe Walter Lippmann, utilizând definiția acestuia, publicată în 1962 în studiul “Discord and Collaboration. Essays on International Politics”, care spune că „O națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină, obținând victoria într-un război” [17]. Noțiunea „securității” a suferit numeroase modificări de-a lungul timpului. Ian Bellany – directorul Centrului de Studii a Securității Internaționale, Universitatea din Lancaster, SUA, scrie că „securitatea, în sine, este o relativă absență a războiului” combinată cu un nou factor psihologic, reprezentat de „o relativ solidă convingere că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere” [18]. Laurence Martin – ex cancelarul universității Newcastle din SUA, utilizează abordarea economică în definirea securității: „securitatea este asigurarea bunăstării viitoare” [19]. În anii '60, bunăstarea era considerată ca fiind rezultatul direct și neproblematic al creșterii economice, însă teoriile sociale și economice ulterioare au infirmat această ipoteză, considerând că la fel de importanți sunt și factorii culturali și psihologici.

Ambiția de a controla totul, de a planifica totul este caracteristica de bază a doctrinei socialiste. Ea decurge din dorința de a asigura stabilitate vieții economice, politice, sociale, culturale, etc. Prețul plătit pentru astfel de ambiții este însă foarte mare. Planificarea centralizată excesivă de tip socialist – adică absolutul control a tot ce mișcă – deflexibilizează economia, o scoate din dinamismul ei creator și o transformă într-un uriaș cu picioare de lut. [11] Planificarea centralizată excesivă, gigantismul și inflexibilitatea economică duc economia spre faliment.

Pe parcursul secolului al XX-lea, mai ales după cel de-al doilea război mondial, protecția socială s-a constituit într-una dintre coordonatele majore ale politicilor economice ale tuturor statelor și a condus la obținerea celor mai bune rezultate în țările dezvoltate. Din motive de securitate, în secolele V-IX, țăranii liberi din diferite sate s-au pus sub protecția nobililor. Astfel, în evul mediu țăranii și-au pierdut libertatea și au devenit „servitori”. Clasa muncitoare trebuie să-și accepte rolul său în schimbul securității sociale oferite de către stăpâni.

Economistul german **Friedrich List (1789–1846)**, reprezentant al naționalismului economic și protecționismului a dat lumii un nou model a cărui esență o formează **protecționismul temporar**. [20, p.301] Modelul listian denunță politica liberală și concurența perfectă, considerând închiderea temporară a frontierelor pentru produsele importate este un

instrument de asigurare a securității interne, securității producătorului autohton, oferindu-i condiții favorabile dezvoltării sale.

Student al economistului american și sociologului **Thorstein Veblen** – un reprezentant de vază a instituționalismului economic, **Wesley Mitchell (1874-1948)** la sfârșitul secolului XIX afirmă că „*principala sarcină este promovarea atentă a planificării sociale sau naționale, pentru eliminarea fluctuațiilor și asigurarea libertății economice și a unei crescânde securități*”. Instituționalismul economic a susținut ideea că singura sursă de stabilitate și securitate din sistemul economic o constituie instituțiile.

Un număr impresionant de lucrări științifice dedicate subiectului „securității economice” găsim în literatura rusă. Această problematică a ajuns ca un imperativ în atenția economiștilor ruși mai ales după căderea Uniunii Sovietice. Un aport imens în analiza și descrierea securității economice au adus economiștii ruși Л.Абалкин [21], Терехов Е [22], Г. А. Атаманов, Рогачев, А. Ф [23], Дидык В. [24], В.Сенчагов [25] [26], В. Савин [27], В.Тамбовцев [28], și alții.

În analiza „securității economice” au participat activ și cercetătorii-economiști din Occident – В. Buzan [17], Martin L. [19], P. Otawski [29], Rupert Mark [30], M. Kokstaite [31], etc. Acest fenomen este reflectat în lucrările lor echivalent cu alte categorii cum ar fi stabilitate, dezvoltarea durabilă, competitivitatea, eficiența, prin prisma asigurării securității economice a individului. Ei au operat cu noțiuni ca: securitatea venitului, securitatea job-ului, securitatea angajării, etc indicatori care se referă mai mult la siguranța individului, ca nucleu al abordării occidentale.

În Republica Moldova problematica securității a fost reflectată în lucrările lui Gr. Belostecinic [32]; D. Moldovan [33]; A.Roșca [34, p.26]; Juc V., Rusandu I., Ungureanu V. [35, p. 148-155]; E. Feuraș [36, p. 7-23]; I. Naval [37, p.199]; ș.a, care cercetează securitatea economică națională prin prisma politicilor promovate de RM în condițiile globalizării și integrării în cadrul relațiilor economice internaționale, enunțând problemele actuale cu care se confruntă economia națională și identificând soluții pentru diminuarea amenințărilor la adresa Republicii Moldova.

Pe parcursul sec. XX și la începutul secolului XXI s-au format o serie de definiții cel mai des utilizate pentru definirea securității economice. În sens larg, în literatura de specialitate se folosește definirea sinergetică, care întruchipează în sine abordarea din punct de vedere a intereselor statului, a amenințărilor a stabilității, a posibilității de auto-dezvoltare, etc. Astfel, în opinia lui Toma A., securitatea presupune *protecția necesității evidente, fiziologice, social-economice, spirituale și situaționale de resurse, tehnologii, informații și idealuri morale, necesare activității vitale și prosperării populației*. [38, p.108]

Dicționarul economic „Manager” [39] definește securitatea economică ca un element esențial al securității oricărui stat concretizat în existența condițiilor de exercitare deplină a dreptului statului respectiv de a dispune în mod absolut liber, fără nici o ingerință sau îngrădire, din afară, în armonie cu propriile sale interese.

Dicționarul de științe politice „Blackwell” menționează că securitatea este un concept utilizat în discuțiile despre politica externă, dar care se pretează și la situații privind indivizii sau statele. Securitatea este atât o chestiune de percepție, cât și una de circumstanțe materiale. O altă precizare necesară o aduce *Dicționarul de relații internaționale „Penguin”*: securitatea nu trebuie analizată în termeni absoluți, ci în termeni relativi (de mai mult sau mai puțin).[40, p.30]

Conform *Dicționarului de psihologie „Penguin”*, securitatea este „un sentiment de încredere, siguranță, de lipsă a fricii sau a anxietății, în special în legătură cu îndeplinirea unor nevoi prezente (sau viitoare) ale unei persoane”. Definiția poate fi lărgită prin enumerarea altor agenți ai insecurității, ai pericolului, cum ar fi spionajul, furtul, sabotajul, etc. sau poate fi generalizată pînă la forma din DEX: „*Faptul de a fi la adăpost de orice pericol, sentiment de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare*”.

După cum subliniază doctorii în științe filosofice Г. А. Атаманов, Рогачев, А. Ф [23, p.132], „Este limpede că este imposibil de studiat un fenomen fără a defini profund conceptul și a-l caracteriza. Pentru început, este primordial a defini noțiunea „securitatea” și toți subiecții asupra cărora securitatea influențează. Securitatea este situația în care subiectul se află în afara oricărui pericol”.

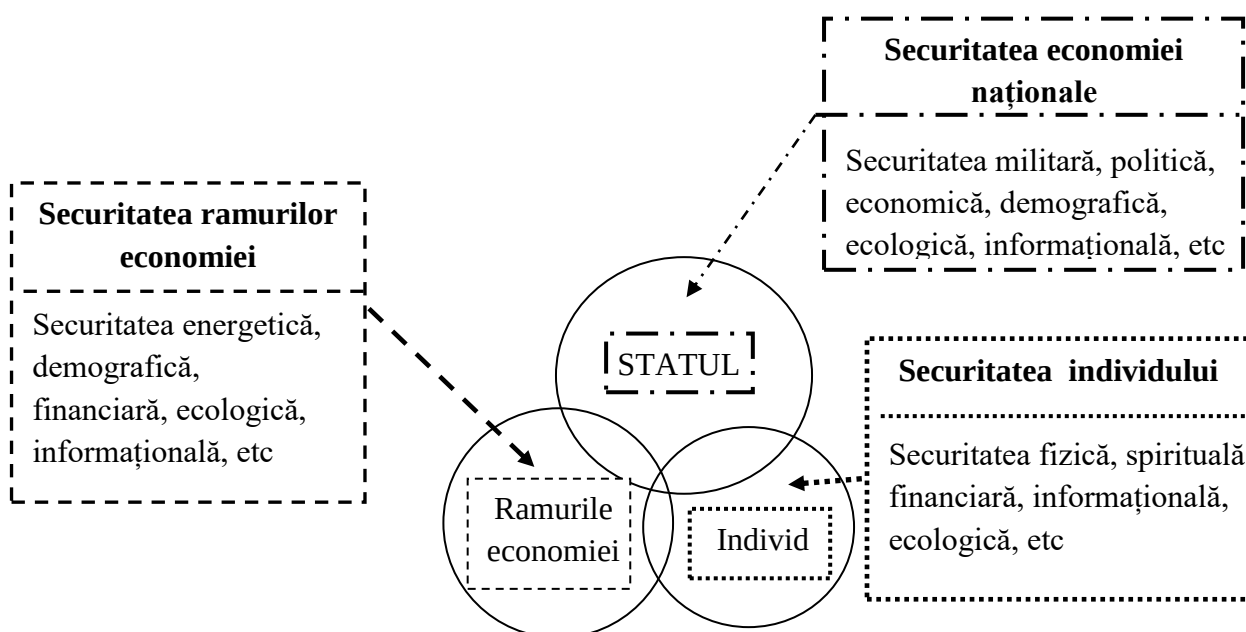

Figura 1.1 Sistemul subiecților și tipurile securității naționale
Sursa: Elaborat de autor în baza – [41], [42, p.598 – 624]

Potrivit lui Grizold [41] și Buzan [42], conceptul modern de securitate poate fi împărțit în trei nivele³: **securitatea individului, securitatea ramurilor economiei, securitatea economiei naționale**. Din acest considerent putem vedea că nu putem avea o definiție uniformă/holistică pentru securitate. Pentru a asigura securitatea persoanelor, ramurilor economiei și statului ca un fenomen indispensabil apare nevoia de ființe rezonabile, grupuri sociale/politice, comunități și instituții ale statului care vor preveni, izola și elimina factorii de risc.

Noțiunea de „securitate economică” este întâlnită extrem de des în strategiile naționale, inclusă ca prioritate în agendele conferințelor internaționale, fără ca în literatura de specialitate să existe definiții unanim acceptate de toți cercetătorii din domeniu. În cele mai multe lucrări adiacente temei, se întâlnesc definiții sau explicații intuitive referitoare conceptului, ca de exemplu: „siguranța zilei de mâine”, care intră în substituție cu alți termeni ca: prosperitate, bunăstare, standard de viață adecvat, independență economică, etc.

O explicație succintă a modului în care au evoluat conceptele de securitate economică, subliniază că acestea au cunoscut două abordări:

- Microeconomică – standarde înalte de viață pentru cetățeni;
- Macroeconomică – creșterea puterii economice naționale. (Figura 1.2)

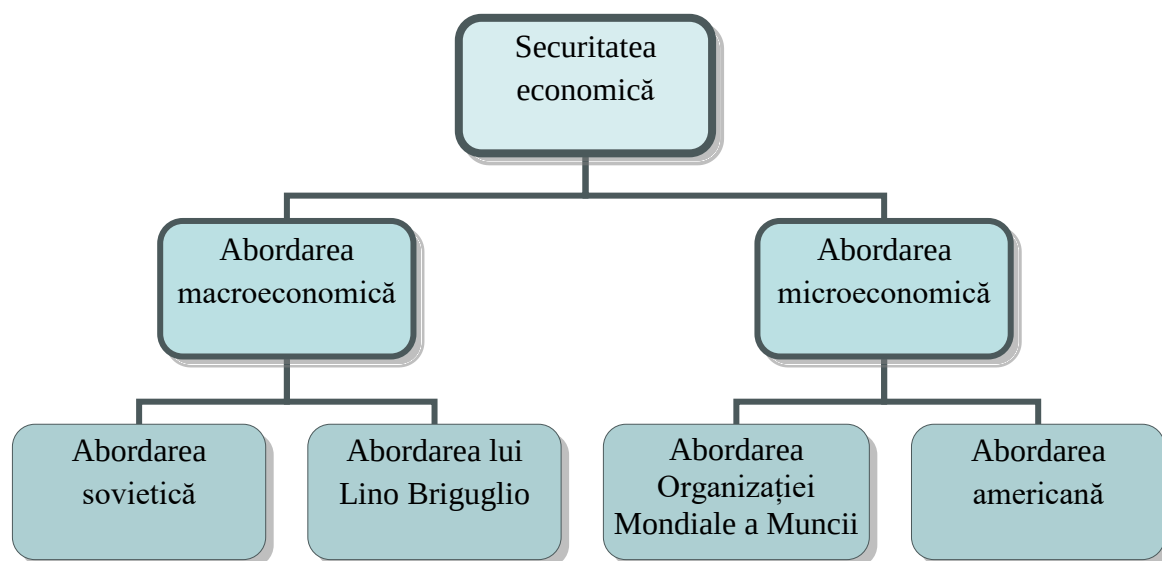

Figura 1.2 Sistemul abordărilor în cercetarea securității economice

Sursa: Elaborat de autor în baza [27], [43], [44], [45]

Abordarea macroeconomică a conceptului securității economice a avut o geometrie complexă. În special, observăm ca în perioada celui de al doilea război mondial percepția

³ Există și alte posibilități de a diviza conceptul de "securitate" în subnivelele, prin urmare, cinci noțiuni de bază: securitate națională, internațională de securitate, securitatea regională, transnațională de securitate și global de securitate [76]. Buzan et al., a construit definiția conceptului de "securitate" din cinci niveluri de analiză, cele mai frecvent întâlnite: (i) sistemul internațional, (ii) subsistemului internațional, (iii) de unități, (iv) subunități, (v) persoane fizice.

securității economice era văzută ca politica statului în domeniu comerțului, politica monetară și cea fiscală. Aceste instrumente serveau pentru promovarea intereselor statului în exterior.

Într-o lume divizată în două grupuri de state care aveau ideologii și sisteme politice diametral opuse (razboiul rece), economia a devenit parte prioritară a securității naționale. Anume în această perioadă securitatea economică durabilă era înțeleasă ca un proces de menținere a stabilității economice și dezvoltare durabilă (asigurarea cu furnizori și evitarea prețurilor exagerate).

Abordarea sovietică. Este de constatat că, pentru Uniunea Sovietică, securitatea economică se fundamentează în baza abordării macroeconomice – și anume pe potențialul producției. Prin această concluzie ne apropiem cel mai mult de definiția securității dată de economistul, doctorul în științe economice, В.Тамбовцев, „*sub securitatea economică a unui sau altui sistem se subînțelege starea sistemului de producție ce asigură capacitatea de atingere a scopului întregului sistem.*” [28] Însă această definiție fiind foarte generală accentuează că securitatea economică privită din perspectiva potențialului de producție este rezultatul unor politici economice promovate eficient ce reduc la minimum expunerea statului la amenințări, prin acumulare de vulnerabilități care pot deveni riscuri.

În context, trebuie să amintim de o importantă părere în domeniul securității economice făcută de economistul sovietic, doctor în științe economice, profesorul В.Сенчагов: „*esența securității economice poate fi definită ca o stare a economiei și instituțiilor de putere prin care se asigură protecția garantată a intereselor naționale, dezvoltarea generală a statului orientată social, potențialul militar suficient, chiar și în cazul dezvoltării mai puțin favorabile a proceselor de ordin intern și extern.*” [26]

O definiție a conceptului din punct de vedere macroeconomic, o găsim și la Wolfgang Hager – cercetător economic la Universitatea Europeană din Florența, care face o paralelă între securitatea economică și stabilitatea politică menționând că „*astăzi, securitatea economică ține cel mai mult de consensul politic. O criză politică va mări vulnerabilitatea întregului continent european.*” [46, p. 168]

La fel ca В.Сенчагов, economistul sovietic В. Савин definește securitatea economică în limitele naționale, considerînd că „*securitatea economică prezintă un sistem de apărare a intereselor vitale ale statului. În calitate de obiecte a apărării pot servi: economia națională în general, o regiune a țării, o ramură a economiei, persoanele juridice și fizice ca subiecte ale activității economice.*” [27] O așa abordare este prea generalizată avîndu-se în vedere folosirea unor și aceleași principii atît pentru ramuri ale economiei, state, regiuni, cît și pentru indivizi (fie

persoane fizice sau juridice). Astfel, fiind luată în considerare doar cazul static, fără a analiza aspectul dinamic al problemei asigurării securității economice durabile.

Depistînd acest neajuns, renumitul academician rus Л.Абалкин a încercat să completeze definiția, spunînd că: „*securitatea economică este starea sistemului economic, care permite dezvoltarea dinamică și eficientă, soluționarea problemelor prin care statul are posibilitatea de a elabora și implementa o politică economică independentă.*” [21]. Oferind o definiție destul de cuprinzătoare, economistul, totodată privește securitatea economică în afara celor două fenomene principale a sec. XXI – regionalizarea și globalizarea lumii.

Înțelegerea conceptului de securitate economică ca "*o caracteristică esențială calitativă a sistemului economic, ce specifică capacitatea sistemului de a menține condiții de viață normale ale populației, furnizarea durabilă de resurse pentru dezvoltarea economiei naționale*" sau ca "*capacitatea economiei pentru a satisface eficient nevoile societății la nivel național și internațional*" este definiția propusă de savantul rus Тепехов Е. [22, p.33]

De asemenea, abordarea macroeconomică are susținători și printre unii economiști din SUA. În viziunea Secretarului de Stat pentru Securitate al SUA, Robert Mc. Namara (1916-2009): „*Securitatea este dezvoltare și fără dezvoltare nu poate exista securitate. Dezvoltarea înseamnă progrese în plan economic, social și politic. Ea înseamnă un standard de viață rezonabil, iar ceea ce este rezonabil trebuie permanent redefinit în raport cu fiecare stadiu de dezvoltare*” [47].

În acest sens Belostecnic G., Sakovici V., Moiseenko E. consideră că asigurarea securității economice depinde de respectarea a patru factori principali: aprovizionarea cu resurse energetice, cu resurse minerale, cu produse alimentare, siguranța transportului maritim. [32, p.118] După cum observăm, majoritatea definițiilor securității economice naționale în condițiile asigurării durabilității acesteia, trebuie să îndeplinească anumite condiții. Credem că putem generaliza aceste condiții, la următoarele:

- în primul rând la bază definiția cuprinde condițiile necesare supraviețuirii;
- în al doilea rând, radicînd dincolo de prima condiție, atunci definiția include diminuarea amenințărilor și vulnerabilităților;
- în al treilea rând, este necesar a fi evidențiat condițiile de îmbunătățire sau cel puțin de menținere durabilă a poziției statului pe arena mondială, avînd instituții viabile și potențial competitiv.

În anii 1990, procesul asigurării securității economice era analizat folosind metodologia sistemului de indicatori „plafon” a economiei.

Anume acești indicatori, orientativi, se recomandă a fi utilizați în calitate de „praguri” pentru identificarea stării obiectului asigurării securității economice. În opinia tuturor cercetătorilor din domeniul securității economice, indicatorii caracterizează limitele, ignorarea cărora "împiedică dezvoltarea normală a economiei și a sferei sociale și duce la formarea tendințelor distructive în sfera producerii și calitatea vieții". [48, p. 455] În procesul de analiză a securității economice, nu au importanță atât indicatorii cât plafoanele acestora. Parametrii de prag (plafoanele) sunt mărimi limită, încălcarea cărora, duce la perturbarea dezvoltării economice, la o dezvoltare greșită, sau la stagnare.

Analiza sistemului de parametri de prag ai securității economice evidențiază mai multe probleme practice. Astfel, această metodologie generalizează, ceea ce fiecare stat are specificul său. Totodată, metodele de colectare și studierea acestora diferă de la o țară la alta, ceea ce îngreunează comparabilitatea rezultatelor. Deși în literatura de specialitate nu observăm un răspuns unanim referitor la întrebarea , care sunt aceste plafoane, experiența mondială arată, că unele state, depășind plafoanele, se dezvoltă mai stabil decât cele care le respectă cu strictețe. Considerăm că există o necesitate de a revizui pragurile critice și de a diviza nivelele pragurilor pentru grupuri de țări (eg: mici – în curs de dezvoltare, state de mărime medie – cu nivel mediu de dezvoltare și state cu nivel înalt de dezvoltare economică).

Observăm că referințele din literatura de specialitate rusă despre securitatea economică au o abordare macroeconomică, analizând economia integral. La etapa inițială acestui concept i se atribuia mai mult un aspect politic decât economic. Treptat aspectul economic al conceptului securității statului a început să prevaleze asupra politicului. Însă, această abordare a întâlnit critici chiar și printre economiștii ruși. După mai bine de 20 de ani s-a concluzionat că „abordarea securității economice din punct de vedere macroeconomic trebuie combinată cu alte abordări - diferite fundamental pentru studiul fenomenului securității economice.” [49, p. 208] În așa mod, a fost inițiată ideea analizei nivelelor securității economice.

Analiza nivelelor securității economice a permis focusarea atenției asupra celor mai importante aspecte ale acestui proces. Anume asigurarea securității economice a individului semnifică punctul de pornire în asigurarea securității economice a sistemului economic internațional. Securitatea individului stă în responsabilitatea statului, iar securitatea națională se asigură în mediul internațional. „Ordinea necesită reguli, regulile necesită autoritate și autoritatea este exercitată în numele poporului de stat”. [50, p.167] În literatura de specialitate focusarea pe securitatea umană, prin urmare, nu înseamnă sfârșitul rolul statului; mai degrabă, consolidează rolurile și responsabilitățile statului.

Organizația Internațională a Muncii, instituție care desfășoară un program axat pe securitatea economică – „InFocus Programme on Socio-Economic Security”, prezintă securitatea economică prin două componente: securitatea socială elementară și securitatea legată de muncă. *Securitatea socială elementară* se definește prin “accesul la infrastructura legată de nevoile de bază, privitoare la sănătate, educație, locuință, informație și protecție socială”. Securitatea legată de muncă se definește prin 7 dimensiuni, reunite într-un indicator al securității economice.

O contribuție esențială în evoluția conceptului de securitate, în sensul reformulării și lărgirii cadrului de cuprindere, a fost adusă de “Școla de la Copenhaga” cu reprezentanții săi: Ole Wæver, Jaap de Wilde, Jahn Egbert, Pierre Lamaitre, și alții. La baza acestei școli a stat un demers din anul 1991, care a servit drept un cadru de cercetare amănunțit a deficitelor de abordare de pînă atunci. Politologul danez Barry Buzan – membru de vază a Școlii de la Copenhaga, în vestita sa lucrare “Popoarele, statele și teama”, apărută în 1983 [17], a reușit să compileze încercările colegilor săi de a defini conceptul de securitate economică, fiind o privire complexă asupra procesului de asigurare a securității economice. El a reușit să evite extremele și a inițiat și a fundamentat un concept “umbrelă” pentru cele două abordări. Astfel, găsim o tratare a conceptului ce face corp comun atît microeconomic, cît și macroeconomic: „Securitatea economică națională ține de interacțiunea cu mediul înconjurător (extern), în împrejurări în care nu este amenințată bunăstarea oamenilor, puterea, și chiar stabilitatea politică a statului”. [17, p.247]

Pentru cercetătorii din domeniul securității economice această abordare a fost cea mai completă. Astfel, ea a fost preluată și dezvoltată de profesorul de la Universitatea din Exeter – Marea Britanie - Lino Briguglio, care a început să exploareze conceptul din punct de vedere al cuantificării acestuia. Modelul său reprezintă securitatea economică din perspectiva vulnerabilității economice și capacității de rezistență (contracurarea crizelor și absorbția șocului).

Cu toate acestea, acest model exclude diverși factori. Astfel, pentru o analiză mai complexă a problematicii securității economice, în ecuație apare partea ce ține de analiza politicilor și eficienței promovării reformelor în cadru economiilor studiate. Pentru statele mici, avînd în vedere sistemul de relații economice internaționale, parte a unor tratate multilaterale, complexe din punct de vedere a angajamentelor, vulnerabilitatea economică trebuie analizată prin prisma politicilor economice armonizate și al unui mix de politici impuse de vectorul principal de dezvoltare – integrarea în familia UE.

Rezistența economică, în contrast cu vulnerabilitate economică este definită ca un indicator compus din variabile relativ subiective. [44] Abordarea propusă de L. Briguglio pentru măsurarea rezistenței a fost asocierea strînsă a rezistenței economice cu creșterea economică și

raportarea variabilelor de rezistență la PIB. În viziunea sa, Monika Kokstaite încearcă să dezvolte această abordare, completând-o cu anumiți indicatori. [31, p. 29-38] În varianta finală (figura 1.3) capacitatea de rezistență a economiei are la bază variabilele: contracararea crizelor și absorbția șocurilor avînd aceeași pondere fiecare (Anexa 1).

Altă parte a capacității de rezistență, referindu-se la capacitățile de absorbție a șocurilor este mult mai complexă. Este alcătuită din numeroase variabile ce corespund la patru grupe de bază: eficiența pieței, guvernare eficientă, dezvoltarea socio-umană, sustenabilitate.

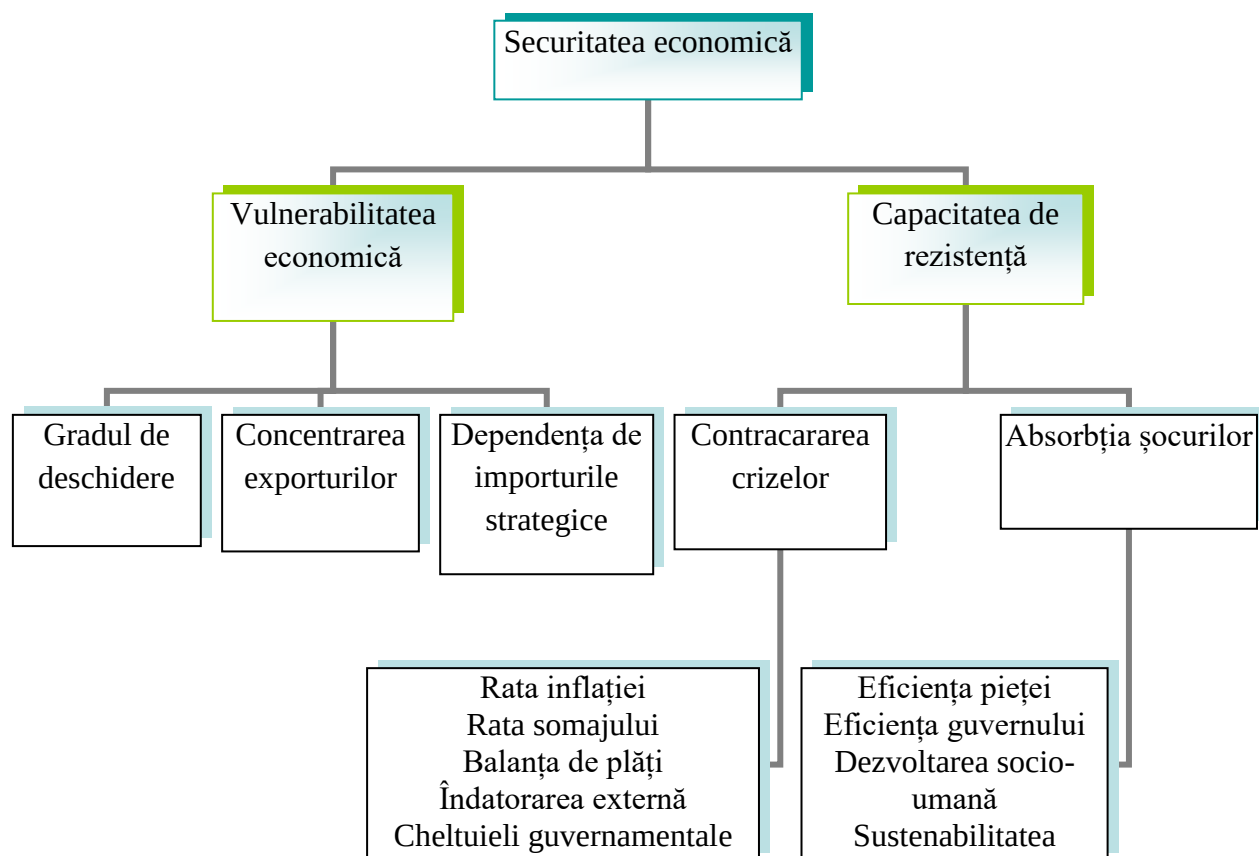

Figura 1.3 Modelul cuantificării securității economice (abordarea lui Lino Briguglio)

Sursa: Elaborat de autor în baza [44, pag.52-79], [31]

Abordarea microeconomică Pornind de la schimbările în curs de desfășurare pe plan internațional și de la transformările care au avut loc pe plan intern, securitatea economică tinde spre acumularea de aspecte noi, importante pentru însăși existența omenirii. În așa fel, conceptul de securitate economică a devenit subiectul noilor dezbateri între tradiționaliști, pe de o parte, și pozitiviști, constructiviști și postmoderniști, pe de altă parte. Problema a fost, abordarea sintagmei „securitate economică”, subliniind tocmai securitatea individului sau, așa cum o denumesc unii specialiști – „securitatea umană”. [51, p. 3-11]

Astfel, Mark Rupert, în lucrarea sa „International Relations Theory” definește securitatea economică a individului ca „Venituri stabile și alte surse pentru a menține un standard de viață în

prezent și în viitorul previzibil ceea ce presupune: solvabilitate continuă, cash-flow predictibil, utilizarea eficientă a capitalului uman. [30]

Președintele Institutului Francez de Relații Internaționale - Thierry de Montbrial, în lucrarea sa „Jurnal românesc” și-a focalizat studiile asupra dezvoltării continue a individului în societate: „Eu cred că progresul – considerat din punct de vedere colectiv – constă în consolidarea condițiilor externe de împlinire în viața fiecărui individ. Prin urmare, scopul major al progresului este demnitatea individului”. [52]

Observând evoluția în timp, categorizăm că aria studiilor de securitate economică contemporană (de după războiul rece) utilizează abordarea anglo-saxonă (microeconomică), având unul dintre cele mai complexe rapoarte ale securității individului - Raportul Organizației Mondiale a Muncii (figura 1.4). Acesta a lansat metodologia calculării unui Indice al Securității Economice (ISE), pornind de la identificarea a 7 dimensiuni care compun securitatea socio-economică:

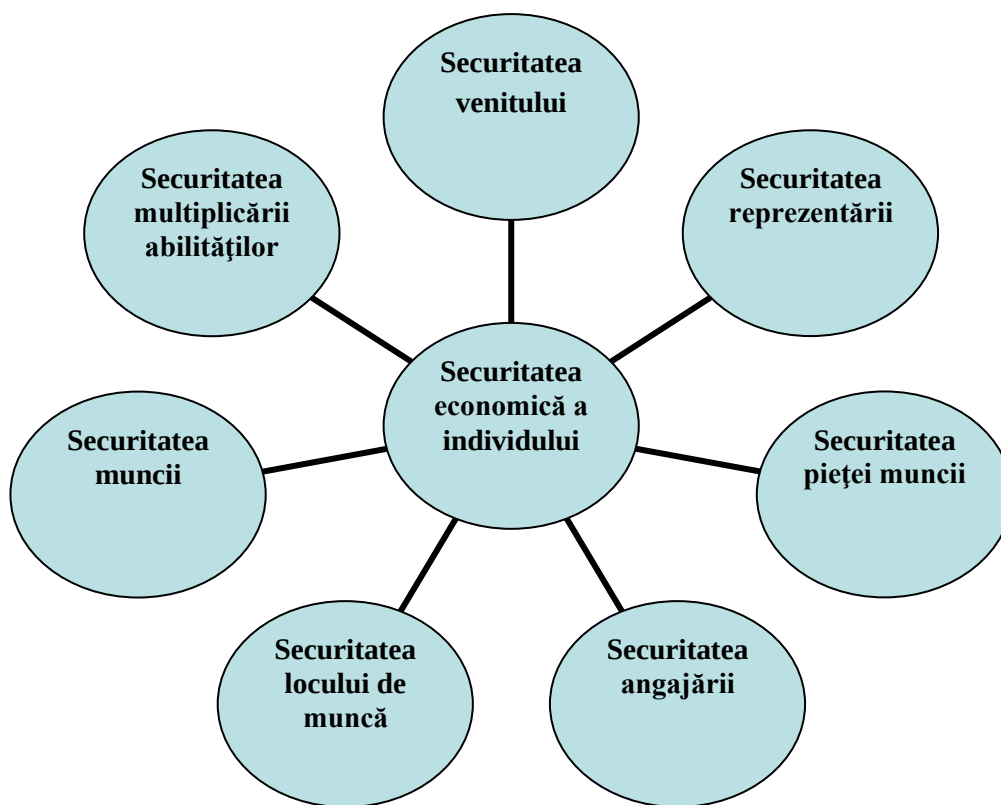

Figura 1.4 Modelul cuantificării securității economice
(abordarea Organizației Mondiale a Muncii)
Sursa: Elaborat de autor în baza [45]

Fiecare indice (Anexa 2) este cuantificat printr-un indicator, calculat pe baza altor variabile, Indicele Securității Economice (ESI) fiind calculat prin formula:

$$\text{ISE} = \text{LMSI} + \text{EPSI} + \text{JSI} + \text{SSI} + \text{WSI} + 2 \cdot \text{RSI} + 2 \cdot \text{ISI},$$

unde Indicelui Securității Venitului și Indicelui Securității Reprezentării li se oferă o pondere dublă, din motiv că securitatea elementară a salariului este esențială pentru viață și securitatea reprezentării este de o importanță majoră pentru cei vulnerabili.

În raportul „Economic Security for a Better World”, cercetătorii OIM au împărțit țările supuse analizei, 90 la număr ce reprezentau 85% din populația lumii, în 4 categorii, în funcție de performanțele în materie de securitate economică. Astfel, o primă categorie este cea a statelor etalon, care fixează tendințe (*pacesetters*), care cuprinde state cu politici, instituții și rezultate bune. A doua categorie este cea a statelor pragmatice (*pragmatists*) și este format din țările care au rezultate bune în ciuda unor instituții și/sau politici mai puțin eficiente. A treia categorie, a statelor convenționaliste (*conventionals*), cuprinde state cu instituții și politici aparent bune, care însă nu au rezultate pe măsură. În fine, ultima categorie este cea a statelor în care mai sunt multe lucruri de făcut (*much-to-be-done*).

Abordarea americană. Indicele de securitate economică (ISE) măsoară cota de cetățeni americani care înregistrează o scădere de 25% din venitul disponibil familiei, fie din cauza unei scăderi a venitului sau a unei creșteri în cheltuielile medicale sau o combinație a celor două, și care duc lipsă de o siguranță financiară adecvată pentru a face față acestor situații. Un indice ISE mai mare indică, prin urmare, o mai mare insecuritate, exact ca o rată a șomajului în creștere, care dă semnale de alertă.

În prezent ISE oficial se calculează din 1986-2013 pe baza datelor din sondajele curente, Census Bureau sursă oficială de măsurare a sărăciei și șomajului. Deoarece ISE este un cadru conceptual, cu toate acestea, acesta poate fi măsurat din mai multe surse. Anterior, ISE s-a calculat folosind Sondajul de venituri și Programul de Participare, o altă sursă de date este Census Bureau, ce dispune de date începând cu 1985. În plus, o versiune mai limitată de index este disponibilă utilizând Panoul de Studiu a Dinamicii Veniturilor, care datează de la sfârșitul anilor 1960. ISE include în sine pierderile economice reale ale populației, nu cei ce se tem sau care sunt vulnerabil la anumite amenințări. Amenințarea cu astfel de pierderi este reală și devine tot mai periculoasă pentru toți americanii.

Referindu-ne la criteriile de clasificare a conceptului de securitate, Barry Buzan în „una dintre cele mai comprehensive analize despre securitate” [17] - „Popoarele, Statele și Frica” (2014) evidențiază următoarele criterii:

1. După proporții sunt cunoscute:

- **Securitatea internațională (globală)** – este starea relațiilor internaționale și celor politico-militare, în care se garantează securitatea externă a fiecărui stat. Practic se exclude posibilitatea apariției razboaielor în procesul rezolvării conflictelor de interese.
 - **Securitatea națională** – este starea de siguranță a statului. Națiunea este în siguranță atunci când ea nu este în situația de a jertfi propriile interese pentru a evita colapsul.
 - **Securitatea regională** – este parte a securității internaționale și reprezintă institutul format din reprezentanții tuturor actorilor regiunii. (Regiunea: UE; Institutul: Comitetul Politic și de Securitate).
 - **Securitatea agenților economici** – este starea de siguranță a intereselor vitale a agenților economici, concurență loială și posibilitatea de a face față amenințărilor și riscurilor.
 - **Securitatea individului** – este securitatea proprie în care omul este protejat de factorii de risc la nivelul propriilor interese și necesități. [17]
2. Totodată este adevărat că pe fonul multiplicării interdependențelor economiei mondiale „securitatea” și-a multiplicat înțelesurile, devenind un concept stratificat. În dependență de tipul amenințărilor putem întâlni formulări ca:
- **Securitatea ecologică** – condiții complexe, acțiuni, care asigură echilibrul ecologic pe pământ, la nivel fizic, social, economic și tehnologic.
 - **Securitatea economică** – starea economiei și pregătirea instituțiilor statului de a garanta securitatea intereselor naționale în raport cu posibilele pericole externe și interne. În practica internațională există aproximativ 20 de indicatori de prag care permit a cuantifica securitatea economică. Un exemplu este scăderea PIB-ului cu 30-40% ceea ce reprezintă un pericol pentru economia națională.
 - **Securitatea militară** – caracterizează starea armatei pentru a face față amenințărilor armate externe. Este descrisă de numărul și componența forțelor armate, pregătirea militară și morală a forțelor armate, starea și calitatea tehnicii de apărare, managementul frontierelor, etc.
 - **Securitatea informațională** – asigurarea protecției informației de accesul accidental sau intenționat al persoanelor ce nu au dreptul de vizualizare; descrie un mediu sigur cu dispozitive, soft-uri performante ce asigură integritatea, prelucrarea, stocarea, și transmiterea în siguranță a informației.

- **Securitatea politică** – starea de siguranță a sferelor politice ale societății de multitudine de amenințări atât interne, cât și externe. Baza securității politice o reprezintă securitatea juridică, ce include factorul corupție. [53]

Abordarea în Republica Moldova. Sintagma „securitate economică” nu se întâlnește atât de des în actele legislative și normative ale Republicii Moldova. Printre acestea putem enumera Concepția securității naționale ale Republicii Moldova (Concepția) care nu oferă o definiție expres și clară a conceptului, ci doar o referință la capitolul amenințări: *„Crima organizată, inclusiv cea transfrontalieră, se îmbină uneori cu activitatea organizațiilor teroriste și cu proliferarea armelor de distrugere în masă. Persistența factorului criminogen creează condiții pentru activitatea teroristă și proliferarea de armament. În absența unui control asupra localităților din stînga Nistrului (Transnistria) și a segmentului transnistrean al frontierei moldo-ucrainene, fenomenul crimei organizate devine o amenințare crescîndă la adresa securității naționale a Republicii Moldova. Acest factor de risc poate produce, de asemenea, efecte negative la nivel subregional și regional. Fenomenul corupției afectează grav securitatea economică a statului, lezează drepturile omului, subminează structurile statale și realizarea progresului social.”* [54] De asemenea, Concepția nu scoate în lumină organele/instituțiile responsabile de securitatea națională cu toate că din componența Consiliului Suprem de Securitate face parte și ministrul economiei, ministrul finanțelor, ministrul de externe, președintele Bancii Naționale și alți demnitari din fruntea instituțiilor cu caracter economico-financiar. În opinia experților IPP, Concepția „lasă impresia unei viziuni prea militarizate asupra securității”. [55, p.42] În opinia noastră, aceeași militarizare o găsim și în alte acte normative ce reglementează activitatea Consiliului Suprem de Securitate ceea ce nu poate fi considerată drept o bază juridică suficientă pentru asigurarea securității economice naționale durabile.

De precizat că găsim o referință vagă asupra conceptului „securitatea economică” în Strategia securității naționale a Republicii Moldova [56]: „Securitatea economică reprezintă o parte componentă indispensabilă a securității naționale.”

Securitatea economică este fragilizată peste tot în lume de factori similari. În acest context, analizînd *Concepția*, am evidențiat ideea că procesul de evaluare a amenințărilor și a riscurilor cu impact asupra securității naționale constituie elementul esențial în activitatea autorităților publice și a instituțiilor competente, ceea ce determină politica statului în domeniul securității naționale. [54]

Încercînd să analizăm problema mai profund, observăm că securitatea economică a populației scade și atunci cînd crește degradarea mediului (de ex: bolile induse de poluare creează nevoia accesului la servicii medicale – iar în cazul în care acestea sunt deficitare sunt

prea scumpe, bolnavii au de suferit – și scad capacitatea de muncă a indivizilor, deschizând calea spre sărăcie etc.), de aceea, ni se pare absolut necesar să vorbim în acest subcapitol despre **dezvoltarea durabilă** și **diminuarea amenințărilor** ce ar putea afecta cursul economiei per ansamblu.

Conceptualizarea noțiunii „durabil” o găsim în Dicționarul Explicativ al limbii române: (din fr. **durable**, lat. **durabilis**) - care durează (de) mult timp; trainic, rezistent; viabil.

Procesul de globalizare ce se desfășoară, are un impact considerabil asupra **durabilității securității economice**, or toate eforturile pentru asigurarea securității economice durabile a unui subiect luat în parte – stat, ramură, persoană ș.a. – trebuie în același timp să „lucreze” pentru securitatea economică globală, adică pentru securitatea omenirii, a întregii planete.

Raportul Brundtland definește „*dezvoltarea durabilă drept dezvoltarea care împlinește necesitățile prezentului, fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a împlini propriile lor nevoi.*”. De aici concludem că **securitatea economică durabilă** nu poate fi asigurată fără a asigura stabilitatea piețelor de desfacere, productivitatea, dotarea stabilă cu factori de producție, evitarea atacurilor speculative. Fiind de acord cu spusele lui John Maynard Keynes (1883–1946), „întotdeauna ideile practice din economie și societate trebuie să se bazeze pe sprijinul intelectual al unui doctinar ori al unui filosof”, definiția pentru dezvoltarea durabilă pe care o propune raportul comisiei Brundtland era inspirată, de principiul justiției distributive care a fost enunțat de filosoful american John Rawls (1921–2002). În realitate, sustenabilitatea (dezvoltarea durabilă) implică obligatoriu trei aspecte (numite și „*principiile Brundtland*”): – o chestiune ambientală (de mediu); – o chestiune economică ; – o chestiune socială. [57] În viziunea autorului putem dezvolta aceste principii adăugând că capitolul ambiental ține de menținerea patrimoniului arealelor naturale, folosirea rațională a resurselor cu un management calitativ, ce stabilește unele limite ecologice. În chestiunea economică intră dezvoltarea activității economice prin crearea condițiilor favorabile pentru investiții private și corporative. Și nu în ultimul rând o creștere demografică controlată în „strictă concordanță cu potențialul ecosistemelor exploatate”, după cum menționează profesorii de la Universitatea din Cluj - Epuran Gh. Brătucu G. și Chițu I [58], caracterizează dezvoltarea durabilă.

Definiția **securității economice durabile** se înțelege prin păstrarea condițiilor prielnice creșterii economice susținută pe termen lung de productivitatea muncii și a capitalului, ceea ce va oferi bunăstare societății și în progresie constantă va garanta un mediu economic echitabil, sigur, dinamic, ce va stimula inovațiile și investițiile.

La nivel mondial, *dezvoltarea durabilă* prevede niște obligațiuni politice ale statelor în domeniul dezvoltării și colaborării economice pe termen lung incluse într-un plan de acțiuni

numit „Agenda XXI” elaborată de Organizația Națiunilor Unite. „Agenda XXI” este un program de acțiuni pentru secolul XXI, acțiuni orientate către obținerea dezvoltării durabile, ceea ce înseamnă lupta contra sărăciei și excluderii sociale, producția de bunuri de consum și de servicii durabile, precum și protecția mediului înconjurător. Pentru Republica Moldova, sintagma „dezvoltare durabilă” este mai mult decât cunoscută, întrucât se regăsește în Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă “Moldova-XXI” (2000), în care sunt prevăzute următoarele principii ale dezvoltării durabile, unele având impact direct asupra securității economice: (1) direcționarea dezvoltării spre ameliorarea calității vieții; (2) creșterea speranței de viață, asigurarea unui înalt grad de instruire, garantarea drepturilor și libertăților omului; (3) promovarea dezvoltării pentru oameni și prin oameni, ca proces unitar al creșterii economice, al investiției în capitalul uman și al asigurării securității ecologice; (4) promovarea dezvoltării continue în baza stabilizării mediului și a conservării biodiversității, a integrării proceselor ecologice în actul decizional; (5) promovarea unui nou concept de securitate a oamenilor – alimentară, economică, socială, ecologică, a alianțelor economice re-gionale și subregionale; eradicarea sărăciei, reducerea discrepanțelor în nivelul de trai al diferitelor categorii de populație; (6) constituirea unei societăți civile deschise, în baza democratizării, descentralizării sistemului public și slăbirii rolului guvernelor, încurajării formațiunilor societății civile; (7) dezvoltarea etnosului autohton și a minorităților în baza unor relații de armonie și respect față de valori; (8) asigurarea cunoașterii, informării, conștientizării și participării populației la procesul de dezvoltare durabilă, accesul liber la informațiile cu caracter economic, social și ecologic, la crearea și utilizarea rețelelor naționale și internaționale de comunicare în domeniul dezvoltării durabile; (9) ecologizarea cunoștințelor, remodelarea mentalităților, reorientarea sistemului educațional, etico-moral, cultural, științific și tehnologic spre noi valori intelectuale și spirituale; (10) asumarea de către organele statale a atribuțiilor de elaborare și garantare a realizării programelor și strategiilor naționale de dezvoltare durabilă. [59]

O altă abordare a **dezvoltării durabile** în domeniul securității economice, a subliniat-o Dr. Piotr Otawski, subsecretar de stat în Ministerul polonez de mediu. El a descris etimologia comună a cuvintelor "economie" (oikos – casă, nomos – gestionarea) și "ecologie" (oikos-casa, logo – studiu), avertisment că noi ne gestionăm casa ca în cazul în care am uitat că este o lume în afară. [60] Dezvoltarea durabilă ne impune să luăm în considerare că resursele nu sunt infinite și nevoile sunt competitive. Ce vom face atunci? Prima încercare de a răspunde la această întrebare globală a venit din partea reprezentantului doctrinei liberalismului economic clasic Thomas Malthus. Potrivit lui, cauza sărăciei o constituie decalajul existent între rata creșterii producției de bunuri de subsistență și cea a creșterii populației. Cantitatea de bunuri alimentare crește în

progresie aritmetică (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9...), iar populația crește în progresie geometrică (1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256...).

De asemenea, în 1972, un grup de cercetători de la Massachusetts Institute of Technology sub conducerea profesorului Dennis L. Meadows au realizat un studiu care a fost publicat mai târziu sub denumirea "Limitele de creștere". Acesta a oferit o simulare economico - exponențială și **creșterea populației cu resurse finite**. Să ia în considerare posibile acțiuni, unele date de bază trebuie să fie luate în considerare: în timp ce în 1900 exista 1 miliard de locuitori, în 1980 – deja 5 miliarde. Pe planeta noastră actualmente trăiesc aproximativ 7 miliarde de oameni, iar la fiecare cinci zile se nasc încă un milion. În prezent, populația globului este de 10 ori mai mare decât acum 400 de ani. Chiar dacă mașinile în zilele noastre consumă 5-6 l/100 km de combustibil, în timp ce în 1980 consumau 20 l/100 km, numărul lor s-a triplat peste aceasta perioadă. Chiar dacă laptop-urile noastre pot lucra astăzi 10 ore pe o baterie, în timp ce în trecut lucrau doar 1,5 ore, însă astăzi toată lumea are cel puțin un laptop care are nevoie de 1 000 kg de resurse pentru a fi construit. [61] Pentru a rezuma, chiar dacă crește eficiența noastră, numărul de persoane consumatoare și consumul crește mult mai repede decât suntem capabili de a spori eficiența. Chiar dacă predicțiile asupra momentului când lumea va ajunge la limitele sale în raport cu resursele necesare de supraviețuire nu par a fi precise, întrebarea este încă valabilă.

Așadar, în opinia noastră, ***asigurarea securității economice naționale durabile este procesul prin care statul își realizează cu succes interesele economice într-un mediu internațional interdependent, asigurând absența amenințărilor interne și externe pentru toți membrii societății și menținând starea de siguranță pe termen lung.*** Aceasta cuprinde aspectul internaționalizării economiilor naționale, și anume fenomenul globalizării și regionalizării, care deschide noi posibilități economiilor adaptate, flexibile și bine ancorate în rețele, dar le penalizează riguros pe cele care sunt rigide. Aceste noi dimensiuni ale realității începutului de secol și de mileniu impune reconfigurarea semnificativă a filosofiei și fizionomiei actorilor în relațiile economice internaționale.

În cercetarea de față ne-am axat pe abordarea macroeconomică și anume modelul „Pragurilor” și metodologia lui L. Briguglio întrucât descriu în detalii aspectul socio-economic, ceea ce nu ne permite să conchidem o imagine generală, ci să pătrundem în esența securității economice, analizând fiecare componentă în parte.

1.2 Analiza amenințărilor asupra securității economice și amplificarea acestora

Securitatea economică, în esența sa, vizează asigurarea condițiilor pentru menținerea activității economice în parametrii normali și contracararea a numeroase tipuri de atacuri dintre

cele mai importante sunt următoarele: fraude financiare, dependențe strategice, ciber-criminalitate, spionaj industrial, corupție, economie subterană, etc. De menționat că o teorie neobișnuită inclusă în acest demers analitic este teoria riscului societății, elaborată la începutul anilor '80, iar aplicată în anii '90. Fiind una dintre cele mai recente teorii, este în același timp și una dintre cele mai provocatoare. Sociologul german, Ulrich Beck - părintele acestei teorii susține că „datorită complexității și dezvoltării rapide a societății contemporane, ea (societatea) însăși devine generatoare de riscuri de securitate.” [62]

Prin urmare, societatea contemporană este expusă unor amenințări fără precedent. Profesorul universitar, istoricul și scriitorul roman, C. Troncotă afirmă că „amenințările sunt de natură diversă și de complexitate diferită: politice (războaie civile, conflicte etnice și religioase), economice (crize economice, șomaj, sărăcie), amenințări de mediu (accidente industriale, poluare), societale (agresarea identității, afectarea ordinii publice, corupție, trafic de bunuri și persoane, terorism).” [2]

Factorii care amenință securitatea economică a unui stat și a populației lui sunt atât de origine externă, cât și de origine internă. (Anexa 3)

Constatăm că, în rezultatul influenței factorilor externi și interni, putem să ajungem în situația în care, securitatea economică va avea rolul securității naționale, întrucât de aceasta va depinde poziția statului în economia mondială. Într-o perioadă în care se întetește concurența globală, procesul globalizării fiind factorul ce încurajează această luptă economică, considerăm imperios să analizăm sursa amenințărilor.

Complexitatea conceptului de securitate face ca diferitele dimensiuni ale acesteia să fie deseori tratate separat. În sens general, conceptul de „securitate națională” include *securitatea economică*, *securitatea militară*, *securitatea energetică*, *securitatea ecologică*, *securitatea politică* dimensiuni care posedă levieri proprii pentru combaterea amenințărilor specifice fiecăreia. **Astfel, se observă o trecere de la amenințări la vulnerabilități și riscuri,** întrucât fiecare domeniu își are propriile vulnerabilități, iar procesul de asigurare a securității economice durabile constă în atenuarea acestor vulnerabilități.

În general, noțiunea de amenințarea este un nucleu în procesul de explicare a securității economice durabile. În literatura de specialitate, amenințările sunt clasificate în funcție de domeniul apariției acestora, și anume: amenințări economice, sociale, juridice, militare, politice, ecologice, criminale, tehnico-științifice, informaționale, etc. Complexitatea securității economice unește toate aceste domenii, întrucât interdependența dintre aceste domenii e mai mult decât strânsă și doar cercetarea lor în ansamblu poate oferi o abordare amplă și completă.

O diferită abordare a amenințărilor asupra securității economice în lumea contemporană, este analiza efectelor pe care aceste amenințări le au asupra întregului mapamond. În opinia economistei Lavinia Florea, actualmente dintre cele mai importante amenințări globale asupra securității economice se disting:

- Sărăcia
- Șomajul
- Crizele financiare
- Lipsa competitivității economice
- Protecția socială deficitară
- Delocalizările și externalizările. [40]

Sărăcia - unul dintre factorii cei mai periculoși ai sec. XXI, care amenință securitatea economică și, totodată, un simptom al degradării acesteia. Fiind un concept extrem de complex, necesită o abordare multilaterală. Sărăcia se află în relație cu siguranța locuinței, cu venitul minim, cu accesul la alimente și la apă potabilă, cu speranța de viață, cu gradul de educație a populației etc.

Acest fenomen se manifestă pe glob diferit, însă distingem că în multe țări, sărăcia este strict legată de distribuția veniturilor care, de altfel, nu va fi niciodată echitabilă. Se observă, peste tot în lume, trei inegalități majore: între bogați și săraci, între femei și bărbați și între mediul urban și rural. Cu toate acestea, sărăcia și inegalitatea sunt concepte diferite întrucât primul nu poate fi exprimat în termeni absoluți, ci doar relativi, relațional.

Referitor la sărăcie și excludere socială, putem afirma că ambele desemnează atât o condiție cât și un proces. Am menționat că sărăcia este un concept multidimensional, însă excluderea socială are un aspect particular. Nu putem fi de acord cu cercetătorul G. Luciani, care în „Conținutul economic al securității” menționează: „sărăcia poate fi o virtute din punct de vedere al securității, deoarece diminuează dificultatea de apărare a unui stil de viață dat”, [63, p. 164] întrucât sărăcia înseamnă că fundamentul întregului sistem economic e vulnerabil și poate fi ușor perturbat chiar și de crize minore.

Sub aspect monetar avem, pe de o parte, **sărăcia absolută sau extremă, iar pe de alta, sărăcia relativă**. Cea absolută reprezintă insuficiența resurselor necesare pentru a atinge un nivel de viață minim, în funcție de condițiile culturale și de condițiile obiective ale mediului. Conform definiției date de Banca Mondială, sărăcia absolută este o condiție de viață atât de limitată, încât împiedică realizarea potențialului genetic cu care se naște ființa umană. Sărăcia relativă ține cont de privațiunile relative în raport cu nivelul general de viață al societății în care sărăcia se

manifestă. La determinarea acestui indicator se ia în considerare faptul că nevoile diferă în funcție de vîrstă, sex, activitatea individului mediul rural/urban etc. Evident săracii absoluți sunt și săraci din punct de vedere relativ în țara lor.

Actualmente, în lume, trăiesc în sărăcie absolută (cu mai puțin de 1 dolar pe zi) 1,3 miliarde de oameni. 2 miliarde trăiesc sub limita de 2 dolari pe zi (tabelul 1.1). Mai mult de 750 de milioane de oameni sunt subnutriți și 121 din 1000 de copii născuți în țările cu venit mic mor înainte de a atinge vîrsta de 5 ani, majoritatea de malnutriție sau de boli eradicabile în țările bogate.

Tabel 1.1 Sărăcia pe glob

Regiunea	Linia 1\$/zi, saracia totala (%) ⁴				Linia 2\$/zi, saracia totala (%)			
	1980	1990	2003	2015	1980	1990	2003	2015
TOTAL	39,7	27,0	19,5	13,2	65,7	59,8	51,2	40,5
America Latină și Caraibe	11,3	12,1	10,4	8,9	29,9	29,6	25,4	22,2
Asia de Est	61,6	31,2	14,9	5,7	85,3	68,8	43,2	22,4
Asia de Sud-Est	31,4	16,6	9,3	6,0	69,2	59,3	47,8	39,0
Asia de Sud	52,3	40,9	28,4	14,4	89,0	85,4	75,7	60,1
Orientul Mijlociu și Africa de Nord	3,2	2,5	2,0	1,7	26,5	21,8	20,8	17,3
Africa Sub-sahariana	42,6	44,1	45,7	44,6	73,0	75,8	76,4	75,5
Economiile în tranziție	1,2	1,5	3,9	1,6	1,5	4,5	17,9	7,5

Sursa: Elaborat de autor în baza [64]

Crizele financiare. Conform Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD) [65], în țările dezvoltate, instabilitatea financiară ia forma crizelor bancare și monetare, iar în țările subdezvoltate, ea este un melanj al celor două însoțit de creșterea dificultăților legate de serviciul datoriei externe. În ciuda condițiilor specifice fiecărei economii, se poate identifica o serie de convergențe și de puncte comune între aceste crize:

1. În majoritatea statelor lumii crizele sunt precedate de o liberalizare a pieței de capital.
2. Crizele sunt caracterizate de creșterea împrumuturilor pentru unele active, ceea ce duce la creșterea speculațiilor atunci cînd verificările financiare sunt slabe.
3. Degradarea situației macroeconomice și creșterea ratelor dobînzii sunt la originea unei ieșiri masive de capital ce vor antrena o depreciere monetară. [66, p. 46-47]

Crizele financiare din America Latină, din Asia, din Rusia ș.a. arată că liberalizarea pieței de capital poate destabiliza economiile naționale. Unii economiști consideră că o soluție ar

⁴ Linia 1\$/zi se compară cu consumul sau cu venitul per capita și include autoconsumul și venitul din natură; se bazează pe paritatea puterii de cumpărare (PPC) și indică faptul că oamenii ar putea cumpăra aceeași cantitate de bunuri în orice țară pentru o anumită sumă de bani.

fi controlul fluxurilor financiare. Taxa Tobin de 0,1% (după numele economistului care a propus-o) pare o variantă utopică de soluționare a problemei. Aceasta contravine politicii liberale adoptată de comunitatea internațională pentru lupta împotriva dezechilibrelor internaționale ale balanțelor de plăți, apărute în anii 1970, și pentru a susține sistemul cursurilor flotante. Pe de altă parte, C. Băhnăreanu – cercetător român în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, susține că liberalizarea comerțului, deschiderea pieței interne și implicarea activă în comerțul internațional constituie, la ora actuală, cel mai important factor ce se manifestă în cadrul dimensiunii economice a securității și care poate duce la stabilitate economică, imperios necesară atingerii unei stări de securitate durabile. [67, p. 23]

Misiunea Fondului Monetar Internațional în RM, de la sfârșitul anului 2015 a avut concluzii triste pentru guvernarea actuală. Un călcâi al lui Ahile este „guvernarea slabă în sectorul bancar”, aspect care generează costuri mari pentru economie. Totodată șefa misiunii FMI – Ivanna Vladkova-Hollar a menționat: *„Închiderea BEM, Unibank și a Băncii Sociale la finele anului 2015 a oprit injectările de lichiditate în sistem, laolaltă cu stabilizarea pieței valutare și reducerea așteptărilor inflaționiste, i-a permis Băncii Centrale să reducă ratele dobânzilor de politică monetară”*. După experiența țărilor asiatice de ieșire din criză putem propune ca fiind soluții alternative celor propuse de FMI pentru orice țară de pe mapamond, care se simte amenințată: (i) Restrângerea politicii monetare prin creșterea ratei dobânzii; (ii) Menținerea unui volum important al rezervelor de schimb și de linii de credit, pentru a face față ieșirilor masive de capital; (iii) Soluția propusă de Franța în 1998 de transpunere la nivel mondial a art.73 din Tratatul de la Maastricht, care permite fiecărei țări a UE să impună un control strict al schimburilor timp de 6 luni, atunci când este ținta unor atacuri speculative.

Protecția socială. O altă amenințare asupra securității economice sunt deficiențele din sistemul social. În general, expresia protecție socială include 3 piloni: asigurare socială, asistență socială și prestațiile universale. Asigurările sociale sunt finanțate total sau parțial de contribuțiile sociale specifice, în timp ce ultimele două sunt finanțate din impozite. Protecția socială e menită să acopere problemele majore din viața unei persoane: bătrânețea, văduvia, boala, invaliditatea, accidentele industriale șomajul, iar în unele state și problemele legate de copii și educația lor.

În viziunea Băncii Mondiale, politicile sociale sunt menite de a încadra indivizii să participe în economie și nu să-i protejeze de riscuri. Redistribuirea veniturilor în favoarea celor săraci este o consecință și nu un obiectiv primordial al protecției sociale. Dintre toate sistemele, cel mai eficient este sistemul nordic, unde rata șomajului mai scăzută și natalitatea mai mare crează un raport demografic mai favorabil decât în restul lumii. Acest model se caracterizează prin investiții publice masive în infrastructuri, în educație și în sectorul serviciilor. După cum menționează Bruno Palier – doctor în științe economice de la Universitatea de Științe Politice din Franța și Louis-Charles Viossat – expert în științe sociale: „Prestațiile universale nu au efectul de descurajare sau de distorsiune asupra funcționării pieței muncii, ci sunt mai bine adaptate unei lumi în care modalitățile de muncă, relațiile familiale și ciclul de viață evoluează continuu”. [68, p. 87]

Delocalizări și externalizări. Pentru început, este absolut necesar să definim din punct de vedere teoretic aceste noțiuni și impactul lor asupra securității economice. *Delocalizări* - transferul activităților, capitalurilor și locurilor de muncă în acele regiuni în care compania beneficiază de un avantaj competitiv. Acesta poate fi determinat de mai mulți factori cum ar fi: costuri de producție scăzute; fiscalitate și reglementări mai atractive; accesul la tehnologii superioare; competența sporită a personalului; piață locală care asigură realizarea producției; infrastructură mai bine adaptată la procesul de producție. *Externalizări* – încredințarea unor funcțiuni sau activități realizate în interiorul companiei unor entități aflate în străinătate, în timp ce controlul activității principale rămâne părții care a comandat serviciul.

În literatura internațională acești doi termeni sunt numiți: offshoring și respectiv, outsourcing (tabelul 1.2). OMC folosește două criterii pentru a diferenția termenii: primul este cel geografic, al locației, iar al doilea este criteriul proprietății sau al controlului.

Tabel 1.2 Topul destinațiilor pentru outsourcing (2015)

Raiting 2014	Raiting 2015	Modif.	Regiunea	Tara	Oras
1	1	-	Asia Pacific	India	Bangalore
2	2	-	Asia Pacific	Insulele Filipine	Manila
3	3	-	Asia Pacific	India	Mumbai
4	4	-	Asia Pacific	India	Delhi
5	5	-	Asia Pacific	India	Chennai
6	6	-	Asia Pacific	India	Chuderabad
7	7	-	Asia Pacific	India	Pune
8	8	-	Asia Pacific	Insulele Filipine	Cebu City
9	9	-	Europe	Poland	Krakov
11	10	+1	Asia Pacific	China	Shanghai

Sursa: Elaborat de autor în baza [69]

Astfel, în top 10 destinațiilor outsourcing-ului intră doar țări din Asia, ceea ce denotă o dezvoltare virtiginoasă a acestei regiuni în diferite domenii (Tabel 1.2). Observăm că acest top nici nu se modifică semnificativ de la an la an. Astfel încât, din 2015 doar China a câștigat o poziție și a intrat în top 10.

În Republica Moldova este valabilă ideea lui S. Sachs, care opiniază că pentru statele mici și slabe, riscurile cele mai grave sunt cele interne, cum ar: societate dezbinată în minorități, conflicte înghețate pe teritoriu, migrație masivă, dependența de o piață de desfacere externă, buget deficitar, etc. [70]

Pentru a enumera principalele amenințări asupra securității economice durabile a Republicii Moldova vom face referință la Concepția securității naționale ale Republicii Moldova, or printre cele mai importante amenințări este **conflictul transnistrean**. *Existența regimului separatist amplifică discrepanța din cadrul juridic unic al Republicii Moldova, condiționând imposibilitatea acordării de asistență juridică cetățenilor Republicii Moldova din localitățile din stînga Nistrului (Transnistria), periclitînd totodată cooperarea internațională judiciară în acest segment.*[54] Ca soluție este propusă intensificarea eforturilor în vederea soluționării problemei acordării de asistență juridică cetățenilor Republicii Moldova din localitățile din stînga Nistrului (Transnistria), în circumstanțele garantării drepturilor și libertăților fundamentale consacrate prin instrumente juridice cu conotație internațională și europeană la care Republica Moldova este parte.

De asemenea, **riscurile apariției unor tensiuni interetnice** semnifică riscul apariției elementelor de șovinism, de naționalism și de separatism. Deși legislația țării la acest subiect este suficient de progresistă și, la moment, aceste elemente nu sînt pronunțate, acest aspect va fi în vizorul autorităților astfel încât *se va ține cont de interesele tuturor grupelor etnice de pe teritoriul țării în promovarea politicii interne și externe.*

Amenințările de ordin economic sunt în strînsă legătură cu crizele economice la scară globală și regională ori instabilitatea de pe piețele străine tradiționale sau de interes prioritar pot avea un impact negativ substanțial asupra economiei țării. *Factorii majori de risc de origine economică la adresa securității naționale a Republicii Moldova sînt generați de dependența excesivă și unilaterală a sistemelor autohtone electro-energetice și de distribuție a gazului natural de cele monopoliste străine, această dependență fiind totodată o vulnerabilitate internă a statului.*

Șirul amenințărilor continuă cu cele de origine socială: narcomania, alcoolismul, răspîndirea virusului HIV/SIDA, alte boli contagioase cu pericol sporit pentru societate, alături

de migrația externă a forței de muncă și de rata scăzută a natalității, constituie o amenințare la adresa bunăstării, stabilității sociale și politice a țării.

Odată cu progresul tehnico-științific, dezvoltarea tehnologiilor informaționale, instabilitatea și disfuncționalitatea sistemelor informaționale pot să reprezinte amenințări accentuate la adresa securității naționale. Dezvoltarea progresivă a sistemelor electronice de informații din Republica Moldova, gradul lor înalt de interconexiune cu sistemele informaționale internaționale facilitează activitatea factorului criminogen în sfera informațională și fac să sporească vulnerabilitatea sistemelor respective, inclusiv în sferile de importanță primordială pentru securitatea națională.

Printre **amenințările care derivă din activitatea umană** se enumeră *factorii tehnogeni și calamitățile naturale* ce au impact asupra securității naționale a Republicii Moldova. Astfel, degradarea mediului, exploziile și incendiile; accidentele la întreprinderile energetice, la întreprinderile care utilizează agenți radioactivi și chimici, la întreprinderile de transport au efecte atât asupra mediului național cât și efecte transfrontaliere afectând securitatea regională.

Un flagel extrem de periculos pentru securitatea economică este **crima organizată și corupția**. Crima organizată, inclusiv cea transfrontalieră, se îmbină uneori cu activitatea organizațiilor teroriste și cu proliferarea armelor de distrugere în masă. Persistența factorului criminogen creează condiții pentru activitatea teroristă și proliferarea de armament. În absența unui control asupra localităților din stînga Nistrului (Transnistria) și a segmentului transnistrean al frontierei moldo-ucrainene, fenomenul crimei organizate devine o amenințare crescîndă la adresa securității naționale a Republicii Moldova. Acest factor de risc poate produce, de asemenea, efecte negative la nivel subregional și regional. Fenomenul corupției afectează grav securitatea economică a statului, lezează drepturile omului, subminează structurile statale și realizarea progresului social.

Acest efect grav asupra instituțiilor statului transformă Republica Moldova într-un stat capturat în care observăm o pleadă de oameni ce trăiesc în lux pe cînd peste 25% din societate se află la limita sărăciei și aleg calea emigrării în căutarea unui trai mai bun.

Analizând amenințările incluse în Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova, astăzi în vigoare, susținem părerea lui cercetătorului de la Institutul de Relații Internaționale din Moldova - N. Afanas [71, p. 39] și credem că acest document are un caracter general și nu reflectă starea reală a lucrurilor din Republica Moldova. În aceeași ordine de idei, I. Naval susține că întradevăr, în cazul amenințărilor, accentul nu este pus corect. Susținem opinia dînsului și notăm prioritate trebuie să fie acordată amenințările acute care ne lovesc :

pierderea surselor de aprovizionare cu energie, migrația masivă, corupția din toate sectoarele economiei, dependența de o piață externă etc [37, p. 199].

1.3. Specificul asigurării securității economice în procesul globalizării și integrării economice regionale (exemplul UE)

Realitatea de azi ilustrează că toate ființele umane au nevoie de un sentiment de securitate, pentru a primi un sentiment de apartenență, un sentiment de stabilitate și un sentiment de direcție. Oamenii, care simt în sine lipsa securității de bază, în familiile lor, la locurile lor de muncă și în comunitatea lor tind să devină social iresponsabili. Ei tind să se comporte oportunistic și tind să-și piardă sentimentul de moderare [72, p.187]. În plus, perioadele și zonele de insecuritate, întotdeauna răspîndesc intoleranță, extremism și violență. Din optica statelor Parteneriatului Estic (PaE⁵) (din 6 state, 5 au conflicte militare pe teritoriu), considerăm că actualmente securitatea este activul cel mai prețios cel poate avea un stat.

Un consens deja bine cunoscut atît de lumea academică cît și de societatea mondială, este că globalizarea reprezintă o realitate. Devenit un clișeu, termenul „globalizare” are accepțiuni diferite, similar și termenului „securitate economică” prezentat mai sus. Cert este că nu există o definiție atotcuprinzătoare și incontestabilă a conceptului.

Dintre opiniile care par să aibă accepțiunile cele mai răspîndite se enumără: „o consecință a modernității” [73, p. 24], „un ansamblu de concepții ideologico-politice, avînd ca numitor comun analiza dimensiunilor planetare pe care le-au căpătat problemele politice, tehnologice, economice și sociale cu care se confruntă omenirea în prezent” [74, p. 118], „un proces cu dublă rezonanță, pe de o parte acoperind ceea ce teoreticienii denumesc fenomenul de mișcare a lumii – respectiv un proces obiectiv de reducere a distanțelor, de creștere a densității sociale și relaționale a globului, de mondializare progresivă a proceselor culturale, economice, politice, militare, etc” [75, p. 137].

Sensul de bază (cel economic) îl găsim în Dicționarul Cambridge al limbii engleze („creșterea schimburilor peste tot în lume, în special prin activitatea marilor companii care produc și schimbă bunuri în diverse țări”). În opinia lui G. Soros, din perspectivă economică, globalizarea reprezintă *mișcarea liberă a capitalului însoțită de dominația crescîndă a piețelor financiare globale și a corporațiilor multinaționale asupra economiilor naționale* [76, p. 5].

Conform Dicționarului Blackwell, „globalizarea este un proces în care viața social în interiorul societăților este din ce în ce mai mult afectată de influențele internaționale bazate pe

⁵ PaE – Platforma Parteneriatului Estic – parte a Politicii Europene de Vecinătate (PEV), care este concepută pentru a crea o relație mai strînsă între UE și fiecare dintre țările partenere (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina)

orice – de la legături politice și comerciale, la muzică, stil vestimentar și mass-media commune. Poate cea mai puternică formă a globalizării este cea economică, în care planificarea și controlul se extend de la o concentrare relativă restrânsă – cum ar fi o firmă care face afaceri la nivel regional sau național – la o concentrare globală, în care întreaga lume servește ca o sursă de forță de muncă, materii prime și piețe.”

Acest fenomen integrează în sine tot progresul parcurs de omenire pînă astăzi. Modificări structurale și calitative în relațiile internaționale și legăturile cu economia globală, extinderea conflictelor atît interne cît și internaționale, incapacitatea de modele liberal-democrate de dezvoltare, amenințarea de epuizare a materiilor prime și resurse energetice, aceste și alte procese sunt strategice și tactice de orientare atît pentru statele mari cît și pentru cele mici.

Prin interdependențele pe care le creează, globalizarea transformă prin propagare multe probleme locale în probleme regionale sau chiar mondiale [77, p.47]. Din acest punct de vedere, conchidem că securitatea economică este fragilizată peste tot în lume de factori asemănători, a căror înțelegere devine esențială și constituie primul pas în rezolvarea dificultăților.

Lipsa de o abordare sistematică pentru provocările actuale, definitivarea și structurarea obiectivelor și priorităților naționale și internaționale, mecanismele punerii lor în aplicare, menținerea unui echilibru între națiuni și civilizații, agravarea relațiilor politice și socio-economice, au contribuit la instabilitatea globală. [78, p. 3-4]

În cercetarea proprie, autorul a elaborat și a petrecut un chestionar în rândurile experților din Lituania. (Anexa 4) Astfel, la prima întrebare 98% din respondenți au afirmat că în contextul geoeconomic actual, puterea economică este cea mai importantă forță care determină securitatea economică durabilă a națiunii.

Elementul economic al securității naționale constituie domeniul de referință prioritar al abordărilor de securitate moderne și al prezentei lucrări. Acestea se pot îndrepta și spre alte domenii vitale ale societății moderne, dar revin în mod incontestabil la economic, datorită faptului că **societatea, energia, transporturile, armata, comunicațiile** nu pot să existe în afara economicului. Economistul, istoricul și omul politic american, Richard Rosecrance menționa un adevăr cu implicații profunde: „În trecut era mai ieftin să acaparezi teritoriul unui stat prin forță decît să dezvolți un aparat economic și comercial sofisticat, necesar pentru a obține beneficii în urma schimburilor comerciale cu acesta”. [79, p.16] Dezvoltând această idee, astăzi este mai ieftin ca un stat să-și exercite puterea economică decît forța militară.

Actorii sistemului relațiilor internaționale sunt statele, grupările regionale de țări din întreaga lume, Națiunile Unite, organizații economico - financiare, corporațiile transnaționale și structurile responsabile de securitatea rețelilor dintre state.

Tendințele majore în lumea modernă, care influențează activitățile naționale și internaționale de securitate sunt:

- creșterea dinamicii economice, sociale și informaționale;
- creșterea interdependențelor, redimensionarea și redirectionarea provocărilor, amenințărilor și vulnerabilităților;
- remodelarea condiționată a relațiilor internaționale, atât în reconfigurarea centrelor de putere cât și în cea a parteneriatelor și alianțelor;
- integrarea regională (regionalizarea) a țărilor, în diverse structuri (UE, NAFTA, ASEAN, APEC, OPEC, etc.);
- gestionarea responsabilă a conflictualității, a piețelor și a resurselor;
- soluționarea oportună a marilor probleme de mediu, climă, rețea, de informații etc.

După părerea mai multor cercetători, globalizarea fragilizează economiile naționale, făcându-le mai vulnerabile și încurajând apariția a noi amenințări. Astfel globalizarea facilitează creșterea numărului și a rolului societăților transnaționale. Conform statisticii recente, 1/3 din activele productive ale economiei mondiale aparțin sau sunt în gestiunea corporațiilor transnaționale. Cele 82.000 de societăți transnaționale, cu peste 810.000 filiale în lume, au creat peste 62 mln locuri de muncă și un volum al vânzărilor de 33 trilioane dolari SUA. [80] Cele relatate permit societăților transnaționale să domine piața mondială, cu atât mai mult că potențialul celor mai mari companii este în creștere și deja depășește puterea multor economii naționale.[81]

Totodată, globalizarea a încurajat alt proces periculos pentru economia mondială – polarizarea. După cum menționează profesorul, demograful și renumitul statistician G. Săvoiu, conform ultimelor date statistice, în statele bogate (dezvoltate) locuiesc aproximativ 15% din totalul populației lumii, iar în statele în curs de dezvoltare – 78% din populație; 20% din populație dețin circa 86% din bogățiile lumii, pe când 50% din populația globului dispun de circa 2 dolari venit pe cap de locuitor pe zi. În domeniul educației, 22% din totalul populației sunt analfabeți, iar 20% nu au acces la apă potabilă. Crește tot mai mult decalajul dintre „sudul sărac” și țările „nordului bogat”. Această polarizare este una din cauzele instabilității mondiale, ce duce la o vulnerabilitate sporită a economiilor naționale. [82, p.102]

Nici un stat nu posedă 100% resurse necesare (materii prime, piață de desfacere, potențial științific și tehnologic, infrastructură, etc) și nu este de sine-stătător, astfel, fiecare țară este nevoită să participe la comerțul internațional pentru a obține materiale esențiale pentru dezvoltarea sa internă. Statele mici întotdeauna au fost forțate să participe în relațiile comerciale, care să permită străinilor să joace rol important pentru supraviețuirea lor și, în același timp, a se

face vulnerabile, deoarece sunt mai slabe economic și au piețe interne mai mici, acestea nu au nici un control asupra puterilor mai mari, dar fără a se deschide nu au posibilitate de a deveni competitive.

Pentru consolidarea securității economice durabile, economiștii contemporani, dar nu numai, au ajuns la concluzia că parteneriatele strategice au un rol semnificativ. Securitatea prin cooperare se bazează pe asocierea partenerilor în vederea atingerii unor valori comune, printre care prioritare sunt democrația respectarea drepturilor și libertăților omului, supremația legii, economii bazate pe piață liberă, echitate socială și progres. Parteneriatele sunt modalități eficiente de securitate economică, politică, informațională și militară a statelor și entităților internaționale și regionale. Într-o epocă în care pericolele și amenințările se succed cu o reperiție greu de contracarat și de gestionat, ele oferă modalități eficiente de concentrare și fuziune a eforturilor pe treapta cea mai directă de securitate, cea bilaterală (între 2 state) sau multilaterală (între mai multe state). Fiind o soluție de stabilitate, stabilizare și siguranță într-o lume a nesiguranței, haosului și confruntării, parteneriatele cunosc o dinamică fără precedent. De aceea, epoca globalizării este, prin excelență, o epocă a dinamicii parteneriatelor.

De fapt, orice parteneriat, chiar și cel ce se constituie temporar, se caracterizează prin ***oportunități, deschidere, complementaritate, complexitate și sinergie***. Parteneriatele nu simplifică, ci complică relațiile creează dependențe, interdependențe și condiționări numeroase. Ele au însă o foarte mare importanță în mecanismele cumulative de securizare și protecție a economiei, creează algoritmi destul de siguri și stabili de implementare a unor reforme ce pe parcurs duc la stabilitate, creștere economică și securitate durabilă.

Sistemului organizațiilor internaționale antrenate în consolidarea dezvoltării economice sau care exercită o influență directă asupra colaborării economice internaționale este caracterizată prin diversitatea și caracterul specific al intereselor țărilor-membre, mai cu seamă al dezvoltării formelor propriu-zise ale businessului internațional indiferent de apartenența celor care participă la el. E de menționat că participanții la interacțiunea economică se află la diferite niveluri de dezvoltare și urmăresc în mod obiectiv cele mai diverse scopuri. Astfel, cooperarea economică regională ține de **promovarea cooperării, stimularea creșterii economice și asigurarea unei securități economice durabile**.

Aceste obiective au pus bazele cooperării dintre 44 de state, în urma mării depresii economice din anii 1929-1933 și efectele nefaste ale acesteia asupra comerțului internațional și, într-un cadru mai larg, asupra securității economice naționale. Concluziile trase în urma dezvoltării economice, comerciale, financiare și monetare au dus la crearea *Fondului Monetar Internațional (FMI)* și a *Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD)*. În

perioada de pînă la încheierea celui de-al doilea război mondial, aceste organizații au instituit un nou sistem comercial, financiar și monetar internațional, care se aprecia a fi „indispensabil pentru ca economia mondială să realizeze un nivel ridicat, stabil și dinamic al producției și folosirii forței de muncă și pentru ca toate țările să poată beneficia de la participarea lor activă la comerțul mondial și activitatea financiară internațională”. [83, p. 17]

Un posibil model al asigurării **securității economice durabile** se bazează pe doi piloni de bază : securitatea economică internă – dezvoltare economică durabilă, promovarea unor politici pentru creșterea bunăstării populației ; securitate economică externă – colaborare strânsă cu organizațiile internaționale, promovare unei politici externe consecvente și echilibrate, îndeplinirea condițiilor parteneriatelor și oferirea garanțiilor partenerilor externi.

Una din principalele organizații internaționale ce este responsabilă de **fortificarea securității mondiale și asigurarea durabilității** acesteia este *Organizației Națiunilor Unite* (ONU), care a fost creată pe fundalul mișcării democratice, antifasciste generale în urma biruinței istorice mondiale în anii celui de-al doilea război mondial. În Carta Națiunilor Unite, [84] afirmă: „Capitolul I, art. 2: Toți membrii trebuie să își rezolve disputele internaționale prin mijloace pașnice, într-o manieră în care pacea, securitatea și justiția internaționale nu sunt puse în pericol. Toți membrii trebuie să se abțină, în relațiile lor internaționale, de la amenințarea cu forța sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat sau în orice altă manieră care contravine scopurilor ONU. Nimic din prezenta Cartă nu trebuie să autorizeze ONU să intervină în probleme ce țin în esență de jurisdicția internă a oricărui stat, nici nu trebuie să inițieze asemenea pretenții de acord întemeiate pe prezenta Cartă; acest principiu nu trebuie să prejudicieze aplicarea măsurilor de impunere din Capitolul VII.” „Capitolul VII, art. 51: Nimic din conținutul acestei Carte nu trebuie să prejudicieze dreptul inalienabil la autoapărarea individuală sau colectivă în condițiile în care un atac armat are loc împotriva unuia dintre membrii ONU, până când Consiliul de Securitate ia măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. [...]”. În domeniul economic Organizația Națiunilor Unite contribuie la ridicarea nivelului de viață, angajarea totală a forței de muncă a populației, asigurarea condițiilor care determină progresul economic și social și de dezvoltare și la soluționarea problemelor internaționale în domeniul economiei, vieții sociale, ocrotirii sănătății, colaborării internaționale, culturii și învățământului.

Parteneriatul NATO-UE are avantajul cu totul special al identității aproape perfecte dintre reuniune și intersecție, în sensul că aproape toate țările care fac parte din UE fac parte și din NATO. Un fragment din "Principiul democratic si tesatura NATO: noile democratii europene si largirea NATO" prezentat de Petre Roman - raportorul asociat pentru Comisia

politica a Adunării Atlanticului de Nord este foarte elocvent în susținerea acestei afirmații bazate pe o supraveghere mai îndelungată a dezbaterii euro-atlantice: *"Noile elite ale tinerelor democrații ale Europei centrale și de Est au ferma convingere că aderarea la UE și NATO va permite surmontarea rapidă a greutăților tranzițiilor și asigurarea viitorului democrației în țările lor. [...] În plus, într-un climat de securitate și de stabilitate propice continuării creșterii activității economice, investitorii străini își vor da seama că această regiune este una dintre cele mai sigure din lume ceea ce va avea ca efect accelerarea tranziției, reluarea creșterii economice și dezvoltarea acestor țări".* [85]

În susținerea acestei afirmații, experții IDIS „Viitorul” menționează că calitatea de membru NATO este unica opțiune eficientă și actuală pentru Republica Moldova. Accesul la securitatea garantată de NATO înseamnă oportunități de investiții străine directe de 2 miliarde USD anual. [86], [87, p. 2]

Toate parteneriatele vizează securitatea, stabilitatea, cooperarea economică și coordonarea intereselor, în așa fel încât să fie excluse toți factorii de risc și să se realizeze maximum de avantaje posibile. Nu încapă nicio îndoială că accesul rațional, coerent și benefic la resurse și la piețe este cel mai important pilon în arhitectura securității economice. Acest acces, precum și gestionarea relațiilor care se stabilesc și se dezvoltă în aceste domenii, are nevoie nu doar de politici realiste, ci de parteneriate sigure și stabile.

Având ca scop cercetarea profundă a securității economice și modalitatea de a asigura securitatea economică durabilă a Republicii Moldova, în cadrul analizei au fost utilizate *analiza și sinteza*, astfel am dezmembrat subiectul în părțile sale componente, fiecare fiind analizată complex, pentru a i se pune în evidență esența, iar apoi, prin sinteză am reunit elementele pentru a reconstrui întregul și a evidenția elementele cheie. *Metoda istorică* ne-a permis a descrie evolutiv securitatea economică a Republicii Moldova și relația cauză-efect cu unele evenimente pe arena internațională. Dezmembrând subiectul în indicatori am utilizat *metoda calitativă și cantitativă*, care ne-a permis evaluarea marimilor economice în unități naturale și în expresie baneară, căutând modalități de cuantificare a securității economice durabile. În concluzii autorul a utilizat *inducția și deducția*, pentru a generaliza și a atesta unele tendințe.

După părerea noastră, indispensabilitatea asigurării securității economice durabile a statelor în actualele circumstanțe de dezvoltare a relațiilor economice internaționale (fenomenul globalizării și regionalizării) nu se adevărează a fi procese contradictorii, ci se îmbină perfect în procesul general de transformări marcate de sec. XXI.

Înțelegând complexitatea procesului de asigurare a securității economice durabile a țării, **problema științifică propusă spre soluționare** constă în analiza procesului de integrare

europăană a RM, abordarea complexă a acestuia și argumentarea că procesul de integrare în Uniunea Europeană a Republicii Moldova este un mijloc de asigurare a securității economice durabile. În acest sens, au fost depistate **direcțiile de soluționare a acestei problematice**, una dintre care fiind diplomația economică – una din cele mai eficiente și nevalorificate direcții ale politicii externe a RM.

Concluzii la capitolul 1

1. Securitatea este activul cel mai de preț pe care-l poate avea un stat. Dimensiunea economică a securității este una de tip sinergic și agregat, întrucât adună în jurul ei și integrează în același concept de putere toate celelalte dimensiuni – *securitatea economică a individului și a familiei* (chiar dacă acest tip de securitate contravine principiilor liberaliștilor clasici și neoliberaliștilor ce se bazează pe insecuritate economică a individului); *securitatea ramurilor economiei și securitatea economiei naționale*, dându-le egală forță și consistență.

2. Procesul de asigurarea a securității economice durabile, sub aspect teoretic, este unul complex, cu abordări microeconomice și macroeconomice, pentru cercetarea ulterioară fiind selectată abordarea macroeconomică (modelul „Indicatorilor de prag” și modelul lui L. Biguglio), fiind abordarea ce permite a depista tendințele distructive din sfera economică.

3. Modelul „Indicatorilor de prag” – prezentat de abordarea sovietică, se bazează pe potențialul de producție (ce asigură capacitatea de dezvoltare economică a statului) și indicatorii „plafon” (mărimi limită, încălcarea cărora duce la perturbarea dezvoltării economice).

4. Modelul lui L. Briguglio reprezintă securitatea economică din perspectiva vulnerabilității economice și capacității de rezistență (contracurarea crizelor și absorbția șocului) – în opinia noastră una dintre cele mai cuprinzătoare modele macroeconomice de cuantificare a securității economice durabile.

5. Prezentarea conceptului de „securitate economică durabilă” ține de a găsi un model de dezvoltare economică pentru a îndeplini nevoile generațiilor prezente fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface nevoile în același mod. Pentru a realiza acest obiectiv, trebuie să promovăm o creștere economică calitativă, sustenabilă și echitabilă.

6. Securitatea economică, în esența sa, vizează asigurarea condițiilor pentru menținerea activității economice în parametri normali și contracurarea a numeroase tipuri de amenințări, dintre care cele mai importante sunt următoarele: fraude financiare; dependențe strategice; șocuri inflaționiste și șomaj, ciber-criminalitate; spionaj industrial; corupție; economie subterană, etc.

7. Un nou mediu de securitate s-a conturat, la nivel global, printr-o amplă redefinire a raporturilor internaționale, cu implicații asupra securității economice tuturor statelor - fenomenul de globalizare și regionalizare ce crează dependențe și intensifică interacțiunile dintre state.

Această interdependență crescândă generează o preocupare internațională rezolvarea căreia nu mai poate fi abordată decât global – prin parteneriate strategice. Aceste parteneriate sunt determinate de interesele economice, politice și de securitate și sunt direct proporționale cu gradul de vulnerabilitate, dar și cu pericolele și amenințările ce se accentuează pentru anumite țări.

Analiza abordărilor teoretice și metodologice privind asigurarea securității economice durabile ne oferă posibilitatea de a prezenta **scopul lucrării** ce constă în analiza procesului de asigurare a securității economice durabile a țării prin examinarea instituțiilor, diferitor modele de analiză, variabilelor și elaborarea recomandărilor în baza unui model econometric pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova în procesul integrării europene.

Pentru realizarea scopului enunțat mai sus, au fost stabilite anumite **obiective**: (i) Clasificarea și sistematizarea abordărilor teoretice cu privire la securitatea economică și identificarea celor mai importante amenințări și găsirea celor mai eficiente mecanisme pentru diminuarea lor; (ii) Interpretarea critică a influenței fenomenului de integrare regională asupra securității economice durabile a țărilor în dezvoltare, cu scopul de a extrage esența, structura și elementele principale ale securității economice durabile; (iii) Identificarea factorilor determinanți ce contribuie la asigurarea securității economice durabile a țării și construirea seturilor de indicatori ai securității economice durabile a Republicii Moldova integrați într-un model econometric; (iv) Cercetarea diferitor modele de analiză a securității economice (modelul „Indicatorilor de prag” modelul lui L. Briguglio) asupra statelor comparabile cu Republica Moldova, însă aderate deja la UE (ex. Letonia, Estonia, Lituania); (v) Relevarea impactului diplomației economice a Republicii Moldova asupra procesului de asigurare a securității economice durabile.

2. SECURITATEA ECONOMICĂ ÎN TEORIA ȘI PRACTICA UNIUNII EUROPENE ȘI REPUBLICII MOLDOVA

2.1 Politica implementată de UE în domeniul securității economice

Faptul că nu există securitate acolo unde nu există unitate este adevărat atât pentru state în particular cât și pentru comunități de state, chiar regiuni întregi. Iar unitate înseamnă putere economică, politică, militară, etc. Economia este un factor generator de putere și de bunăstare. Și chiar dacă securitatea și apărarea mai cuprind și alte componente extrem de importante, cum ar fi potențialul demografic, sistemele de valori - o anumită cultură, inclusiv o cultură de securitate și apărare, o cultură a alianțelor și coalițiilor, un potențial diplomatic, un potențial informațional etc., economia se prezintă totdeauna ca o structură de rezistență, ca o arhitectură generatoare de forță, securitate și stabilitate.

Uniunea Europeană este, o entitate politică, socială, militară, economică și financiară, reprezentând 28 state membre care au cedat o parte din suveranitatea lor în favoarea instituțiilor UE, cu multe decizii luate la nivel European pentru crearea unei uniuni politice cu o structură uniformă. [88] În acest fel, așa cum explica profesorul, directorul Programului UE de la Universitatea Princeton - A. Moravcsik „guvernele transferă suveranitate către instituțiile europene unde câștigurile comune sunt mai mari, în termeni de securizare a acordurilor și respectarea „regulilor de joc”.” [89] Această structură presupune o piață internă comună, monedă unică, factori care trebuie să constituie fundamentul pentru o stabilitate socio-politică, dezvoltarea durabilă, competitivitate și eficiență a economiei.

Uniunea Europeană reprezintă mai bine de 60 de ani de pace, stabilitate și prosperitate pe continentul european, a contribuit la ridicarea nivelului de trai a cetățenilor săi, a lansat o moneda europeană unică (euro) și a construit treptat o piață unică de nivel european unde sunt asigurate cele 4 libertăți : libera circulație de bunuri, servicii, oameni, și de capital. Pe continentul european se află unele dintre cele mai prospere și mai puternice bănci din lume, iar PIB-ul țărilor UE este comparabil cu cel al SUA, ba chiar îl și depășește. Continentul european a învățat din cele două războaie mondiale și din numeroase alte situații dramatice cu care s-a confruntat de-a lungul mileniilor, că baza puterii este dată de potențialul economic și tehnologic.

Tratatul de la Roma, semnat cu mai bine de jumătate de secol în urmă, a dat naștere Comunității Economice Europene. Deci unificarea și reunificarea continentului a început, cum era și firesc, în spațiul economic, singurul în măsură să asigure condiții pentru o dezvoltare durabilă și consistentă. Un moment esențial în construcția modelului de asigurare a securității economice Uniunii Europene a fost Tratatul asupra Uniunii Europene (Tratatul de la Maastricht)

semnat în februarie 1992, [90] numit așa după denumirea localității olandeze unde a avut loc evenimentul. Tratatul a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, astfel că cele 12 țări membre ale Comunității Europene au creat o Uniune Europeană, marcând o nouă etapă superioară a integrării europene. [91]

În opinia lui B. Buzan – politolog danez, membru de vază a Școlii de la Copenhaga, UE și-a construit un sistem al securității viabil având următoarele caracteristici: (1) UE este compusă din două sau mai multe state; (2) statele membre UE sunt încadrate într-o geografie coerentă, (3) există o strânsă interdependență între aceste state. [17]

Dorința politică comună a tuturor statelor europene de a se integra economic, politic și social și de a-și asigura o securitate economică durabilă, a fost posibilă, în baza celor trei tratate (Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nice) și în final semnarea Tratatului care instituie Constituția Europeană (TCE).

Astfel, UE dobândește personalitate juridică, ceea ce îi permite să negocieze și să fie parte contractantă la tratatele internaționale. Principalele sale scopuri au fost înlocuirea suprapunerilor existente în actualele tratate cu "Constituția" UE care să dea o formulă comprehensivă drepturilor omului pe teritoriul UE, și să fluentizeze procesul de luare a deciziilor. Totodată Constituția UE conține compartimentul V, capitolul II, partea a doua, ce se referă exclusiv politicii UE de securitate comună.

După eșecul înregistrat de Constituție în a câștiga sprijinul popular în Franța și Olanda, o nouă conferință interguvernamentală a fost convocată la Lisabona, pentru a găsi o alternativă la Tratatul Constituțional și pentru a continua reformele. Astfel, Tratatul de la Lisabona nu înlocuiește tratatele fondatoare (Tratatul constituțional era menit să abroge tratatele fondatoare ale UE), doar le modifică, cum au făcut și tratatele de la Amsterdam și Nice anterior. Astfel, Tratatul de la Lisabona se prezintă sub forma unei serii de amendamente aduse tratatelor fondatoare.

Tratatul de la Maastricht (1991) stabilește Strategia de la Maastricht (Strategia), care atrage o atenție deosebită asigurării securității economice durabile a teritoriului UE, astfel încât, Strategia pune în primul plan ideea că globalizarea, liberalizarea și modificările în știință și inginerie, deschid noi oportunități pentru comerț, creștere economică și dezvoltare prin competitivitate, însă duce și la adâncirea disparităților economice între națiuni. Această deschidere a economiilor statelor le face mai predispuse la șocurile economice externe și perturbările financiare. Sol fertil este creat pentru activitățile economice ilegale, inclusiv spălare de bani, diferite tipuri de migrație ilegală și trafic, astfel încât tratatul sus-menționat pune bazele constituirii Politicii externe și de securitate comună (PESC) având ca prim obiectiv consolidarea

securității și asigurarea durabilității acesteia. În cele din urmă, tratatul de la Maastricht a evidențiat factorii care contribuie la creșterea economiei subterane, având un impact major asupra bunăstării societății, stabilității și securității din regiune. [92]

Tratatul de la Amsterdam (1997) a fortificat securitatea regiunii în special prin extinderea drepturilor Parlamentului European și consolidarea bazei legale a politicii de promovare a dezvoltării durabile a regiunii. În contextul dezvoltării economice durabile a UE, nu putem neglija Pactul de Creștere și Stabilitate (PSC) (1998), care consolidează monitorizarea și coordonarea politicilor fiscale și economice naționale, pentru a aplica limitele privind deficitul și datoria instituite prin Tratatul de la Maastricht. Considerăm că cele trei componente ale Pactului sunt instrumente eficiente pentru durabilitatea economiei UE. „*Componenta de prevenire*” a PSC obligă guvernele țărilor din UE să își respecte angajamentele asumate în ceea ce privește aplicarea unor politici fiscale solide și a unor măsuri de coordonare, stabilind pentru fiecare dintre ele un obiectiv bugetar. „*Componenta de corecție*” a PSC, procedura aplicabilă deficitelor excesive (PDE) garantează corectarea deficitelor bugetare excesive sau a nivelurilor excesive ale datoriei publice. Este vorba despre o abordare graduală pentru a controla deficitele excesive și pentru a reduce datoriile excesive. „*Componenta de aplicare*” ține de nerespectarea normelor preventive sau corective prevăzute de PSC. În cazul țărilor din zona euro, pot fi emise avertismente și, în cele din urmă, pot fi aplicate sancțiuni financiare (0.2% din PIB sau 0.5% dacă încalcă în mod repetat). [93]

Tratatul de la Nice (2001) instituie Comitetul politic și de securitate, care urmărește situația internațională în domeniile care țin de politica externă și de securitate comună și contribuie la definirea politicilor în domeniul securității UE. De asemenea, Comitetul supraveghează punerea în aplicare a politicilor convenite, fără a aduce atingere competențelor președinției și ale Comisiei. Scopul final fiind cooperarea consolidată pentru a permite Uniunii să devină mai rapid un spațiu de libertate , securitate și justiție , respectând în același timp competențele Comunității Europene și obiectivele stabilite de prezentul titlu.

Tratatul de la Lisabona (2009) conferă o mai mare coerență și vizibilitate politicii externe și de securitate comună a UE. În opinia noastră aceste caracteristici și oferă regiunii o securitate durabilă. Această durabilitate este, de asemenea asigurată de supranaționalizarea anumitor domenii. Securitatea este unul din ele, având Înalțul Reprezentant pentru afaceri externe și politica de securitate, Politica Externă și de Securitate Comună a UE (PESC) [94], Colegiul European de Securitate și Apărare (CESA) ce oferă formare în domeniul politicii de securitate și apărare comune a UE (PSAC) [95], etc. În cadrul politicii comerciale observăm o atenție deosebită sustenabilității și durabilității. Politica comercială a UE (fondată prin Tratatul de la

Maastricht și modificată prin Tratatul de la Amsterdam și Lisabona) prevede nu doar promovarea comerțului, ci și creșterea competitivității, astfel încât odată cu câștigarea unor nișe pe alte piețe, nu numai să fie menținute, ci și creșterea volumului exportat pe termen îndelungat.

Sfârșitul "războiului rece" și globalizarea au schimbat în mod semnificativ cele mai discutate probleme de securitate în Europa. În UE se observă creșterea inconfundabilă a atenției pentru combaterea amenințărilor asupra securității, mai ales cele direct legate de sfera economică, sau care au o dimensiune economică. Ca rezultat, Europa are o tot mai mare certitudine că preocupările de securitate nu se limitează la puterea militară sau politică. În prezent amenințările la adresa securității și stabilității sunt mult mai probabil în forma de influențe negative, destabilizatoare, consecințe ale unor crize care afectează întreaga regiune și în particular fiecare sector al economiei. [47]

Pilonul economic este cel mai puternic pilon pentru asigurarea unei securități durabile, chiar dacă el se realizează foarte greu, întrucât exigențele integrării economice, deși sunt foarte clare, au caracterul unor praguri foarte dificile, care se trec cu greu de către țările candidate, iar cele care au reușit să le treacă își mențin cu eforturi substanțiale standardele. Extinderea Uniunii Europene spre est este în primul rând o opțiune politică menită să restabilească și să mențină pacea și prosperitatea pe întreg continentul european. Spre deosebire de extinderile anterioare, extinderea din 2004 a însemnat un moment de turnură în istoria UE. Și anume este vorba despre integrarea unor țări care reprezintă 34% din suprafața celor 15 state membre și 29% din populația acestora, dar numai aproximativ 5% din PIB-ul UE-15. Decalajele mari existente în plan economic au determinat, mai ales în țările membre, preocupări tot mai evidente pentru evaluarea efectelor extinderii: dacă din punct de vedere politic, al stabilității în Europa, beneficiile extinderii erau unanim acceptate, pe plan economic însă au existat și mai există numeroase temeri că costurile determinate de aplicarea politicilor comune vor putea fi mai mari decât beneficiile economice ale extinderii. Atât timp, cât creșterea economică mondială rămîne viguroasă, perspectivele economice pe termen lung ale Uniunii Europene par a fi favorabile. Dar, cu cât integrarea economică a continentului european va fi mai consistentă, cu atât puterea continentului european și rolul său în securitatea economică, politică, socială, informațională și militară a lumii va fi mai consistent.

Securitatea economică durabilă nu înseamnă doar anumiți indicatori economici luați în parte, având un trend pozitiv. Securitatea economică durabilă a UE semnifică menținerea controlului asupra politicilor implementate. Acest proces a adus prosperitate pentru o jumătate de miliard de consumatori - cetățeni ai Europei, precum și reforme substanțiale în materie de rețele industriale, de piețe financiare, în general, de civilizație economică și, în particular, de securitate

economică. Este vorba de o securitate economică directă, implicită, realizată nu atât prin măsuri protecționiste, cât mai ales prin politici și strategii economice realiste și foarte eficiente. Sistemul de securitate european deține elemente constitutive, interconectate și interdependente, printre care se numără cu un rol major cele economice, politico-militare, energetice și climatice.

Aceste direcții de asigurare a stabilității și securității în Uniunea Europeană (figura 2.1) sunt considerate ca fiind un instrument esențial pentru a răspunde la provocările și amenințările fenomenului sec. XXI - Globalizarea; realizarea securității energetice prin diversificarea surselor de aprovizionare cu combustibili, suport pentru activitățile internaționale și instituțiilor naționale în domeniul de securitate din partea societății civile, formarea unei politici eficiente de protecție a mediului.

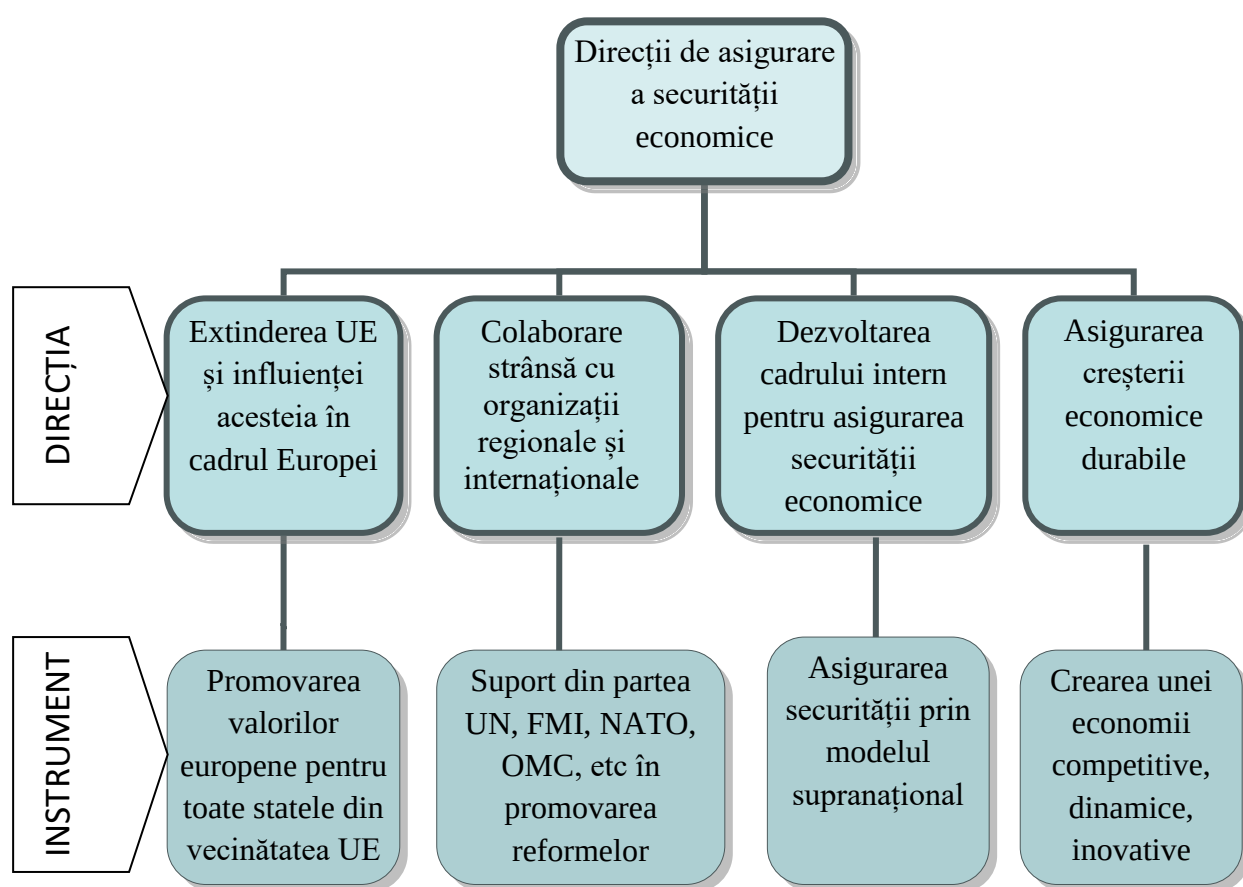

Figura 2.1 Principalele direcții și instrumente de asigurare a securității economice durabile în Uniunii Europene

Sursa: Elaborat de autor în baza [96, p. 463-506]

Odată cu extinderea proceselor de globalizare și slăbirea controlului instituțiilor naționale în unele țări, unele probleme economice au început să pună în pericol securitatea în Europa și, prin urmare, este clar de ce includerea lor în lista priorităților în agendele ultimelor conferințe și summit-uri pare oarecum întârziată. Considerăm un pas important pentru UE introducerea

conceptului de „securitate comună”, „securitate cuprinzătoare” și „securitate indivizibilă”, care semnifică un rezultat natural de adâncire a proceselor integraționiste.

Activitatea de asigurare a securității economice durabile în procesul integrării europene se bazează pe așa concepte ca aderarea la valorile europene convenite, indivizibilitatea securității și dezvoltarea acesteia pe baza proceselor de integrare; magnitudinea și îmbunătățirea permanentă a securității economice prin cooperare; loialitate față de obligațiile luate; promovarea în mod activ a dialogului cu alte țări și instituții; instituționalizarea și dezvoltarea constantă a programelor de securitate împotriva amenințărilor externe și interne, egalitatea statelor și adoptarea soluțiilor de securitate pe baza consensului, transparenței și încrederii reciproce, o piață eficientă - o economie competitivă, parteneriate - stabilitate pe continentul European, statul de drept, respectarea drepturilor omului, utilizarea instituțiilor publice pentru a asigura securitatea, consolidarea unui climat de încredere, respectarea drepturilor omului și respectarea identității naționale.

Tendința de liberalizare a economiei mondiale, tipică pentru epoca globalizării, deschide noi oportunități pentru progres continuu atât statelor dezvoltate cât și celor în curs de dezvoltare din Europa. Volumul investițiilor străine directe este în creștere, facilitarea transferurilor transfrontaliere de tehnologii, care accelerează difuziune în lume a realizărilor în domeniul științei și ingineriei. Fortificarea securității economice prin investiții se asigură prin 2 instituții cheie – Banca Europeană de Investiții (BEI) și Fondul European de Investiții (FEI). Prin ele se asigură sporirea capitalului fix, creșterea randamentului tehnic și economic al celor existente dar și crearea de noi locuri de muncă. În acest context investițiile reprezintă elementul decisiv al creșterii economice, al promovării factorilor intensivi, calitativi și de eficiență. În orice domeniu economic, social-cultural investițiile sunt asociate ideii de dezvoltare, accesul la resurse financiare fiind un domeniu prioritar securității economice durabile.

Nu putem neglija faptul, că există și opinii sceptice vis-a-vis de succesul UE – or cu alte cuvinte acest fenomen se mai numește „euro-indiferență, eurofobie, eurorealism, eurocinism” [97, p.10]. Euroscepticismul se manifestă prin opțiunea unor țări din UE pentru recăpătarea suveranității naționale și fiind promotorii suveranității ca element al interesului național, PESC și PESA având un rol consultativ și simbolic. [98, p.50] Există două tipuri de euroscepticism: *hard* și *soft*. Varianta *hard* se opune participării la UE, contestând chiar existența acestei structuri, ca o chestiune de principiu. Spre deosebire de prima, varianta *soft* susține participarea la o anumită formulă de tip pan-european, dar contestă anumite politici UE și formula federalistă de integrare politică europeană [99].

În numeroase studii se menționează că birocrația excesivă și corupția, precum și condițiile generatoare de ele sunt o frână puternică asupra dezvoltării economice. Fără o transparență adecvată de stat managementul climatului investițional pare nefavorabil, limitând capacitatea acestei țări să se bucure de beneficiile de globalizare economică. În cele din urmă, acest lucru susține dezvoltarea disparităților socio-economice, creează teren fertil pentru creșterea criminalității transnaționale, a extremismului agresiv, a terorismului și a altor amenințări la securitate în Europa.

În ultimii ani, cea mai mare atenție a început să fie acordată măsurilor adecvate pentru a menține securitatea frontierelor. Continentul European a fost și va fi un tărâm cu puternice fluxuri migraționale în diferite direcții, dar în același timp acesta va fi și o destinație finală pentru populația refugiată. Actuala criză a refugiaților este o problemă pentru UE, aceasta nefiind pregătită pentru un asemenea val. În opinia autorului, statele membre sunt conștiente de conflictele ce au loc și pentru a administra eficient aceste fluxuri migraționale, UE trebuie să stabilească eficient politica migrațională și de control a fenomenului migrației, să consolideze legislația în combaterea migrației ilegale și angajării ilegale a lucrătorilor străini, dar în primul rând să ajute statele și să creeze condiții pentru societatea de acolo ca să rămână în siguranță acasă.

Pe de o parte, un regim liberal de frontieră poate fi bun pentru perspectivele dezvoltării economice comune. De exemplu, crearea unui spațiu comun pentru circulația de mărfuri, servicii, capital și oameni ar trebui în nici un caz să faciliteze migrația ilegală, activitățile transfrontaliere de contrabandă, crimă organizată și alte fenomene negative.

Prima amenințare menționată de Strategia Europeană de Securitate este terorismul. Creșterea terorismului aduce cu sine automat îngrijorări asupra unui număr mare de riscuri, inclusiv cele legate de dimensiunea economică. Printre altele se menționează: proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, instabilitatea statală și crima organizată. [100, p. 4] În opinia autorului aceste amenințări nu poartă un caracter doar militar. Susținem cu fermitate că pentru a le face față este necesară o abordare complexă, acționând pe toate sectoarele în paralel.

În special, se poate nota o atenție sporită asupra protecției infrastructurilor energetice, utilizarea resurselor informaționale în scopuri criminale, îmbunătățirea transportului de siguranță și securitate (inclusiv containere de securitate), etc. Europa arată tot mai mare conștientizare problemei degradării mediului și dezastrelor ecologice, utilizarea iresponsabilă a deșeurilor și utilizarea irațională a resurselor. Acestea nu pot fi considerate în afara contextului de securitate în regiune. În practică, multe amenințări care nu au fost evitate la timp – și nu contează dacă au

fost cauzate de calamități naturale sau consecințe ale activității omenirii - cu promptitudine dobândesc o dimensiune transnațională. Astfel de procese ca degradarea terenurilor și poluarea solurilor și apelor de suprafață provoacă pagube agriculturii și altor ramuri ale economiei și afectează în mod direct securitatea economică.

Garantul securității economice durabile ale UE este stabilitatea internă - astfel încât putem presupune că un sistem economic durabil asigură stabilitatea pieței și durabilitatea instituțiilor. Acest lucru se întâmplă în funcționarea armonioasă a întregului mecanism și nu doar o parte integrantă a acestuia. UE este un exemplu perfect - un sistem politic unificat, de a promova creșterea economică durabilă, creșterea prosperității și bunăstării populației, reduce amenințările interne și externe prin politici promovate la nivel supranațional.

Aranjamentele instituționale ale UE în care are loc procesul de elaborare a politicilor UE se încadrează în cele șapte instituții supranaționale: Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene, Comisia Europeană, Consiliul European, Banca Centrală Europeană, Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană de Conturi. Competența de examinare și amendare a legislației este divizată între Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, pe când atribuțiile executive sunt în sarcina Comisiei Europene și cu o capacitate limitată, a Consiliului European (care nu trebuie confundat cu Consiliul Uniunii Europene). Politica monetară a zonei euro este coordonată de Banca Centrală Europeană. Interpretarea și aplicarea legislației europene și a tratatelor este asigurată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene. [101] (Anexa 5)

Acest aranjament reprezintă interesele comunitare prin Comisia Europeană, interesele naționale prin Consiliul Uniunii Europene (unde sunt reprezentate statele) și interesele cetățenilor prin Parlamentul European. Aranjamentul democratic din instituțiile UE își propune: (1) să promoveze pacea și securitatea, dezvoltarea durabilă, dezvoltarea liberă și echitabilă a comerțului internațional, respectul pentru dreptul internațional, solidaritate al popoarelor; (2) să promoveze pacea și bunăstarea popoarelor din Europa, oferind cetățenilor săi un spațiu de securitate și libertate, funcționarea eficientă a pieței interne fără frontiere interne; (3) să asigure o Europă durabilă, creștere economică echilibrată, progres social, îmbunătățirea calității mediului.

Începând cu anul 2000, Uniunea Europeană și-a asumat parcurgerea fazei de transformare profundă a sistemului economic, în condițiile asigurării coeziunii economice și sociale. [102, p. 81-93] Scopul este în primul rând **adaptarea UE la condițiile actuale globale, încadrarea noilor membri în ritmul de creștere al UE și asigurarea unei securități economice durabile**. Astfel, observăm că în fața țărilor Europei Centrale și de Est stă o problemă majoră: aceea de a corespunde standardelor economice UE, ceea ce poate fi atins doar prin investiții în R&D.

Coresponderea la standardele europene va permite diminuarea decalajelor între regiuni (nordică, vs sudică, estică vs vestică) și chiar dispariția unor diferențe între state. Bazat pe acest punct de vedere, Comisia a menționat următoarele: concurența sporită pe piețele mondiale a statelor dezvoltate și în curs de dezvoltare și, mai presus de toate economiile în creștere din China și India; volatilitatea sistemului financiar mondial, dând naștere la comportamentul speculativ și creșterea riscului financiar; schimbări climatice globale, ce influențează dezvoltarea economiei; epuizarea resurselor naturale și dependența de sursele de energie fosile, cum ar fi petrol și gaze; creșterea rapidă și necontrolată a populației pe planetă, care crește competiția pentru resurse naturale și crește impactul asupra mediului natural.

Asupra dezvoltării Uniunii Europene au un impact negativ și amenințări interne: dezechilibrele structurale în economie, nivelul scăzut al investițiilor în inovație; nivelul redus al ocupării locurilor de muncă, tot mai mult crește rata de îmbătrânire și pentru zona Euro anul 2014 a avut un declin în cadrul populației apte de muncă. [103]

Astăzi în lume se întâlnesc trei modele [104, p. 28] de organizare competitivă a economiei, fiind în același timp și modele de dezvoltare economică și socială: modelul european, modelul american și modelul asiatic. Putem concluda că modelul european este singurul care cuprinde toate cele trei aspecte: accent pe creștere economică, libertate politică și promovarea coeziunii sociale, pe când cel american și cel asiatic sunt caracterizate prin excluziune unui element. Modelul american are la bază neoliberalismul ce accentuează rolul pieței, având la bază creștere economică, libertate politică, pe când cel asiatic se bazează pe socialism fiind nuanțat dirijismul, intervenționismul, monopartidismul sau autoritarismul excluzând libertate politică.

Pe continentul european s-au făcut evidențiate trei modele de sisteme capitaliste: **sistemul social-democrat** (care cuprinde țările nordice), **sistemul conservator** (țările Europei continentale) și **sistemul liberal** de bunăstare ce include țările anglo-saxone. [105]

În cadrul UE, pe lângă cele trei modele, mai există încă două sisteme: **cel mediteranean**, ce include țările sudice, și sistemul „**catching-up**”, care cuprinde noile state membre, fost comuniste. Modelul Uniunii Europene întruchipează mai multe sub-modele, printre care:

- **Nordic** (Olanda, Suedia, Danemarca, Finlanda) – oferă cea mai eficientă securitate socială, oferind servicii de asistență socială tuturor categoriilor de cetățeni;
- **Anglo-saxon** (Marea britanie, Irlanda) – statul a asigurat un sistem în care individual își asigură propria existență. Gradul de ocupare a forței de muncă este cel mai ridicat în țările anglo-saxone, ceea ce denotă o siguranță pentru societate. Accentul este pus pe investiții în Research and Development (R&D)

- **Continental** (Franța, Germania, Austria, Belgia, Luxemburg) – avantajul acestui model este discrepanța scăzută dintre veniturile obținute de cei mai bogați și cei mai săraci. Dezvoltarea durabilă (utilizarea eficientă a resurselor) a devenit prioritate pentru țările din sub-sistemul continental.
- **Sudic** (Grecia, Italia, Spania, Portugalia, Malta, Cipru) – s-a dovedit a fi ineficient în ceea ce privește șomajul. Piața forței de muncă este controlată de stat fiind puternic fragmentată și rigidă. În țările sudice există și o discrepanță regională (regiuni foarte bogate și regiuni sărace).
- **Catching-up** (Estonia, Letonia, Lituania, România, Bulgaria, Cehia, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria) – piață mică care încearcă să atingă eficiență economică și protecție socială prin creșterea cheltuielilor pentru ultima. [106]

Unanimitate pentru uniformizarea modelului european există, însă dificultatea principală este tranziția statelor cu sub-modele de catching-up și sudic, la sub-modelele nordic, continental și anglo-saxon care s-au dovedit a fi mai viabile și mai eficiente în asigurarea securității economice naționale durabile.

Durabilitatea este cuvântul cheie când ne referim la „Strategia 2020”, fiind una dintre cele mai complexe documente ale UE în domeniul asigurarea securității economice comunitare. Strategia 2020, [107] care înglobează principiile celor 5 sub-modele, este strategia UE pentru creștere economică inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, ce a fost lansată în 2010 ca succesor al Strategiei de la Lisabona. [105] Apărut în urma crizei economico-financiare, în moment ce au fost observate punctele slabe ale sistemului economic al UE, „Strategia 2020” își propune trei priorități interdependente: să asigure o **creștere economică inteligentă** (presupune a realiza creștere economică bazată pe știință și inovare): prin investiții mai eficiente în educație (Reducerea sub 10% a ratei de părăsire timpurie a școlii, creșterea la peste 40% a ponderii absolvenților de studii superioare în rândul populației în vârstă de 30-34 de ani), prin cercetare și inovare (alocarea a 3% din PIB-ul UE pentru cercetare și dezvoltare); **durabilă** (ar trebui să fie realizată în baza utilizării eficiente a resurselor dezvoltarea eficientă și competitivă a economiei Europene): prin orientarea decisivă către o economie cu emisii scăzute de dioxid de carbon (reducerea cu 20% a emisiilor de gaze cu efect de seră (sau chiar cu 30%, în condiții favorabile) față de nivelurile înregistrate în 1990, creșterea ponderii surselor de energie regenerabile până la 20%, creșterea cu 20% a eficienței energetice); **și favorabilă incluziunii sociale** (conține în sine construirea economie pe baza coeziunii teritoriale și sociale din Europa, prin reducerea cu cel puțin 20 de milioane a numărului persoanelor care suferă sau riscă să sufere de pe urma sărăciei și a excluziunii sociale): prin punerea accentului pe crearea de locuri de

muncă și pe reducerea sărăciei (o rată de ocupare a forței de muncă de 75 % în rândul populației cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani). [107] Conform documentului, statele membre pot implementa politici auxiliare care vor contribui la realizarea celor 5 obiective pînă în 2020.

Premizele ce au dus la elaborarea strategiei au fost: (1) Impactul pe care l-a avut criza economică asupra bugetelor naționale a statelor membre și măsurile de austeritate ce au urmat ca o consecință a acesteia; (2) Scăderea volumului investițiilor private în economiile statelor member UE; (3) Amortizarea impactul crizei asupra pieței forței de muncă și asupra grupurilor social cele mai vulnerabile.

De regulă, provocările din domeniul securității economice în procesul reformelor europene sunt abordate făcînd parte integrantă a acestor reforme. Observăm că activitatea de asigurare a securității economice durabile a Uniunii Europene se înfăptuiește avînd la bază așa principii ca:

- stabilește obiective mai extinse, nu numai în ceea ce privește competitivitatea, ci și incluziunea și sustenabilitatea;
- este mai flexibilă, în sensul că ia în considerare situația specială a fiecărui stat membru: guvernele naționale au fost invitate să își stabilească propriile obiective la nivel de țară ca o contribuție la obiectivele principale ale UE; [108]
- au fost lansate șapte inițiative emblematice, [109] în cadrul celor trei piloni principali, pentru a contribui la gruparea și coordonarea politicilor relevante ale UE și de țară;
- abordarea tematică este completată de politici orizontale [110] care au ca scop finalizarea pieței unice, asigurînd fonduri pentru investiții în creșterea economică și pentru promovarea unei mai mari deschideri în cadrul piețelor internaționale.

Criza economico-financiară a avut un impact negativ asupra capacității UE de a include pe agendă obiective pe termen lung, așa ca investiții în obiective financiare și inovaționale. Fuziunile transfrontaliere ale instituțiilor financiare sunt complexe și dificile, întrucît trebuie să se țină seama de garanții publice, de structuri de proprietate, de chestiuni fiscale și de reticența autorităților de supraveghere. [11, p. 145] Criza economico-financiară a arătat că sistemul european de securitate economică și financiară, fiind cel mai coprehensiv, este încă în construcție. Pentru a exclude disproporțiile din sfera financiară considerăm necesar ca: (a) politica de coeziune să dispună de mijloace adecvate și să acopere toate regiunile, în același timp axându-se pe regiunile cu cele mai mari nevoi; (b) bugetele naționale, care rămân cea mai mare sursă de fonduri publice, să se axeze mai mult pe eficiența utilizării mijloacelor financiare; (c) dezvoltarea noilor strategii financiare în colaborare cu Banca Europeană de Investiții, Fondul Investițional European și capitalul privat, implementarea cărora ar permite crearea unei piețe

financiare eficiente, stimularea fondurilor financiare a sectorului privat și facilitarea accesării finanțării întreprinderilor incipiente.

Experiența UE în domeniul asigurării securității economice se caracterizează de o intensă cooperare în domeniul economic, iar apogeul acestei colaborări comunitare, al puterii economice europene o constă în capacitățile sale economice și financiare remarcabile, unele dintre cele mai moderne din lume. Inițiativele și strategiile își arată deja roadele, întrucât în a doua jumătate a anului 2013 UE înregistrează un trend pozitiv a PIB-ului, ceea ce semnifică sfârșitul recesiunii.

Indicatori economici ai UE au oferit în cea mai mare parte semnale pozitive începând din aprilie 2013, și sugerează în continuare o creștere modestă în a doua jumătate a anului. Recuperarea rămâne supusă și fragilă pentru că obstacolele generate de criza economico – financiară nu sunt depășite și continuă să influențeze activitatea economică.

Pentru **asigurarea securității economice durabile** a UE este creată piața internă unică, care acoperă întreg spațiul statelor membre - fără frontiere interne. În cadrul acestui spațiu este asigurată libera circulație a persoanelor, serviciilor, mărfurilor și capitalului. În mod practic, crearea spațiului unic regional evită fragmentarea pieței. În acest scop sistemul garantează libertatea de stabilire: fiecare agent economic are dreptul de a stabili și a dezvolta afaceri într-un alt stat membru al UE. [111] În opinia autorului, această activitate, stimulează competiția și promovează integrarea economică a pieței comune, mecanismul său de acțiune, principiile esențiale. Actualmente UE reprezintă cea mai avansată formă de integrare internațională atât economică cât și politică. Consiliul, la propunerea Comisiei, adoptă reglementările Europene și deciziile care definesc criteriile de referință și condițiile pentru a asigura o dezvoltare echilibrată în toate sectoarele pieței interne. Stabilirea unei politici economice și monetare unice a Uniunii Europene este bazată pe piața internă comună, pe stabilirea obiectivelor și priorităților comune, coordonarea politicilor economice ale statelor membre. Cadru de dezvoltare pentru politica economică și monetară este economia de piață deschisă, social orientată cu libera concurență, concentrându-se pe ocuparea forței de muncă, stabilitatea prețurilor, progresul social și protecția mediului.

O influență semnificativă asupra securității economice europene o are asigurarea proceselor de integrare și crearea de instituții supra-naționale de securitate. Organizația pentru securitate și cooperare în Europa (OSCE), o asociație de 56 de state membre, este cea mai mare organizație regională ce se ocupă cu probleme de securitate. Cel mai dinamic, mai complex și mai eficient parteneriat cunoscut pînă în prezent este Uniunea Europeană, în ansamblu. Statele membre UE, își asumă din start complementaritatea și complexitatea unor relații sau unor construcții cu geometrie variabilă și complicată. Parteneriatul statelor UE creează dependențe și

condiționări numeroase, însă instituțiile UE asigură mecanisme cumulative de securizare și protecție, creează algoritmi destul de siguri și stabili de implementare a unor politici economice ce pe parcurs duc la creșterea eficienței. *Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)*, este una din cele mai importante instituții din domeniul securității, care la nivel regional, își propune să joace un rol din ce în ce mai viabil în noua arhitectură europeană, prin realizarea următoarelor obiective: prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor; controlul armamentelor și dezarmarea; sporirea încrederii și a securității; cooperarea în plan economic, cultural, umanitar și ecologic; conceptualizarea unui nou model de securitate în zona sa de responsabilitate. Concepția de securitate a OSCE este prezentată în Carta pentru Securitate Europeană: [112] „8. *Fiecare stat participant are drept egal la securitate. Reafirmăm dreptul inalienabil al fiecărui stat participant și al tuturor statelor participante la libertatea de alegere a propriilor aranjamente de securitate, incluzând tratatele de alianță, așa cum sunt emise. De asemenea, fiecare stat are dreptul la neutralitate. Fiecare stat participant va respecta drepturile tuturor celorlalte în aceste privințe. Ele nu își vor întări securitatea în detrimentul securității altor state. [...] 9. Ne vom construi relațiile în conformitate cu conceptul de securitate comună și comprehensivă, ghidat de parteneriat egal, solidaritate și transparență. Securitatea fiecărui stat participant este inseparabil legată de securitatea celorlalte state. Ne vom adresa dimensiunilor umană, economică, politică și militară ale securității ca la un întreg.*” Toate aceste exemple oglindesc un construct alternativ de securitate.

Formal, activitățile OSCE acoperă spațiul Euro-Atlantic și deja câștigă teren în unele părți din Asia, dar totuși organizația rămâne Europeană.

Pe parcursul a 35 ani de la semnarea Actului Final de la Helsinki al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) problema de securitate – punctul central al dezbaterilor în cadrul OSCE (până în ianuarie 1995 CSCE) – a suferit semnificative transformări. Deși alte formate a problemelor de securitate în Europa au venit în prim-plan pentru anumite grupuri de țări europene, OSCE datorită acoperirii sale spațiale, a rămas pe parcursul tuturor acestor ani o platforma instituțională cheie pentru modelarea soluțiilor comune europene în domeniul securității, inclusiv probleme care au o dimensiune economică.[113]

De la mijlocul anilor ‘90 politicile promovate de OSCE conțineau o idee de securitate universală și cuprinzătoare, care subliniază necesitatea pentru construirea unei Europe unite, pașnică și democratică fără linii de divizare. Acest concept include, printre alte lucruri și dimensiunea economică în timp ce securitatea militară este analizată pe planul secund.

În prezent, activitățile OSCE se concentrează pe 3 dimensiuni: (i) dimensiunea militară și politică (control al proliferarea armelor, activitate diplomatica pentru a preveni conflictele în regiune, și măsurile pentru a construi încredere și securitate); (ii) dimensiune economică și de mediu (monitorizarea economică, dezvoltarea și a situației mediului în țările participante în scopul pentru a detecta și preveni securitate amenințări); (iii) dimensiunea umană (drepturile omului, dezvoltarea instituțiilor democratice și monitorizarea alegerilor în țările membre).

Obiectivul economic este cel mai bine reflectat în Strategia de la Maastricht din 2003 - cel mai informativ document OSCE cu privire la dimensiunea economică a securității. Decizia asupra proiectului a fost adoptată de Consiliul Ministerial OSCE de la Porto în 2002. Strategia conține o listă de provocări și amenințări având caracter economic care persista sau chiar avansează puternic în ciuda progresul global de dezvoltare durabilă, standardele de viață mai înalte, calitate a vieții mai bună, utilizarea eficientă a resurselor economice și protecția mediului în Europa, spre deosebire de anii 1980.

O altă instituție importantă în asigurarea securității economice europene este Comisia economică a Națiunilor Unite pentru Europa (UNECE), care fost înființată în 1947. Acesta este una dintre comisiile regionale UN având 56 state afiliate, inclusiv SUA, Canada și țări din Asia Centrală. [114]

Printre obiectivele instituției sunt: dialogul politic, negociere instrumentelor juridice internaționale, dezvoltarea reglementărilor și normelor, schimbarea și aplicarea celor mai bune practici, precum și expertiza economică și tehnică, cooperarea tehnică pentru țările cu economii în tranziție.

În perioada 2010-2014 numeroase publicații au fost emise de UNECE, [114] printre care observăm că în domeniul economic, instituția pune accent pe dezvoltarea antreprenoriatului inovativ, tehnologii „verzi”, ceea ce oferă o creștere a competitivității regiunii.

Creșterea interdependenței într-o lume globalizată, cu un număr tot mai mare de actori pe scena forțelor internaționale (state, corporații transnaționale și diverse organizații) forțează reformularea conceptelor aparent bine stabilite. "Securitate economică" nu mai este o problemă de natură strict internă. Rolul tot mai mare a dimensiunii economice în problemele interne duce la o schimbare a metodelor de soluționare: de la reactivă, la preventivă. Cu toate acestea, în ciuda clarității evidente, această abordare trebuie să fie mai accentuat modelată, care cu greu poate fi realizată în viitorul apropiat: stabilirea unui fundament bine-format pentru dezvoltarea unei metodologie eficiente în domeniul securității economice.

2.2 Dimensiunea economică a securității în procesul integrării europene a țărilor baltice (Ex.: Letonia, Estonia, Lituania)

Unul din principalele obiective de fondare a Uniunii Europene a fost pentru a consolida securitatea economică și politică a fiecărei națiuni europene ce va face parte din proiectul european și evitarea unui eventual război. Politicul nu este decât un instrument pus în serviciul unui obiectiv economic – securitatea economică durabilă și constituirea națiunii europene. Uniunea Europeană este exemplul cel mai avansat de integrare regională ce răspunde cel mai bine provocărilor procesului de globalizare mondială.

Nevoia de apartenență la un spațiu economic, social și politic mai mare și mai puternic este direct proporțional cu stocul de resurse, de accesul la piețe și de nivelul de dezvoltare - în sens larg – de forța țării respective. Istoria ne oferă multiple exemple prin care concluzionăm că o ascensiune nu se realizează numai în spațiul național, ci într-un cadru mult mai larg. Parteneriatele și alianțele sunt întotdeauna mai dinamice, mai ales prin optica unui stat de dimensiuni mici, fără resurse naturale și fără un potențial economic deosebit. Încadrarea unei țări într-o uniune regională și/sau într-un acord internațional, în majoritatea cazurilor a condus în final la o creștere a securității, a bunăstării sociale și economice, întărindu-și prin aceasta poziția.

Se pare că teritoriul dintre UE și Rusia este un spațiu de concurență pentru ambele poluri. Pentru a consolida influența sa, Rusia refuză să coopereze cu UE în astfel de proiecte ca Politica Europeană de Vecinătate (PEV). PEV a Uniunii Europene a fost lansată în 2004, fiind în căutarea unei abordări coerente a relațiilor cu vecinii din est și sud, având obiectivul de a construi o zonă de prosperitate, stabilitate și securitate pentru toți. Este vorba despre o relație privilegiată, bazată pe angajamentul reciproc de a împărtăși valori (democrația, drepturile omului, statul de drept, principiile economiei de piață, dezvoltarea durabilă). Considerăm, în același timp că, este evident că nici Rusia, nici UE nu vor atinge succesul absolut maximal în realizarea scopurilor lor separat, pentru că ei efectiv își blochează uneia alteia politicile din zonă (mai agresiv observăm acțiunile Federației Ruse). După cum menționează G. Sasse – profesor la London School of Economics, pentru PEV problemele de securitate sunt de o importanță crucială. [115, p. 295] În aceeași ordine de idei Secretarul senior în biroul Secretarului General al OSCE - D. Lynch subliniază că „UE nu-și poate permite să-și ignore vecinii”. [116, p. 33-43] Cel din urmă susține că pentru statele din imediata vecinătate a UE există 5 provocări majore: interdependența, complexitatea, deschiderea, vecini recalcitranți și acțiune/dorință. După cum notează și cercetătorii menționați mai sus, concludem că PEV poate fi tratată ca un instrument primordial prin care UE ajută statele ce aspiră integrarea europeană pentru asigurarea securității economice durabile.

Uneori este dificil explicarea noțiunii „stat mic”. În cea mai mare parte definiția de "mic" nu este cantitativă, dar o categorie calitativă. Majoritatea autorilor (în contribuțiile lor) definesc „stat mic” ca un stat care are unele caracteristici (mic teritoriu, populație mică...). Mare parte din literatura de specialitate a relațiilor economice internaționale se concentrează pe statele mari din cauza puterii lor și supremației, iar mirarea lui Hedley Bull, în 1960 este complet argumentată: "Dacă, totuși statele mici ar putea fi în politica internațională, într-adevăr un subiect de studiu?" Răspunsul la întrebarea profesorului de relații internaționale de la Australian National University este astăzi evident, întrucât majoritatea statelor lumii astăzi sunt state mici și rolul acestora nu poate fi ignorat. Svetličić și Brinar [3, p. 5] explică că "statele mici sunt predestinate să se adapteze pentru că asta e rețeta lor pentru supraviețuire".

Noi am decis să utilizăm criteriul Damijan de definire a unui stat mic. Pentru studiu am utilizat statele din fosta Uniune Sovietică (Letonia, Lituania, Estonia, Republica Moldova) și statele-satelit ale Uniunii sovietice (estul Uniunii Europene). Criteriul Damijan [117] stabilește Valoarea Agregată a Statului (VAS), care este compusă din trei variabile: (i) procentul ariei statului în area globală, (ii) procentul populației statului din populația globală și (iii) procentul din PIB-ul național în PIB-ul mondial. (Tabelul 2.1) Rezultatul nu este suma, dar este suma ponderată cu coeficienții: 0.108; 0.205 și respectiv 0.976, conform formulei:

$$VAS = [(\frac{S}{S_t} * 100) * 0,108] + [(\frac{P}{P_t} * 100) * 0,205] + [(\frac{PIB}{PIB_t} * 100) * 0,976] \quad (2.1)$$

unde: VAS - Valoarea Agregată a Statului

S – suprafața statului

S_t - suprafața globală

P – populația statului

P_t - populația globală

PIB – produsul intern brut al statului

PIB_t – produsul intern brut mondial

Tabelul 2.1 Clasificarea statelor membre UE (foste state-satelit a URSS), statelor membre UE (foste membre ai URSS) și Republica Moldova

	Suprafața, km²	%	Populația, mln loc.	%	PIB, \$ mlrd	%	VAS
TOTAL	148940000		7320461300		77301958		
Lituania	62680	0,042	3505738	0,048	48232	0,062	0,075
Letonia	62249	0,042	2165165	0,030	31970	0,041	0,051
Estonia	42388	0,028	1257921	0,017	25953	0,034	0,039
Moldova	32891	0,022	3583288	0,049	7944	0,010	0,022
Polonia	311888	0,209	38220543	0,522	546644	0,707	0,820
Cehia	77247	0,052	10740468	0,147	205658	0,266	0,295
Slovakia	48105	0,032	5454154	0,075	99971	0,129	0,145
Ungaria	89668	0,060	9933173	0,136	137104	0,177	0,207

România	229891	0,154	21640168	0,296	199950	0,259	0,330
Bulgaria	108489	0,073	7167998	0,098	55837	0,072	0,098

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor [118], [119]

Din tabelul 2.1 observăm că statele cele mai asemănătoare după indicatorii criteriului Damijan sunt: Republica Moldova și țările baltice. Așadar considerăm că anume aceste state trebuie luate în cadrul studiului experienței asigurării securității economice durabile în procesul de integrare europeană.

Prabușirea cortinei de fier care a separat, timp de peste 40 de ani, țările foste comuniste din Europa Centrală și de Est de țările Europei Occidentale, a reprezentat un eveniment istoric cu consecințe majore pentru viitorul continentului european. Eșecul doctrinei comuniste pe toate planurile - economic, politic, social, cultural, - a readus în țările Europei Centrale și de Est opțiunea pentru valorile statului de drept și ale economiei libere de piață. Ideea reunificării Europei a început tot mai mult să prindă contur, mai întâi pe plan ideologic, al discursului politic, iar apoi și în planul realității.

După destrămarea URSS, fostele republici sovietice s-au confruntat cu provocarea de a-și asigura independența lor prin stabilirea corectă aranjamentelor instituționale cu caracter economic. De fapt, au avut de rezolvat problema foarte dificilă de integrare în structurile politice și economice internaționale. Pentru a rezolva această problemă a fost nevoie de determinare și înțelegerea intereselor economice și politice naționale pe termen lung. Indiferent de interesele tactice ale participării Estoniei, Letoniei și Lituaniei în alte organisme internaționale, subzistă realitatea unor sisteme economice conectate definitiv la structurile europene într-o modalitate atât de certă încât ea nu poate fi concepută în prezent în afara acestei structuri.

În context istoric, regiunea Europei de Est a evoluat destul de rapid și a avut o incertitudine în determinarea vectorului politicii externe. Precum se menționează în studiile de cercetare a Institutului Națiunilor Unite pentru Dezarmare și Cercetare (UNIDIR), „după prăbușirea Uniunii Sovietice în Europa se formează un spațiu geopolitic special, orientat atât în partea de Est cât și de Vest, mai ales, așa-numitele statele mici cu populațiile de mai puțin de 15 de milioane de oameni-Lituania, Letonia, Estonia, Cehia, Slovacia, Ungaria și Republica Moldova.” [120, p. 4-5]

Principalele amenințări asupra economiilor țărilor Europei de Est au fost determinate de evoluțiile istorice din această zonă. Odată cu obținerea independenței, economiile țărilor foste sovietice au fost caracterizate de: instabilitate politică și creșterea influenței Rusiei; probabilitate mare de escaladare în conflicte teritoriale, naționale și religioase un context de creșterii crizei economice în fosta Uniune Sovietică; agravarea situației criminogene, creștere a traficului de

droguri, arme, materiale radioactive; o dependență relativ puternică față de resursele energetice piață de desfacere și materii prime din est, ceea ce este o problemă acută astăzi și, mai presus de toate, din partea Rusiei, în termeni de economici, subminarea puterii economice emergente.

În această situație, statele baltice au definit: „occidentul ca un garant al securității naționale și naturale și un partener strategic politic în care puteți avea încredere”. [121, p. 13] Printre prioritățile intereselor naționale au fost extinderea cooperării politice, economice, culturale cu țările vest-europene; participarea activă la activitățile instituțiilor de securitate Europene; cooperare cu statele ce au aceleași vederi politice și interese; crearea unei economii de piață.

Necesitatea de apartenență la un spațiu economic, social și politic mai viabil se manifestă diferit pentru fiecare țară. Această caracteristică este de cele mai multe ori direct proporțională cu forța țării respective. Numeroasele exemple istorice au pus în evidență că dezvoltarea nu se face decât într-un spațiu mai larg, unificat. Economii deschise sunt întotdeauna mai dinamice, dar și mai vulnerabile. Aderarea unei țări în circuitul de valori a unui spațiu regional, internațional a avut, în final, ca rezultat creșterea securității, a bunăstării sociale și economice, întărindu-ți prin aceasta poziția. Pentru statele din Europa Centrală și de Est, Uniunea Europeană este un partener pe o scară obiectiv lărgită ce se afirmă ca o cale, atât directă cât și intermediară, în procesul de globalizare a vieții economice.

La sfârșitul anilor ‘80, începutul anilor ‘90, din motive evidente Estonia, Letonia și Lituania, au avut de făcut o alegere între vectorii de dezvoltare Vestici sau Estici (de altfel și RM în aceeași perioadă a avut aceeași decizie). În opinia noastră, această decizie a fost una deficilă din mai multe privințe:

1. În primul rând, din motive istorice Rusia rămâne un partener economic important pentru toate țările CSI. Acest fapt poate fi atribuită în mare parte a patrimoniului din vechiul sistem sovietic centralizat .
2. În al doilea rând, dezvoltarea limitată a legăturilor comerciale care este comerțul între statele CSI cu excepția Rusiei. Această caracteristică se referă, de asemenea, relațiilor comerciale în cadrul grupurilor regionale și relațiilor comerciale între țări vecine. Fostele republici sovietice (cu excepția Rusiei) sunt net-importatori ISD .
3. În al treilea rând, importanța resurselor energetice a fost constant în creștere, iar dependența de un singur furnizor menține vulnerabilitatea asupra sectorului strategic.

Elitele politice din aceste state au avut mai multe scenarii geopolitice posibile dintre care patru se evidențiază: varianta finlandeză este aderarea la UE, dar în afara NATO; exemplul Albaniei - aderarea la NATO fără aderarea la UE; Bielorusă-exclude apartenența la NATO și

UE; Germană - intrarea în NATO și UE. Datorită experienței istorice, țările din fostul bloc socialist au ales modelul finlandez, ținând cont de interesele naționale și cele europene. Integrarea în structurile Euro-Atlantice a fost scopul principal al statelor Baltice de la începutul „Revoluției cântate” în 1988.

În 1994 toate statele baltice au recunoscut că ideea de neutralitate este una periculoasă și inacceptabilă. Deci, era firesc ca în ianuarie 1994 președintele Lituanian - Algirdas Brazauskas a accentuat cooperarea dintre statele baltice ca o prioritate a politicii de externe Lituaniei. În 1994, în Talin țările baltice au semnat acordul de cooperare dintre Estonia, Letonia și Lituania. Acordul include următoarele structuri de cooperare: Adunarea Baltică (fondată în 1991), Consiliului de Miniștri (înființat în 1994) și Consiliului Baltic ca un organism comun pentru guvernele și parlamentele celor trei țări. [122] Pe lângă aceste instrumente oficiale cei trei șefi de stat se întâlnesc în mod regulat cel puțin o dată pe an, și sunt frecvente întrevederi între miniștri pe diverse probleme.

În principiu, procesul de colaborare a creat premise pentru pregătirea statelor de a se integra în structurile occidentale. Astfel, observăm că se conturează trei componente cheie: **Componenta de comerț.** Prin comerț înțelegem de fapt regimul de comerț sau în practica eliminarea barierelor în calea comerțului. **Componentă de reglementare.** Această componentă are două dimensiuni – simplă și profundă. Prin dimensiunea simplă înțelegem că partenerii sunt la nivelul rezolvării problemelor legate de comerț (acord de comerț liber (free trade agreement) - prima etapă de integrare economică, după Balassa), în timp ce integrarea profundă înseamnă de fapt că cooperarea pe probleme de reglementare merge dincolo de aspectele pur comerciale. **Componentă politică.** Actualmente această componentă este una dintre cel mai importante. De fapt acest aspect se referă la problema de echilibru delicat între liberalizarea la nivel național până la momentul de a atinge nivelul supranational în gestionarea integrării.

Cu toate acestea, NATO cooperează cu țările baltice la un nivel sinergetic, pe când observăm că în relația cu UE acestea sunt tratate separat. Cu toate acestea, nu ar trebui să fim induși în eroare de această deosebire aparentă. Această similitudine în opinia istoricului britanic David Kirby: sintagma „țările baltice” este în esență „outsidere” și acest lucru poate fi împiedicat prin dezvoltarea unui puternic sentiment al identității comune regionale. După Revoluția Rusă, Lituania a fost grupată cu Estonia și Letonia ca state baltice, în ciuda diferențelor economice, culturale și istorico-politice evidente. Începând cu sfârșitul anilor 1980, când lumea occidentală a învățat o dată mai mult să știe că aceste popoare au rămas mai departe împreună ca "țările baltice". Integrarea în vest și dezintegrarea din est a impulsionat șansele de a crea o identitate națională fermă și viabilă."

Acest lucru este confirmat de declarațiile și metafore utilizate de către elitele politice din statele baltice. Acestea sunt într-adevăr înclinate să se distanțeze de identitatea „baltică” comună, [123, p. 2] pentru a evidenția particularitățile fiecărei țări și sunt în căutarea unor motive istorice și geoeconomice, pretinse să confirme aceste particularități. În 1998, Tomas Ilves a făcut o declarație: "am văzut că de ani, Estonia a suferit mult de la politicile fără succes planificate ale „surorilor” baltice”. [124, p. 15] Vytautas Landsbergis, Președintele Parlamentului lituanian în perioada 1996-2000, într-un discurs în 1997 a comparat cele trei state baltice cu trei ciuperci într-un coș și a îndemnat societatea să se elibereze din ghetto-ul baltic. Și mai sincer a fost ministrul lituanian al afacerilor externe Algirdas Saudargas, în 1996 el a numit unitatea statelor Baltice „o simpla ficțiune care există doar în mintea politicienilor occidentali”. Aceasta este o „jertfă”, în cazul în care acest lucru ajută la evadarea lor de sub eticheta "foste republici din URSS".

Țările Baltice, care în 1991, la fel ca Republica Moldova, au devenit state independente de fosta URSS, astăzi cunosc o ascensiune sigură și durabilă în familia UE. De ce? Fiindcă au ales foarte clar, expres și sigur parcursul european. Chișinăul, după nesemnarea planului Kozak, pentru a tempera reacția Federației Ruse, a declarat că „își va urmări interesul național prin abordarea unei balanțe de putere” (între est și vest). [125, p. 548] Considerăm că această nedeterminare și neavând un vector bine-definit, a menținut Republica Moldova într-o incertitudine care a creat premise pentru creșterea vulnerabilității sale.

Parcursul european înseamnă stat de drept, reguli care se aplică, justiție independentă, corupție combătută, crearea condițiilor pentru investiții străine și oportunități pentru cetățeni. Este important să menționăm că, procesul de tranziție la economia de piață în țările baltice, integrarea în structurile și instituțiile europene nu a fost un obiectiv ca atare, ci aceste procese erau văzute mai mult din perspectiva de realizare a intereselor naționale, de apărare de amenințările interne și externe, stimularea creșterii economice și bunăstarea populației. [126, p. 4-10]

Anul 1997 a însemnat punctul de pornire spre „integrarea vestică” fiind unul desebit de important pentru securitatea economică durabilă a țărilor baltice: UE a decis lărgirea frontierelor sale prin invitarea uneia dintre țările Baltice - Estonia - pentru a începe negocierile de aderare în același timp asigurarea că procesul de aderare la un nivel inferior include, de asemenea, alte două state: Letonia și Lituania. NATO a decis să se extindă spre est prin invitarea a trei state central-europene să se alăture lăsând ușa deschisă pentru alte state ce aspiră la aderare la NATO: cele trei state baltice au fost indirect menționate la summit-ul NATO din 8 iulie la Madrid și în mod explicit numite ca state candidate la summit-ul NATO din Washington.

După părerea noastră, ingredientul principal a unui succes atât de stabil și rapid a fost simplu: după prăbușirea URSS fostele republici sovietice au demonstrat clar două moduri principale de auto-determinare politică și economică atât în termeni internaționali cât și regionali.

Primul caz poate fi numit "Drumul Baltic". Această strategie în termeni practici înseamnă aderarea la organizații politice și economice existente ca NATO, Consiliul Europei și UE. Această strategie are un element distinctiv clar – evitarea oricăror legături puternice instituționalizate cu fostele republici sovietice. Trei republici baltice au declarat aderarea la Uniunea Europeană ca prioritate națională și au respins în mod constant ideea de a participa la acordurile regionale cu fostele republici sovietice. Aceste țări s-au poziționat politic dincolo de limitele economice și grupărilor politice ce au fost inițiate în spațiul postsovietic. În același timp aceste țări au încercat păstrarea legăturilor comerciale cu fostele republici sovietice pe bază bilaterală (acorduri de comerț liber).

În al doilea caz, strategia poate fi numită "Mixtă" deoarece în acest caz fostele republici sovietice au încercat să combine aderarea la organizațiile internaționale economice existente (ca IMF, WB, NATO, WTO, relații strânse cu UE, etc.) și diferite aranjamente instituționale interstatale în spațiul post-sovietic.

De fapt, putem afirma cu certitudine că această strategie este alcătuită din două elemente: (1)componenta pro-regională (care este instituirea diferitor structuri în spațiul post-sovietic); (2)componentă externă (aderarea la diferite organizații internaționale în afara ariei CSI). [127, p.2-7]

Estonia, Letonia și Lituania au perceput aderarea la UE și NATO ca o garanție de securitate și aderarea la Uniunea Europeană ca un factor de progres economic, iar împreună această ecuație are ca rezultatul siguranța economică durabilă. Conform sondajelor, odată cu aderarea la UE, populația a simțit schimbări în bine și vede viitorul mai optimist. [217, p.38] Un paragraf din raportul "Principiul democratic și țesătura NATO: noile democrații europene și lărgirea NATO" prezentat, în 1996, de raportorul asociat, Petre Roman pentru Comisia politică a Adunării Atlanticului de Nord este foarte elocvent în susținerea acestei afirmații bazate pe o supraveghere mai îndelungată a dezbaterii euro-atlantice: "Noile elite ale tinerelor democrații ale Europei centrale au ferma convingere că doar aderarea la NATO va permite surmontarea rapidă a greutăților tranzițiilor și asigurarea viitorului democrației în țările lor. Un impact economic pozitiv este, de asemenea, de așteptat din simpla extindere a NATO la țările Europei Centrale. În plus, într-un climat de securitate și de stabilitate propice continuării creșterii activității economice, investitorii străini își vor da seama că această regiune este una dintre cele mai sigure

din lume ceea ce va avea ca efect accelerarea tranziției, reluarea creșterii economice și dezvoltarea acestor țări". [85]

În 2001 Ronald Asmus, vorbind în Comitetului de Relații Externe Senatului, a menționat că statele baltice au dreptul de a alege direcția lor de securitate "o chestiune de principiu politic": "Statele ar trebui să fie capabile să se alăture alianțelor care le reprezintă. Securitatea în Europa este indivizibilă, NATO a creat întregit Europa și i-a oferit un grad de libertate și prosperitate durabilă". [129] Astfel, țările baltice au dezvoltat un model de cooperare care a devenit exemplul cel mai de succes de cooperare regională în centrul și estul Europei după destrămarea imperiului sovietic. Un cadru instituțional de cooperare a fost creat pe baza modelul Nordic, care a condus la acordurile de comerț liber, la desființarea barierelor netarifare și procedurilor de tranzit comun bazat pe norme și regulamentele UE .

În această ordine de idei, în Republica Moldova, tematica neutralității sau integrării țării în NATO este mai mult decât actuală. Odată cu autoproclamarea independenței, elita politică din Republica Moldova a mizat pe retragerea trupelor rusești de pe teritoriul țării și pe îndeplinirea intereselor țării în politica externă. În opinia lui R. Gorincioi, neutralitatea, care de fapt intensifică insecuritatea statului, doar a menținut Moldova departe de Tratatul de Securitate Colectivă din CSI. După părerea analistului economic P.Peiu: **„Fără aderarea la NATO, ca umbrelă de securitate, care aduce o explozie a investițiilor străine, integrarea Republicii Moldova în UE se va face cu un stat depopulat și cu o economie redusă la două treimi din cea actuală”**. [130]

Ținând cont de cele enumerate, conchidem că, statutul de neutralitate și-a confirmat ineficiența pe parcursul a mai bine de 21 de ani. În contextul conflictului din Ucraina, dar și având ca obiectiv primordial integrarea europeană, considerăm că integrarea în NATO, la fel ca și pentru țările din Europa Centrală și de Est, constituie o etapă primară în asigurarea unui spațiu sigur, eficient și prosper. Altfel, putem rămâne, după cum menționează expertul IDIS „Viitorul”, E. Țugui: „o zonă gri instabilă, ancorată treptat în „zona de responsabilitate geopolitică” a Rusiei”. [87]

Baza legislativă pentru asigurarea securității naționale este fundamentul pe care un stat își construiește existența și prezintă un amplu material pentru analiză. Principalele acte normative ce reglementează sfera securității economice sunt legile, concepțiile și strategiile țărilor sus-menționate. În perioada dintre declarația de independență Lituaniei în 1990 și adoptarea documentul principal în definirea politicilor de securitate și apărare a Lituaniei, au existat cel puțin patru alte proiecte de concepții de securitate care au fost discutate pe larg. Elementele de bază ale securității naționale din Lituania , adoptat de Seimas în decembrie 1996, a fost pregătit

de un grup de sarcina creat la sfârșitul anului 1994. Grupul era format din reprezentanții tuturor partidelor reprezentate în Seimas și deci documentul final exprimat atitudinea comună a elitei politice față de problema de securitate națională. În anii între primul proiect al concepției și documentul adoptat de Seimas Lituania politica de securitate a dobândit o orientare pro-occidentală. Aderarea la North Atlantic Treaty Organization (NATO), Uniunea Europeană de Vest (UEV) și Uniunea Europeană (UE) a ajuns să fie văzut ca principalul mijloc de asigurare a securității naționale. În așa fel, Lituania în 1996 a adoptat Legea Nr. VIII-49 cu privire la securitatea națională de bază a Lituaniei (Legea), care pune accent pe construirea unui regim de securitate și prosperitate. Această lege cuprinde principalele obiective de securitate națională, ce pun în centrul conceptului de securitate omul cu drepturile și libertățile sale, independența statului; integritate a teritoriului statului, ordinea constituțională, etc. De asemenea Legea menționează că atât statul cât și cetățenii acestuia sunt responsabili de asigurarea securității naționale ce cuprinde apărarea militară, securitatea economică, publică, socială, culturală, securitatea de sănătate, protecția mediului, politicii educaționale și științifice, precum și alte politici statale menite să asigure securitatea națională. [131]

Concepția securității naționale a Estoniei prezintă scopul și liniile directoare ale politicii de securitate națională și o evaluare generală a mediului de securitate existent. Acest document a fost elaborat și adoptat în baza Actului de apărare națională pe timp de pace. Concepția securității naționale, adoptată în 2001, tratează o perioadă când Estonia a fost pe poziția de aderare la NATO și UE. Documentul afirmă că "securitatea tuturor statelor este indivizibilă și securitatea unui stat nu poate fi realizată în detrimentul altui stat." [132] Realizarea acestor obiective au creat o nevoie de reorganizare a activităților privind securitatea națională, menținând cursul de bază națiunii în acest domeniu.

În decembrie 2000, *Saeima* din Letonia a adoptat Legea cu privire la securitatea națională. [133] Acest act normative cuprinde principiile, sistemul securității naționale, subiecții responsabili de asigurarea securității, amenințările care pot apărea și controlul/diminuarea vulnerabilităților. Lista de amenințări oglindește poziția Letoniei care se situează între Lituania și Estonia. Țara nu are frontiere cu nici un e stat vestic, dar are o graniță lungă cu Rusia și Belarus. Amenințările, enumerate în document, nu sunt în mod explicit asociate cu orice stat special, dar calitatea lor este astfel încât se pot identifica cu ușurință unele puncte sensibile în relațiile Letoniei cu Rusia. Acestea sunt dependența economică a Letoniei (în special pentru resurse de energie) de Rusia, opoziția Rusiei pentru integrarea Letoniei în structurile transatlantice, tensiunea dintre Letonia și Rusia provocat de presupusă încălcare a drepturilor minorităților care sunt vorbitori de limbă rusă.

Atât pentru Lituania cât și pentru Letonia definiția "riscuri și amenințări" se bazează pe o disecție clară de realitate politică în ("noi") și în ("alte"). "Noi" - "o parte inseparabilă din comunitatea națiunilor europene", statele baltice, Uniunea Europeană, țările din centrală și Europa de Nord și Statele Unite ale Americii. Relațiile dintre state în cadrul "Grupului nostru" sunt caracterizate pe integrare, cooperare și colaborare. "Alte" sunt "state instabile, nedemocratice", cum ar fi Belarus (statul cu frontieră comună) și Federația Rusă (împreună cu regiunea Kaliningrad). Caracterul lor de pericol este prezentat ca o realitate obiectivă, ca urmare a "mediului specific geopolitic, cu greu predictibil datorită existenței unor teritorii militarizate." [131] Relațiile cu "Grupul altor state" sunt caracterizate de continua prevenire a amenințărilor de orice tip.

De asemenea, de notat că concepțiile securității naționale ale celor trei state nu neglijează dimensiunea economică și o tratează prin cooperarea dintre ele considerată ca "una dintre principalele condiții și mijloace de integrare în structurile europene și trans-atlantice, precum și o garanție pentru autonomia economică. Politicile de securitate economică ale Estoniei, Letoniei și Lituaniei se fondează pe ideea că o amenințare pentru una dintre țările baltice este o amenințare pentru toate cele trei."

În Republica Moldova strategia de asigurare a securității naționale se bazează pe Legea Nr.112 din 22.05.2008 pentru aprobarea concepției securității naționale a Republicii Moldova (Concepția) și Legea Nr.618 din 31.10.1995 securității statului (Legea). Aceste două acte normative se completează într-un fel, astfel că, concepția nu scoate în lumină organele/instituțiile responsabile de securitatea națională, pe când Legea include în cap. II competențele autorităților publice supreme în domeniul asigurării securității statului. Din componența Consiliului Suprem de Securitate fac parte și demnitari din fruntea instituțiilor cu caracter economico-financiar (ministrul economiei, ministrul finanțelor, ministrul de externe, președintele Bancii Naționale, etc) astfel încât o atenție sporită se dedică diminuării vulnerabilităților economice. În general, Concepția „lasă impresia unei viziuni prea militarizate asupra securității” [55, p. 42]. Aceeași militarizare o găsim și în alte acte normative ce reglementează activitatea Consiliului Suprem de Securitate ceea ce nu poate fi considerată drept o bază juridică suficientă pentru asigurarea securității economice naționale.

În toate actele menționate mai sus, subiecții procesului de asigurare a securității naționale sunt: (i) Instituțiile naționale superioare: președintele, instituții legislative; (ii) Instituții de stat ce coordonează activitatea de asigurare a securității naționale; (iii) Instituții executive; (iv) Instituții judecătorești; (v) Societatea, organizații non-guvernamentale. [134]

Organele securității statului conlucrează cu ministerele, alte autorități administrative centrale, unitățile economice, organele executive ale administrației publice locale care, în limitele competenței lor, realizează măsuri privind asigurarea securității statului, precum și exercită conducerea nemijlocită a formațiunilor speciale și militare și poartă răspundere pentru pregătirea de luptă, specială și de mobilizare a acestora și pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin. [134]

Un obiectiv de prim ordin pentru subiecții procesului de asigurare economică constă în a conștientiza riscurile și pericolele și a evalua aceste amenințări printr-un set de informații robust și util din punct de vedere analitic.

Parcursul drumului spre integrarea europeană, a evidențiat pentru Lituania cel mai principal risc – așezarea geopolitică a țării, învecinarea acesteia cu țări militarizate, în care Indicele democrației⁶ intră în categoria „Regim hibrid” (Belarus, Federația Rusă). Totodată în calitate de amenințări putem evidenția presiunea economică din partea estică, investițiile ce au ca scop controlul obiectelor strategice, energeticii, structurilor creditar-financiare, infrastructurii, etc. În calitate de amenințări potențiale sunt determinate tempourile scăzute de dezvoltare tehnologică, economia subterană, criza sistemului financiar-bancar rezultat în urma creșterii datoriei interne, destabilizarea valutei naționale, scurgerea potențialului intelectual, etc. [135, p.370-388]

Printre riscurile economice asupra securității naționale a Estoniei se evidențiază un nivel înalt de integrare în economia mondială, ceea ce înseamnă un grad înalt de deschidere a economiei, ce duce la creșterea vulnerabilității țării în cazul unor crize. Aceasta include riscul creșterii nivelului crimei organizate, contrabanda, spălarea de bani, terorism, traficul de droguri și ființe umane, etc. Interdependența presupune o sensibilitate de scurtă durată și o vulnerabilitate pe termen lung. [136] Această sensibilitate descrie dependența reciprocă, cât de rapid ar putea schimba într-un sector, să genereze efecte în altul. După părerea experților estonieni, integrarea europeană a adus cu sine și o serie de avantaje, însă care nu pot fi valorificate, întrucât, spre exemplu, există dependența de rețeaua electrică estică și dependență majoră de importul resurselor energetice, ceea ce face dependentă economia statului de sectorul energetic rus. [135, p.405-431]

Letonia nu face o excepție de celelalte state baltice, și rămâne destul de vulnerabilă crizelor, întrucât a fost printre statele cel mai grav afectate de către criza, din întreaga regiune,

⁶ Indicele democrației ține de: alegeri libere și corecte și libertățile civile sunt condițiile necesare pentru democrație, dar ele sunt puțin probabil să fie suficiente pentru o democrație completă și consolidată numai dacă este însoțită de un sistem transparent și eficient, participarea politică suficientă și o cultură politică democratică de susținere. Pe lângă un scor numeric și un clasament, indicele clasifică țările din studiu după unul din patru regimuri tipuri: democrații complete, democrații viciate, regimuri hibride și regimuri autoritare.

prezentând un risc major de contaminare regională. Comunitatea internațională a susținut Letonia atunci când a decis menținerea cursului monedei naționale, latul, fixat la euro, însă analiștii sunt de părere că există în continuare riscuri de contracție a economiei letone, ce ar forța o depreciere a latului.

În procesul de studiere a actelor normative a celor trei state în domeniul asigurării securității economice durabile a statului putem trasa următoarele priorități comune pentru statele baltice: (i) Dezvoltarea relațiilor de colaborare cu statele lumii, în special țările Europei Centrale și de Est, astfel încât Estonia, Letonia și Lituania au devenit membri activi ai măsurilor regionale alături de alte state amplasate între Marea Baltică, Marea Neagră, și Marea Adriatică; (ii) Participarea în toate acțiunile europene cu privire la cooperarea și susținerea sistemului securității în regiune. Susținerea OSCE, ca un Forum General European pentru cooperare în domeniul asigurării securității naționale; (iii) Armonizarea legislației cu cea a Uniunii Europene, crearea unui sistem de impozitare modern, scoaterea interdicțiilor cuprind la investiții, privatizare, licențiere, vinderea patrimoniului de stat printr-un proces de privatizare transparent și echidistant, formarea unui stat de drept bazându-se pe drepturile omului, supremația legii, principiile economiei de piață; (iv) Lichidarea deficitului bugetar, restructurarea sistemului bancar, stimularea băncilor de a limita acordarea creditelor neperformante; (v) Creșterea investițiilor străine directe, stimularea competitivității și exporturilor, impozitul pe profitul reinvestit redus la 0, încurajarea antreprenoriatului prin acordarea unor facilități astfel încât ponderea produselor și serviciilor din sectorul privat să depășească 50% din PIB (Lituania înregistrează 70%), dezvoltarea infrastructurii, etc. [136, p. 126]

Observăm că în urma integrării în UE, Estonia Letonia și Lituania cunosc o accelerare a creșterii economice, însoțită de creșterea exporturilor, ceea ce duce la diminuarea vulnerabilității țării și o creștere a gradului de securitate economică. În calitate de mecanisme țările baltice au folosit: (1) Funcționarea eficientă a statului ce prezumă creșterea bunăstării populației, schimbări democratice, dezvoltarea potențialului tehnico-științific, progres în educație și cultură, transparență în relațiile financiare internaționale, ceea ce conduce la creșterea obiectivă a nivelului securității economice a statului; (2) Activitatea instituțiilor speciale, ce asigură colectarea și analiza relațiilor economice a Estoniei, Letoniei și Lituaniei pentru asigurarea intereselor naționale, pentru lichidarea amenințărilor, pentru asigurarea securității informaționale, etc; (3) Integrarea și cooperarea cu organizațiile internaționale (NATO, UE, OSCE, UN, OMC) pe aspecte economice, politice, sociale, etc. Principalul factor de stabilitate pe continentul european, după părerea țărilor de au aderat în 2004, sunt parteneriatele în cadrul organizațiilor internaționale ce consolidează economic țările membre, crește gradul de securitate

a persoanei, proprietății, instituției, statelor și lumii întregi; (4) Diplomația economică, care participă la formarea și funcționarea sistemului de asigurare a securității economice, prin oferirea unor analize ce au ordonat mai bine politicile implementate de statele baltice și sistematizarea priorităților în realizarea interesului statului.

2.3 Analiza indicatorilor determinanți ai securității economice pentru Estonia, Letonia și Lituania comparativ cu Republica Moldova

Analiza o vom focusa pe țările baltice și Republica Moldova, întrucât toate cele patru state sunt comparabile, au întâmpinat multe greutăți odată cu destrămarea URSS-ului și a obținerii independenței la începutul anilor 1990. Prezența celor trei țări baltice în UE mărește posibilitățile economice ale acestora, iar Republica Moldova are ca vector principal integrarea în UE.

Analiza securității economice prin prisma sistemului parametrilor de prag

O influență semnificativă asupra procesului de asigurare a securității economice îl joacă indicatorii macroeconomici și dinamica acestora de-a lungul timpului. Evaluarea principalilor indicatori ce caracterizează securitatea economică permite a scoate în evidență unele momente și nuanțe care pot diminua vulnerabilitatea economiei naționale. Aceasta este abordarea cheie care diferențiază condițiile economice ale securității (de exemplu situația normală și situația critică la adresa securității).

În acest sens, ar trebui să se acorde o prioritate sporită stabilirii valorilor de prag a indicatorilor securității economice. Astfel, de exemplu, B.K. Сенчагов [26] menționează: *„Pragurile sunt un instrument important în sistemul de analiză, previziune socio-economică. Cu acest instrument putem analiza conformitatea tendințelor de dezvoltare cu interesele naționale ale țării. Teoria securității are o valoare practică numai dacă include în sine teoria valorilor de prag (de limita).”*

Până în prezent, nu există o abordare unică în formarea pragurilor indicatorilor securității economice. Oamenii de știință și grupurile de analiști au opinii diferite - referitor la introducerea doar unui prag pentru fiecare indicator. Mulți optează pentru introducerea mai multor praguri (scenariu pesimist, mediu și optimist). [138, p.159-167] În cercetarea efectuată am utilizat un prag (nivel orientativ) pentru fiecare indicator. (Anexa 6) De menționat că cel mai frecvent este utilizat prima abordare, și anume: fiecare indicator are doar un prag (nivel critic). Un aspect important este menținerea tuturor indicatorilor în limitele admisibile, or reformele în scopul reducerii inflației nu trebuie să influențeze creșterea șomajului.

Această metodologie de evaluarea a nivelului de securitate economică începe cu cel mai important indicator macroeconomic – **PIB** ce reprezintă valoarea de piață a tuturor bunurilor și serviciilor din cadrul frontierelor unei țări dintr-o anumită perioadă de timp. Practica țărilor baltice a demonstrat că reformele promovate în procesul integrării europene au ajutat la stabilizarea situației economice și au creșterea nivelului producției în cadrul economiilor naționale. După 2000, economiile Tigrului Baltic⁷ au implementat reforme și liberalizare economică semnificativă, rezultând în investiții străine importante, atrase nu numai de mediul de afaceri, dar și de forța de muncă calificată și ieftină comparativ cu Europa de Vest. Între 2000 și 2004, statele Tigrului Baltic au avut cele mai mari rate de creștere economică din Europa, această performanță repetându-se în 2005. De exemplu, în 2004, PIB-ul Estoniei a crescut cu 7,8%, iar economiile letone și lituaniene cu 8,5% și 7% respectiv. În 2005, rata de creștere s-a accelerat, ajungând la 10,2% în Letonia, 9,8% în Estonia și 7,5% în Lituania. În 2013, Letonia a reușit să realizeze o creștere economică de 4,1%.

Din eșantionul țărilor considerate în analiză, Republica Moldova a înregistrat una dintre cele mai reduse evoluții a indicatorului PIB/cap în ultimii 20 de ani. Dacă în anul 1991, acest indicator constituia 3482,03 USD/cap de locuitor, atunci datele pentru anul 2013 și prognozele pentru 2014 arată a scăzut până la 2281,59 USD/cap de locuitor și respectiv 2505,06 USD/cap de locuitor sau de circa 3 ori. (Figura 2.2) Se poate observa cu ochiul liber cum Lituania și Letonia și-au dublat PIB-ul în perioada 1991-2014. În aceeași perioadă Estonia și-a mărit acest indicator mai mult de 7 ori. Republica Moldova, la acest capitol are un decalaj enorm.

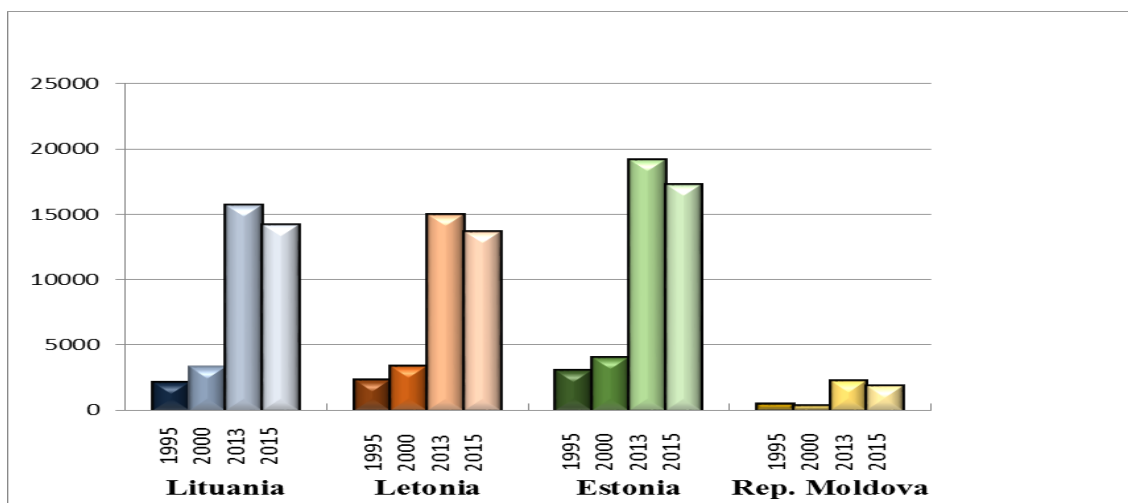

Figura 2.2 PIB pe cap de locuitor (current \$US) în Lituania, Estonia, Letonia și R. Moldova

Sursa: Elaborat de autor în baza [118]

⁷ Tigrul Baltic este un termen care se referă la oricare dintre cele trei state baltice Estonia, Letonia și Lituania – în perioada lor deboom economic, care a început după anul 2000 și continuă în prezent. Termenul este bazat pe expresiile "Tigrii Est Asiatici" și "Tigrul Celtic", care se referă la perioadele de creștere rapidă economică din Asia de Est și Irlanda, respectiv.

PIB-ul Republicii Moldova este susținut de doi factor, unul dintre care este amorf. Astfel, pe de o parte consumul finanțat din remitențe a funcționat bine, iar celălalt factor exporturile susținute de investiții a fost aproape nefuncțional. [139, p. 24]

Potrivit datelor Băncii Mondiale, acum 20 de ani, dintre statele ex-sovietice, mai jos de Republica Moldova se aflau Georgia, Azerbaidjan, Kîrgîzstan, Armenia și Tadjikistan. În perioada 1993-2012, Azerbaidjan a înregistrat o evoluție spectaculoasă, reușind să majoreze PIB pe cap de locuitor de peste 13 ori, până la 7165 USD per capita. Astfel, Azerbaidjan ocupă azi locul 6 în clasamentul țărilor ex-sovietice realizat după acest indicator. Alte țări care au devansat Republica Moldova în acești peste 20 de ani sunt Georgia și Armenia, în timp ce Kîrgîzstan și Tadjikistan înregistrează astăzi cele mai joase niveluri ale PIB pe cap de locuitor. [140]

Ca rezultat Moldova înregistrează una dintre cele mai mici valori ale PIB-lui pe cap de locuitor în țările CSI și cea mai mică valoare a PIB-lui în Europa. Presupunând că țările nominalizate au o rată medie de creștere economică pe termen lung de 5 %, iar rata de creștere medie a UE ar fi de 2% pe termen lung, Estonia ar avea nevoie de 34 ani pentru a atinge media Uniunii; Lituania de 40 de ani, Letonia ar avea nevoie de 40 de ani, iar Republica Moldova de 60 de ani pentru a realiza convergența economică [141]. În dependență de politicile publice promovate și de aptitudinea economiei Republicii Moldova de a înfrunța concurența crescândă a factorilor de producție (capital și forța de muncă) din regiune, această perioadă de „catching up” poate diferința.

Nivelul inflației este menținut în limitele admisibile de către toate statele studiate. Este important de menționat că nivelul cel mai înalt de securitate economică este atins doar atunci când majoritatea indicatorilor vor fi în limitele admisibile. Dar, cum este bine cunoscut, aproape nimic nu poate fi câștigat, fără să se piardă ceva de o importanță comparabilă. Astfel, inflația este în strânsă legătură cu rata șomajului. Ținând cont de pragurile critice, păstrarea inflației de 5% nu trebuie să provoace o majorare a șomajului peste 7%.

O parte majoră a securității economice naționale o constituie relațiile comerciale și de colaborare cu partenerii externi. **Securitatea comercială** poate fi percepută ca un complex de acțiuni care ar contribui la dezvoltarea relațiilor comerciale durabile cu partenerii externi și minimizarea riscurilor ce pot apărea.

Orice economie este puternic dependentă de piețele sale de desfacere, ceea ce reprezintă o vulnerabilitate. **Ponderea exporturilor/importurilor în PIB** ne oferă o viziune despre rezistența economiei în fața unei crize. În ceea ce privește relațiile comerciale ale Lituaniei, aceasta este destul de bine poziționată având o structura echilibrată. În timp ce la sfârșitul anilor 1990 peste 45% din exporturile Lituaniei erau direcționate în Federația Rusă (produse

alimentare), în 2014 această cifră a scăzut la 25%, cu o importantă creștere a exporturilor de produse high-tech și produse finite.[142] O scădere de aproape o zecime în exporturile de bunuri de origine lituaniană a fost declanșată în principal de o scădere substanțială a exporturilor produselor minerale. Exporturile de produse petroliere în această perioadă a scăzut de la an la an. O creștere destul de puternică a fost observată la exporturile de lemn și articole din lemn. Acest impuls de creștere a fost alimentat de cererea externă pentru aceste produse, care au determinat producătorii de mobilier și alte produse pe bază de lemn să investească în extinderea capacității de producție. Cu toate că exportul spre piețele estice au scăzut, aproximativ 60% din relațiile comerciale ale Lituaniei are loc în cadrul UE.

Exporturile de bunuri și servicii ale Estoniei în 2014 a scăzut cu două puncte procentuale față de anul 2013, fapt care se datorează în mare parte sancțiunilor Federației Ruse. Exporturile spre Rusia au crescut în perioada post-criză cu 41%, comparativ cu anul precedent și constituie 10% din exporturile totale ale Estoniei (locul trei după Finlanda-17% și Suedia-16%). Estonia importă din Rusia 25,5% (ocupând locul 5 după Finlanda, Suedia, Germania și Letonia), cu cifra de afaceri anuală totală se ridică la \$2.3 miliarde. Vorbind de grupele de produse importate, elemente de interes pentru Estonia sunt tehnica, produse chimice, metale și produse din lemn, produse alimentare și minerale. Estonia la rândul său exportă spre Rusia cherestea și produse din lemn, produse chimice, metale și agricole produse, și alte. [143]

Astăzi, Estonia și Lituania, au ca top partener comercial la import- Federația Rusă. Celelalte două țări, Letonia și Moldova își importă peste 17% și respectiv 15% mărfuri și servicii din imediata vecinătate, Lituania și respectiv România. Ce ține de export, Letonia și Moldova au același top-partener comercial – cu 18.5% exporturi în Lituania și respectiv România. Peste 16,4% din exporturile Estoniei pleacă în Suedia, iar Lituania își exportă mărfurile și serviciile în mărime de aprox. 20,8% în Federația Rusă.

Federația Rusă a fost unul dintre principalii parteneri de export ai Republicii Moldova până în 2014. Astfel, datorită diversificării partenerilor comerciali, a embargourilor din partea Rusiei, dar și a problemelor economice ale acesteia observăm o re-orientare a exportatorilor moldoveni spre vest (România). Ponderea exporturilor locale (exporturi totale minus re-exporturi) către Rusia a constituit 12% din exporturile totale moldovenești în 2014, reprezentând 2,3% din PIB – un nivel suficient de înalt pentru a avea impact semnificativ asupra economiei moldovenești – dar incomparabil cu situația de un deceniu în urmă, când ponderea exporturilor locale către Rusia depășea 10% din PIB. [80]

Concentrarea pronunțată a exporturilor (ce este în sine o vulnerabilitate a economiei) este caracterizată de indicatorii: **3 grupe de marfuri de export/Total export și Principalul**

partener la export. Această vulnerabilitate poate fi văzută ca doar o parte a monedei. Cealaltă fiind dependența de importuri caracterizată de cele **3 grupe de marfuri de import/Total import și Principalul partener la import.** În cazul Estoniei, Lituaniei și Moldovei, atât importul cât și exportul este concentrat asupra celor 3 grupe de produse ce reprezintă 22% și peste din total. Cea mai grea situație la capitolul concentrării comerțului asupra a trei grupe de mărfuri o are Estonia cu 40,4% la export și 42,3 la import. Aceasta exportă echipament electronic (grupa 85) și combustibili mineral și produse de destilare (grupa 27)⁸.

O serie de operațiuni comerciale combinate, precum **re-exporturile** au luat amploare în ultimele decenii. În esență, acestea implică obținerea profitului prin acte de comerț cu mărfuri de proveniență terță. „Aceste operațiuni de reexport presupun, pe de o parte, eforturi și investiții relativ mici, recuperarea mai rapidă a investițiilor, iar pe de altă parte o capacitate joasă de a crea valoare adăugată” spune A. Stratan directorul INCE. Întrădevăr, remarcăm faptul că economia națională se confruntă cu un deficit de bunuri și servicii naționale competitive, care ar putea face față proceselor concurențiale pe piețele externe, iar calitatea specializării exporturilor moldovenești amenință dezvoltarea sigură și durabilă a țării. [144]

Acest indicator pentru Lituania are ce mai mare diferență de valoarea admisibilă – 46% din total exporturi. Constatăm că ponderea reexporturilor în totalul exporturi de mărfuri a crescut continuu între 2004 și 2013, cu excepția atunci când 2009 a fost înregistrată o scădere mică. Cota-parte a re-exportului, care a reprezentat 26 la suta din totalul exporturilor de mărfuri la începutul perioadei de analiză, a crescut la mai mult 47 la suta peste un deceniu.

Adițional la consumul intern, țările Baltice, în special Lituania, este un punct important de tranzit pentru UE și loturile de peste ocean de fructe destinate pentru Rusia și Belarus. Aproximativ jumătate din cantitatea de fructe importată în țările Baltice este ulterior re-exportată.

Ponderea reexportul, în exporturile totale, a crescut pentru toți partenerii de comerț. În timpul perioadei de analiza, re-exportul în Rusia, a crescut la ușor peste 20% (în 2009 – 2011), de la aproape 10% (în 2004-2006), și re-exportul în Belarus — la 5.5 la suta de la 3 la sută (figura 2.3). De fapt, concludem că spațiul din estul Uniunii Europene constituie un coridor de transit pentru produsele din est și din vest. Lansarea ascendentă a exporturilor în perioada post-criză nu sunt de fapt niște transformări calitative de lungă durată, ci sunt niște activități comerciale de intermediere.

⁸ Conform Sistemului Armonizat de descriere și Codificare (HS commodities)

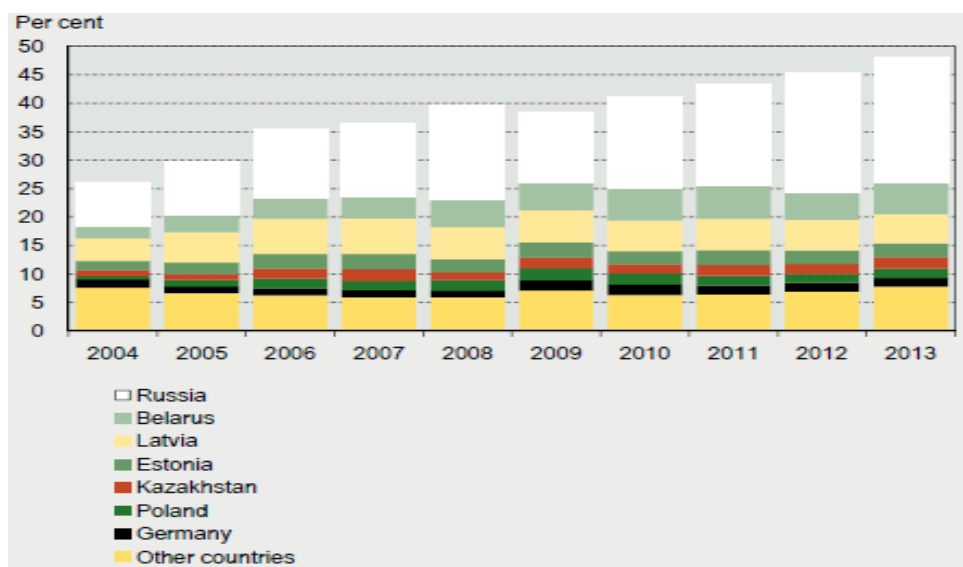

Figura 2.3 Orientarea re-exporturilor Lituaniei după destinații în perioada 2004-2013
Sursa: [145]

O cotă majorată a re-exporturilor o observăm și în cazul Republicii Moldova. (Figura 2.4) De notat că din 2009 pînă în 2013 exporturile practic s-au dublat (creștere de 90 la sută), iar dinamica pozitivă în reorientarea spre UE s-a produs în mare parte datorită reexporturilor.

Conform datelor oficiale, reexporturile au înregistrat un salt impresionant de aproximativ 15 ori în anul 2005, comparativ cu anul 2004 (de la 18,7 mil USD la 249,9 mil USD) [94], iar în perioada anilor 2009-2014 acestea au crescut cu un ritm anual mediu de 16,7%.

Figura 2.4 Reexporturile Republicii Moldova către restul țărilor (mii \$USD)
Sursa: compilat de autor în baza datelor [146]

Conform datelor disponibile privind topul produselor reexportate, observăm că structura reexporturilor nu s-a schimbat esențial în perioada 2009-2015. Astfel, explozia reexporturilor din 2011 s-a realizat, în mare parte datorită produselor industriei ușoare – reexportul produselor din

codul 62, 61 și 30. [147, p. 5] Această creștere este în corelație pozitivă puternică cu ponderea în reexportul agregat al unor produse ca: mașini, aparate și echipamente electrice, articole și accesorii de îmbrăcăminte, încălțăminte, etc. În contextul celor expuse mai sus, este de menționat că în jur de 70% din produsele manufacturate reprezintă reexporturi.

Totodată, pe parcursul ultimilor 5 ani, avem o grupă de produse care a cunoscut o creștere constantă. Este vorba de produsele farmaceutice, reexportul cărora, din 2009 până în 2014, a sporit de 3 ori. În această categorie rolul cel mai important îl joacă medicamentele pentru scopuri terapeutice și profilactice în doze - 97% din total reexporturi al produselor farmaceutice (anexa 7).

Cel mai important partener a Republicii Moldova, la capitolul reexporturi, rămâne a fi Federația Rusă, or reexporturile îndreptate către Rusia, în ultimii 5 ani au crescut de 4 ori. Deși, reexporturile au în creștere spre țările CSI, totuși ponderea acestora în total export a fost mai mică decât cele îndreptate spre UE (Anexa 8).

În urma celor analizate, este greșit să susținem idea că reexporturile sunt un fenomen negativ, care ar trebui să fie contracarat cât mai curând. Întrădevăr, reexporturile nu sunt altceva decât niște proceduri de intermediere, ce includ în sine pe de o parte capital și efort incipient minim, o recuperare rapidă a tuturor resurselor care au fost încadrate, iar pe de altă parte o capacitate joasă de a crea valoare adăugată. Astfel, această metoda de intermediere trebuie păstrată în limitele admisibile, or aceste limite în modelul analizat sunt de 20-25% din total exporturi.

Problematica combaterii **fenomenului economiei subterane** devine din ce în ce mai amplă și datorită faptului că guvernele statelor slab-dezvoltate, nu doresc să contribuie la combaterea ei, ci chiar într-o măsură oarecare susțin dezvoltarea acesteia, în încercarea de a îmbunătăți nivelul de trai al populației. În fiecare țară există o economie subterană. Spre exemplu, în Japonia ea este estimată la 5% din PIB, în Marea Britanie la 8%, în SUA la 8,5%, în Franța, Olanda, Canada și Germania la 9%, în Italia la 11,5%, în Belgia - 13%, în China - 30%, Rusia - peste 50%. În ceea ce privește crima organizată, ea a atins cote alarmante cum ar fi: 40% din PIB în Rusia, în țările din estul Europei (Ungaria, Bulgaria, Polonia) 30% din PIB, în China 30% din PIB, în Japonia 28%, în Franța, Germania, 20%, iar în Suedia 15% din PIB. Există state în care economia subterană ocupă un procent foarte mare din PIB (Bulgaria, Republica Moldova, Croația, Lituania, în România, în anul 2013 economia subterană depășea 28% din PIB) [148]. În această categorie se include și statele baltice cu puțin peste 15 la sută. (Anexa 9)

Observăm că caracteristicile evolutive a economiei subterane pentru Letonia, Lituania, Estonia sunt foarte evidente (tabelul 2.2). Odată cu aderarea la UE, în toate cele trei țări, fără

excepții, activitățile nelegale au început să se diminueze. Pentru Republica Moldova, însă, activitățile din economia subterană încă persistă.

Tabelul 2.2 Economia subterană a Estoniei, Letoniei, Lituaniei și Republicii Moldova în perioada 2003-2014 (în %)

Year	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Letonia	30	29,5	29	27,5	26,5	27,1	26,5	26,5	26,1	25,5	24,7	23,6
Estonia	30,8	30,2	29,6	29,5	29	29,6	29,3	28,6	28,2	27,6	27,1	26,2
Lituania	31,7	31,1	30,6	29,7	29,1	29,7	29	29	28,5	28	27,1	25,8
Republica Moldova	43	42,8	42,5	42,3	42	42,3	41,8	40,7	40,2	35,6	36,9	-

Sursa: compilat de autor în baza datelor [149]

Securitatea economică se asigură prin diminuarea vulnerabilităților, prin prevenirea, micșorarea amenințărilor și aceasta determină orientarea strategiei de securitate națională. Ea se poate concentra pe *interior*, încercând să reducă vulnerabilitățile statului și pe *exterior*, alocând forțe, mijloace pentru a acționa în mod direct/indirect asupra surselor de amenințare.

Manifestarea diverselor forme ale corupției și criminalitatea pot avea consecințe negative grave pe segmentul asigurării securității economice a RM. *„Combaterea corupției este nu numai o chestiune ce ține de consolidarea democrației într-o țară, dar și ceva ce creează mai multă predictibilitate pentru investiții și prosperitate, este o chestiune de securitate națională, deoarece corupția oferă pârgii pentru patrunderea unor influențe străine răuvoitoare în țara voastră.”*, a menționat **asistentul secretarului de stat al SUA, Victoria Nuland**, în ianuarie 2015. Cea mai serioasă consecință ar fi pierderea de către RM a încrederii din partea țărilor Uniunii Europene, a finanțatorilor internaționali în procesul de integrare europeană, deoarece flagelurile enumerate mai sus ar putea conduce spre dezorganizarea sistemelor de conducere statală și de execuție, spre dereglarea mecanismelor administrative, juridice și economice ale statului.

Principala provocare este de a aduce activitățile economiei tenebre în economia oficială. Numai atunci Guvernul va primi impozite suplimentare și contribuții la asigurările sociale și transferuri de valoare adăugată din economia subterană în economia oficială. Principalele forțe motrice a economiei subterane sunt taxele indirecte, urmat de forței de muncă angajată la negru și șomajul.

În Republica Moldova anul 2014 a fost marcat de fraudă bancară ce a îngenucheat economia națională. Problema cea mai gravă a fost și este incertitudinea în sistemul bancar ce s-a creat în urma tranzacțiilor dubioase și fraudei din 2014, astfel încât securitatea financiară a Republicii Moldova este expusă unui risc iminent. Deși, Banca Națională a Moldovei susține că

sistemul este bine capitalizat, în urma acestei crize s-au conturat tendințe îngrijorătoare cu implicarea băncilor de importanță sistemică, și anume: guvernanța corporativă, managementul riscurilor, creditele neperformante, etc.

Planul Ministerului Economiei și Ministerului Finanțelor pentru atenuarea efectelor crizei economice pentru perioada 2015-2017 [142], constată că în consecință crizei financiar-economice, pe parcursul primului semestru 2015 s-a depreciat drastic valuta națională - cu circa 20% față de dolarul SUA și a crescut rata inflației, constituind în luna iulie 8,6% față de iulie 2014, astfel depășindu-se nivelul țintă al inflației stabilit de BNM de 5% +/- 1,5%.

Acțiunile întreprinse de către BNM în scopul stabilizării situației pe piața valutară au condus la micșorarea bruscă a rezervelor valutare, valoarea cărora s-a diminuat de la începutul anului către finele lunii iulie 2015 cu 18,9%. Pentru stabilizarea situației pe piața monetară, BNM a ridicat rata de bază de circa 5 ori (de la 3,5% în luna noiembrie 2014 până la 17,5 % la sfârșitul lunii iulie 2015), iar norma rezervelor obligatorii la mijloacele atrase în MDL și valute neconvertibile - de la 14% până la 20%.

Adițional la aceasta, un factor de risc important, care a contribuit la agravarea situației financiare din țară, a fost înghețarea finanțării externe. Astfel, în semestrul I al anului 2015 pentru susținerea bugetului și pentru finanțarea proiectelor investiționale din partea donatorilor externi au fost debursate 82% din granturi prevăzute pentru această perioadă și doar 26,2% din cele prevăzute pentru anul 2015.

Relevant pentru monitorizarea securității economice naționale este securitatea sistemului financiar-monetar – **securitatea financiară** – care este determinată de integritate, stabilitate, dezvoltare, competitivitate și oferă bază financiară suficientă pentru politicile economice și sociale în scopul asigurării securității naționale, realizării și protecției intereselor naționale. [24, p.40]

Pentru o asigurare durabilă a securității economice se cere ca datoria externă să nu preseze economia. În condițiile descrise de datoria externă nu trebuie să depășească - 25% din PIB [150, p. 543, 103]. În conformitate cu o altă concepție [17] pragul critic este situația în care datoria externă nu depășește volumul exportului de 2 ori. Cu toate acestea, această abordare este mai puțin rațională decât situația când datoria externă se leagă ”dur” de PIB, și în acest caz, valoarea critică este puternic influențată de factorii competitivi de care depinde suma totală a exporturilor. În plus, în multe cazuri am obținut rezultate aproape identice cu valoarea prag a datoriei externe în PIB (25% din PIB).

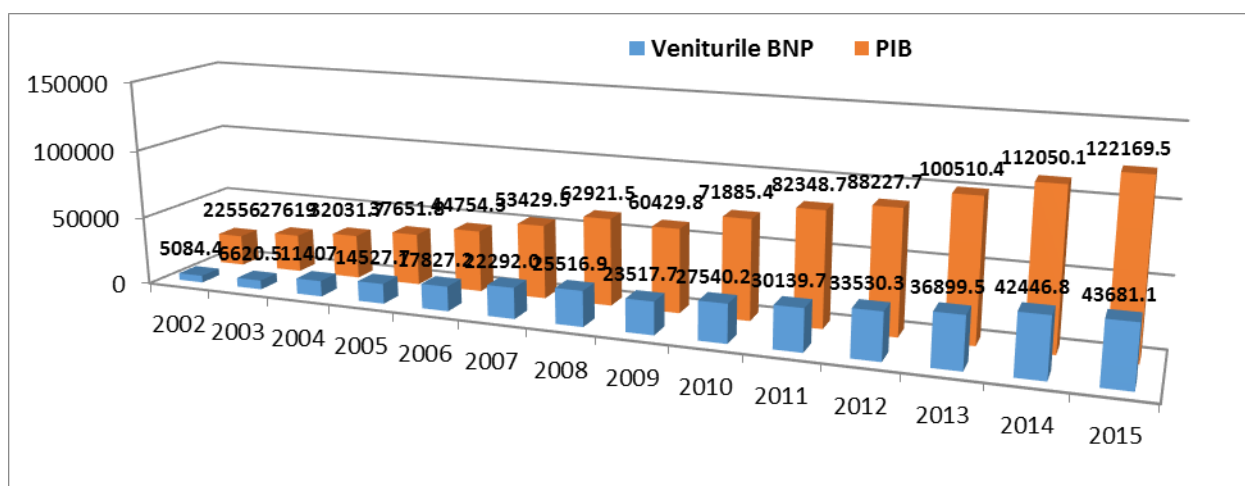

Figura 2.5 Evoluția veniturilor acumulate la bugetul public național și indicatorul PIB (2002-2015) (mil. MDL)

Sursa: compilat de autor în baza datelor [151]

Un buget deficitar precum cel al RM este expus unor riscuri majore. Pentru a acoperi cererea de valută enormă vor fi utilizate mijloacele valutare ale BNM ceea ce înseamnă că există riscul să fim și mai expuși deja ca economie. Cu o Bancă Națională slăbită de tot, în condițiile unor incertitudini financiare regionale (Grecia, Ucraina, Federația Rusă), Republica Moldova devine prea vulnerabilă. Conform tendințelor stabilite în economia națională pe parcursul ultimilor 5 ani constatăm acel fapt, că Moldova este afectată de „mecanismul de autoreproducere a datoriei”, care poate fi descris prin următoarele efecte:

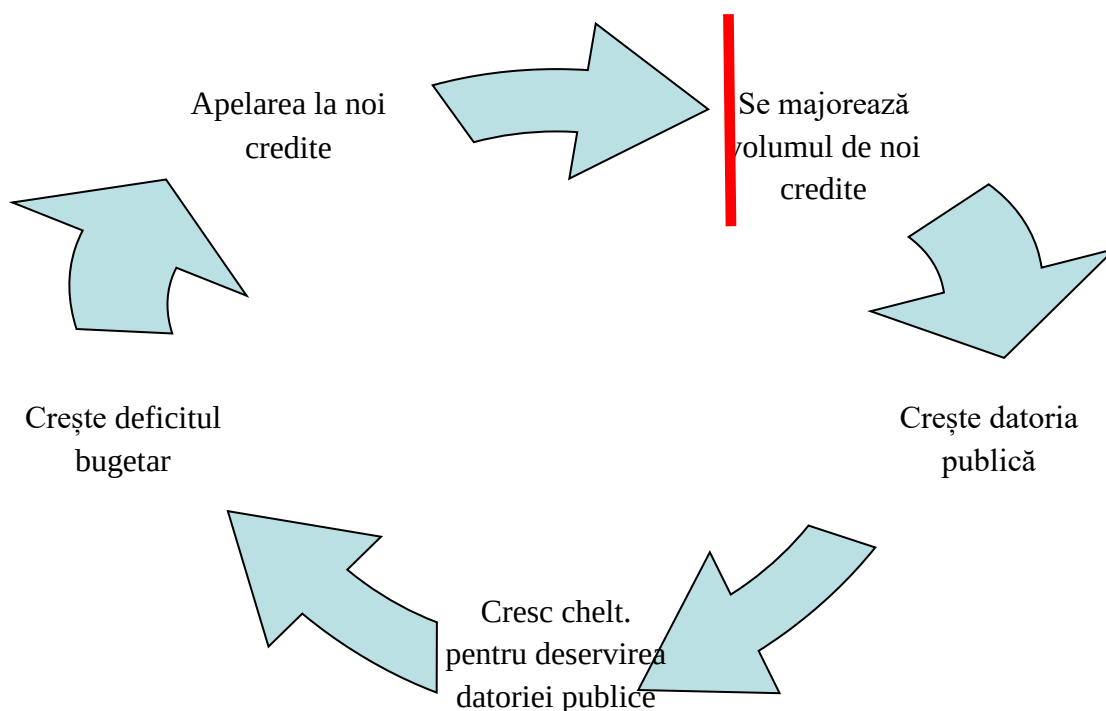

Figura 2.6 Cercul vicios de autoreproducere a deficitului bugetar
Sursa: Elaborat de autor

Conform standardului de la Maastricht pragul critic al datoriei publice în PIB constituie 60%, ceea ce ne permite să tragem concluzia că ponderea datoriei de stat în PIB al Republicii Moldova nu servește drept sursă de amenințare pentru securitatea economică națională. Pentru Republica Moldova aceasta constituie 29.3%.

O integrare economică și financiară semnifică adoptarea unei politici de racordare la criteriile de convergență (*Maastricht criteria*). La momentul integrării în UE, Lituania corespundea doar la 2 criterii: deficitul bugetar și datoria publică. Apărut în 1994 deficitul bugetar în Lituania la o rată de 2,3%, a scăzut treptat și în 1997 era de 1,9%, iar în 1998 maximum de 1,6%. Lituania per total avea în 1996 o datorie ce constituia 32,5% din PIB, în 1997 s-a diminuat pînă la 22% din PIB. Alți indicatori macroeconomici a Lituaniei nu corespundeau conform cu cerințelor Uniunii Europene. Aceasta se referă la stabilitatea prețurilor, ratele nominale medii a dobânzii pe termen lung, ratele de schimb. Pentru a asigura disponibilitatea economică a Lituaniei la aderarea la UE în 1998 a fost elaborat Programul de integrare a Lituaniei la UE, care a oferit o bază bună pentru consolidarea eforturilor tuturor instituțiilor în țară pentru a se integra în Uniunea Europeană. Obiectivul acestui program a fost de a stimula creșterea economică și îmbunătățirea calității vieții în procesul de orientare, modernizarea și restructurarea economică după modelul UE. Principalele direcții de reformare au subliniat continuarea procesului de privatizare a întreprinderilor falimentate și accelerarea dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, creșterea investițiilor, promovarea exportului competitivității industriei și restructurarea în sistemul bancar au crescut independența băncii de guvern, crearea unui sistem de impozitare modern, eliminarea a deficitului bugetar, armonizarea legislației cu acte juridice de reglementare și funcționarea pieței comune a Uniunii Europene etc.

La acest capitol Republica Moldova are o situație dificil de apreciat. Republica Moldova corespunde la capitolul deficit bugetar. Acesta constituie 2,5% din PIB ceea ce se încadrează în criteriul de 3%. Datorită ritmurilor bune de creștere economică, înregistrate în perioada pre-criză, nivelul de îndatorare publică nu a constituit o constrângere pentru economia națională. Republica Moldova îndeplinește și acest criteriu. Referitor la inflație, conform Eurostat, media UE la acest capitol este de 2,2%, [152] iar media acelor 3 state cu cele mai bune rate de inflație este 0,6%. Rata inflație pentru Moldova a constituit în 2013 - 4,6%. Chiar adăugând acele 1,5 p.p. Republica Moldova nu se încadrează în pragul UE. Referitor la ratele dobânzilor pe termen lung, de asemenea Moldova nu îndeplinește criteriul de convergență, având rata de circa 7%. Nici la capitolul rata de schimb, ceea ce în ultima perioadă dă mari „bătăi de cap” Băncii Naționale.

În contextul crizei actuale din sistemul bancar putem afirma că aceasta cauzează majoritatea problemelor din economie, „acestea fiind cele mai mari provocări la adresa

securității economice a Republicii Moldova”, se menționează în Raportul de Stare a Țării 2015 [153], lansat de Expert-Grup. La începutul conferinței MACRO-2015, directorul executiv al Centrului Expert-Grup, Adrian Lupușor a declarat: *„Elementele care asigură funcționarea oricărui stat, cum ar fi instituțiile publice, separarea puterilor în stat, încrederea populației în conducere, ideea națională, toate au fost compromise, iar fenomenul corupției, capturarea și vulnerabilitatea instituțiilor de stat la influențe externe au fost principalele elemente care au subminat securitatea statului. Constatăm că Moldova se confruntă cu amenințări fără precedent în adresa securității economice”*. Întrădevăr nu putem nega faptul, că în relativa scurtă istorie a RM ca stat independent, nu au existat așa un amalgam de amenințări simultan – criză politică, criză economică și/sau bugetar-fiscală, criză geopolitică și/sau geoeconomică în regiune de o amploare imensă (Ucraina vs Rusia vs UE, Grecia vs UE).

În Raportul menționat mai sus experții conclud că toate deficiențele la nivel macroeconomic au fost generate de problemele grave apărute în cele 3 bănci (Banca de Economii, Banca Socială și Unibank), și anume: riscul datoriei de stat (BNM, pentru a evita un faliment de proporții, a oferit 9,6 miliarde lei sub garanția Guvernului, care pot să se transforme în datorie de stat, aceasta fiind de 32% din PIB, ar putea crește la 48%-2015, 51%-2016⁹); riscul unui șoc fiscal de durată (experții estimează revenirea la parametrii actuali ai deficitului și ai ponderii datoriei publice în PIB, în decurs de 10 ani); cadrul regulator insuficient pentru a contracara fraude similare; riscul deprecierei monedei naționale (va avea un efect de creștere a inflației până la 9-11% în 2015). [154, p.6-7]

Având în vedere orientările actuale ale lumii se poate afirma că nu se prevede constituirea în viitorul apropiat a unui model unic în **securitatea socială**, așa cum s-a realizat deja în politica economică europeană - unificarea pe diferite componente (uniunea vamală, moneda unită, piața unică). În cercetările sale, Mărginean Ioan menționează că, deși se regăsesc o serie de principii și practice comune, sistemele de oferire a bunăstării diferă de la o țară la alta. În Uniunea Europeană, exemplul cel mai avansat de integrare economică, cel mai probabil politica socială va rămâne de competență națională în acord însă cu principiile subsidiarității acceptate de UE; nu se poate deci vorbi deocamdată despre un model social unic al UE în viitorul apropiat. [155, p. 214]

În RM, **șomajul** este un fenomen permanent însă care niciodată nu poate fi urmărit cu exactitate. Din cauza migrației masive peste hotare și munca la negru, rata șomajului din RM arată date eronate. Acest indicator influențează imens securitatea economică națională, întrucât

⁹ Prognoza Fondului Monetar Internațional

forța de muncă reprezintă motorul economiei în ansamblu. Actualmente, conjunctura internațională (recesiunea din Federația Rusă și deprecierea considerabilă a valutei acesteia) a contribuit la diminuarea volumului remiterilor din această țară (cu 38,1% în trim.I 2015 față de trim. I 2014) și revenirea unui număr mare de cetățeni în Republica Moldova, ceea ce a contribuit la creșterea ratei șomajului în trimestrul I 2015 până la 8,5% față de 5,1% în trimestrul I 2014.

Această insecuritate socială o observăm și din evoluția distribuției veniturilor între 10% dintre cei mai bogați și 10% dintre cei mai săraci. Cea mai mare este în cazul Letoniei unde această diferență este de aprox. 13 ori. (Tabelul 2.3) În cazul Republicii Moldova nivelul discrepanței este mai mic și are o tendință de micșorare. Din păcate, această diminuare are loc mai mult din contul micșorării veniturilor obținute de cei bogați (de la 27,12 în 2008, la 22,1 în 2014), și mai puțin din contul majorării cotei veniturilor celor mai săraci.

Tabelul 2.3 Distribuția veniturilor între 10% dintre cei mai bogați și 10% dintre cei mai săraci pentru anul 2011

	Venituri	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Estonia	10% cei mai bogați	24,95	24,46	24,32	24,81	25,3	..	..
	10% cei mai săraci	2,85	2,73	2,45	2,48	2,5	..	..
	<i>Discrepanța</i>	8,8	9,0	9,9	10,0			
Letonia	10% cei mai bogați	27,44	..	26,29	27,41	26,6	..	..
	10% cei mai săraci	2,69	..	1,95	2,13	2,2	..	..
	<i>Discrepanța</i>	10,2		13,5	12,9			
Lituania	10% cei mai bogați	28,95	..	24,83	24,57	26,8	..	..
	10% cei mai săraci	2,7	..	2,18	2,55	2,3	..	..
	<i>Discrepanța</i>	10,7		11,4	9,6			
Moldova	10% cei mai bogați	27,12	25,03	25,43	24,51	23,6	23,3	22,1
	10% cei mai săraci	2,92	3,07	3,32	3,5	3,8	3,9	4,2
	<i>Discrepanța</i>	9,3	8,2	7,7	7,0	6,21	5,97	5,26

Sursa: Elaborat de autor în baza [118]

Domeniul cercetării-dezvoltării (C-D) în RM are una dintre cele mai dramatice stări. După cum menționează și prof.univ. dr.hab. dna E. Feuraș „Actualmente, persistă riscul adâncirii „fracturii” științifice, în cazul în care guvernele nu concep știința și tehnologiile ca o investiție economică de prim rang”. [36, p.10] De aceeași părere este și cercetătorul, considerat cel mai bun macroeconomist al lumii - F. Bâlbâie care afirmă „Pe termen mediu și lung trebuie să ne concentrăm pe cercetare și inovație, pe crearea de produse noi.” [156] Conform cercetătoarei, bugetul sectorului C-D în lume (peste 1300 mild.dolari SUA), depășește actualmente 1% din PIB-ul mondial, iar în UE – 2% din PIB-ul comunitar, urmând să ajungă la 3% până în 2020.

În Codul cu privire la știință și inovare a Republicii Moldova (2004), este inclus obiectivul de a atinge 1% din PIB investiții în sectorul C-D. Din păcate, acest obiectiv pe termen lung nu a fost atins. Doar în 2008, cheltuielile pentru C-D au fost de 0,7% din PIB, după care s-au diminuat până la 0,35% din PIB în 2013. Pentru asigurarea securității economice durabile este necesar investiții în sectorul C-D de 2%, pragul de 1% fiind unul critic. Nivelul Republicii Moldova de aprox. 0,4% este un nivel la care se asigură doar funcția socio-culturală a sectorului.

Concluzionând, putem menționa că această abordare s-a răspindit rapid și a primit prevalență în studiile de securitate economică în special în Federația Rusă [48, p. 455]. Rezultatele obținute au arătat versatilitatea și practicitatea abordării formării nivelelor critice a indicatorilor. Având aceste avantaje, această abordare permite elaborarea cu ușurință a recomandărilor practice. Cu toate aceste praguri sunt niște nivele orientative, iar statele care au nivelul roșu al indicatorilor nu își declară insolvența. Ținând cont de acești parametri se pot prognoza anumite fenomene, sau formula anumite politici de îmbunătățire a situației.

De menționat, că există riscul de simplificare exagerată într-o analiză a unui singur an. Această abordare subestimează importanța analizei indicatorilor ținând cont de evoluția lor. Pentru a analiza durabilitatea securității economice este necesar o analiză complexă a unei perioade de timp.

Analiza securității economice prin prisma vulnerabilității și capacității de rezistență

În procesul de monitorizare a amenințărilor la adresa securității economice a țării ar trebui să fie utilizat o gamă completă de indicatori analitici ce ar caracteriza practic toate aspectele vieții socio-economice a țării.

În contextul asigurării securității economice durabile, pentru un anumit stat este mult mai important obținerea unei creșteri stabile a economiei sale și risc minimal, decât ritmuri înalte de dezvoltare economică, după care o recesiune adâncă. Această idee o găsim și la **John Kenneth Galbraith**, un reprezentant de vază al instituționaliștilor. Acesta introduce pentru prima dată noțiunea „tehnstructura” sau “era organizatorilor” [9], care reprezentau un grup de oameni profesioniști în domeniul organizării și conducerii al căror scop primordial era stabilitatea și dezvoltarea constantă și nu rate înalte de vânzări și/sau acapararea pieței.

În cazul nostru, această **stabilitate** reflectată în istoria gândirii economice o subînțelegem prin conceptul „**durabilitate**”, ce denotă protejarea economiei contra factorilor interni și externi. Pentru realizarea acestui deziderat este necesar să se țină cont de evoluția principalilor indicatori economici. În opinia noastră, este necesar să se identifice un șir de semnale, care pot fi surprinse din statistica oficială, și pentru care este recomandabil să se acorde o atenție la dezvoltarea și

punerea în aplicare a unor recomandări de ordin socio-economic pentru asigurarea securității economice durabile.

Vulnerabilitatea economică a țării. Termenul "vulnerabilitate economică" se referă la riscurile inerente, permanente dintr-o țară care expune această țară în fața unor forțe în afara controlului său. Trebuie remarcat aici, această vulnerabilitate economică poate fi indusă de politică și, prin urmare, nu inerentă sau permanentă. Până în prezent, măsurarea vulnerabilității economice a rămas în umbră. Ce cauzează vulnerabilitatea statelor: (i) Un grad ridicat de deschidere economică cauzează o deosebită sensibilitate la condițiile economice față de alte state; (ii) Dependența de o gamă restrânsă de exporturi, dând naștere la riscurile asociate cu lipsa de diversificare; (iii) Dependența strategic față de importuri, în special energia și consumabilele industriale; (iv) Insularitatea, periferia, ceea ce duce la costuri ridicate de transport și marginalizarea de principalele centre comerciale. [157, p. 55-58]

Cadrul de vulnerabilitate reprezintă caracteristicile de sensibilitate economică găsite în lucrările lui L. Briguglio. În ultima ediție a „Indicelui de vulnerabilitate” [158] susține că vulnerabilitatea economiei are trei caracteristici, identificate anterior, ar trebui să fie analizate în deosebi pentru statele mici, pentru a avea număr mic de variabile și cadru simplu, ușor de înțeles pentru comparație.

Conform datelor UNCTAD [64] și a Băncii Mondiale, care sunt prezentate în anexa 10, atât țările baltice cât și Republica Moldova au un grad de deschidere relativ înalt, ceea ce duce la creșterea vulnerabilității acestora. (Figura 2.7)

Nu este de neglijat faptul că în Republica Moldova există o tendință de deschidere a economiei, însă ceea ce e pozitiv este că acest proces nu e excesiv de accelerat și ne oferă posibilitatea să ne adaptăm și să avem imunitate față de riscurile din exterior.

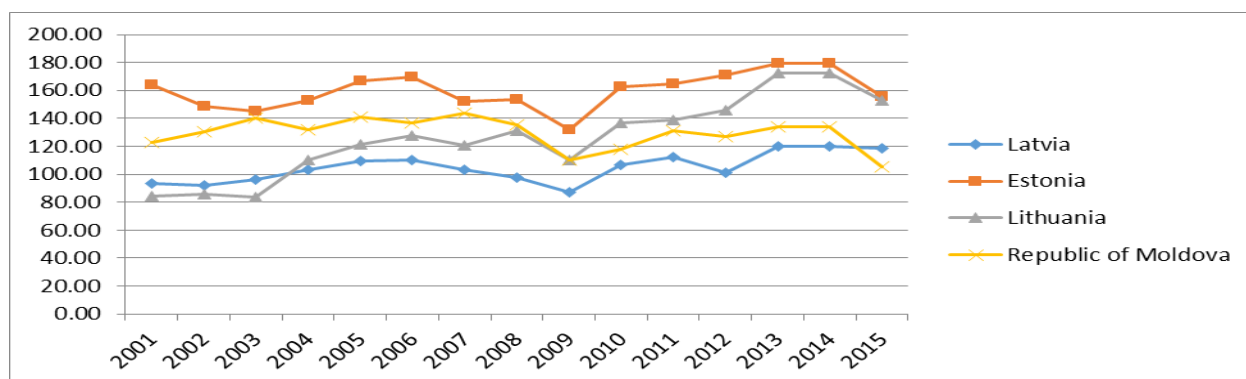

Figura 2.7 Indicatorul de deschidere¹⁰ a economiilor țărilor baltice și Republicii Moldova în perioada 2000-2015

Sursa: Elaborat de autor în baza [64], [118]

¹⁰ Economic openness – raportul dintre comerțul internațional (export + import) și PIB.

Alți doi factori care indică vulnerabilitatea sunt două tipuri de dependență. Dependența poate fi văzută ca o monedă cu două fețe, în cazul în care, nu neapărat este o relație între părți. Dintr-o parte, vulnerabilitatea unei țări, mai ales una mică, rezultă din dependența de importuri prezentată în anexa 11. În cazul în care importurile precum alimente, de bunuri industriale sau de energie (importante resurse), joacă un rol crucial în viața economică a unui stat, nu sunt obținute din interior, dependența de un stat de outsiders influențează semnificativ expunerea sa în ceea ce privește disponibilitatea și prețul mărfurilor.

Tabelul 2.4. Dependența de importurile strategice (țările baltice și Republica Moldova) în perioada 2000-2015 (% din total importuri)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Letonia	94,27	94,7	92,5	91,7	91,6	91,04	90,3	87,1	86,9	87,4	84,8	84,5	85,6	85,2
Estonia	92,06	91,5	89,8	90,5	88,9	88,31	87,8	87,7	89,1	90,0	89,8	88,9	88,2	87,7
Lituania	94,34	95,0	95,5	95,2	95,7	95,08	93,8	92,9	93,3	93,1	92,5	92,6	84,0	82,3
Republica Moldova	85,45	87,4	85,9	88,1	86,6	89,99	85,1	87,0	92,2	89,0	85,4	87,2	83,5	82,9

Sursa: Elaborat de autor în baza [64], [151]

Relația dintre dependența de importurile strategice și securitatea economică este una specifică și bine înțeleasă. O mai mare dependență este între securitatea energetică și securitatea economică. Capacitatea economiei de a funcționa **stabil și durabil** nu este doar în apariția și colaborarea actorilor pe piață, aceasta se bazează pe provizia de materii strategice-cheie. Atunci când materialele strategice trebuie obținute din afara statului, amenințarea securității aprovizionării este clasificată drept o vulnerabilitate a securității economice.

Analiza dinamicii dependenței de importurile strategice (tabelul 2.4) ne relevă faptul că produsele manufacturate (SITC 5-8 fără 67 și 68) ocupă primul loc pentru toate statele studiate, avînd în mediu peste 55% din totalul importurilor. O atenție deosebită sunt resurse energetice (SITC 3), importul cărora în cazul Lituaniei prevalează 30%, ea fiind lider la consumul gazelor naturale, pe cînd pentru celelalte state această categorie nu depășește 15%. Pentru a reduce din dependența de 100% de Federația Rusă, Lituania a inițiat proiectul terminalului de gaz lichefiat (LNG) „Independența”. Astfel, după 3 ani de investiții puțin peste 100 de milioane de euro, terminalul plutitor de gaze naturale lichefiate botezat sugestiv - "Independența" a ancorat la sfîrșitul lui 2014 în portul Klaipeda. Sursa aprovizionării sunt gazele lichefiate din Norvegia. „Independența ”poate înlocui întreg consumul anual al Lituaniei anual (2,7 miliarde de metri cubi de gaze).

Republica Moldova intenționează să se inspire din experiența Lituaniei în ceea ce privește diversificarea resurselor energetice și asigurarea securității energetice. Astfel,

conexiunea Iași –Ungheni este deja gata și a fost prezentat planul de pre-fezabilitate pentru gazoductul Ungheni-Chișinău. De asemenea, există posibilitatea de a dezvolta o nouă infrastructură și căi de acces și de acumulare pentru gazul lichefiat, chiar despre o eventuală construcție a unui terminal de gaz lichefiat în sudul Republicii Moldova, portul Giurgiulești.

În acest context, diversificarea surselor alternative de import a energiei, oferă posibilitatea de a negocia un preț mai atractiv pentru gazele naturale rusești și de asemenea atragerea atenției altor investitori asupra unei țări care începe să fie percepută ca având un climat investițional stabil.

Pe de altă parte, un stat ar putea fi dependent de exporturi. O astfel de dependență ar putea fi un rezultat de volume mari de importuri, dar ar putea fi, de asemenea, un efect al altor factori economici structurali, forțând țara de a sta pasivă din punct de vedere al politicii comerciale. În acest caz statele mai mici au mai puține capacități pentru a diversifica exporturile, deoarece acestea sunt constrânse de economiile lor mici pe de o parte, ele tind să aibă cât mai multe țări beneficiare din exporturile lor.

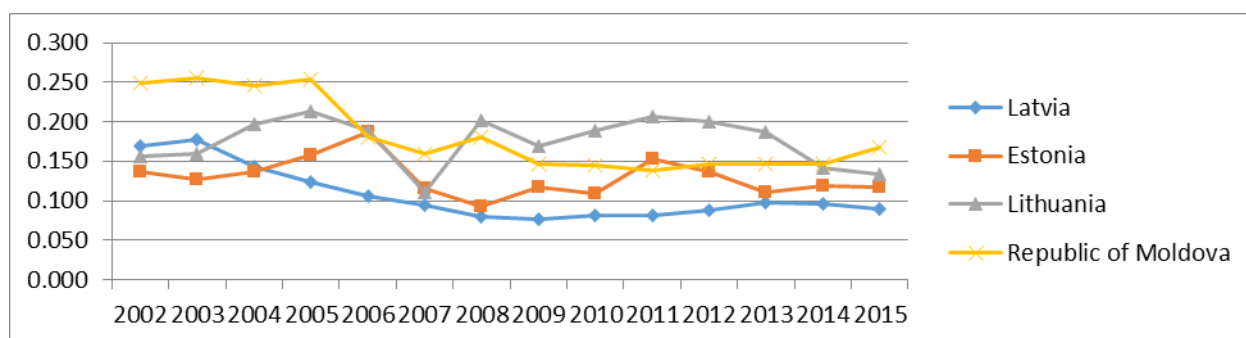

Figura 2.8 Indicatorul concentrării exporturilor a economiilor țărilor baltice și Republicii Moldova în perioada 2002-2015

Sursa: Elaborat de autor în baza [64]

În figura 2.8 am reușit să surprindem exporturile celor patru țări și o atenție deosebită se îndreaptă către Lituania, care în comparație cu celelalte state din analiză, are un indicator mai ridicat. Astfel, acest fapt se datorează mai mult din cauza amorteii portului „Klaipeda”, care în perioada sovietică asigura 90% din tranzitul către Europa, având peste 200 conexiuni cu alte porturi. Astăzi acest terminal reprezintă un obiect strategic ce asigură diversificarea surselor de achiziție a gazului.

Capacitatea de rezistență a economiei. O analiză a securității economice se justifică din nevoia de a măsura coerent evenimentele pe care societatea le parcurge, de a evalua schimbări evidente ale amenințărilor asupra securității economice și, nu în ultimul rând de a putea descifra viziunea coerentă pentru viitor.

Nivelul de rezistență a economiei prevede, în egală măsură, capacitatea de contracarare a crizelor și absorbția șocurilor potențiale.

Contracararea crizelor. În interiorul sectorului financiar, amenințările: „**deficitul bugetar**” și „**îndatorarea externă**” se încadrează în mare măsură în scenariul obișnuit pentru majoritatea statelor lumii. Corelarea dintre ele se simte la capitolul deservirea datoriei externe, cota pentru aceasta în bugetul național este în permanentă creștere. (Anexa 12)

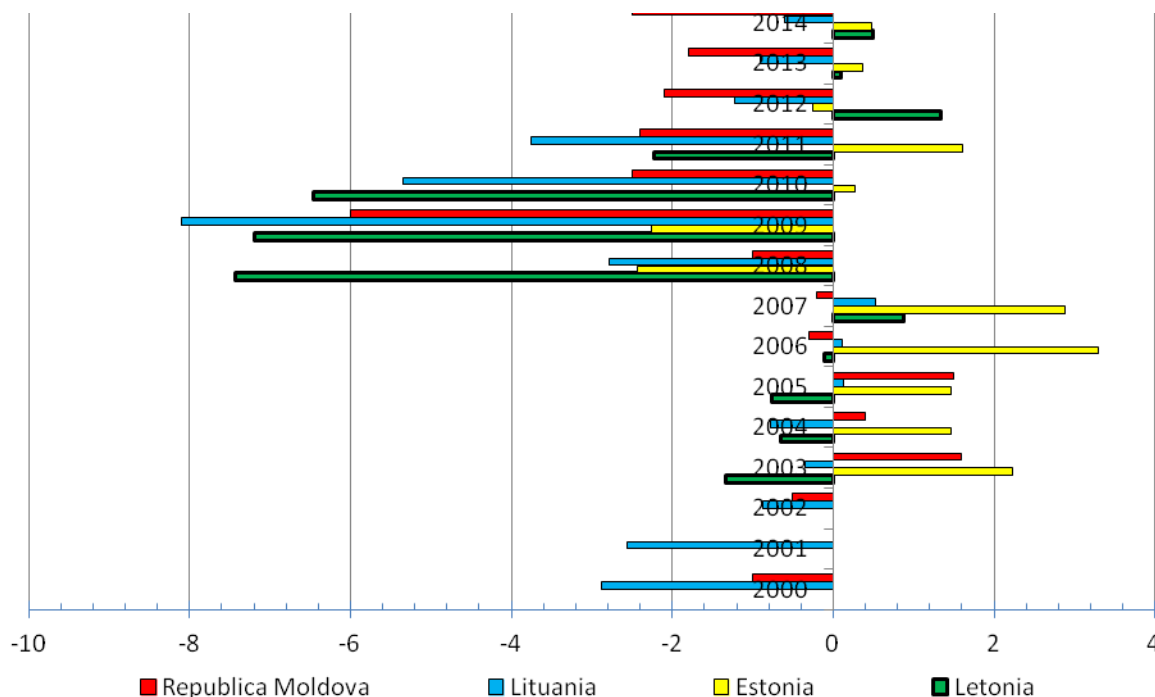

Figura 2.9 Echilibrul bugetar, surplus (+)/deficit (-), % din PIB (2000-2014)
Sursa: Elaborat de autor în baza [159]

Monitorizarea deficitului bugetar în perioada 2003-2014 ne arată că, pentru cele 4 state, criza financiară a avut un impact major. Estonia și Letonia au reușit să-și revină relativ rapid, fără pachete de salvare consistente din partea UE. Din perspectivă economică, cele trei state baltice sunt astăzi mai viabile decât Republica Moldova.

În urma analizei tendinței de majorare a cheltuielilor ce țin de deservirea datoriei de stat observăm creșterea continuă a acestor cheltuieli, ce are efect asupra deficitului bugetar, demonstrează situația dificilă în care se află Guvernul Republicii Moldova referitor la datoria publică. În contextul monitorizării securității economice naționale, este necesar să evidențiem faptul că ponderea surselor externe de finanțare a deficitului bugetar în Republica Moldova constituie circa 65%, în timp ce valoarea critică a acestui parametru pentru funcționarea eficientă a sistemului economic național constituie circa 30%.

Deficitul bugetar poate fi rezultatul unor politici neadecvate privind colectarea veniturilor, dar mai exact, după cum am menționat mai sus, efectuarea cheltuielilor. Veniturile se colectează cu mari dificultăți și situația poate fi corectată doar în condițiile unei creșteri economice sau creării unui cadru financiar transparent cu “reguli stabile de joc”. Această caracteristică este observată numai în compania unei voințe și unui timp suficient.

Aici putem trage concluzia că, cu toate că valoarea nominală a deficitului bugetar nu generează amenințări pentru securitatea economică a Republicii Moldova, prevalarea surselor externe de finanțare a deficitului asupra celor interne poate afecta negativ dezvoltarea economiei naționale.

În contextul procesului de asigurare a securității economice, **inflația și șomajul** au un rol deosebit de important. Rata inflației ale țărilor baltice până în 2008 a fost mare (figura 2.10), în special a Letoniei unde în anul 2008 a ajuns la peste 15%, fiind grav afectate de criza financiară globală.

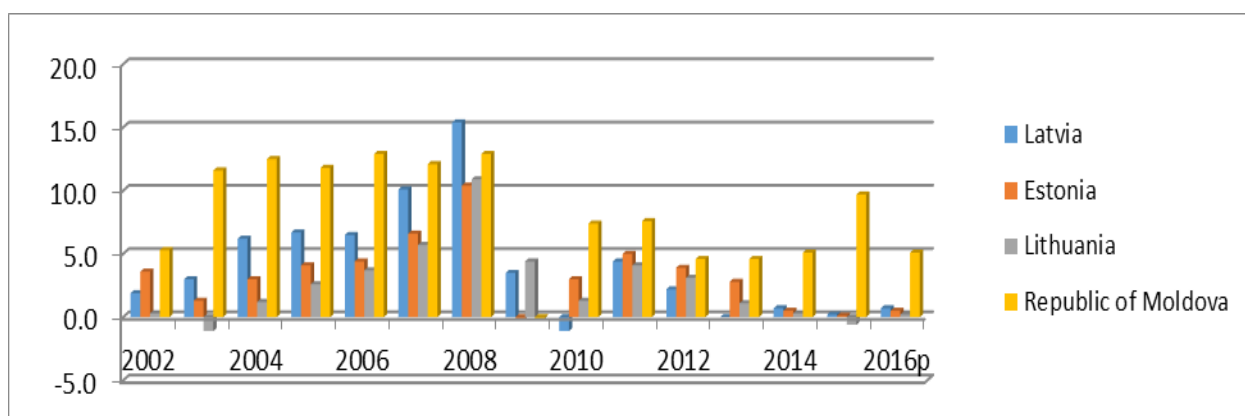

Figura 2.10 Nivelul inflației în Estonia, Letonia, Lituania și Republica Moldova (2002-2016p), (%)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor [118], [151]

Deși inflația a fost destul de mare toate 3 țări au înregistrat creșteri economice foarte mari. Anul 2009 a fost un an negru pentru economia țărilor baltice. Inflația negativă este înregistrată pentru prima dată în anul 2009 unde toate 3 țări înregistrează pierderi dramatice. Inflația Republicii Moldova ca și inflația țărilor baltice au înregistrat descreșteri din 2009 până în prezent.

În mod tradițional, se consideră că între inflație și șomaj există o corelație inversă, și anume măsurile antiinflaționiste generează șomaj, în timp ce creșterea ocupării poate genera o sporire relativă a cererii – mai elastică în comparație cu oferta de mărfuri – și, deci, inflație.

Drept rezultat al crizei financiar-economice mondiale, șomajul a devenit una dintre cele mai mari probleme și consecințe. (Figura 2.11)

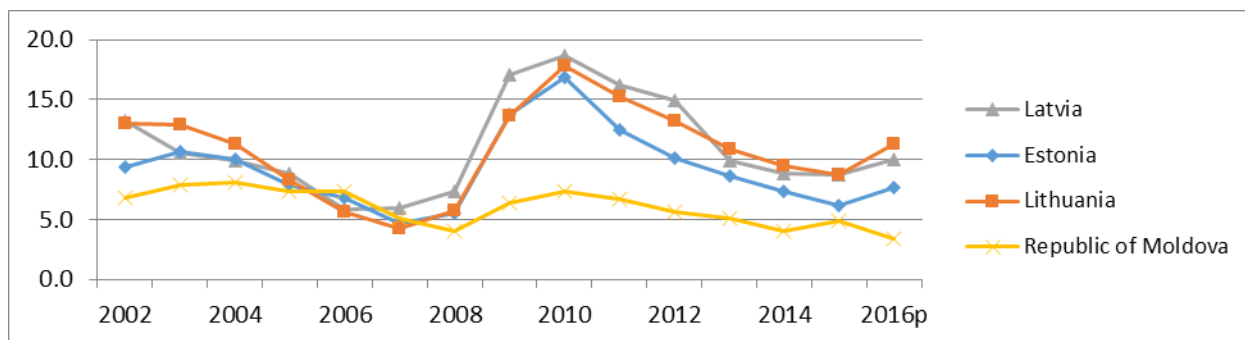

Figura 2.11 Nivelul șomajului în Estonia, Letonia, Lituania și Republicii Moldova (2002-2013), (%)

Sursa: Elaborat de autor în datelor [118]

Evoluția din 2008-2010 a răspândit îngrijorare în rândurile societății atât a statelor baltice, cât și a Republicii Moldova. Cele mai ridicate niveluri de pesimism înregistrându-se în țările baltice (82% în Letonia, 76% în Estonia și 74% în Lituania). Lituania trece printr-o perioadă destul de grea, înregistrând cea mai mare rată a șomajului în rândul tinerilor (31%), după Spania (36,5%) [160, p. 102]. Simțindu-se amenințate, țările UE au pus în aplicare abordări cuprinzătoare de **flexicuritate**¹¹ ceea ce a oferit posibilitatea de a controla nivelul șomajului.

În Republica Moldova putem concluda că șomajul nu este o problemă, însă aceasta nu coincide cu realitatea. O rată mică a șomajului este un rezultat al creșterii migrației. Conform datelor statistice oficiale, 80% dintre migranți sunt cei ce au vârsta peste 25 de ani [161] - adică forța motrice a economiei. Aceasta reprezintă o vulnerabilitate enormă pentru economia Moldovei ce duce la creșterea nivelului sărăciei, prăbușirea sistemului de pensionare, depopularea în masă a localităților, separarea familială, etc.

Pentru a rezuma asupra stabilității macroeconomice, toți indicatorii înfățișează domenii problematice în toate cele 4 țări. Niciunul dintre ei nu are capacitatea de a contracara șocurile externe; prin urmare, există un risc ridicat că după lovitura unui șoc exogen, statele ar trebui să se bazeze pe capacitățile lor de flexibilitate pentru a depăși o criză.

Capacitatea de absorbție. Pe parcursul șocurilor și crizelor, autoritățile și companiile, deopotrivă încearcă să-și concentreze atenția asupra stimulării capacității de absorbție. (Anexa 13) Spre deosebire de regula ultimilor ani – recurgerea la măsuri de austeritate, ultima criza economică mondială a atras atenția asupra măsurilor de stimulare a economiei. Măsurile generale de stimulare a economiei din sfera politicii fiscale și chiar monetare au fost combinate cu soluții specifice, sectoriale (spre exemplu, cele din industria auto, cele de dezvoltare a

¹¹ O abreviere între flexibilitate și securitate, conceptul de flexicuritate a apărut la începutul anilor '90, fiind folosit pentru prima dată de către Prim Ministrul danez Poul Nyrup Rasmussen. Conceptul face referință la un model de stat social care promovează o politică pro-activă în domeniul muncii și al accesului la un loc de muncă.

infrastructurii, cele de stimulare a exporturilor etc.). Unele dintre aceste măsuri au reușit chiar să atenueze efectele negative ale crizei globale în plan social. De pildă, dezvoltarea infrastructurii rurale din China a permis lucrătorilor migranți rămași fără locuri de muncă în centrele urbane să revină și să își poată câștiga existența în ținuturile natale. Totodată, dezvoltarea infrastructurii din centrul și vestul Chinei permite mutarea capacităților productive din sectoare intensive în forță de muncă din est către regiuni unde costul forței de muncă este mai scăzut, ceea ce determină menținerea pe termen lung a atractivității.

Din punct de vedere a flexibilității Estonia și Lituania au cu siguranță o capacitate de rezistență și sunt mai bine reglementate în comparație cu Letonia și Republica Moldova. În general, Estonia și Lituania obțin statistici mai favorabile pentru eficiența microeconomică, buna guvernare, dezvoltarea socio-umană și durabilitatea. Estonia are rezultate semnificativ mai bune în bază juridică, exprimat prin lupta împotriva corupției, protecției drepturilor omului și punerea în aplicare a statului de drept.

Buna guvernare fără îndoială influențează atât securitatea economică durabilă, cât și dezvoltarea umană per general, unde este posibil să se observe succesul Estoniei (Figura 2.12), care înregistrează ascensiune pentru indicatorii corupție, drepturi asupra proprietății, stat de drept ceea ce contribuie la rezistența universală a economiei.

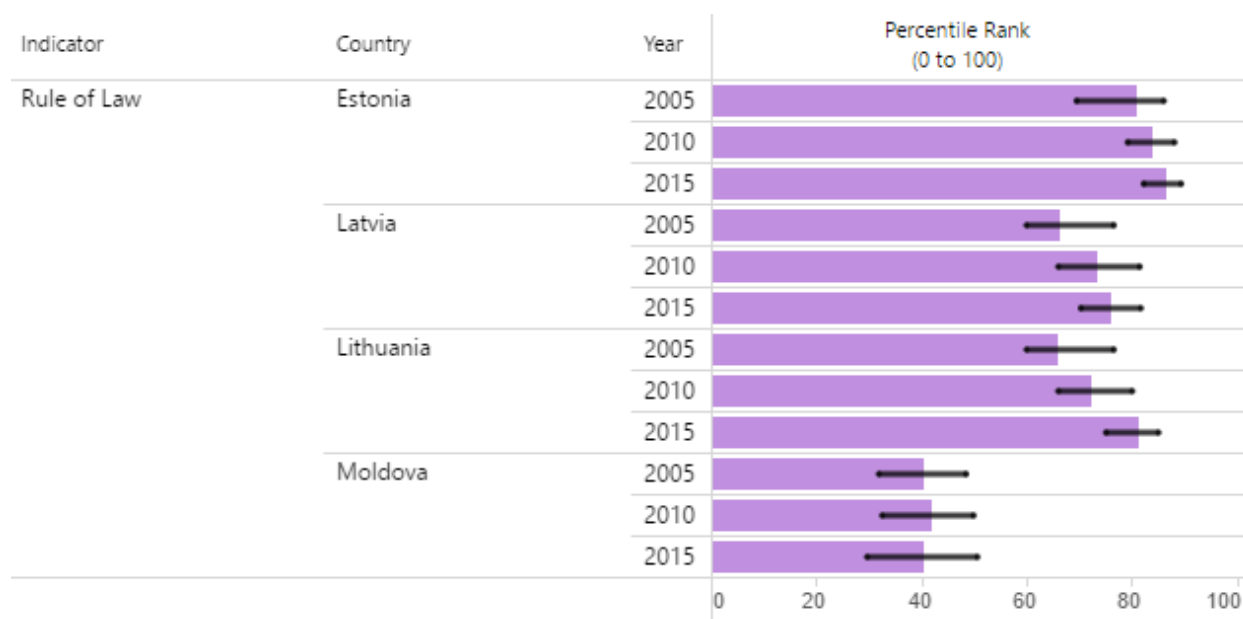

Figura 2.12: Evoluția indicatorului „Statul de drept” în perioada 2005-2015
Sursa: Elaborat de autor în baza [118]

Sectorul de cercetare, dezvoltare tehnologică și inovare este esențial pentru a spori competitivitatea economiei, crea locuri de muncă, îmbunătăți educația, diminua impactul antropogen asupra mediului și îmbunătăți calitatea vieții. După destrămarea Uniunii sovietice,

pentru toate cele patru state studiate, alături de degradarea potențialului intelectual, s-a diminuat și potențialul uman ca factor de producție. În primul rând este vorba de emigrarea masivă a populației, mai ales a celei din mediu rural și a celei tinere, peste hotarele țării, în căutarea unui loc de muncă mai bine plătit.

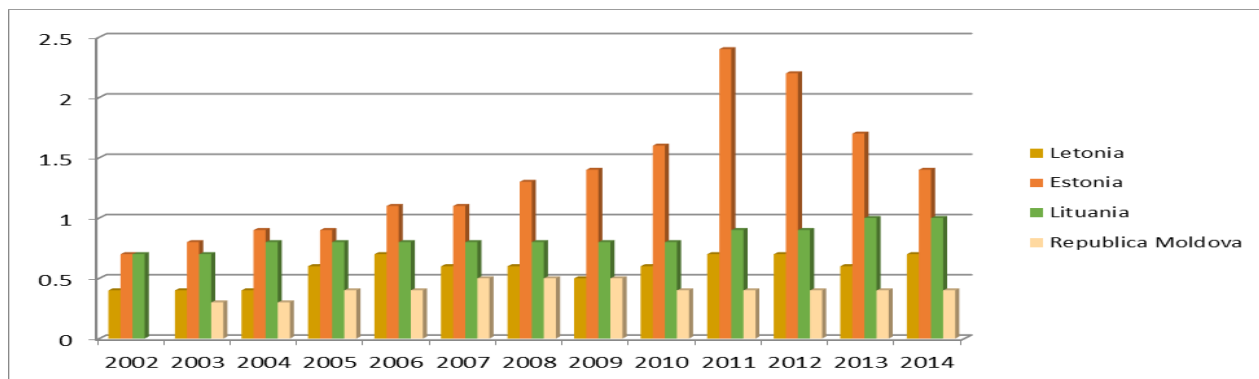

Figura 2.13 Investiții în cercetare – dezvoltare (R&D) în țările baltice și Republica Moldova (2002-2014) (% din PIB)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor [118]

Cea mai mare rată pentru investiții în cercetare și dezvoltare ca procent din PIB, pentru perioada analizată (2000-2012) este de asemenea înregistrată în Estonia. (Figura 2.13) Liderul clasamentului - Estonia, dintre statele incluse în analiză, a înregistrat în 2012 - 2.2% din PIB, ceea ce este mai mult decât celelate 3 țări (Letonia – 0.7, Lituania – 0.9, Republica Moldova - 0.42), însă mult prea puțin pentru a putea dezvolta sectorul cercetărilor la nivelul maxim. În fruntea clasamentului mondial se află Coreea de Sud, care cheltuie pentru inovare 4.36% din PIB, urmată de Israel cu 3.93%. [162, p. 625-633]

Analiza flexibilității țărilor studiate arată că există numeroase probleme în obținerea rezistenței nu numai contracararea crizelor, dar, de asemenea, din perspectiva de absorbție a șocurilor. Din păcate, toate cele 4 state duc lipsa de politici puternice pentru o dezvoltare durabilă. Îmbunătățirile pe care le-am observat pentru Republica Moldova sunt importante pentru capacitatea economiei de adaptare, dar în comparație cu țările baltice acestea sunt insuficiente, ca urmare, Guvernul ar trebui cu entuziasm să accelereze reformele.

2.4 Evaluarea nivelului securității economice a republicii Moldova prin prisma modelului econometric

Securitatea economică reprezintă un concept general, care poate fi subiectul unor interpretări. Totuși, există mai multe abordări convergente ce permit de a determina într-un mod fidel ce țări au un nivel mai ridicat al securității economice și care sunt mai vulnerabile. În acest sens, am elaborat un model econometric pentru a identifica factorii ce influențează nivelul de securitate economică și măsura în care fiecare factor în parte influențează securitatea economică.

Pentru a realiza un astfel de model, o condiție necesară este identificarea unei variabile dependente – care ar întruchipa prin valoarea sa, nivelul de securitate economică al unei țări, la un moment dat. În același timp, utilizând modelului Briguglio, vom analiza care componente sunt mai relevante în determinarea securității economice și le vom include în model în calitate de variabile independente.

Pentru modelul econometric se vor utiliza aceleași componente ale securității economice descrise de Briguglio, iar pentru fiecare componentă se vor identifica cei mai relevanți indicatori. Scopul modelului în final va fi de a arăta care ar fi oportunitățile de creștere a nivelului de securitate economică al Republicii Moldova, în cazul în care s-ar îmbunătăți sau schimba careva din factorii analizați.

Diverse organizații internaționale calculează în prezent indicatori ce descriu securitatea economică. Printre ei sunt:

- Indicele securității economice (Economic Security Index) propus de Jacob S. Hacker, Gregory A. Huber, Austin Nichols și alții [163, p.7] – reprezintă un indice al percepției populației privind posibilele pierderi economice pe care le-au suferit sau le anticipează, pierderi ale veniturilor reale (ajustate la inflație) de cel puțin 25%, comparativ cu anul precedent. Valoarea se exprimă în procente din populația adultă. El se calculează doar pentru SUA, la nivel de fiecare stat.
- Indicele securității economice calculat de Organizația Mondială a Muncii [45] – reprezintă un indicator de percepție privind securitatea indivizilor la locul de muncă. Este un indice compozit care înglobează în sine câțiva factori precum [164] indicele securității pieței de muncă, indicele securității angajării, indicele securității muncii, indicele securității veniturilor, indicele securității reprezentării, indicele securității dezvoltării abilităților și indicele securității locului de muncă.

Pe lângă acești indicatori, sunt unii mai specifici ce țin de securitatea alimentației, securitatea sănătății, securitatea militară etc. Ceea ce este comun pentru indicatorii enumerați mai sus e că ei nu pot fi utilizați pentru a dezvolta modelul economic propus, deoarece nu sunt disponibile suficiente date la nivel de țară, pentru câteva perioade de timp și deoarece acești indicatori se referă mai mult la aspectul individual al populației, decât la nivel macroeconomic, astfel ar fi dificil de efectuat analiza comparativă între unul din acești indicatori și alți indicatori macroeconomici.

O soluție de compromis este utilizarea unui indicator de tip proxy, care prin esența sa substituie indicatorul pe care îl căutăm, dar nu este disponibil în formatul necesar. Utilizarea indicatorilor proxy în modelele econometrice reprezintă o practică normală și salutară, dar

necesită și o argumentare suplimentară a utilizării lor. Prin indicator proxy se subînțelege un indicator care măsoară ceva similar, uneori diferit, dar care oferă rezultate aproape identice sau similare cu cele dorite.

Indicatorul proxy propus pentru modelul nostru îl reprezintă Indicele Fragilității Statelor (Fragile States Index) sau FSI – calculat Fondul pentru Pace („Fond For Peace”). El nu măsoară direct securitatea economică, dar analizând valorile sale, putem concluziona că există o legătură directă și strânsă între valorile FSI și securitatea economică a diferitor grupuri de țări. FSI este un indice compozit, ce conține 12 indici secundari, majoritatea cărora determină într-o măsură fidelă nivelul de securitate economică a unei țări.

Principalele argumente pentru utilizarea FSI în model, în calitate de variabilă dependentă, sunt:

- Există date istorice și complete pentru o perioadă destul de lungă pentru a construi un model econometric robust.
- Există date la nivel de țară, pentru toate statele lumii, inclusiv pentru cele recent apărute, așa ca Sudanul de Sud.
- Există suficientă variabilitate în valorile FSI pentru țările pe care ne-am propus să le analizăm.

FSI anterior era denumit „Failed States Index”, adică Indicele Statelor Eșuate, ulterior termenul „Eșuat” (engleză: Failed) a fost înlocuit cu „Fragil” (engleză: Fragile). Valorile pe care FSI le poate lua sunt cuprinse între 12 și 120. Minimum de 12 înseamnă cel mai jos nivel de fragilitate, ceea ce de fapt înseamnă o stabilitate foarte înaltă a țării. Pe de altă parte, valorile mai mari, care pot ajunge la 120 înseamnă un grad înalt de vulnerabilitate.

Spre exemplu, în ultimul raport al organizației Fondul pentru Pace („Fond For Peace”), publicat în 2015 [165], cele mai fragile state au fost desemnate:

- Sudanul de Sud – 114.5
- Somalia – 114.0
- Republica Centrafricană – 111.9
- Sudan – 110.8

Aceste țări au fost menționate ca având un risc foarte mare de a-și pierde statalitatea, fapt demonstrat prin ceea că Somalia practic nu există ca stat funcțional de câțiva ani, iar Sudanul și Sudanul de Sud se confruntă cu diverse probleme, chiar dacă au ajuns la un acord de separare.

Pe de altă parte, statele cu cele mai mici valori ale FSI în raportul din 2015 sunt:

- Portugalia, Germania, Olanda, Austria, Canada, Irlanda, Australia, Noua Zeelandă, Elveția, Luxemburg, Danemarca, Norvegia și Suedia cu valori cuprinse între 20.2 și 29.7, declarate țări sustenabile și
- Finlanda – 17.8 – unica țară declarată foarte sustenabilă.

Se poate observa că FSI pe lângă faptul că arată nivelul de fragilitate a statului, dar determină și o anumită securitate economică. Țările cu un nivel de trai mai înalt și cu o economie mai dezvoltată au valori mai mici pentru FSI, în timp ce țările mai sărace, care se confruntă cu conflicte de diferit gen, cu o economie slab dezvoltată, au valori FSI mult mai mare.

Astfel, noi ne vom conduce în continuare de ipoteza că FSI reprezintă o variabilă proxy pentru securitatea economică a unei țări.

Referitor la construcția modelului, în structura sa în partea dreaptă a modelului, vom utiliza următoarele categorii de variabile:

- Variabile dummy, inclusiv: (i) Variabile regionale, ce vor identifica apartenența țării la o organizație internațională sau la un teritoriu geografic; (ii) Variabile de timp, pentru a identifica dacă în anumiți ani, relația între FSI și variabilele independente au suferit modificări deosebite, comparativ cu situația generală.
- Variabile continue, conform categoriilor enunțate de Briguglio: (i) Gradul de deschidere al economiei; (ii) Concentrarea exporturilor; (iii) Dependența de importurile strategice; (iv) Contracurarea crizelor; (v) Absorbția șocurilor.

În situația modelului lui Briguglio vor fi luate doar variabilele ce sunt disponibile public și oferă date pentru orizontul de timp și pentru lista țărilor incluse în model.

Astfel, modelul econometric va conține date de tip panel, în care fiecare observație reprezintă valorile variabilelor analizate pentru un an anumit, într-o țară anumită.

- Orizontul de timp luat în calcul este perioada anilor 2009-2014 (6 ani), deoarece este un interval de timp recent, relevant, oferă o anumită dinamică și variabilitate a indicatorilor și datele sunt disponibile aproape în totalitate pentru acest interval. Datele pentru anul 2015 sunt disponibile doar pentru unele variabile și nu în toate cazurile sunt definitive, astfel că anul 2015 nu a fost inclus în model.
- Orizontul geografic cuprinde o listă de 28 de state, inclusiv toate statele ex-URSS, toate statele din fosta Iugoslavia, Albania, Ungaria, România, Bulgaria, Cehia, Slovacia și Polonia. Ceea ce le caracterizează e un trecut cu o economie de tip socialistă, o tranziție spre economie de piață și faptul că la moment aceste state se află în diferite stadii de dezvoltare economică și de integrare în structurile regionale, așa precum Uniunea

Europeană, Uniunea Euro-asiatică, CSI, NATO și altele. Aceste state sunt relevante pentru un model în care este inclusă Moldova, deoarece reprezintă o listă practic completă a țărilor cu care Moldova ar putea fi comparată, alte țări fiind mult mai diferite și/sau depărtate geografic.

În total, modelul conține 167 de înregistrări (a fost omisă înregistrarea pentru anul 2014 din Turkmenistan deoarece conținea foarte puține date), 17 variabile continue și o serie de variabile de tip dummy.

Variabilele dummy sunt:

- *ue* – apartenența la Uniunea Europeană. În cazul Croației, pentru o parte din înregistrări, „ue” va avea valoarea 0 – perioada 2009-2012 și 1 pentru perioada 2013-2014, după ce a devenit membră UE.
- *nato* – apartenența la blocul NATO. În cazul Croației și Albaniei se vor considera doar anii din momentul aderării la NATO.
- *uv* – apartenența la Uniunea Vamală Euro-asiatică. Armenia și Kârgâzstan au aderat în 2014, iar Rusia, Kazahstan și Belarus în 2010.
- *balcani* – apartenența la regiunea geografică a Balcanilor, include țările din fosta Iugoslavia și Albania.
- *baltica* – apartenența la regiunea geografică a Mării Baltice, include Lituania, Letonia și Estonia.
- *csi* – apartenența la Comunitatea Statelor Independente

Mențiune: țările care vor avea valorile „0” pentru toate variabilele dummy enumerate mai sus sunt țări din fosta URSS care nu au aderat nici la UE, nici la Uniunea Vamală Euroasiatică¹² și nici la CSI.

- „a1”...„a6” – variabile dummy de timp pentru anii 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 și 2014. Coeficienții aferenți acestor variabile vor determina dacă anul respectiv a avut o anumită influență generală asupra FSI sau nu.

Variabilele continue:

- **Variabila dependentă:** *fsi* – indicele fragilității statelor.
- **Variabile independente:** *pib_cr* - creșterea anuală reală a PIB, %; *gni_cap*¹³ - Venitul național brut per capita; *exp_pib* - Ponderea exporturilor de bunuri și servicii în PIB;

¹² În model este utilizată Uniunea vamală euroasiatică în locul Uniunii Economice Euroasiatice deoarece cea din urmă a fost înființată abia în 2015.

¹³ În prezent, Banca Mondială utilizează venitul național brut per capita în locul produsului intern brut per capita pentru comparații internaționale.

bp_ext_pib - Balanța de plăți externă în PIB, %; **comert_pib** - Ponderea comerțului exterior în PIB, %; **imp_pib** - Ponderea importurilor de bunuri și servicii în PIB; **imp_cr** - Creșterea anuală a importurilor, %; **exp_cr** - Creșterea anuală a exporturilor, %; **rem_pib** - Ponderea remitențelor primite în PIB, %; **bp_pib** - Balanța de plăți curentă în PIB, %; **econ_pib** - Ponderea economiilor în PIB, %; **somaj** - Rata șomajului, total, %; **inflatie** - Rata inflatiei, total, %; **imp_energ** - Rata importului de energie în total consum de energie; **mil_buget** - Ponderea cheltuielilor pentru apărare în bugetul de stat; **edu_pib** - Ponderea cheltuielilor pentru educație în PIB.

Sursa datelor pentru modelul econometric elaborat de autor, sunt în special: FSI – Organizația Fondul pentru Pace [165], variabilele continue – Banca Mondială, Variabilele dummy – create de autor conform datelor oficiale ale UE, NATO și Uniunea Vamală Eurasiatică, pentru unele date lipsă au fost utilizate alte surse publice, iar în special la capitolul bugetul pentru educație și pentru apărare, pentru anii 2013 și 2014 s-a considerat aceeași valoare ca și în 2012. Pentru a ne convinge că există suficientă variabilitate în variabila dependentă FSI, vom analiza distribuția ei:

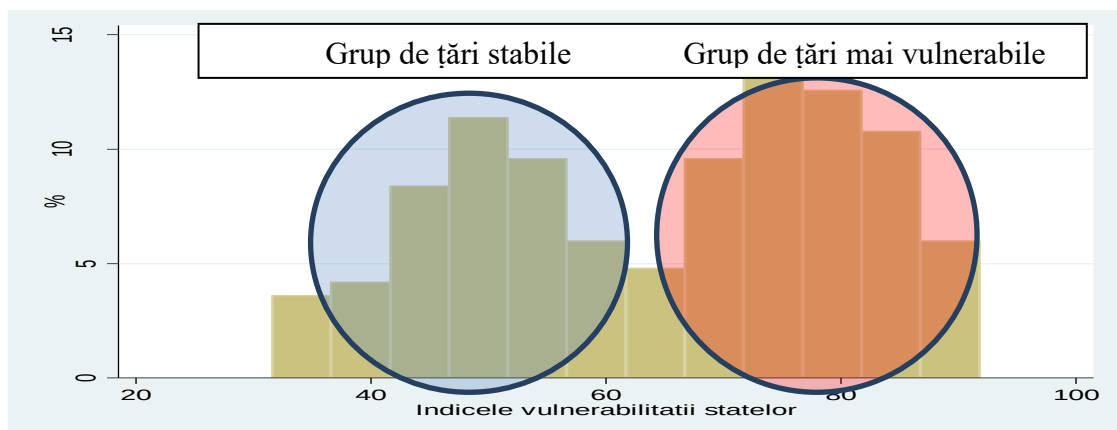

Figura 2.14 Distribuția valorilor FSI în modelul econometric.
Sursa: Elaborat de autor în baza [165]

Astfel, FSI are valori între 31.6 și 91.84 cu o abatere medie pătratică de 16.03. Din Figura 2.14 se poate constata că există două grupuri de țări: prima cu o stabilitate mai mare și a doua cu o anumită vulnerabilitate. Presupunem că e vorba de țările din Uniunea Europeană care formează primul grup și celelalte țări – care formează grupul doi.

Vom analiza cum influențează fiecare grup regional valoarea FSI. Vom utiliza testul Student pentru a determina dacă apartenența la un grup regional face ca valoarea FSI să fie semnificativ diferită de media pentru celelalte țări ce nu fac parte din acest grup sau nu.

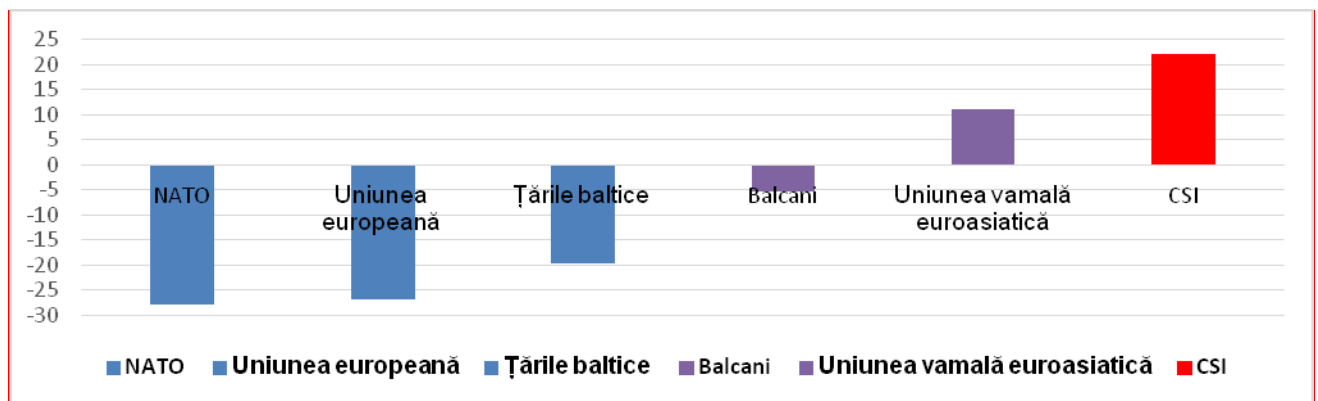
Tabel 2.5 Testul Student pentru compararea mediilor FSI după câteva grupuri regionale față de media celorlalte țări

Grup regional	Variabila	Nr. observ.	Media FSI grup	Diferența față de media celorlalte țări	Valoarea testului Student	semnificația
CSI	csi	55	79.6	22.2	-11.1	***
Balcani	balcani	48	61.0	-5.2	1.9	
Țările baltice	Baltica	18	47.5	-19.3	5.2	***
Uniunea Vamală Euroasiatică	uv	17	74.7	11.1	-2.75	***
Uniunea Europeană	ue	56	47.1	-26.5	16.1	***
NATO	nato	68	48.3	-27.6	20.6	***

Notă: *** - semnificația este de 0.001 sau mai mică, „” – semnificația este mai mare de 0.05

Sursa: Elaborat de autor

Din Tabelul 2.5 se observă că apartenența țărilor la regiunea Balcanilor nu este semnificativă, în timp ce apartenența la alte organizații face ca grupul respectiv de țări să se deosebească de restul țărilor printr-un nivel mai înalt sau mai mic al FSI.

*Notă: cu roșu e hașurată organizația CSI, din care face Republica Moldova. Cu albastru sunt hașurate organizațiile/regiunea din care fac parte țările baltice.

Figura 2.15 Diferența dintre FSI în câteva grupuri de țări față de media FSI a celorlalte țări incluse în modelul econometric

Sursa: Elaborat de autor

Din Figura 2.15 reiese că apartenența la blocul NATO oferă o securitate mai mare țărilor membre, chiar dacă e vorba despre țări recent aderente la NATO, toate țările membre NATO din modelul studiat de noi au aderat în 2004 sau mai târziu. La o distanță mică urmează apartenența la Uniunea Europeană – ca factor de stabilitate și de securitate economică sporit. Grupul țărilor baltice, deși a provenit din URSS, au un nivel relativ înalt al securității față de restul țărilor incluse în studiu, multe dintre care sunt membre UE. La alt pol e CSI cu o vulnerabilitate sporită. Ceva mai stabile sunt țările din Uniunea vamală eurasiatică.

Testele Student privind variabilele dummy de tip și FSI au arătat că nici un an individual nu e semnificativ deosebit de media pe ceilalți ani. Astfel, în modelul econometric vom omite

variabila „balcani”, deoarece ea nu are o influență clară asupra FSI și vom omite și variabilele dummy de timp, din același considerent.

Tabel 2.6 Testul Student pentru compararea mediilor FSI într-un anumit an cu restul datelor

Anul	Variabila	Număr observații	Media FSI grup	Diferența față de media celorlalte țări	Valoarea testului Student
2009	a1	28	67.9	3.8	-1.15
2010	a2	28	66.4	2.0	-0.6
2011	a3	28	64.9	0.3	-0.1
2012	a4	28	63.6	-1.3	0.4
2013	a5	28	63.2	-1.8	0.5
2014	a6	27	62.2	-3.0	0.9

Sursa: Elaborat de autor

Tabelul 2.6 arată că, în mediu, nivelul de securitate în anii 2009 și 2010 era ceva mai înalt pentru grupul de țări analizat, iar în 2014 ceva mai mic. Totuși, abaterile pentru fiecare an sunt nesemnificative conform testului Student.

Tabel 2.7 Coeficienții de corelație între FSI și variabilele continue din modelul econometric.

gni_cap	exp_pib	comert_pib	bp_ext_pib	imp_pib	imp_energ	bp_pib	somaj
-0.87	-0.60	-0.53	-0.33	-0.32	-0.27	-0.12	-0.03
exp_cr	imp_cr	edu_pib	econ_pib	inflatie	mil_buget	rem_pib	
-0.01	0.01	0.0675	0.15	0.25	0.3639	0.53	

Sursa: Elaborat de autor

Din Tabelul 2.7, se constată că venitul personal disponibil per capita, ponderea exporturilor în PIB, comerțul extern raportat la PIB, balanța de plăți externe raportată la PIB și valoarea importurilor raportate la PIB au o legătură inversă cu FSI, cu o semnificație cel puțin medie. Aceasta înseamnă, de fapt, că au o influență pozitivă asupra securității economice deoarece valoarea FSI descrește o dată cu creșterea nivelului de stabilitate.

În același timp, inflația, cheltuielile pentru apărare și remitențele au o legătură directă cu FSI, ceea ce înseamnă că acești indicatori ridică nivelul de vulnerabilitate al statelor și reduc din securitatea economică.

Unii indicatori, așa ca creșterea importurilor sau exporturilor, valoarea importurilor în PIB sau șomajul nu au o legătură cu modificarea FSI. Totuși, aceste variabile vor fi incluse în model din considerente de control și pentru că e posibil ca ele să aibă un efect combinat cu alți factori.

Linearitatea legăturii între variabilele continue și FSI. Pentru a ne asigura că legătura dintre FSI și fiecare din variabilele independente este lineară, vom urmări norul de puncte și vom încerca să depistăm anumite tendințe.

Legătura din FSI și remitențe nu este lineară, ci logaritmică, astfel că în model vom utiliza variabila $\log(\text{rem_pib})$ pentru a lineariza legătura dintre FSI și remitențe. În Figura 2.17 se poate observa caracterul mai linear al legăturii, dar sunt câteva puncte care ar reprezenta o altă legătură lineară. Deoarece avem un eșantion destul de mic, nu vom separa aceste legături în două. Referitor la alte variabile, s-a constatat fie o relație cvasi-lineară, fie o distribuție relativ haotică a norului de puncte.

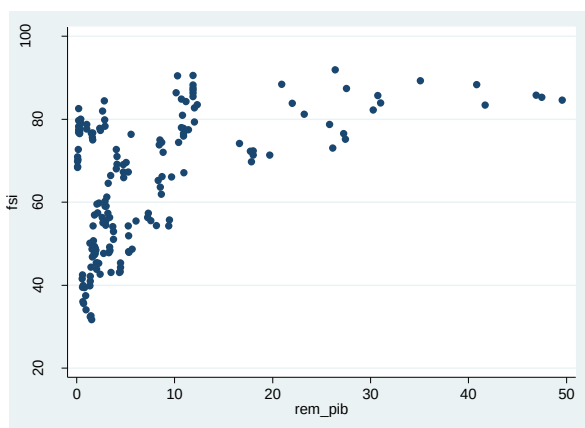

Figura 2.16 Legătura între FSI și remitențe înainte de logaritmare

Sursa: Elaborat de autor

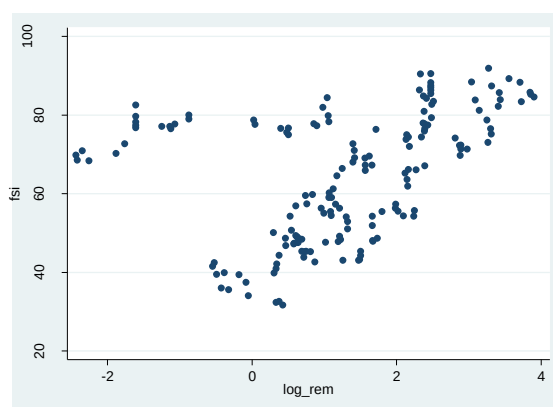

Figura 2.17 Legătura între FSI și remitențe după logaritmare

Sursa: Elaborat de autor

În contextul modelării econometrice, vom utiliza un model linear clasic, cu date panel, unde vom controla efectul de timp și efectul geografic. Vom construi o regresie unde FSI va fi variabila dependentă, iar celelalte – independente. Pentru a evalua nivelul de semnificație al modelului, vom urmări criteriul Akaike (AIC) și coeficientul de determinare R^2 .

Dintre variabilele pregătite, vom face următoare selecție inițială:

- Ponderea comerțului extern în PIB va fi unica variabilă de comerț extern inclusă în model, așa cum sugerează modelul lui Briguglio. Analizele preliminare au demonstrat că e o variabilă mai reprezentativă comparativ cu ponderea exportului și ponderea importului în PIB pentru acest model. De menționat că creșterea importurilor sau a exportului s-au dovedit factori ce nu influențează semnificativ FSI.
- Vom evita suprapunerea regiunilor geografice și vom analiza variabilele dummy „ue” și „csi”, al treilea grup de țări urmând să fie cele care nu sunt nici membre UE, nici membre CSI.

- Balanța de plăți în PIB corelează puternic cu ponderea remitențelor în PIB și ultima variabilă va fi păstrată în model.

Modelul 1, suferă de un anumit nivel de multicolaritate. Testul Breusch-Pagan pentru FSI arată prezența eteroscedasticității valorilor FSI estimate ($\chi^2(1)=10.48$, $p<0.01$). Din Modelul 1 vor fi eliminate următoarele variabile din cauza semnificației joase: creșterea economică, ponderea importurilor de energie în PIB, ponderea cheltuielilor pentru educație în PIB.

Modelul 2 este ceva mai bun decât primul, conform R^2 -ajustat și AIC, dar vom elimina variabila șomajul, deoarece nu este semnificativă.

Vom considera final **Modelul 3** ca fiind final, cu următoarele mențiuni:

- Coeficientul pe lângă variabila „inflație” este relativ nesemnificativ ($p=0.145$), care dorim să păstrăm această variabilă în model, deoarece reprezintă un factor important și dorim să ținem cont de el.
- Coeficientul pe lângă variabila „rem_pib” la fel nu este foarte semnificativ, dar se încadrează în eroarea de $\pm 10\%$ ($p=0.08$).
- Modelul suferă de eteroscedasticitate în variabilele independente, adică nu există o variație constantă ale erorilor, ele crescând o dată cu creșterea valorilor. Totuși, pentru un astfel de set de date, un asemenea fenomen este mai degrabă caracteristic și poate fi mai greu corectat, deoarece transformarea unor variabile prin logaritmare nu este posibilă din cauza prezenței unor valori negative. Alte metode ar putea afecta nivelul de interpretare a datelor din model.
- Fenomenul de autocorelație a erorilor poate fi prezent, dar el nu este unul foarte puternic deoarece sunt doar 6 ani de observație. Deși FSI, în mediu a scăzut pentru acest grup de țări, din 2009 până în 2014, totuși, abaterile de la an la an nu sunt foarte semnificative, iar evoluția variabilelor independente puteau urma un alt trend.
- Nu există multicolaritate, fapt demonstrat prin indicele de inflație a variației, care în mediu este 1.86 și maxim 2.88. Se consideră drept foarte bună o medie a indicelui sub 2 și o valoare individuală sub 4.
- Variabila pentru remitențe a fost utilizată fără logaritm, deoarece în acest caz modelul final conținea mai multe variabile semnificative decât în cazul utilizării formei logaritmate.
- Conform R^2 -ajustat, Modelul 3 explică mai bine relația dintre FSI și variabilele independente, comparativ cu Modelele 1 și 2. Criteriul Akaike (AIC) de asemenea este

mai bun pentru Modelul 3. Se consideră AIC mai bun dacă este mai mic, iar un R²-ajustat mai bun e cel care are valoare mai mare și mai apropiată de 1. (Anexa 14)

Modelul final este următorul (indicii „i” au fost omiși pentru comoditate):

(2.2)

$$FSI = 76.41 + 5.59 * csi - 7.5 * ue + 0.11 * rem_{pib} + 0.18 * econ_{pib} + 0.07 * inflatie + 0.25 * mil_{buget} - 0.05 comert_{pib} - 0.0014 * gni_{cap}$$

Pentru a avea o estimare bună a importanței acestor factori în determinarea valorii FSI, vom utiliza metoda coeficienților beta ale modelului, ce pot obține valori între -1 și 1 și de obicei o valoare absolută mai mare a coeficientului beta arată o importanță mai mare a variabilei independente în model:

Tabel 2.8 Coeficienții beta pentru modelul final

Variabila dependentă	Coeficientul beta
gni_cap	-0.538
ue	-0.220
comert_pib	-0.105
inflatie	0.040
rem_pib	0.068
mil_buget	0.081
econ_pib	0.145
csi	0.164

Sursa: Elaborat de autor

Astfel, reiese că principalul factor în asigurarea unei securități economice este bunăstarea populației, exprimată în acest model prin venitul național brut per capita. Apartenența la Uniunea Europeană reprezintă un factor important în creșterea securității economice, aceasta fiind argumentat de coeficientul beta având deja practica statelor membre UE.

Pe de altă parte, apartenența la CSI și ponderea economiilor în PIB reprezintă principalii factori de insecuritate economică.

Tabel 2.9 Acțiunile propuse și efectele asupra FSI

Acțiunea	Efectul asupra FSI
• Părăsirea CSI	-5.6
• Aderarea la UE	-7.5
• Reducerea ponderii remitențelor în PIB de la 26.2% la 6.2% din PIB	-2.2
• Reducerea ponderii economiilor în PIB de la 19.4% la 9.4%	-1.8

• Creșterea VNB per capita de la 2560 dolari la 7560 dolari	-7.1
Efectul total	-24.2
Locul actual în clasamentul FSI al Moldovei	96
Valoarea FSI actuală a Moldovei	73 (grupul țărilor cu alertă)
Valoarea potențială a FSI a Moldovei	48.8 (grupul țărilor stabile)
Locul potențial al Moldovei în clasamentul FSI	140 din 178

Sursa: Elaborat de autor

Concluziile în urma obținerii rezultatelor modelului econometric ne arată că:

- Dacă o țară este membră CSI, valoarea FSI crește în mediu cu circa 5.6 puncte. În cazul Moldovei, ieșirea din CSI ar însemna o îmbunătățire a clasării Moldovei în clasamentul FSI de pe locul 96 până pe 114, unde se află țările cu „alertă joasă”. Menționăm că locurile de jos reprezintă o stabilitate mai înaltă.
- Dacă o țară este membră a UE, valoare FSI crește în mediu cu circa 7.5 puncte. Pentru Moldova, ieșirea din CSI și aderarea la UE ar însemna un FSI mai mic cu 13.1 puncte. Moldova ar putea ajunge a 125-a în clasament, în grupul de țări „relativ stabile”.
- Ponderii remitențelor în PIB de 10% duce la scăderea securității economice, adică a FSI, cu 1.1 puncte. Diferența nu este una foarte importantă, dar este importantă influența negativă a remitențelor față de securitatea economică.
- Ponderea economiilor în PIB are o corelație directă cu FSI, adică un nivel mai mare al economiilor duce la o vulnerabilitate mai mare a țării. La fiecare 10% de economii în PIB, valoare FSI crește cu aproape 2 puncte.
- Inflația de asemenea are o influență negativă asupra securității economice. Totuși, coeficientul de 0.072 arată că doar inflații foarte mari pot influența semnificativ securitatea economică.
- Cheltuielile pentru apărare corelează direct cu FSI. Țările ce cheltuie mai mult, au un nivel de vulnerabilitate mai mare. Aceasta ar putea fi o consecință, mai degrabă decât o cauză, cert e că la 10% cheltuieli pentru apărare, FSI crește cu circa 2.5 puncte.
- Deschiderea economiei are o influență pozitivă asupra securității economice. Totuși, valoarea coeficientului de asemenea nu este prea mare, doar -0.05 scădere a FSI la fiecare procent de comerț exterior în PIB.

- Venitul național brut per capita reprezintă principalul factor ce diferențiază țările mai vulnerabile de cele cu o securitate economică mai mare. La fiecare 10000 USD/capita în plus, nivelul de securitate crește (FSI scade) cu 14.3 puncte.

O concluzie importantă este că aderarea unei țări la UE sau la CSI poartă în sine modificări cu sonoritate amplă în asigurarea securității economice durabile. Modelul econometric a demonstrat că există acest efect de apartenență la un bloc economic/politic, dar a mai demonstrat că bunăstarea populației este un factor și mai important.

Concluzii la capitolul 2.

1) Analizând în detalii abordările, autorul a identificat două modele cele mai reprezentative pentru studiul securității economice durabile pe care le-a utilizat în cuantificarea securității economice a țărilor comparabile cu Republica Moldova (țările baltice și Republicii Moldova).

2) Securitatea economică este determinată de o multitudine de caracteristici și poate fi analizată abordând diferite metodologii. Abordarea cea mai elocventă (modelul lui L. Boriguglio) include 2 dimensiuni: vulnerabilitatea și capacitatea de rezistență. Vulnerabilitatea economiei este caracterizată de valori înalte ale indicatorului de deschidere, concentrarea exporturilor și dependența de importurile produselor strategice. Rezistența economică, în contrast cu vulnerabilitate, este o dimensiune mai complexă compusă dintr-o multitudine de indicatori. Stabilitatea macroeconomică și flexibilitatea economică sunt subiecte reglementate de politicile promovate în stat și participă nemijlocit la capacitatea economiei de a face față crizelor.

3) Vulnerabilitatea unui stat este definită de anumiți indicatori: indicatorul de deschidere (Openness index), dependența de import (Dependence on strategic imports), dependența de export (Export concentration) - respectiv capacitatea statului de a face față șocurilor interne și externe. În sens îngust, vulnerabilitatea se referă la puterea economică a statului și capacitatea acestuia de a realiza obiectivele naționale. O țară vulnerabilă în sens economic, este expusă pericolului scăderii securității ei economice și deci și sociale, politice, militare etc. Economia Republicii Moldova, din anii 1990, a devenit foarte vulnerabilă, întrucât stocul de resurse naturale fiind relativ absent, accesul la piețe limitat și nivelul de dezvoltare modest.

4) Rezumând datele statistice ce descriu contracararea crizelor, autorul a depistat abordarea „originală” a UE în a controla și a stăpâni stagnarea economiilor țărilor membre. Simțindu-se amenințate, țările UE au pus în aplicare abordări cuprinzătoare de flexicuritate, ceea ce a oferit posibilitatea de a fortifica capacitatea de depășire a crizei. Modelul face referință la un stat ce promovează o politica pro-activa de contracararea crizelor.

5) Conform indicatorilor ce descriu capacitatea de absorbție a șocurilor, Lituania și Estonia au înregistrat cele mai bune rezultate, ceea ce se face văzut din rezultatele indicatorilor. După o perioadă relativ scurtă (2-3 ani) aceste țări au redus impactul crizei economico-financiare (2007) și au revenit pe poziție de creștere economică.

6) O problemă pentru Moldova depistată în procesul acestei analize, o constituie lacunele în evaluarea și cuantificarea reexporturilor. Concluzia este că reexportul, ținând cont de sensul economic, ar trebui să includă în sine și bunurile odată importate în Republica Moldova sub statutul suspensiv sau sub statutul de produs autohton și nu au suferit schimbări substanțiale neschimbându-și originea. Astăzi statistica națională include în reexporturi doar informația obținută de la Serviciul Vamal. (recomandare internațională) Astfel putem conchide că această statistică neglijează principiul originii bunurilor. Dacă mărfurile au obținut statutul de „import definitiv” ele nu sînt incluse în reexporturi, cu toate că acestea au fost exportate fără a suferi careva schimbări.

7) Analizând materialele factologice ale diverselor organizații internaționale ce calculează indicatori ce descriu securitatea economică durabilă, autorul s-a axat pe indicatorul proxy – Indicele Fragilității Statelor (Fragile State Index - FSI), calculat de Fondul pentru Pace („Fond For Peace”). El nu măsoară direct securitatea economică, dar analizând valorile sale, putem concluziona că există o legătură directă și strânsă între valorile FSI și securitatea economică a diferitor grupuri de țări. FSI este un indice compozit, ce conține 12 indici secundari, majoritatea cărora determină într-o măsură fidelă nivelul de securitate economică a unei țări.

8) În vederea asigurării securității economice durabile - bunăstarea populației (venitul național brut per capita) reprezintă unul din factorii cruciali, ce diferențiază țările mai vulnerabile de cele cu o securitate economică mai mare. La fiecare 10000 USD/capita în plus, nivelul de securitate crește (FSI scade) cu 14.3 puncte. Totodată, de notat că, ieșirea din CSI și aderarea la UE ar însemna un FSI mai mic cu 13.1 puncte. Moldova ar putea ajunge a 125-a în clasament, în grupul de țări „relativ stabile”.

9) Experiența țărilor baltice ne demonstrează că UE semnifică consolidarea puterii economice, reducerea riscurilor, asigurarea condițiilor pentru gestionarea crizelor, consolidarea stabilității, etc. Vectorul integrării europene pentru Republica Moldova este mai mult decît un scop al politicii externe. Accesul oportun, util și benefic la o piață imensă, oferă posibilitatea dezvoltării unui sistem economic bazat pe inovare, competitivitate, colaborare cu instituțiile internaționale.

3. OPORTUNITĂȚI DE FORTIFICARE A SECURITĂȚII ECONOMICE REPUBLICII MOLDOVA ÎN PROCESUL ASOCIERII CU UNIUNEA EUROPEANĂ

3.1 Integrarea europeană – principalul instrument de asigurare a securității economice durabile a Republicii Moldova

Pornind cu ideea că arhitectura securității europene este bazată pe inviolabilitatea frontierelor, democrație, dialog politic și rezolvarea pașnică a diferendelor [166], continentul european ar fi sărbătorit în 2014 o pace de lungă durată - centenarul de la începutul primului război mondial; în realitate, avem un conflict militar în imediata apropiere de frontiera UE (conflictul ucrainian). În 2014, mișcarea pro-occidentală din Ucraina forțată de non-semnarea acordului de asociere UE a vrut să-și exprime dorința și a fost percepută de Federația Rusă ca o încălcare a balanței puterii în estul Europei. Răspunsul a fost imediat și direct - intervenție militară: soldați în Donbass, Lugansk, Crimeea și, în termen de câteva săptămâni, anexarea peninsulei din Ucraina; trupe și armament în partea de est a Ucrainei, astfel încât acest teritoriu a devenit necontrolat de autoritățile țării.

Considerați fondatorii școlii neoliberale – J. Nye și R. Keohane [136], citați de sociologul, filozoful și publicistul politic francez P. Bourdieu [167] afirmă că securitatea economică durabilă este caracteristica statelor suverane și partenerii lor regionali care utilizează politici "soft" și "hard" în termeni de securitate. Politica de securitate "Hard" înseamnă presiunea; politica "soft" înseamnă atracție. Într-o definiție completă, politica de securitate "moale" este capacitatea de a afecta pe alții prin reprezentanți, și generarea stimulente pozitiv pentru a obține rezultatele dorite; capacitatea de a forma sau remodela preferințele fără a recurge la forță sau plăți; capacitatea de a face pe alții să vrea ceea ce dorești tu. Nye indică faptul că politica de securitate "hard" recurge la forță, plăți și anumite aspecte de stabilirea ordinii de zi pe baza lor. Este general acceptat faptul că resursele asociate cu politica „hard” includ elemente concrete, ca forță militară, resursele energetice și de capital. Doctrina politicii externe a Federației Ruse este exact antiteza doctrinei politice, economice și culturale occidentale. Raspunsul Rusiei la deciziile partenerilor internaționali nu este nimic similar cu metodele politicii „soft”: presiune folosind prețurile gazelor naturale știind fragilitatea economică din fiecare stat care este dependent energetic; utilizarea flotei militare; cererea de a rambursa miliarde în împrumuturi; și promovarea anti-sentimentelor printre populația pro-rusă din țara respectivă. [168]

Pe termen lung, procesul de integrare europeană, oferă expres posibilitatea de colaborare și învățare din experiența statelor membre similare. Acest proces este, de asemenea, numit „self-preparatory”¹⁴ fără neglijarea normelor și reglementărilor comunitare. [169, p.4]

Caracteristici comune ale intereselor economice naționale între țările baltice și Moldova ne permit să luăm act despre procesul integrării europene deja parcurs de statele respective fiind o practică pentru Moldova. Avantajul primordial al procesului integrării europene reprezintă de fapt nevoile umane de bază (politica socială europeană de bunăstare); convergență cu prioritățile regionale; gradul de conștientizare pentru crearea sistemelor regionale supranaționale de securitate economică. Impactul integrării europene asupra statelor baltice este identificat cu 4 efecte majore: (1) Democrația și a statul de drept; (2) Programe ale UE pentru promovarea dezvoltării economice; (3) Reforme pentru adaptarea a acquis-ului comunitar; (4) Rețea transnațională densă și dialog continuu pentru reprezentare la nivelul Uniunii Europene

În cadrul sondajului în rândurile experților lituanieni am inclus și aspectul ce ține de opinia acesptora vis-a-vis de aderarea Lituaniei la UE. La întrebarea a IV-a experții au acordat o nota peste 7 și au apreciat că procesul de integrare europeană reprezintă cu certitudine un instrument eficient de asigurare a durabilității securității economice. Întrebați dacă țara se afla în afara UE, efectul crizei financiar-economice putea fi diminuat, unanım au menționat că fiind în UE au trecut mai ușor peste criză. Ce ține de cele mai importante aspecte ale securității economice: securitatea socială, energetică, financiară și comercială, Lituania a cunoscut o dezvoltare ascendentă pentru fiecare în parte. Printre comentarii la această întrebare au fost menționate și unele aspecte un nivel de viață mai ridicat, sistem financiar echilibrat și securizat, sursele de energie au fost diversificate, etc. În întrebarea finală, cele mai importante obstacole în calea integrării europene și implementării tuturor proiectelor de asigurare a securității economice durabile, experții au menționat influența Rusiei asupra politicului, economicului și lipsa unei viziuni durabile de înlăturare a amenințărilor externe și interne.

Având în vedere situația geoeconomică și geopolitică din regiune și ținând cont de aspirațiile statelor vecine, remarcăm că Republica Moldova are patru opțiuni majore în domeniul asigurării securității economice durabile: 1 – aderarea la UE, având o colaborare activă cu NATO; 2 – aderarea la UE și NATO; 3 – colaborarea cu structurile de securitate din CSI; 4 – menținerea neutralității printr-o politică de cooperare multilaterală atât cu partenerii din est, cât și cu cei din vest.

¹⁴ „self-preparatory” – din engl. pregătire de sine-stătătoare, în context: utilizarea experienței statelor care deja au parcurs calea spre integrarea europeană

După cum am menționat în compartimentul precedent, neutralitatea este o opțiune scumpă pentru țara noastră. Mai mult decât atât, modelul econometric arată elocvent faptul că ieșirea din CSI și integrarea în UE sunt două acțiuni primordial în procesul de asigurare a securității economice durabile.

Politica „multilaterală” promovată de RM în mai bine de 25 de ani, de fapt intensifică insecuritatea statului. Referitor la opțiunea a treia, Organizația Tratatului de Securitate colectivă (OTSC)¹⁵ a fost creată având ca obiectiv primordial: „respingerea agresiunilor militare și desfășurarea operațiunilor speciale pentru combaterea terorismului și criminalității transfrontaliere.” În ultima perioadă observăm exact contrariul: din cele 6 state ale Parteneriatului estic, cinci au conflicte armate pe teritoriul său cu implicarea Federației Ruse (cu excepția Belarus). Stilul Rusiei ridică mari probleme în statele din OTSC, fiind de fapt statul ce trebuie să ajute la asigurarea securității statelor din CSI. Credem, că unicul obiectiv pentru care a fost instituit OTSC este de a oferi legitimitate a prezenței trupelor militare ruse pe teritoriul fostelor republici sovietice. Astfel, observăm în spațiul CSI ezitarea promovării reformelor democratice, nivel minim de instituire a statului de drept, un caracter agresiv al Federației Ruse în raport cu „vecinătatea apropiată”, etc ceea ce face să decadă a treia opțiune.

Referitor la primele două opțiuni, în pofida faptului că UE actualmente suportă unele dificultăți în legătură cu situația financiar-economică din statele sudice (Grecia, Spania, Portugalia, etc) și totodată criza refugiaților, noi vedem că partenerii din occident sunt un garant al păcii, stabilității și prosperității.

Cooperarea dintre vecinătatea estică a UE pînă în 2004 a fost marcat de Acordurile de Parteneriat și Colaborare (APC). Apropierea de UE, în Republica Moldova a început în 1994, iar APC a intrat în vigoare în 1998 pentru o perioadă de 10 ani. În contextul securității economice acest acord a inițiat reforme în domeniul transportului, energetic, a pus bazele cooperării tehnice, și nu în ultimul rînd prevedea clauza MFN¹⁶. Totodată în comunicatul oficial este menționat că „APC semnat cu Rusia, Ucraina și Moldova nu oferă nici preferințe comerciale, nici un calendar express de apropiere de UE”. [170] În perioada de după 2005, statele PEV au încheiat acorduri bilaterale cu UE sub forma unor Planuri de Acțiuni. Republica Moldova a fost prima țară care a semnat în 22 februarie 2005 Planul de Acțiuni UE-RM (PA). [171] Acest document avea menirea să apropie RM de criteriile de aderare prin următoarele obiective strategice: (1) identificarea unei soluții viabile a conflictului transnistrean; (2) Consolidarea stabilității și

¹⁵Organizația Tratatului de Securitate colectivă – din rusă: Организация Договора о коллективной безопасности

¹⁶ Clauza MFN– din engl. Most Favored Nations clause – statut oferit în relațiile economice internaționale, care prevede avantaje egale cu cele ale națiunii cele mai favorizate, în termeni de taxe vamale și cote la import.

eficienței instituțiilor care garantează democrația și statul de drept; (3) Asigurarea respectării libertății mass-media și a libertății de exprimare; (4) Consolidarea capacității administrative și a sistemului judecătoresc; etc. Întrucât Politica Externă a UE se bazează în principal pe aspect de securitate, prin urmare susținem idea că securitatea și PEV sunt de nedespărțit. [170, p. 4] Ce ține de securitatea economică PA prevedea: (a) reluarea cooperării cu Instituțiile Financiare Internaționale, combaterea sărăciei; (b) îmbunătățirea climatului investițional prin îmbunătățirea climatului de afaceri și lupta împotriva corupției; (c) instituirea unui sistem eficient și cuprinzător de gestionare a frontierei pe toate sectoarele frontierei RM, inclusiv pe segmentul transnistrean; (d) Lupta împotriva crimei organizate, inclusiv a traficului de ființe umane; (e) Gestiunea fluxurilor migraționale. [171, p.36]

În 2005 Republica Moldova semnează cu UE un Plan de Acțiuni (PA) care nu înlocuiește cadrul contractual actual al Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC), ci îl completează stabilește programul, obiectivele strategice și prioritățile relațiilor dintre UE și RM, atribuind mai multă importanță și urgență procesului de reforme economice și politice stipulate în APC. PA fiind un document promițător, experții prognozând un impact deosebit de pozitiv al acestuia asupra economiei, ținând cont că, RM a cunoscut o creștere a PIB-ului până în 2005 cu peste 7% anual. În 2006, embargoul impus de Federația Rusă asupra vinului moldovenesc a cauzat o creștere a PIB-ului de doar 4%. Totodată a fost aprobat memorandumul care a lansat programul de cooperare cu FMI pentru o perioadă de 3 ani. Acest program prevedea alocarea a 118,2 milioane USD pentru Reducerea Sărăciei și Creștere Economică. De asemenea au fost inițiate câteva proiecte finanțate de Banca Mondială în domeniul creșterii competitivității, atragerea de investiții, educație, managementul finanțelor publice, etc. Totodată, în urma avansării cooperării între RM și UE în cadrul Planului de Acțiuni, menționăm că au avut loc schimbări pozitive, și anume: (1) delegarea Reprezentantului Special al UE în RM; (2) oficiul Comisiei Europene la Chișinău; (3) inițiativa EUBAM – monitorizarea frontierei cu Ucraina; (3) amplificare cooperării cu UE în domeniul securității energetice; (4) angajamentul RM de a susține PESC, etc

În anul 2007, Comisia Europeană a inițiat un nou „proiect” de cooperare pentru statele din estul Europei. „Sinergia Mării Negre”. [172] Acesta a fost propus de România și Bulgaria și activ susținut de Germania. Inițiativa prevede dezvoltarea cooperării în regiunea Mării Negre, promovarea stabilității, sprijinirea programelor sectoriale în domeniile: energie, transporturi, mediu, ocuparea forței de muncă, cercetare și educație, știință și tehnologie, securitate, migrația persoanelor, etc. În domeniul nemijlocit asigurării securității economice durabile, inițiativa prevede participarea UE în asigurarea securității energetice din regiune, obiectivul fiind *„instituirea unui cadru clar, transparent și nediscriminatoriu, în conformitate cu acquis-ul*

comunitar.” De asemenea, în domeniul infrastructurii, documentul prevede: „dezvoltarea axelor de transport între UE și țările învecinate”. Ce ține de mediu, în acest domeniu țările din regiunea Mării Negre trebuie să „îmbunătățească aplicarea acordurilor multilaterale de mediu”, iar Comisia Europeană, să „promoveze activități regionale de combatere a schimbărilor climatice”. Fiind un partener comercial important pentru această regiune, UE va continua să sprijine procesul de liberalizare a schimburilor comerciale din regiune. [172, p. 5-7]

În anul 2008, la inițiativa oficialilor germani au fost lansate dezbateri despre o nouă formă de colaborare cu statele din estul Europei. În opinia lui I. Friedrich – vicepreședintele Uniunii Democrat-Creștine din Parlamentul European, „este timpul pentru a crea Uniunea Europei de Est”. [173] În această Uniune a statelor Est-Europene intra Moldova, Ucraina și statele din Caucazul de Sud. Deputatul consideră că UE are nevoie de o „a treia cale” între aderarea și neaderarea la UE. Peste câteva zile, E. Brok – membru al Comitetului pentru relații externe a Parlamentului European a utilizat sintagma „vecinii europeni” și nu „vecini ai Europei”. [174] Peste o perioadă scurtă de timp a fost lansată platforma Parteneriatului Estic.

Referindu-ne la conceptele lui Nye, cu ușurință conchidem că exemplul cel mai elocvent în promovarea politicii de securitate „soft”, astăzi, este Uniunea Europeană. Republica Moldova simte această politică „soft” prin toate proiectele, inițiativele și platformele lansate pentru această regiune. Până la finele anului 2014, RM este un stat lider în cadrul Parteneriatului Estic (EaP), platformă de cooperare inițiată pe 9 mai 2009, la Praga. Ca un dialog politic, economic și public, această platformă presupune o profundă cooperarea a UE cu șase state post-sovietice: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina (Rusia, prin intermediul unor proiecte). Regiunea Parteneriatului Estic este un accent regional de bază pentru Uniunea Europeană, deoarece promovează rezolvarea problemelor majore: sărăcie, corupție, democrație, drepturile omului, stat de drept, etc și de asemenea nu poate pierde credibilitatea internațională, fiind un actor important în relațiile internaționale.

Includerea Republicii Moldova de către Federația Rusă, în „vecinătatea apropiată” – statut ce califică țara în sfera de influență a Rusiei [175], semnifică o vulnerabilitate stringentă pentru RM. După mai bine de 20 de ani de când Moldova, prin presiuni a fost determinată să intre în cadrul CSI [176, p. 107], Conceptul de politică externă al Federației Ruse oferă atenție prioritară unor țări est-europene astfel încât acestea sunt păstrate de către Moscova într-un status-quo, cum de altfel deja și am avut experiența din 2006 și 2009 (embargouri, mărimi de tarife, întreruperi în procesul de furnizare și diminuarea cantității de gaze naturale furnizate). [177]

Semnarea și ratificarea Acordului de Asociere cu UE ne confruntă cu trei provocări principale: a) influența Rusiei pe întreaga fațadă politică a țărilor Parteneriatului Estic, prin care

Rusia încearcă să transforme relațiile bilaterale cu UE într-un format tripartit, astfel ignorând principiile fundamentale ale acestei inițiative; b) dilema, prin care în schimbul reformelor politice și economice costisitoare pentru adoptarea normelor UE, țărilor partenere le sunt oferite acces în piața internă a UE și nu calitatea de membru cu drepturi depline în cadrul Comunității (după cum se dorește), acest lucru ridică îndoieli cu privire dacă costurile de adaptare la normele UE nu sunt mai mari decât stimulentele oferite de către UE; c) dezbaterile în cadrul UE cu privire la viitorul Parteneriatului Estic cauzate de numărul emergent al celor ce susțin că politica EaP nu trebuie să dizbalanseze echilibrul pe continent.

Încă de la începutul inițiativei Parteneriatului Estic, Rusia nu a ascuns anxietatea sa în legătură cu difuzarea standardelor europene întreaga regiune. Aceasta inevitabil va gravita regiunea spre Europa, și, prin urmare, a început căutarea măsurilor pentru a opri integrarea europeană a țărilor Parteneriatului Estic. Politica de securitate "hard" abordată de Federația Rusă este descrisă de următoarele măsuri: (1) sancțiuni comerciale, (2) restricții la resurse energetice, (3) escaladarea "conflictelor înghețate" și (4) influență asupra proceselor politice interne. Toate acestea, în opinia noastră au un singur obiectiv - a preveni evadarea din zona rusească de influență a țărilor Parteneriatului Estic.

În mai bine de 11 ani de la apariția sa, Parteneriatul Estic are succese foarte dinamice. În timpul implementării politicii de Parteneriat Estic, a devenit clar că țările partenere au avut diferite dorințe și/sau capacități pentru adoptarea normelor europene și alegerea UE ca vector al politicii externe. Prin urmare, este posibil să se distingă cel puțin două blocuri în ceea ce privește progresul în aplicarea programului de reforme – parteneri mai mult și mai puțin avansați. Partenerii avansați (Moldova, Georgia și Ucraina) au semnat Acordurile de Asociere. Mai puțin avansați în termenii implementării programului: Armenia, care a decis să se alăture Uniunii Euroasiatice, și Azerbaidjan, care nu pare să aibă aspirațiile economice, și a respins semnarea acordului de asociere; progresul de transformare din Belarus, care face parte din Uniunea Vamală (UV RBK), este considerabil mai lent.

Pe când oferta UE, aparent, ar trebui să fie foarte avantajoasă, unele țări din această platformă au abordări proprii. Astfel, Belarus și Azerbaidjan, ambele țări având un regim nedemocratic, nu sunt membri OMC, ceea ce le face neeligibile pentru Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ALSAC). Alte două state, Armenia și Ucraina, au balansat între viziunile pro-europene și pro-ruse. Și în final Moldova cu Georgia sunt statele care au înregistrat cel mai mare succes. În pofida tuturor obstacolelor din partea Federației Ruse, la sfârșitul lunii iunie 2014, Ucraina, Moldova și Georgia au făcut un pas istoric - semnarea Acordului de Asociere și Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (AA/ALSAC) cu UE. Considerăm un

aspect periculos, că din cauza ultimelor evenimente, a fost amânat punerea în aplicare al părții principale a acordului UE-Ucraina, până la 1 ianuarie 2016. Acest fapt dă un pretext pentru Rusia să exercite presiuni și de a folosi aceeași schemă, atunci când acordurile de asociere sunt semnate cu alte țări din regiunea Parteneriatului Estic, Georgia și Moldova, pentru a opri parcursul lor european. În concluzie susținem opinia directorului „Carnegie Europe” – Jan Techau, care menționează că această amânare oferă Federației Ruse dreptul de veto informal în relațiile bilaterale ale UE cu statele din regiunea Parteneriatului Estic, aceasta reprezentând o amenințare pentru întreaga regiune. [178]

Acordul de Asociere (AA) între UE și RM reprezintă un cadru larg de dialog și cooperare între cele două părți. După părerea lui Igor Boțan – directorul Asociației pentru Democrație Participativă, AA prevede doar asocierea politică și integrarea economică, acțiuni ce se încadrează în strategia Politicii Europene de Vecinătate (PEV) a UE. Potrivit acestei abordări, UE este dispusă, în raporturile sale cu vecinii din Est, să „împartă totul, cu excepția instituțiilor”.

Astfel, AA între UE și Republica Moldova prevede crearea unui nou cadru juridic pentru relațiile bilaterale, mult mai avansat decât era prevăzut în Acordul de Parteneriat și Cooperare. Acordurile de asociere cu Republica Moldova, prin prisma economică, prevede cooperarea în vederea dezvoltării unei administrații publice eficiente și responsabile, care să funcționeze în baza unor instituții eficiente în beneficiul întregii populații a Republicii Moldova. Atenția principală va fi concentrată pe modernizarea și dezvoltarea funcțiilor executive, în scopul prestării serviciilor de calitate pentru cetățenii Republicii Moldova. Implementarea AA presupune crearea unei economii de piață funcționale și stimularea comerțului ce ține de îmbrățișarea de către Republica Moldova a unui set efectiv de reguli și practici în domeniile dreptului societăților comerciale, guvernării corporative, contabilității și auditului. Republica Moldova și UE vor menține și consolida dialogul și cooperarea în domeniile: ocuparea forței de muncă; sănătate și siguranță la locul de muncă împotriva factorilor nocivi; dialogul social dintre angajatori, angajați și autorități; protecția socială; incluziunea socială, egalitatea dintre genuri și antidiscriminarea socială.

Scopul principal al AA este promovarea reformelor social-economice, prin intermediul: aderenței la valorile europene, loialitate față de obligațiile convenite, egalitatea statelor și adoptarea soluțiilor de securitate pe baza consensului, transparență și încredere reciprocă, în mod activ a promova dialogul cu alte țări și instituții internaționale, dezvoltarea unei economii de piață concurențială eficientă, respect pentru identitatea națională, etc. Astfel, UE folosește capacitatea de a influența statele Parteneriatului Estic pentru a obține rezultate prin reprezentanți și atracție față de valorile europene (politica „soft”) și nu de constrângere sau de plăți (politica

„hard”). Stimulentele oferite de UE în cadrul Parteneriatului Estic sunt însumate de David Cadier ca fiind „trei M-uri”¹⁷: bani (*money*), piață (*market*) și mobilitate (*mobility*). Acestea sunt oferite ca parte a AA, care stabilește un cadru pentru reforme în special, legislative și economice, în schimbul apropierii față de reglementările și standardele UE : (a) bani este ajutorul financiar alocat pentru implementarea reformelor (ex. suma totală disponibilă pentru granturi în 2011-2013 a fost € 6,5 miliarde; (b) piața UE (o anumită cotă) prin semnarea ALSAC, care elimină barierele tarifare și vamale; se impune armonizarea legislativă și tehnică de până la 80% din acquis-ul comercial al UE, fiind considerată foarte costisitoare și grea pentru țările partenere; [179, p. 8] (c) mobilitate –liberalizarea regimului de vize.

În acest sens, părțile se ocupă de promovarea responsabilității și răspunderii corporative și sociale și vor încuraja practicile de afaceri responsabile, cum ar fi cele promovate de Declarația tripartită a Inițiativei Global Compact a ONU și Organizației Internaționale a Muncii (ILO) cu privire la principiile referitoare la întreprinderile multinaționale și politica socială. Republica Moldova, cu suportul UE, va adopta reguli și practici pentru asigurarea stabilității și integrității sistemului financiar, în general, și a serviciilor financiare, în particular, prin cooperarea adecvată dintre actorii sistemului financiar, organele de reglementare și cele de supraveghere. Atingerea acestor obiective este necesară pentru fortificarea securității economice naționale durabile, edificarea unei economii de piață funcționale și stimularea schimburilor comerciale dintre Republica Moldova și UE [180, p.22-41].

UE prezintă un exemplu de bunăstare a populației (figura 3.1), indicator care descrie sustenabilitatea securității economice. Doar 8% din populația lumii trăiește într-o țară care oferă un nivel ridicat de securitate socială – etalon (*pacesetters*), 5% aparțin țărilor europene.

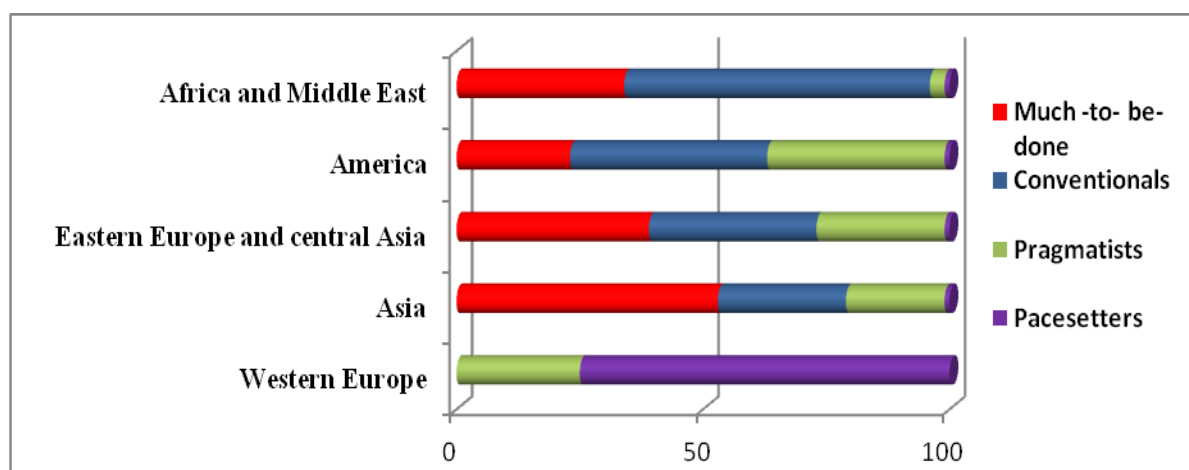

Figura 3.1 Principalele regiuni în funcție de performanța în asigurarea securității sociale
Sursa: Elaborat de autor în baza [45]

¹⁷ Trei M-uri – din engl. Three M's - Money, Market, Mobility

Aceste țări sunt caracterizate de existența unui regim democratic, a libertăților civile și de cheltuielile guvernamentale cu protecția socială și este diminuată de existența inegalităților sociale. În opinia noastră, asigurarea unei securități economice naționale durabile garantează protecția și siguranța indivizilor din societatea acestei țări, deoarece după cum susține și A. Roșca: „aceste trei elemente, stat-societate-individ se află într-o legătură organică”. [34, p.26]

Procesul de integrare europeană este unul din obiectivele principale pentru diplomația Republicii Moldova. Aceasta este cheia pentru asigurarea securității economice naționale durabile și, de asemenea, prosperitate și bunăstarea populației pentru dezvoltarea în continuare. Aceste doi piloni ai procesului de integrare europeană, stabilitatea și dezvoltarea, servesc ca un mecanism pentru dezvoltarea economică și progresul politic.

Să analizăm aceste avantaje în parte pentru Republica Moldova, fiind cruciale în procesul de asigurare a securității economice durabile.

La capitolul resurse financiare, printre țările Parteneriatului Estic, cea mai mare sumă de bani a fost alocată Ucrainei și cea mai mică pentru Azerbaidjan și respectiv Armenia (Figura 3.2) (Anexa 15).

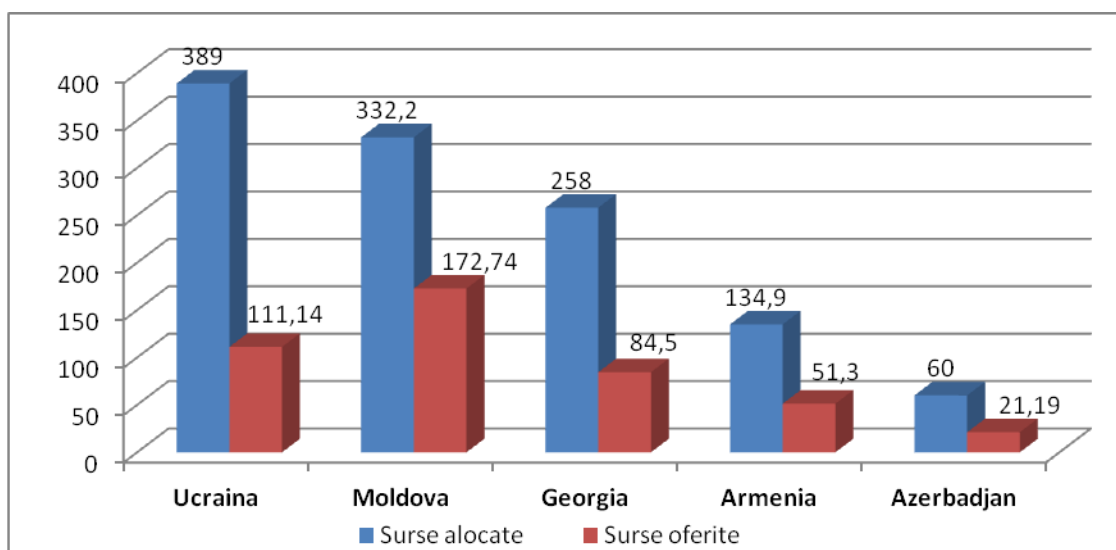

Figura 3.2 Suportul bugetar alocat și oferit pentru țările Parteneriatului Estic în perioada 2007-2013 (mil EUR)

Sursa: Elaborat de autor în baza [181]

După cum am menționat în capitolul precedent al acestei cercetări, nucleul unei securități economice durabile îl constituie politica bugetară. Astfel, concludem că suportul bugetar din partea UE constituie o parte semnificativă din bugetele naționale din Moldova, Georgia, și Armenia. Pentru Ucraina și Azerbaidjan, sprijinul pare a fi o contribuție minoră. În Moldova, acesta reprezintă, aproximativ 4-5% din bugetul național, în timp ce în Ucraina este în jur de 0,1%. [181, p.5-6]

Domeniile prioritare unde s-a îndreptat acest suport a implicat negocieri bilaterale între UE și țara destinatară. Aceste domenii au depins de: prioritățile politice ale UE, prioritățile țării destinatară, capacitatea Comisiei Europene de a sprijini politicile relevante. Totodată platforma Parteneriatului Estic prevede ofirirea unor sume suplimentare de bani pe baza regulii "mai mult pentru mai mult".¹⁸

Durata programelor ce fac parte din cadrul platformei Parteneriatului Estic este între 3-6 ani. Din acest considerent majoritatea încă nu au fost finalizate. Prin urmare, nivelul final de absorbție a fondurilor europene este greu de prezis. Cu toate acestea, ritmul de implementare pentru Republica Moldova și Georgia este cel mai mare. În ceea ce privește îndeplinirea condițiilor, conform delegației UE din aceste state, Moldova ocupă locul întâi, urmată de Georgia cu 90%, Armenia cu 85%, Ucraina 65% și Azerbadjan cu 50%. [181]

De menționat că implementarea reformelor cu suportul oferit de UE a determinat realizarea unor pași importanți în **fortificarea securității economice a Republicii Moldova**. Astfel, raportul Comisiei Europene „Bringing Eastern European Partners closer to EU” [182] ne prezintă că, începând cu 2009, în cadrul Parteneriatului Estic, printre cele mai importante reforme efectuate de Republica se numără: în domeniul sănătății (2009-2013, având alocați 52,6 mil EUR) – astăzi având un număr mult mai mare al populației ce dețin asigurarea medicală obligatorie, mai bine de 30 de centre de medicină primară au fost renovate, ceea ce îmbunătățește accesul la servicii medicale. Stimularea economică în regiunile rurale (2010-2016, având alocați 60 mil EUR) – a dus la dezvoltarea politicii de dezvoltare regională (a fost creat Ministerul Construcției și Dezvoltării Regionale), a fost efectuat primul recensământ agricol pe întreg teritoriul RM, a fost îmbunătățit cadrul legal (simplificarea procedurii de înregistrare a unei afaceri), au fost create 5 incubatoare de afaceri ce gazduiesc anual peste 15 afaceri fiecare. În domeniul asigurării securității energetice (2011-2014, având alocați 42,6 mil EUR) – iar reformele concrete țin de reformarea legislației primare și secundare, precum și adoptarea în 2013, a 360 de standarde Europene și internaționale. În 2014 cu ajutorul Fondului pentru Eficiență în Energetică au fost aprobate 84 proiecte în domeniul energiei alternative.

Tabel 3.1 Operațiunile de suport bugetar în cadrul Parteneriatului Estic în Republica Moldova (milioane EUR)

Program	An	Resurse financiare planificate	Resurse financiare oferite
Asistența socială (finalizat)	2007	21	21
Sănătate	2009-2013	52,6 (6 - pe baza regulii "mai mult pentru mai mult")	43,1 (6 - pe baza regulii "mai mult pentru mai mult")

¹⁸ Regula "mai mult pentru mai mult"- din engl. „more-to-more rule”, principiu folosit de UE pentru a stimula implementarea reformelor. Următoarea tranșă poate fi oferită doar după îndeplinirea precedentei etape.

		mult")	mult")
Asigurarea cu apă potabilă	2009	50	27,03
Stimularea economică în regiunile rurale	2010-2016	60 (14 - pe baza regulii "mai mult pentru mai mult")	42; (14 - pe baza regulii "mai mult pentru mai mult")
Asigurarea securității energetice	2011-2014	42,6	24,61 (în derulare)
Reforma justiției	2012	60 (8 - pe baza regulii "mai mult pentru mai mult")	15 (în derulare)
Procesul de liberalizare a regimului de vize (finalizat)	2010-2014	21	21
Programe educaționale vocaționale	2013-2016	25	în derulare

Sursa: Elaborat de autor în baza [183], [181]

Suma totală de bani planificată pentru aceste opt operațiuni este 332.2 milioane euro, din care mai mult de 52% au fost deja oferite. Sprijinul sectorului bugetar a fost instrumentul principal de asistență al UE în Moldova (tabelul 3.1). O astfel de contribuție arată impresionant în cazul în care comparăm cu bugetul de stat al Moldovei. Suportul UE reprezintă aproximativ 4-5% din bugetul național (cea mai mare contribuție printre țările Parteneriatului Estic). După cum menționează raportul PISM [181, p. 19], rata de absorbție a crescut în mod semnificativ de-a lungul anilor - în special după schimbarea guvernului în 2009 — la fel ca și angajamentul autorităților de a respecta sarcinile asumate. Acest lucru este bine demonstrat de rata de absorbție, care este una dintre cele mai înalte.

Totodată, crizele politice (2 ani – 3 guverne) și criza economico-financiară de după fraudă din sistemul bancar (2014) cauzează „îngrijorări” pentru principalii parteneri și donatori externi. Actualmente RM este în procesul îndeplinirii condițiilor impuse de FMI. Aprobarea unui astfel de program va restabili încrederea în stabilitatea macro-financiară a Republicii Moldova și va pava calea spre reluarea debursărilor de Suport Bugetar în cadrul asistenței din partea UE.

Ce ține de securitatea comercială a Republicii Moldova, cea mai importantă realizare este semnarea acordului privind crearea **Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC)**. Pentru asigurarea durabilă a securității comerciale, acordurile de liber schimb oferite țărilor partenere de UE nu mai sunt bazate numai pe logica eliminării barierelor tarifare ci acoperă mai multe aspecte: măsuri de eliminare a barierelor non-tarifare, de liberalizare a sectorului serviciilor, eliminarea măsurilor protecționiste de stat, condiții favorabile pentru investiții străine directe, etc. Prin urmare, ALSAC prevede nu numai modernizarea economiei țării partenere, dar, de asemenea, modernizarea domeniilor adiacente, cum ar fi: domeniul sanitar și fitosanitare standarde, cerințele tehnice, achiziții publice, politica de concurență, etc. [184]

Considerăm că, datorită climatului economic din regiune destul de critic (situația din Ucraina, Rusia, Belarus) unde se îndreaptă aproximativ 1/3 din exporturile Moldovei și embargoul impus de Federația Rusă pentru vinurile și produsele agricole moldovenești, Republica Moldova a înregistrat o scădere a exporturilor. Considerăm că totuși crearea ZLSAC a început să dea roade. Analizând structura exporturilor cu UE, în 2014, țărilor UE le revine 53,3% din volumul total (în creștere cu 102,1 mil EUR, sau +9,6%), iar importuri din UE 48,3% (creștere cu 90,2 mil EUR sau +3,9%). O retrospectivă a ultimilor 3 ani ne oferă o imagine foarte clară – cota la exportul produselor în UE este în continuă creștere.

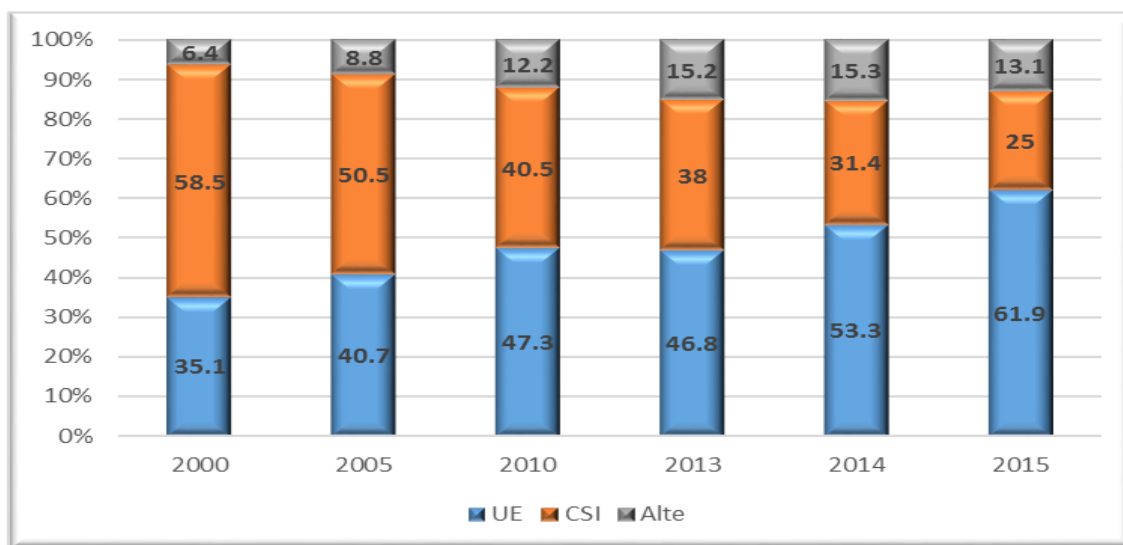

Figura 3.3: Structura exporturilor pe grupe de țări, %
Sursa: compilat de autor în baza [151]

Considerăm că analiza pe tipuri de produse reflectă impactul major ce l-a avut în anul 2014, ALSAC asupra exporturilor de produse agricole. Exportul de struguri de masă și de porumb a crescut de 5 ori, exportul de prune uscate a crescut de aproximativ 8 ori și exporturile de mere de peste 3 ori. Aceste creșteri se datorează unor mecanisme importante care au fost introduse în anul 2014. Astfel, Republica Moldova este prima țară din regiune, care a început să aplice conceptul „operatori economici autorizați”¹⁹ (OEA) la toate punctele de trecere a frontierei. Conform Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE) până în Aprilie 2015, peste 71 de operatori economici au fost deja înregistrați ca OEA. Chiar dacă cu mici întârzieri Moldova avansează în promovarea exporturilor de origine animală. Pentru o perioadă de câțiva ani, Moldova exporta în UE doar miere de albine, din lista produselor de

¹⁹ Operatori Economici Autorizați – din engl. Authorized Economic Operators – statut oferit oricărui operator economic care îndeplinește următoarele criterii comune: respectarea procedurilor vamale (fără antecedente), solvabilitate financiară și, dacă este cazul, corespunderea standardelor de securitate și siguranță.

origine animalieră. În 2014 dreptul de a exporta acest tip de produse a fost extins și pentru produse din pește, iar până la finele anului 2015 se așteaptă și pentru produsele din păsări de casă.

În concluzia celor menționate mai sus, susținem că ALSAC este un instrument crucial pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova, însă este un proces de lungă durată, astfel că beneficiile pentru economia națională vor crește pe an ce trece. Pentru a accelera acest proces, în opinia noastră, este necesar a fi introduse instrumente de finanțare pentru exportatori, astfel pentru a mări competitivitatea acestora pe piața UE. Un pas înainte în acest sens, este acceptarea recentă a Republicii Moldova pentru participarea în cadrul programului UE pentru creșterea competitivității IMM-urilor – COSME, Moldova fiind prima țară din cadrul Parteneriatului Estic în acest program.

După cum scoate în evidență Florin Bâlbăie – considerat cel mai bun macroeconomist al lumii trebuie să ne îndreptăm spre ideea lui J. S. Mill – „the steady state”²⁰ – [156] un stat ce are o stabilitate economică durabilă. În opinia noastră, acest concept poate fi descris mai amplu de o dezvoltare demografică stabilă, consum sustenabil de energie și materiale și dezvoltarea durabilă a sectorului comercial având o creștere permanentă a competitivității produselor.

De menționat faptul că, atât Republica Moldova, cât și UE prezintă ca o prioritate pentru anul 2015 de a extinde prevederile ALSAC pentru regiunea transnistriană. Scopul este de a găsi o formulă funcțională a implementării prevederilor cheie în regiunea stângă a Nistrului. Dar, în opinia noastră, principalul obstacol este voința politică din regiunea separatistă.

Progres pentru amplificarea nivelului de securitate economică este **acordarea Regimului Liberalizat de Vize**. Această **mobilitate** pentru cetățenii RM a fost oferită în urma unor serii de reforme în sfere precum Justiția și Afacerile Interne, Drepturile Omului, Securitatea. Conform datelor MAEIE, în ultimele 9 luni, peste 363 750 de cetățeni ai Republicii Moldova s-au bucurat de călătorii în spațiul Schengen. Datele oficiale arată că până la sfârșitul lunii februarie 2015, 1.128.969 cetățeni ai Republicii Moldova sunt deținători ai pașapoartelor biometrice (75.416 pașapoarte biometrice au fost oferite cetățenilor din stânga Nistrului). În opinia lui V. Călugăreanu, regimul liberalizat de vize are efecte benefice asupra securității țării întrucât „poate duce la dispariția separatismului și reîntregirea țării”. [185] De asemenea, dânsul concluzionează că: „cetățenii din regiunea transnistreană, ostatici ai unui regim separatist pro-rus, vor avea un stimulent foarte puternic pentru a-și dori o țară integră, deoarece vor beneficia de avantaje palpabile în calitate de cetățeni ai RM”. Subliniem că această idee poate fi extinsă, și asupra altor

²⁰ „the steady state” – din engl. un stat stabil economic, echilibrat; termen introdus de economistul John Stuart Mill

domenii ale economiei naționale, și anume: domeniului comercial (agenții economici din stânga nistrului vor simți avantajele ZLSAC), și domeniului bugetar-fiscal, și domeniului energetic, transporturi, sănătate, educație, etc.

Din momentul semnării, relațiile dintre UE și Republica Moldova sunt ghidate de Acordul de Asociere UE-Moldova (AA), inclusiv ALSAC și Agenda de Asociere. Aceste acte prevăd pentru perioada 2015-2020 susținerea implementării mai multor reforme importante din sectoarele justiție, educație, dezvoltare economică și energie. Cu privire la linii adiționale de buget, delegația UE în Republica Moldova menționează că au fost planificate pentru asistența macro-financiară, investiții în infrastructură și proiecte de cooperare transfrontalieră. Suplimentar, Moldova profită de numeroase programe tematice, în special susținând societatea civilă și programele regionale conectate la rețelele trans-europene. Astfel, aprofundarea relațiilor cu UE a oferit premise pentru creșterea asistenței bilaterale UE în Moldova, în cadrul Instrumentului European de Vecinătate (ENI), de la 40 milioane euro în 2007 la 131 milioane euro în 2014. Adițional, Facilitatea Investițională de Vecinătate (NIF) contribuie la realizarea mai multor proiecte, inclusiv programul de suport financiar a BEI în sectorul de vinificație (75 milioane euro). Elaborarea programului ENI este în plină desfășurare și trei sectoare cheie vor fi incluse în viitorul Cadru Unic de Susținere UE-Moldova (2014-2017): reforma administrației publice ; dezvoltarea rurală și agricolă; reforma poliției și managementul de frontieră, pentru a susține implementarea Agendei de Asociere. [60]

După cum evidențiază N. Tocci – consilierul pentru probleme de securitate a ministrului de externe a UE, vice-directorul Institutului de Relații Internaționale din Roma, cele mai eficiente instrumente ale UE cu care ar putea fortifica securitatea economică durabilă sunt: promovarea reformelor în justiție, promovarea democrației și respectarea drepturilor omului. [186] Considerăm că această opinie e actuală pentru securitatea economică durabilă a Republicii Moldova, astfel încât fiind, până nu demult, un stat exemplu pentru ceilalți membri ai Parteneriatului Estic, din cauza corupției în sectorul financiar, Moldova s-a transformat într-o „criză de securitate” în imediata vecinătate a frontierei UE.

Studiind avantajele parcursului european al Republicii Moldova, putem afirma cu certitudine că pe termen lung, acest vector al politicii externe va avea efecte net pozitive pentru țară. Însă nu putem neglija și costurile care apar pe termen mediu și scurt. Acestea țin de implementarea aquis-ului comunitar, standardelor europene ce va duce nemijlocit la modernizarea economiei și costuri legate de statutul de membru. Însă, după cum susține profesorul D. Moldovan, o parte din costuri Moldova deja le-a achitat, și anume: (1) capitalul european, având acces „supraliberal” a intrat din plin, strâmtorând piața internă; (2) prețuri

egalate cu cele din UE; (3) exodul masiv al forței de muncă; etc. [33, p.67-68] Tergiversând, Republica Moldova pierde zilnic oportunități pe care le-ar fi putut implementa cu succes. În special acestea țin de Investiții Străine Directe (ISD). Cercetările efectuate în special în țările din Europa Centrală și de Est au demonstrat că accesul liber al mărfurilor pe piața UE și stocul de ISD generează o creștere economică adițională de 1,7-3% anual. Astfel, concludem că avantajele pe care Republica Moldova le obține de la statutul de țară asociată sunt net mai mari decât riscurile/dezavantajele, însă este necesar sincronizarea cu strictete de Agenda de Asociere și aprofundarea cooperării UE-Moldova.

Per general, susținem că pentru Republica Moldova este necesară abordarea unei poziții pragmatice, autoritățile fiind vigilente la conjunctura din regiune și la balanța comercială cu statele CSI. Cele trei valuri de embargouri (2006, 2009, 2013) din partea Federației Ruse, situația după Summitul din Vilnius în Ucraina, creează o îngrijorare în RM. Din acest considerent, considerăm că este important implicarea autorităților pentru îmbunătățirea comunicării cu cetățenii, pentru a avea o abordare inclusivă: înțelegerea că situația de a decide între Est și Vest, este greșită. Până la urmă, parcursul european nu este împotriva cuiva sau la ceva. Nu este împotriva relațiilor comerciale cu ceilalți parteneri. Parcursul european înseamnă în primul rând consolidarea instituțiilor statale, justiție corectă, corupție minimă, bunăstarea societății.

3.2 Asigurare a securității energetice Republicii Moldova în procesul implementării Acordului de Asociere la UE

Sectorul energetic este pilonul de bază al economiei, întrucât practic nu există activitate economică care să nu implice consum de energie. Accesul la energie este vital pentru securitatea economică și dezvoltarea durabilă a fiecărui stat, fără excepții.

Totodată în scopul identificării celor mai importante amenințări asupra securității naționale, în perioada 2014-2015 autorul a efectuat un chestionar printre experții din mediul academic ce au tangență cu securitatea economică. Solicitarea pentru participanții la chestionar a fost de a răspunde la niște întrebări prezentate în anexa 4. Astfel, în cadrul cercetării au fost chestionați 24 experți din Lituania. Astfel întrebarea a III-a vine cu solicitarea de a prioritiza amenințările la care Lituania a fost/este expusă având cele 10 variante de răspuns: *Economia subetara (corupția, contrabanda, spalare de bani, etc), dependentă de importurile strategice, Dependentă de o piață externă unică, Dependentă energetic, Riscul de mediu înconjurător, Conflicte militare, Migrația masivă, Inflația, somaj, Deschiderea economică, Indatorarea externă.*

De menționat că dependența de importurile strategice, după sens, ar include dependența de o singură sursă de energie, însă autorul a dorit să evidențieze importanța dependenței energetice, incluzând-o ca opțiune aparte. Rezultatele sunt prezentate în figura 3.4

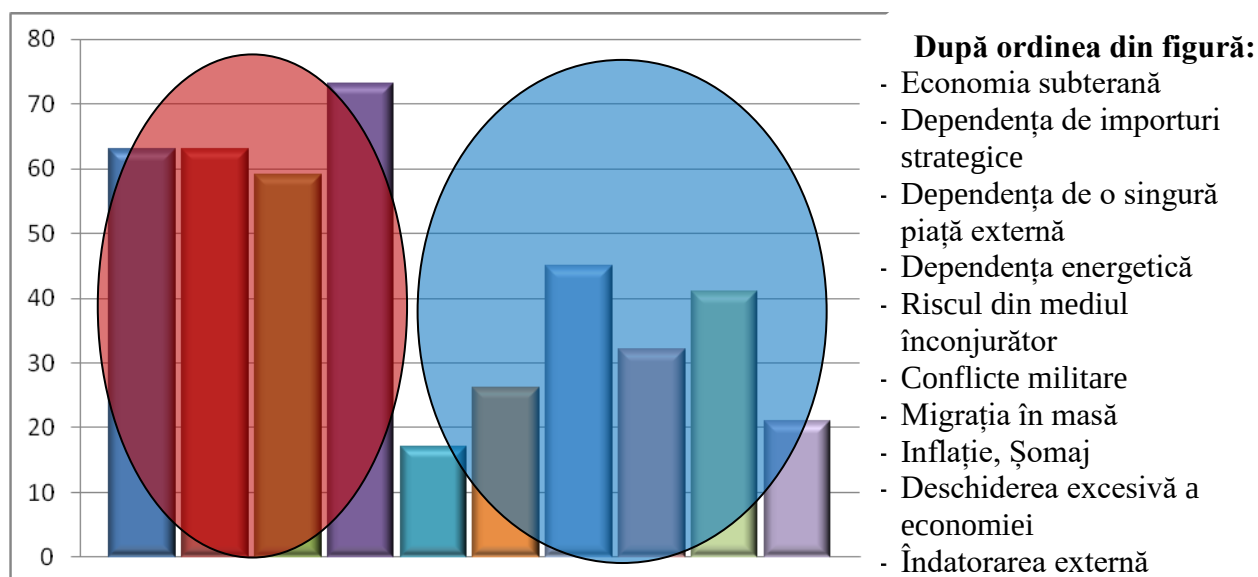

Figura 3.4 Amenințările la adresa securității economice naționale durabile a Lituaniei
Sursa: Elaborat de autor

Concluziile pe care autorul le-a formulat țin de următoarele aspecte:

- Peste 95% din cei intervievați au menționat *Economia subetara (coruptia, contrabanda, spalare de bani, etc)*, *dependenta de importurile strategice*, *Dependenta de o piata externa unica*, *Dependenta energetica*, ca top cele mai periculoase amenințări asupra securității și stabilității Lituaniei;
- Autorul observă formarea a două grupuri de amenințări de ordin macroeconomic. Primul (cele mai critice și dăunătoare) format din: *Economia subetara (coruptia, contrabanda, spalare de bani, etc)*, *dependenta de importurile strategice*, *Dependenta de o piata externa unica*, *Dependenta energetic*. Iar cel de al doilea (riscuri mai puțin primejdioase) conține respectiv: *Riscul de mediu inconjurator*, *Conflicte militare*, *Migratia masiva*, *Inflatia*, *somaj*, *Deschiderea economica*, *Indatorarea externa*
- 82% evidențiază *Dependența energetică* drept una din cele mai periculoase amenințări;
- În egală măsură este percepută impactul amenințărilor *Economia subetara (coruptia, contrabanda, spalare de bani, etc)*, *dependenta de importurile strategice*, *Dependenta de o piata externa unica*, având locul al doilea în clasamentul nostru.
- Din cel de al doilea grup, se evidențiază *Migratia masiva*, (peste 10% din experți au plasat aceasta în top 5 amenințări). Întrădevăr odată cu aderarea Lituaniei la UE, aceasta a simțit un val masiv, iar principalele destinații au fost Irlanda, M. Britanie, Germania, etc.

În viziunea noastră securitatea energetică este într-adevar cea mai importantă parte a securității economice naționale, astfel încât aceasta stă la baza atât durabilității economiei cât și competitivității economice, variabile cheie în procesul de asigurare a securității economice durabile.

Insuficiența resurselor energetice în majoritatea țărilor europene s-a manifestat cel mai elocvent în ultimii ani. Ca răspuns la criza politică din Ucraina și importanța generală a aprovizionării stabile cu energie pentru cetățenii UE și economie, Comisia Europeană a lansat pe 28 mai 2014 - Strategie de Securitate Energetică a UE. [187] Această strategie se bazează pe un studiu aprofundat al dependenței energetice statelor membre și propune soluții practice pentru a asigura securitatea energetică durabilă.

Conform datelor Strategiei Europene a securității energetice, [187] în prezent, UE importă 53% din energia pe care o consumă (figura 3.5). Dependența de importul de energie se referă la țiței (aproape 90 %), la gaze naturale (66 %) și, într-o mai mică măsură, la combustibilii solizi (42 %) precum și la combustibilul nuclear (40 %).

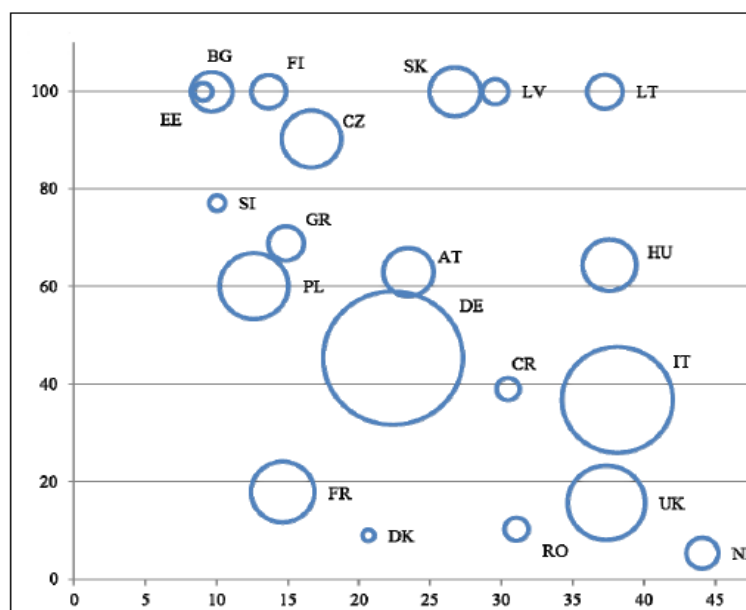

Figura 3.5 Dependența de aprovizionarea cu gaze naturale din Rusia²¹
Sursa: [187]

Securitatea aprovizionării cu energie vizează fiecare stat membru al Uniunii Europene, chiar dacă nivelul vulnerabilității energetice diferă de la un stat la altul. Acest lucru este valabil în special în cazul regiunilor mai puțin integrate și conectate, precum țările baltice și Europa de

²¹ Axa orizontală: % de gaze naturale în mixul energetic – Axa verticală: % de gaze naturale din Rusia în consumul de gaze naturale la nivel național – Dimensiunea cercurilor: volumul de gaze naturale importate din Rusia. Estimările se bazează pe datele preliminare din industrie pentru anul 2013 și includ volumele de gaze naturale comercializate de societățile ruse, dar care nu sunt neapărat produse în Rusia.

Est. Chestiunea cea mai presantă în materie de securitate a aprovizionării cu energie este dependența puternică de un furnizor extern unic. Acest aspect este în mod special în cazul gazelor naturale, dar se aplică și energiei electrice: șase state membre ale UE depind de Rusia, în calitate de furnizor extern unic, pentru toate importurile lor de gaze naturale și trei dintre aceste țări folosesc gaze naturale pentru a satisface peste un sfert din necesarul lor total de energie.

În anul 2013, aprovizionările cu energie din Rusia reprezentau 39 % din importurile de gaze naturale ale UE sau 27 % din consumul de gaze naturale al UE; Rusia a exportat 71 % din gazele sale naturale în Europa, cele mai mari volume fiind destinate Germaniei și Italiei; iar în cazul energiei electrice, trei state membre (Estonia, Letonia și Lituania) sunt total dependente de un operator extern unic pentru operarea și echilibrarea rețelei lor de distribuție a energiei electrice. Factura energetică externă a UE reprezintă peste 1 miliard EUR pe zi (circa 400 de miliarde EUR în 2013) și mai mult de o cincime din importurile totale ale UE. [187, p. 4]

Securitatea energetică durabilă a UE trebuie privită și în contextul creșterii cererii de energie la nivel mondial, care este prevăzută să crească cu 27 % până în 2030, cu schimbări importante ale aprovizionării cu energie și ale fluxurilor comerciale. [126, p. 2-3] În acest context, Carta Verde a Energiei [188], un pilon de bază al securității energetice al UE, fiind noul cadru energetic european pentru secolul XXI - un cadru în care regiunile depind unele de altele pentru asigurarea securității economice durabile, pune accent pe diminuarea impactului asupra climei, diminuarea dependenței de sursele energetice externe și asigurarea continuă cu surse de energie. Premize care au dus la apariția Strategiei sunt enumerate chiar în debutul documentului: (a) Exista o nevoie urgentă de investiții (conform calculelor, în Europa, pentru a răspunde cererii de energie și a înlocui infrastructura învechită, în următorii 20 de ani vor fi necesare investiții de aproximativ o mie miliarde euro); (b) Dependența de import crește (în următorii 20 – 30 de ani, aproximativ 70% din cererea de energie a Uniunii, comparativ cu 50% în prezent, va fi acoperită de importuri, din care unele vor proveni din regiuni amenințate de insecuritate); (c) Importul provine din câteva țări (actualmente aproximativ 50% din consumul de gaz al UE provine din numai trei țări - Rusia, Norvegia, Algeria); (d) Încălzirea globală (conform Comitetului Interguvernamental privind Schimbările Climatice (IPCC), emisiile de gaze cu efect de seră au determinat o creștere a temperaturii la nivel global cu 0,6 grade, iar până la sfârșitul secolului, creșterea va fi între 1,4 și 5,8 grade, ceea ce va avea impact grav asupra economiilor țărilor lumii și ecosistemele lor). [188]

Din aceste premize, deducem că această strategie nu doar se concentrează pe dezvoltarea durabilă energetică a UE, dar și include o abordare globală. Pe parcursul analizei acestui document, observăm că Strategia pune accent pe 3 obiective de bază: **durabilitate**, dezvoltând

sursele de energie regenerabile competitive, reducând cererea de energie și focusarea atenției pentru combaterea încălzirii globale; **competitivitate**, prin deschiderea pieței ceea ce va oferi beneficii simțitoare atât consumatorilor (prețuri) în particular, cât și economiei UE (investiții, eficiență energetică); **securitatea alimentării**, crescând eficiența, astfel reducând cererea; prin diversificarea mixului de energie cu o utilizare mai mare a energiei autohtone și regenerabile competitive, și diversificarea surselor și rutelor de alimentare cu energie importată; prin crearea cadrului stimulativ pentru investiții, prin fortificarea capacității UE pentru a face față situațiilor de urgență și, nu în ultimul rând, garantarea accesului tuturor cetățenilor și întreprinderilor la energie.

Ținând cont de problema stringentă a dependenței de import, UE își propune o *politica clară privind securizarea și diversificarea alimentării cu energie*. O astfel de politică este necesară atât pentru UE în ansamblul său, cât și pentru diferitele state sau regiuni din imediata vecinătate a UE și mai ales în cazul gazelor naturale. În acest scop, Strategia are **priorități clar identificate pentru modernizarea și construcția de noi infrastructuri** necesare pentru securitatea alimentării cu energie a UE și pentru export. În sectorul gazelor naturale această politică este bazată pe două obiective practice: extinderea rețelelor de gaze prin construcția a noi conducte și terminalele de gaze naturale lichefiate (LNG).

Printre țările membre ale UE, care ar putea constitui un exemplu elocvent și practic pentru Republica Moldova, pentru a caracteriza succesul în drumul spre o securitate energetică durabilă este Lituania. Situația Lituaniei a fost în marea majoritate exactă cu cea a Republicii Moldova. În 1991, odată cu obținerea independenței Lituania, întocmai ca și Republica Moldova, a rămas dependentă de un singur furnizor extern de gaze naturale – Gazprom, fără posibilități de păstrare a gazului pentru cazuri de criză și neconectată la rețeaua europeană energetică. Ma mult decât atât, mai bine de 20 de ani, Lituania, de altfel la fel și Republica Moldova, a achitat prețul impus de Gazprom (pentru Lituania - cel mai mare din UE), care era în continuă creștere astfel simțind o amenințare crescândă. Pentru Lituania, prețul gazului era de 3 ori mai mare decât pentru țările europene care aveau o sursă alternativă de gaz lichefiat. Este evident că un singur instrument real pentru scăderea prețurilor la gaz și care ar elimina dependența de un singur furnizor sunt apariția surselor energetice alternative.

În 2014, Lituania a pus punct monopolului Gazprom. Aceasta, actualmente, dispune de terminalul flotant de gaz natural lichefiat (Terminal LNG), numit sugestiv „Independence”. Capacitatea tehnică a Terminalului LNG poate asigura toate cele trei țări baltice cu gaz natural. În 2015, Lituania va cumpăra 540 milioane metri cubi de gaze din Norvegia, iar la finele anului curent, când expiră contractul cu Gazprom, Lituania ar putea importa până la 4 miliarde de metri

cubi, cu mult peste consumul său intern. Conform studiilor, pe termen lung, calculele experților arată că, aceasta alternativă va diminua prețul pentru producătorii de energie cu 12%, iar prețul mediu pe piață cu aprox. 30 %. [189]

Din punct de vedere energetic, Republica Moldova este vulnerabilă din mai multe perspective. Statul nostru a moștenit un sistem ineficient, dependent de importurile de gaze naturale și curent electric și lipsit total de investiții capitale în ultimele decenii. Conform „Expert-Grup” importanța sectorului energetic crește odată cu creșterea nivelului de dezvoltare a țării. Din acest punct de vedere RM rămâne în urma UE cu un consum de electroenergie per capita de doar 22,7% din media europeană și 42,6% din media regională. [154] Concludem că aceste cifre ne arată nivelul economic subdezvoltat comparativ cu țările vecine, dar și importanța sectorului energetic pentru creșterea economică. Dar pentru a descrie consecvent și echidistant situația reală, vom aborda problema securității energetice din optica tuturor sectoarelor energetice.

În primul rând, privatizarea rețelei de transport care a fost efectuată la începutul anilor 1990 într-un mod dubios și fără respectarea normelor legale. Proprietatea străină a infrastructurii semnifică o vulnerabilitate majoră în procesul de diversificare a furnizorilor (pentru deblocarea situației conexiunea cu România este administrată de un nou operator - Vestmoldtransgaz). Pe de altă parte, domeniul energiei electrice este și mai delicat. Amplasarea puterii de producere în partea Transnistriană (circa 80% din consumul RM) și conflictul ucrainean (încetarea exportului de energie electrică) au adus Republica Moldova într-o situație de criză.

În al doilea rând, divergențele tehnice dintre piața energetică sovietică și cea europeană. Considerăm că, în procesul de asigurare a securității energetice durabile, un instrument vital este conexiunea la sistemul energetic european. Acest lucru este îngreunat din motiv că, în domeniul energiei electrice, Republica Moldova are „moștenirea infrastructurii sovietice” ce permite prin conexiunile cu România doar o cantitate limitată de energie. Două linii de mare capacitate sunt proiectate pentru construcție, anume LEA Suceava-Bălți și LEA Strășeni-Ungheni-Iași. Acestea se vor alătura celor trei linii de capacitate redusă existente și liniei Vulcănești-Isaccea. [190] Proiectele prevăd stații back-to-back care vor evita diferențele tehnice, însă acestea sunt foarte costisitoare (numai pentru LEA Suceava-Bălți necesită o investiție de 61 milioane de euro). [191, p.17] Din acest punct de vedere, considerăm oportun colaborarea activă cu instituțiile financiare internaționale pentru a diminua dependența de aceste amenințări.

Referindu-ne la cooperare sectorială dintre Republica Moldova și UE pe platforma Parteneriatului Estic, cele mai remarcabile și mai vizibile progrese au fost observate în **sectorul energetic**. În acest context Strategia Energetică a Republicii Moldova până în anul 2030

(Strategia) oferă repere concrete pentru dezvoltarea sectorului energetic în Republica Moldova, cu scopul de a asigura baza necesară creșterii economice și a bunăstării sociale. [190] Documentul sus-menționat subliniază că fundamentul strategiei este opțiunea clară de integrare în Uniunea Europeană și în piața ei internă a energiei. Solicitarea de aderare la Comunitatea Energetică și îndeplinirea cu succes a etapelor de aderare reprezintă o dovadă clară a acestei opțiuni. Însă considerăm că procesul de integrare a piețelor energetice din Republica Moldova în piața energetică internă a UE este unul de lungă durată.

În opinia noastră, obiectivul Strategiei este unul, pe cât de ambițios, pe atât de promițător. Strategia vizează anul 2020 drept anul integrării depline în piața internă de energie a Uniunii Europene. În conformitate cu acest scop, legislația țării va fi în timp util armonizată cu acquis-ul Comunității Energetice și convergentă cu acquis-ul UE, asigurându-se astfel compatibilitatea juridică și de reglementare cu aceste piețe. Atingerea acestui scop presupune îndeplinirea următoarelor obiective (care au fost divizate pentru două perioade – 2013-2020 și respectiv 2021-2030): pentru perioada 2013-2020: Asigurarea securității aprovizionării cu gaze naturale prin diversificarea căilor și surselor de aprovizionare, a tipurilor de purtător (gaz convențional, neconvențional, gaz natural lichefiat) și prin depozite de stocare, concomitent cu consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al gazelor naturale; Consolidarea rolului Republicii Moldova de culoar de tranzit al energiei electrice, prin construcția unor noi linii de interconexiune, conectarea la sistemul ENTSO-E și consolidarea rețelei interne de transport al energiei electrice; Crearea unei puternice platforme de generare a energiei electrice și termice prin re tehnologizare, încălzire centrală eficientă și marketing performant; Îmbunătățirea eficienței energetice și creșterea utilizării surselor regenerabile de energie; Asigurarea cadrului legislativ, instituțional și operațional pentru o concurență reală, deschiderea efectivă a pieței, stabilirea prețului pentru energie în mod transparent și echitabil, integrarea pieței energetice a Republicii Moldova în piața internă a UE; Asigurarea cadrului instituțional modern și competitiv pentru dezvoltarea industriei energetice; pentru perioada 2021-2030: Asigurarea creșterii utilizării surselor regenerabile de energie. Scenarii privind disponibilitatea pe termen lung a tehnologiei de captare și stocare a carbonului; Îmbunătățirea eficienței energetice; Introducerea rețelelor electrice inteligente. [190]

O realizare, care în opinia noastră este unica posibilitate în termen relativ scurt de diversificare a furnizorilor este interconectorul Iași-Ungheni, ce conectează rețeaua de gaze a Moldovei cu cea a României. Astfel, în 2014 a fost finalizată construcția conductei de gaz, aceasta având capacitatea de 1,5-2 miliarde metri cubi pe an. România de curând a descoperit noi depozite de gaze naturale ceea ce face posibilă în perspectivă, transformarea țării într-un stat

independent energetic (actualmente România importă aprox. 20% din consumul său de gaze naturale). Moldova și UE au convenit să continue aceste eforturi, astfel încât la finele anului 2014 planul de pre-fezabilitate pentru conducta Ungheni-Chișinău era deja pe ultima sută de metri (Chișinăul fiind principala regiune de consum al gazelor naturale). Conform planului, se planifică extinderea acesteia la Chișinău până la finele anului 2017.

Costurile totale ale interconectării de gaz dintre RM și România se referă la cele două părți majore: (1) conducta Iași – Ungheni; (2) conducta Ungheni – Chișinău. Costurile de investiție a proiectului se ridică la 108 milioane de euro, lungimea rețelei fiind de 163 km. (Tabelul 3.2)

Tabelul 3.2 Prezentarea generală a costurilor de investiții a proiectului Interconectorului de gaz Iași-Ungheni-Chișinău

Articol	Unitate	Preț
Conducta de interconectare de gaz Iași – Ungheni (43 km)	mii Euro	26 500
Darea în exploatare	An	2014
Timpul de construcție	luni	12
Conducta Ungheni – Chișinău (120 km, 20 inch)	mii Euro	81 852
Darea în exploatare	An	2017
Timpul de construcție	luni	24
Totalul costurilor de investiție	mii Euro	108 352
Calcularea beneficiilor		
Volumul de gaze naturale	mii m ³	600 000
Beneficiu datorită avantajului de preț	Euro/1000 de m ³	50
Ani de funcționare	Ani	40
VAN a beneficiilor nete	Mii euro	170 435
RIRE	%	22

Sursa: Elaborat de autor în baza [192]

Pe baza analizei tendințelor actuale, avantajul de preț între prețul de aprovizionare actual și alimentarea potențială din România este asumat de experții companiei germane „Fichtner” la 50 euro pe mia Nm³. Având o capacitate tehnica de 600 milioane m³ pe an, concludem că valoarea actualizată netă (VAN) a beneficiilor nete a proiectului este de aproximativ 170 milioane de euro. Costurile unitare egalizate²² sunt bazate pe costurile totale ale proiectului și volumul de gaze transportat asumat pe parcursul vieții proiectului. Acestea se ridică la 18 EUR per mia Nm³.

²²Costul unitar egalizat a fost stabilit ca raport între costurile totale egalizate (costurile de investiție și costurile de funcționare anuale) și importul de gaze naturale în cursul perioadei de analiză, utilizându-se aceeași rată de egalizare, în conformitate cu metodologia OCDE/AIE

Pe baza ipotezelor privind parametrii cheie, proiectul este fezabil și atinge rata internă de rentabilitate (RIRE) de 22%.

O alternativă pentru fortificarea securității energetice a Republicii Moldova este participarea la construcția CNE Cernavodă. Experții IDIS „Viitorul” sunt de părerea că pentru RM că în condițiile în care are un mare deficit de resurse energetice, această soluție ar putea asigura, peste câțiva ani, întregul necesar de energie electrică și nu ar mai face statul nostru să depindă de livrările din Ucraina și partea stângă a Nistrului. Cheltuielile pentru construcția grupului nuclear de 633MW ar constitui 1,6 miliarde USD, inclusiv 606 milioane dolari investiții capitale. Totodată, specialiștii moldoveni consideră că construcția unui reactor nuclear la CNE Cernavodă ne-ar face să evităm riscul unor avarii sau necesitatea unor investiții majore pe plan intern, iar participarea cu investiții ar trebui să fie pentru o capacitate de 200 MW. Deoarece Republica Moldova, fiind o țară mică, fără resurse energetice, cu o economie săracă și cu o creștere a puterii anuale necesare de cca. 40, maxim 60 MW în următorii 25 ani, este recomandabil a da preferință centralelor de mică capacitate, maxim de 200MW, care cer mai puține investiții inițiale. [193, p.36]

Sursele regenerabile de energie din RM au un potențial important. Comparativ cu acesta, potențialul utilizabil al acestor resurse este mult mai mic, din cauza limitărilor tehnologice, eficienței economice și a restricțiilor de mediu.

Dacă ne referim la energia eoliană pentru Republica Moldova, aceasta nu este valorificată. Conform experților IDIS „Viitorul” – Todos P. Sobor I., etc, [194, p.39] se consideră rentabilă valorificarea energiei eoliene în cazul în care viteza medie a vântului este de 4-5 m/sec, iar în Moldova această viteză este de 3-5 m/sec. Din acest considerent, putem spune că R. Moldova are un potențial de energie eoliană relativ mare. De asemenea, din studiul de fezabilitate privind implementarea în R. Moldova a energiei eoliene, [194] se arată că pe parcursul anilor 1990-1999 viteza preponderentă a vântului a fost cuprinsă între 3-7 m/sec, viteză la care majoritatea aerogeneratoarelor moderne pot funcționa. În același studiu se estimează că o eventuală centrală eoliană cu puterea instalată de 2 MW va produce anual circa 6,4 mln. kWh energie electrică. La un tarif stabilit de livrare a energiei electrice către rețelele de distribuție de 0,055 €/kW (0,85 MDL), termenul de recuperare a investițiilor se estimează la 7,4 ani, iar rentabilitatea producerii energiei electrice eoliene va fi de 12 %.

Printre cele mai importante avantaje a captării sursei energetice eoliene se enumeră: (i) fortificarea securității energetice prin diminuarea importului, astfel scăderea dependenței de sursele externe; (ii) noi locuri de muncă – Asociația Europeană de Energie Eoliană (AEEE) a

estimat că 1 MW crează 15-20 locuri de muncă [125]; și nu în ultimul rând impact pentru utilizarea responsabilă a energiei în rândurile consumatorilor finali.

Ce ține de energia solară, Republica Moldova deține surse foarte propice pentru utilizarea soarelui. Astfel că, pe parcursul unui an, avem de la 2200- până la 2900 ore cu soare (90-120 zile). Actualmente în RM pot fi întâlnite frecvent instalații heliotermice, care, conform experților asigură 7 luni (15 martie – 15 octombrie) încălzirea a 50-100 litri de apă la temperatura 15- 20°C până la 45-100°C. Menționăm că 1m² de captator al energiei solare asigură o persoană cu apă caldă timp de 6-7 luni.

Diversificarea aprovizionării cu energie constituie obiectivul-cheie al asigurării unei securități energetice durabile. În acest context, și în Republica Moldova a fost examinată posibilitatea construcției unui terminal LNG portul Giurgiulești având deja o infrastructură benefică. Însă, în urma analizelor făcute, considerăm că acest proiect pentru Republica Moldova va întâni dificultăți, întrucât Moldova nu dispune de posibilități de a depozita gazele naturale, iar fără acest lucru acest proiect devine prea scump pentru consumul de doar 1 miliard de metri cubi anual. Totodată conjunctura regională din Marea Neagră reprezintă un obstacol în acest proiect. Țări precum Turcia și România au sesizat importanța strategică a regiunii în tranzitul energiei dinspre Orientul Mijlociu și Asia Centrală către Europa de Vest. Referitor la Republica Moldova este importantă poziția Turciei, ce controlează strâmțorile dintre Marea Mediterană și Marea Neagră. Din dorința de a deveni un hub regional în transportul gazelor, Turcia a refuzat accesul vaselor ce transportă gaz lichefiat să tranziteze strâmțorile sale. Această atitudine a subminat proiectele de terminale LNG din Marea Neagră - Odessa, Giurgiulești, Constanța, ceea ce îngreunează realizarea proiectului de import al gazelor lichefiate în Republica Moldova.

În opinia autorului, un instrument eficient care trebuie să fie utilizat în acest caz este colaborarea activă și includerea RM în proiectele energetice din regiune (Terminale LNG în Constanța, Giurgiulești, Odessa, proiectul AGRI, atragerea proiectelor pentru dezvoltarea producției de energie regenerabilă). Asume în acest caz, diplomația economică a Moldovei ar fi un mecanism eficient pentru negocierea unor condiții favorabile, astfel încât să poată fi diversificate sursele de energie.

Moldova a reiterat, angajamentul său pentru proiecte de eficiență energetică și totodată aplicarea adecvată a legislației UE în domeniu, în special prin transpunere completă a Pachetului Energetic III convenit în cadrul Comunității energetice. Un pas major în cooperarea cu UE pentru edificarea securității energetice durabile a Republicii Moldova semnifică faptul că în 2014, Moldova a devenit membru deplin al Parteneriatului Europei de Est pentru Eficiență Energetică și Mediu (E5P). Nucleul acestui Parteneriat este Fondul E5P administrat de Banca

Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și constituie 91 milioane EUR pentru 5 ani, bani ce pot fi utilizați pentru investiții și asistență tehnică în domeniul eficienței energetice (cu focusarea pe sectorul municipal), măsuri de protecție a mediului, etc. Începând cu anul 2014, RM va beneficia de un grant de 20 milioane EUR în cadrul acestui Parteneriat. Banii oferți de Fondul E5P poate fi folosit pentru îmbunătățirii sistemului de încălzire, alimentare cu apă, iluminarea străzilor, eficiența energetică a clădirilor publice, gestionarea și reciclarea deșeurilor, etc. Ținem să menționăm că Republica Moldova beneficiază de o colaborare activă cu BERD, mai ales în domeniul eficienței energetice, Banca fiind cel mai mare investitor instituțional din Moldova și până în prezent a investit aproape 1 miliard de euro în peste 100 de proiecte.

Aceste proiecte, în opinia noastră duc la crearea unei piețe transparente și predictibile, capabilă pe termen lung să stimuleze investițiile, dezvoltarea stabilă și durabilă și securitatea de alimentare pentru Republica Moldova. În acest context, programele de înfrățire instituțională și subvențiile sub forma de împrumuturi pentru infrastructura energetică strategică din țările terțe sunt esențiale. Actualmente, dialogul politic, relațiile comerciale și instrumentele financiare pot fi extinse și dezvoltate astfel încât să ducă la încheierea unor noi acorduri. Acest cadru ar oferi totodată condiții mai clare pentru promovarea celei mai eficiente și durabile dezvoltări economice, care ar mări impactul asupra securității economice. [195]

3.3 Rolul diplomației economice în edificarea sistemului securității economice (cazul Republicii Moldova)

La etapa actuală, când procesul globalizării economiei mondiale condiționează mutații esențiale nu numai în sfera politicii, dar mai cu seamă în sfera economicului, a comerțului internațional, apar noi probleme de soluționat a căror complexitate solicită diplomația, negocierea în vederea găsirii a noi soluții privind satisfacerea intereselor tuturor părților implicate.

Diplomația își are originea în trecutul îndepărtat în convențiile teritoriale și de bună-credință. Ca concept, diplomația a apărut încă din antichitate, termenul de diplomație a fost utilizat prima dată în secolul al – XVII-lea, devenind o *formă* a relațiilor economice internaționale. Noțiunea de diplomație derivă din vechiul cuvânt grecesc “diplo” în traducere “dublez”. Noțiunea de diplomație înseamnă *acțiunea de a redacta acte oficiale sau diplome* în două exemplare, unul ca scrisoare de împuternicire sau recomandare a trimișilor, celălalt fiind păstrat la arhivă. În perioada Imperiului Roman, călătorii primeau niște placuțe de metal ștampilate, care erau „împăturite și cusute apoi într-un mod particular”. [196] Astfel, călătorii

erau obligați să poarte cu ei aceste „diplome”. Treptat cuvântul „diplomă” a fost extins ca semnificație și asupra altor documente oficiale.

Diplomația este o *negociere permanentă cu statul acreditar* având o desfășurare diversificată și complexă. Potrivit lui Henry Kissinger care definește diplomația ca fiind “*o ajustare a diferențelor prin negociere*” [197, pag.14] acest proces este posibil numai în cadrul sistemului internațional în care prevalează legitimitatea. Considerăm că atunci când mijloacele diplomatice încetează a fi utilizate în rezolvarea diferendelor, expunerea forței nu va întârzia să apară, distrugând bunul cel mai de preț al oricărei națiuni - PACEA.

Unele studii arată că originile **diplomației economice** a fost în momentul când țările pentru a-și facilita comerțul încheiau relații cordiale. [198, p. 343-360] Saitul Ministerului de externe din Thailanda²³ deține informații despre interesele comerciale ale ThaiIndei în China. În așa fel interesele comerciale au dus la apariția relațiilor diploamtice între Tailanda și China încă din sec. Al XIII-lea, iar cu țările din Europa începând cu sec. al XVII-lea. Ye Hao susține că conceptul „diplomația economică” a fost propus de Japonia. [111] Fiind înfrântă în cel de al II-lea război mondial, Japonia nu avea puterea economic necesară pentru a fi un actor important pe arena mondială. În mijlocul anilor '50 asistăm la o creștere rapidă a economiei nipone. Guvernul lui Nobusuke Kishi a formulat conceptul de diplomație economică și a implementat activ în relațiile cu sud-estul Asiei.

Diplomația economică, în percepția cum o înțelegem astăzi, nu a apărut, de curând. Concludem că rădăcinile diplomației economice moderne s-au dezvoltat după cel de al doilea război mondial, perioadă care a fost marcată de Conferința de la Bretton Woods. Sistemul Bretton Woods a instituțiilor economice internaționale, care a constituit fundamentul diplomației economice, a fost creat după al doilea război mondial și fost bazat pe ceea ce John Ruggie [61] numește "liberalismul încorporat".

Încă de la inițierea primelor relații economice dintre state a fost necesară reprezentarea intereselor economice naționale. Primii care au promovat interesele naționale după frontierele statelor au fost bancherii și oamenii de afaceri. [199] Astăzi, s-a majorat substanțial numărul țărilor care stabilesc relații diplomatice la nivel de ambasade/misiuni diplomatice. Relațiile dintre state au devenit mult prea complexe, astfel că majoritatea țărilor au inclus postul de ministru-consilier care coordonează activitatea în domeniul relațiilor economice interanționale. [1, p. 80]

Pe parcursul secolului XIX, relațiile economice internaționale au cunoscut o evoluție mult mai avansată decât producția economică. Creșterea și dezvoltarea economică în zilele noastre, ca

²³ www.mfa.go.th

principale procese, alături de preocupările privind mediul înconjurător – cu care se găsesc în relație de strictă interdependență – cunosc importante mutații, schimbări, unele cu totul noi. Cel mai evident proces este că datorită diplomației economice, economiile tuturor statelor au devenit tot mai deschise pentru comerț și investiții. Din analiza lui Jean-Louis Mucchielli, exportul țărilor europene, în 1913, a atins nivelul de 14% din PIB, pe când în 1830 acesta era numai de 5,5%, iar în secolul XVIII – 2-3%. [200, pag. 11] În același timp, comerțul internațional și-a schimbat structura: dacă în secolele precedente exportul era bazat pe comercializarea resurselor, mai târziu trecând la schimbul de marfuri industriale.

Aceste schimbări vizează un aspect cantitativ, dar mai ales calitativ, printre care se numără: (i) Creșterea și adâncirea interdependențelor atât la nivel economic (comerț, investiții, asistență, etc) cât și politic, cultural, social, etc; (ii) Prezența unor probleme globale ce afectează în forme și dimensiuni diferite procesul dezvoltării pe întreaga planetă; (iii) Modificări în raporturile de forță economic și financiară; (iv) Ordinea și dezordinea internațională, prioritar economică și politică; (v) Manifestarea unor fenomene ca integrarea și mondializarea în ritmuri deosebit de rapide, care conduc către - Noua economie mondială, etc [201, pag. 132]

Concluzionând abordarea teoretică, susținem că diplomația economică reprezintă managementul relațiilor economice externe a unui stat. Creșterea eficienței diplomației economice este esențială pentru accelerarea creșterii economice și dezvoltării statului, or dezvoltarea situației economice per ansamblu. Însă nu putem afirma că diplomația economică este o panaceu pentru toate problemele economice. [202, p. 385-401]

De altfel, în 1994, Z. Brzezinski [203, p. 11] a menționat: ”Eu aș spune, că un parteneriat matur cu Rusia, acum nu există și nici nu poate să existe (de menționat faptul că nu numai strategic, dar în general matur). Partener – este țara care este gata să acționeze cu aliații săi, eficient și responsabil. Însă Rusia astăzi nu este un partener...Aceasta este un client.” Făcând o paralelă între Rusia și statele mai puțin dezvoltate, care nu au resurse energetice și care de fapt nu pot influența în vre-un fel economia mondială (după cum este Republica Moldova), acestea din urmă sunt niște ”clienți” care beneficiază de pe urma acordurilor încheiate.

Pe de altă parte, un exemplu de succes în care diplomația economică mai bine de 60 de ani fortifică securitatea și asigură durabilitatea și sustenabilitatea acesteia este Uniunea Europeană. Întrădevăr, după cum remarcă Skylakakis [178]: „Diplomația economică este de mare importanță pentru asigurarea stabilității, prosperității și prevenirea conflictelor. Exemplul cel mai evident, de un succes uluitor din ultima perioadă este UE”.

Procesul de integrare regională s-a extins și a accelerat interdependența economică între statele lumii. O caracteristică esențială ca răspuns al acestui proces este că statele în curs de

dezvoltare după natura sunt evident diferite și/sau inegale, din moment ce unele țări s-au mutat în prim-plan, și altele au stagnat, sau chiar au pierdut câteva poziții pentru a deveni victime ale globalizării. De ce unele țări reușesc mai bine decât altele este o enigmă, care oamenii de știință, politicieni și chiar oamenii de rând ezită în răspunsuri.

Relația dintre diplomația economică și problemele de securitate a fost un subiect major de dezbateră la începutul anilor 70. [204, p. 141–155] În anii 1970 și 1980, diplomația economică a fost examinată separat de diplomația securității și problemele de securitate în general. La începutul anilor 1990 a existat o dezbateră aprinsă despre sectorul care ar trebui să aibă prioritate în politica externă - economie sau securitate - și această dezbateră a continuat până când 1995 când majoritatea statelor lumii, dar în special SUA au decis să direcționeze politica economică externă spre susținerea strategiei de securitate.

Experiența internațională arată că securitatea economică este în primul rând o garanție a independenței țării, o stare de stabilitate și eficiență a economiei. Prin urmare, securitatea economică este una dintre cele mai importante priorități naționale în mai multe țări ale lumii, iar analiza și adaptarea ulterioară a experienței de succes pentru alte state sunt unele dintre cele mai eficiente mecanisme pentru realizarea stabilității și eficienței economiei naționale. După Războiul Rece, securitatea economică își schimbă accentul de la geo-politică pe geo-economie, de la super-puteri militare, la super-puteri economice, de la concurență politico-ideologică, la concurență economică. John Stremlau, doctor în economie, vicepreședintele pentru programele de pace la „The Carter Center”, menționează că la începutul anilor 1990 *„Intrăm într-o eră când politica externă și securitatea economică se împletesc din ce în ce mai mult cu interesele comerciale, astfel că diplomația economică devine esențială pentru rezolvarea problemelor epocii noastre”*. [205, p. 18-35]

Dacă e să trecem în revistă ingredientele-cheie cu ajutorul cărora diplomația economică asigura durabilitatea și sustenabilitatea securității economice, atunci în țările în curs de dezvoltare, în primul rând, angajamentul economic în străinătate implică mai mult decât ministerele afacerilor externe, comerț și industrie; acestea ar trebui să fie filialele companiilor din țara mamă, asociațiile industriale și camerele de comerț, sectorul financiar, școli de afaceri și think-tanks, industria turismului (turism de afaceri) și o serie de actori interni, care sunt atât părți interesate cât și primi ambasadori. Agențiile de stat în curs de dezvoltare proactive au optat pentru promovarea intereselor economice în străinătate, prin mecanisme formale și informale. Exemple sunt: grupurile consultative formate din oameni de afaceri pentru a ghida problemele economice externe de mobilizare și atragere ISD; comisii comune bilaterale care de fapt sunt

conduse de asociații de afaceri; think-tanks și oameni de știință, lideri de afaceri pentru a consilia reprezentanții țării în procesul negocierii.

În țările europene dezvoltate (Germania, Franța M. Britanie) diplomația economică este bazată pe trei instituții de bază: misiunile de peste hotare, rețeaua camerelor de comerț și agențiile de comerț și investiții. Totodată, este o condiție primară ca structurile afacerilor externe și conducerea economică externă să fie integrate și armonizate. Acest lucru este în linii mari manipulat în diferite moduri. Unele țări au unificat domeniile afacerilor externe cu comerțul exterior. Acest lucru este practicat în Caraibe (Barbados, Dominica, Grenada, Santa Lucia), Scandinavia (Danemarca, Finlanda, Islanda, Norvegia, Suedia), Pacificul de Sud (Fiji, Insulele Marshal, Samoa, Solomon) și alte câteva țări (Australia, Brunei, Canada, Mauritius, Noua Zeelandă, Coreea de Sud). Africa de Sud a promovat activ integrarea afacerilor externe și comerțului internațional în anii 1997-1998. Propunerea a fost abandonată, dar au fost puse în aplicare măsuri armonizate delucru pentru ca aceste două domenii să lucreze în parteneriat. [206, p.4] Unele țări dezvoltate, cum ar fi Australia, Canada, Noua Zeelandă, fac o distincție între politica de comerț (care este combinată cu afacerile externe) și activitatea de promovare comercială, care este condusă de o agenție separată, în afara ministerului de externe. În contrast, țările scandinave au integrat complet promovarea comerțului și atragerea investițiilor de asemenea, politica comercială și gestionarea ajutorului extern în ministerul de externe, astfel încât un singur set de oficiali sunt responsabili de toate aceste sarcini²⁴. O altă metodă este de a stabili un mecanism special de coordonare a afacerilor economice externe, cum ar fi "supravegherea comună" astfel cum este practicat de Regatul Unit, sau prin acordarea responsabilității de promovare a exportului și a investițiilor anumitor agenții, ca în cazul Singapore. [206, p.5]

O metodă de integrare diferită, în special pentru statele mici, este printr-un mecanism comun de negocieri comerciale. Un exemplu potrivit ar fi 15 membri Caricom; singurul negociator în fața UE, care se ocupă de problemele legate de comerțul preferențial, ce oferă o mare valoare. Această structură este interesată ca țările mici, cum ar fi statele din Pacificul de Sud, să nu fie tratate în mod similar. Obstacol pentru aceste state în curs de dezvoltare, membri ai forului Insulelor Pacificului, este probabil, că acestea sunt separate de o distanță mare și nu împărtășesc aceeași situație economică. Țările slab dezvoltate din alte regiuni, cum ar fi Africa de Sud sau Africa de Vest, de asemenea, ar putea vedea exemplul Caricom o opțiune de mărire a eficienței.

²⁴ Japonia urmează practica scandinavă în gestionarea ajutorului extern. În contrast, M. Britanie și SUA separă gestionarea ajutorului extern de afacerile externe; este greu de crezut că acest lucru contribuie la eficiență

Există posibilitatea măririi forței acestui argument, prin exploatarea modurilor prin care diplomația economică poate fortifica securitatea economică. Majoritatea instrumentelor sunt bine cunoscute, incluzând: colaborarea cu instituții internaționale, atragerea investițiilor, diversificarea partenerilor externi, etc. (Anexa 16)

Acest proces a fost reflectat de G. Berridge în „Diplomacy: Theory and practice”, [207, p. 25-85] care menționa că reprezentanții diplomatici deja înainte de începerea negocierilor au o poziție dată de Centrală²⁵ - un obiectiv principal care trebuie atins, dar poate, de asemenea, conveni asupra unei alternative satisfăcătoare pentru ambele părți.

Pentru Republica Moldova, diplomația economică este, după cum menționează cercetătorul IDIS Viitorul V. Lozovanu, „o verigă lipsă” în politica externă. [208] Unul din principalele obiective ale diplomației economice, luând în considerare prevederile actelor normative ale Republicii Moldova precum și practici internaționale, între care: Programele de guvernare, Strategiile de dezvoltare social-economică și investițională, Concepțiile de Integrare Europeană și alte acte normative în vigoare, este promovarea intereselor economice naționale, în special exportul. Concludem, că balanța comerțului la nivel național este negativă și diferența crește din an în an. În acest sens, Nicolae Țâu, dr. hab., prof. univ susține că una din cauze este de fapt lipsa culturii diplomatice, or nu toți ambasadorii acreditați peste hotare sunt implicați în strategia de promovare a exporturilor din Republica Moldova. În al doilea rând, nu toți ambasadorii au pregătire suficientă în domeniul relațiilor economice externe pentru a organiza promovarea exporturilor. [209, p.9] În cadrul interesului economic național, există o diferență diametral opusă între statele vest și est-europene. Susținem opinia lui V. Saca, care menționează că: „Dacă în condițiile Europei de Vest interesul național este considerat un obstacol al integrării, în Europa de Est integrarea și reprezintă interesul național”. [210]

Aflată la frontiera de Est a UE și NATO, Republica Moldova are interesul economic major de a se învecina cu state stabile, democratice și prospere, deoarece acestea mențin pacea și buna înțelegere în relații, creează comunități pluraliste și au un comportament predictibil în contextul securității economice. Actualmente, când Republica Moldova este într-o situație dificilă, nevoia unui echilibru apt să favorizeze aspirația democratică a statelor, să preîntâmpine agravarea riscurilor și amenințărilor și să contribuie activ și eficient la soluționarea conflictelor, stărilor de tensiune și disputelor, este iminent.

De menționat că pentru asigurarea securității economice durabile, cercetătorul rus, Lukashyuk, opiniază că diplomația economică este (în acest caz) o diplomație preventivă. [43] În

²⁵ poziția țării transmisă reprezentantului diplomatic de Ministerul Afacerilor Externe

această ordine de idei, opinia noastră este că misiunea diplomației economice a Republicii Moldova este de a preveni amenințările și situațiile de criză, conflictele, colapsul sistemului bugetar-financiar, lipsa dialogului cu organizațiile internaționale, etc.

De menționat că există diferențe semnificative între amenințările statelor dezvoltate și/sau statelor în curs de dezvoltare și/sau tranziție. B. Buzan menționează că pentru statele cu o economie viabilă securitatea economică durabilă este văzută prin prisma amenințărilor externe. Pe când pentru statele mici și slabe din punct de vedere economic, vulnerabilitățile principale sunt de ordin intern. [17, p. 109] În acest context, concluzionăm că pentru Republica Moldova este de o importanță primară „sănătatea” statului. Activitatea internă a statelor este foarte variabilă și într-o continuă schimbare, astfel încât sustenabilitatea securității economice a statelor mici – precum Republica Moldova, depinde de adaptarea la practicile avansate din mediul internațional. „Eșecul de a se adapta sau chiar relativa încetineală, înseamnă o constantă creștere a vulnerabilității economiei per ansamblu”. [17, p. 248] Aceeași viziune e împărtășită și de economistul Ch. T. Wei, ce constată că *„securitatea economică durabilă a statelor mici este în directă dependență cu cooperarea în cadrul instituțiilor internaționale, diplomație eficientă, colaborare regională strânsă, etc.”* [211]

Prin urmare, unul din instrumentele prioritare de asigurare a securității economice durabile pentru Republica Moldova este diplomația economică, întrucât acesta este factorul ce influențează direct asupra realizării interesului economic național. Dintre direcțiile prioritare ale diplomației economice putem enumera în special promovarea exporturilor prin diversificarea piețelor și atragerea investițiilor în sectoare strategice ale economiei. Totodată, un compătiment important al activității diplomației economice îl constituie relațiile cu instituțiile financiare internaționale.

În pofida faptului că cadrul normativ al diplomației economice a Republicii Moldova este unul destul de complex, totuși analizându-l găsim vagi referințe la activități practice de promovarea intereselor economice în exterior. În acest context, în Concepția de politică externă (Concepția), (Hotărârea nr. 368 din 08.02.1995) găsim o referință cu caracter economic „contribuirea la promovarea reformelor social-economice necesare pentru tranziția la economia de piață și ridicarea bunăstării populației”. O colaborare activă cu FMI, BM, PNUD, BIRD, OMC, UNESCO, UE este menționată în cadrul Concepției în scopul dezvoltării economice prin prisma accesului la resurse financiare și suport consultativ pentru reforme.

Un alt pilon normativ al diplomației economice a Republicii Moldova este Hotărârea Guvernului 1288 din 09.11.2009 cu privire la adoptarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovării exporturilor [212]. Ca obiectiv principal, Strategia își propune diminuarea deficitului

comercial și atragerea investițiilor. Pentru aceasta documentul menționează că sunt necesare reforme de ordin intern, precum: acordarea facilităților fiscale, simplificarea procedurilor vamale, combaterea corupției, dezvoltarea infrastructurii, racordarea legislației la acquis-ul comunitar, etc

Este bine-cunoscut faptul că una din prioritățile diplomației economice a Republicii Moldova este promovarea exporturilor. În acest sens, propunem un dialog activ cu Misiunile diplomatice pentru a depista necesitățile țărilor acreditate. Din punctul nostru de vedere, Republica Moldova are potențial de a intra pe piața UE. De asemenea această afirmație este susținută și de Planul de Acțiuni cu privire la reducerea deficitului balanței comerciale externe, precum și Planul de Acțiuni pentru realizarea Strategiei privind atragerea investițiilor și promovare a exporturilor pentru perioada 2006-2015. [212] După cum menționează MAEIE Republica Moldova poate să sporească exporturile la următoarele categorii de produse: produse agroalimentare, produse textile, aparate electrice, produse farmaceutice, materiale de construcție, produse din sticlă, produse din piele, industria mobilei, produse din amaterial plastic, etc.” [213] (Anexa 17) Pentru ca mărfurile să poată „avea priză” la consumatorul extern, după cum subliniază documentul elaborat de MAEIE [213], este important să se ia în calcul următoarele considerente: (a) Sporirea calității. Pentru a cuceri piața țării, produsele moldovenești necesită a fi ajustate la standardele de calitate și de ambalare europene (precum și în funcție de cerințele pieței țintă); (b) Reducerea rezonabilă a prețurilor. Produsele moldovenești vor avea șanse mai mari de succes în cazul în care producătorii și exportatorii vor reduce prețurile (în mod rezonabil), vor semna contracte pe cantități mari și pe termen de lungă durată; (c) Asigurarea unei campanii publicitare. Produsele autohtone vor putea penetra cu mai mare succes și plenar pe piața țărilor de acreditare ale UE doar în cazul organizării campaniilor publicitare, prezentării mărfurilor moldovenești la târgurile și expozițiile internaționale pe piețele țintă. Este necesar promovarea celor mai specifice produse ale țării noastre cu brand-ul național.

Considerăm că sectorul diplomației economice este o oportunitate nevalorificată de către Republica Moldova. Actualmente, activitatea diplomației economice este realizată de agenți economici la direct, în mod individual. După părerea lui V. Lozovanu, această situație se datorează lipse de atenție pentru această sferă de activitate din partea statului. De asemenea, subliniază cercetătorul, în prezent, criteriile de selecție pentru activitatea în cadrul MAEIE pentru majoritatea pozițiilor scoase la concurs, nu includ o pregătire profesională în domeniul economic. [208] Dar și efectivul ambasadelor nu includ obligatoriu specialiști în domeniul economic (în afară de Rusia, Ucraina, Belarus, România și Polonia). Concludem că nu ne putem

aștepta la îndeplinirea unor rezultate având această situație, or reiterăm că acest domeniu rămâne o nișă cu beneficii nevalorificate.

Din acest punct de vedere reiterăm că diplomația economică a Republicii Moldova are un rol crucial pentru a sprijini integrarea economică a țării, prin promovarea exporturilor/diversificarea piețelor de desfacere și atragerea investițiilor, întrucât într-un document oficial emis la 29 aprilie 2009 sub președenția Republicii Cehia a fost menționat: „cele 27 de state membre și Ucraina Belarus, Moldova, Armenia, Azerbadjan și Georgia – ca state europene”.[100] Considerăm că această remarcă cel puțin nu exclude perspectiva aderării la UE pentru țările Parteneriatului Estic. În al doilea rând, procesul de integrare europeană trebuie să fie înțeles și simțit de către societate ca unul benefic și nu văzut ca o modalitate de manipulare pentru a micșora suveranitatea statală de către instituțiile UE; în al treilea rând, puternică colaborarea cu organizațiile internaționale (UE, ONU, FMI, OECD, BM, BERD, OMC, etc). Această problemă este esențială. În cele din urmă, dar cu importanță majoră, nevoie de a lupta împotriva corupției – fiind un factor cheie în procesul de asociere la Uniunea Europeană.

Ca priorități pentru asigurarea securității economice a Republicii Moldova în procesul de integrare europeană, prin prisma activității diplomației economice, se conturează: dezvoltarea de relații de bună vecinătate și cooperare regională cu UE. Astfel, Moldova va deveni membru activ economic al activității regionale cu statele situate între Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Adriatică, participarea la activități de cooperare și sprijin în sistemul global de securitate. Suport din partea OSCE, cooperarea în domeniul securității, integrarea în structurile europene și Euro-Atlantice pentru Securitate. Aderarea la NATO și UE a fost și este considerat un mijloc de securitate națională, inclusiv securitate economică durabilă, constituirea unui stat democratic bazat pe primatul - drepturile omului, statul de drept, principiile economiei de piață.

Concluzii la capitolul 3

1. Mai multe condiții descrise în acest capitol indică oportunitățile Republicii Moldova de a-și fortifica securitatea economică pe termen lung. Astfel, putem concluziona că parcursul european al Republicii Moldova înseamnă instrumentul principal în acest sens: reforme pentru combaterea corupției, dezvoltarea statului de drept, dezvoltarea durabilă a unei economii de piață viabile, creșterea securității energetice, etc. Actualmente se discută sectorial despre domenii care necesită intensificarea eforturilor și acțiunilor, cum ar fi: reforma justiției, combaterea corupției și sectorul bancar.

2. Considerăm că datorită colaborării cu UE, Republica Moldova deja simte un impact pozitiv în procesul de fortificare a securității sale economice. Printre cele mai importante beneficii economice se enumeră: (i) Acces liber pe piața imensă a UE, ce va stimula concurența

la standarde UE; (ii) Posibilitatea atragerii investițiilor străine în sectoare strategice ale economiei, ce va crea locuri de muncă și va crește competitivitatea produselor pe piețele externe; (iii) Interconectarea Moldovei la rețeaua energetică europeană, ce va diminua dependența de o singură sursă externă; (iv) Liberalizarea regimului de vize, ce va promova incluziunea socială și dezvoltarea politicilor migraționale; (v) Parteneriat proactiv în cadrul politicilor europene PESC și PESA, ceea ce aliniază Republica Moldova în rând cu statele europene pentru a promova stabilitatea, sustenabilitatea și siguranța; (vi) Implementarea politicilor durabile de protecție a mediului ambiant, ceea ce sporește responsabilitatea și utilizarea constientă a resurselor ferite de natură; (vii) Identificarea surselor alternative de energie, ceea ce stimulează utilizarea inovațiilor în sectoarele de producție.

3. Subliniem că este necesară utilizarea tuturor instrumentelor pentru atingerea acestor obiective. Fiind un stat mic, vulnerabil și dependent de piețele externe, Republica Moldova trebuie să-și consolideze cooperarea economică diplomatică astfel încât să-și diminueze dependențele și să atragă investiții, promovându-și imaginea de țară în cadrul întreprinderilor și conferințelor internaționale.

4. Totodată putem concluziona că RM nu dispune de un serviciu diplomatic care să promoveze activ interesele economice. În cele mai importante documente normative există o abordare redusă a termenului „diplomație economică”. Astfel, există puține misiuni care conțin postul de diplomat pentru sfera economică, fapt ce duce la o utilizare extrem de redusă a diplomației economice. Aceste aspecte ne oferă o utilizare minimă a resurselor diplomației economice, fiind necesară o reconfigurare după experiența altor state, punând diplomație economică pe un loc prioritar.

5. Empiric suntem incluși într-o lume mai largă (poate mai reprezentativă) anume de diplomația economică care acoperă pe an ce trece o agendă mai complexă și un set mai larg de actori. Conceptual vom vedea diplomația economică ca un set de procese formale și informale și legături în formatul public-privat. Ambele seturi de structuri reprezintă provocări semnificative pentru modul în care diplomația economică este analizată și practică. Guvernul Republicii Moldova continuă să se concentreze pe integrarea în piața energetică a UE și pentru a aborda principalele provocări în sectorul energetic. Fiind un stat European, Republica Moldova trebuie să continue eforturile de integrare în familia țărilor europene.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele obținute în urma cercetării procesului de asigurare a securității economice durabile în procesul integrării europene ne permit să trasăm următoarele **concluzii**:

1. Problematika asigurării securității economice durabile a țării, este abordată în prezent, sub forma unor noțiuni abstracte, înguste și parțiale, astfel încât acestea pot fi agregate într-un nou domeniu prin care statul își realizează cu succes interesele economice, asigurând absența amenințărilor interne și externe pentru toți membrii societății și menținând starea de siguranță economică pe termen lung. [72, p. 187-196]

2. Stabilitatea este ingredientul cheie a securității economice durabile. Prin urmare, un stat puternic din punct de vedere economic, este un stat stabil („steady state”). Această stabilitate este o premisă pentru menținerea activității economice în parametri normali și contracararea a numeroase tipuri de amenințări dintre care cele mai importante sunt următoarele: fraude financiare; dependențe strategice; criminalitatea informațională; spionaj industrial; corupție; economie subterană, etc. [138, p. 159-167]

3. Având în vedere cele mai importante abordări ai economiștilor din domeniul securității economice, considerăm că analiza modelului elaborat de Briguglio este cel mai relevant, ținând cont de complexitatea și universalitatea sa, înglobând toți acei indicatori care descriu situația corect și echidistant. Modelul său prezintă cuantificarea securității economice durabile prin prisma vulnerabilității economice și capacității de rezistență. În opinia noastră, aceste elemente sunt cruciale pentru fortificarea securității economice naționale, or acest model constituie baza cercetării. [157, p. 55-58]

4. Fortificarea securității economice durabile în epoca fenomenelor de globalizare și regionalizare poate fi realizată prin intermediul parteneriatelor strategice, or vectorul strategic al politicii externe al Republicii Moldova este integrarea europeană. Acest parteneriat semnifică: consolidarea puterii economice, reducerea riscurilor, realizarea intereselor economice și pe cale de consecință – fortificarea securității economice a țării, asigurarea condițiilor pentru gestionarea crizelor, consolidarea stabilității, etc. Accesul oportun, util și benefic la o piață imensă, oferă posibilitatea dezvoltării unui sistem economic bazat pe inovare, competitivitate, colaborare cu instituțiile internaționale. [78, p. 3-4]

5. În conformitate cu modelul econometric pentru asigurarea securității durabile elaborat de autor, credem că este oportună gruparea indicatorilor în patru piloni: a) indicatorii ce caracterizează securitatea comercială; b) indicatorii securității energetice; c) indicatorii securității financiare; d) indicatorii securității sociale. În opinia autorului aceste compartimente sunt baza securității economice durabile a țării. Din păcate, toate cele 4 state duc lipsa de politici puternice pentru o dezvoltare durabilă. Îmbunătățirile pe care le-am observat pentru Republica Moldova sunt importante pentru capacitatea economiei de

adaptare, dar în comparație cu țările baltice acestea sunt insuficiente, ca urmare, Guvernul ar trebui cu entuziasm să accelereze reformele.

6. Starea existentă a securității economice a țărilor studiate în prezenta teză, am observat-o din aplicarea modelelor de cuantificare a nivelului de securitate economică. Conform modelului econometric realizat de autor, bunăstarea populației (venitul național brut per capita) reprezintă unul din parametrii principali ce diferențiază țările mai vulnerabile de cele cu o securitate economică mai mare. La fiecare 10000 USD/capita în plus, nivelul de securitate crește (FSI scade) cu 14.3 puncte. Totodată, de notat că, ieșirea din CSI și aderarea la UE ar însemna un FSI mai mic cu 13.1 puncte. Moldova ar putea ajunge a 125-a în clasament, în grupul de țări „relativ stabile”.

7. Securitatea economică durabilă a Republicii Moldova poate fi obținută prin: *dezvoltarea unui sistem educațional modern* – astfel încât să avem forță de muncă calificată și competitivă, *reducerea economiei subterane* – crearea condițiilor pentru ca activitățile din economia subterană să se transforme în activități oficiale, *diversificarea piețelor de desfacere* – diminuarea dependenței și crearea unei imagini pozitive a țării dincolo de hotarele ei, *diversificarea surselor de energie* – reducerea dependenței de monopolul rusesc și încadrarea în piața energetică europeană, *reintegrarea teritoriului Republicii Moldova*. [162, p.625-633]

8. Parcursul european per general și Acordul de Asociere în particular înseamnă pentru Republica Moldova instrumentul principal în acest sens: reforme pentru combaterea corupției, dezvoltarea statului de drept, dezvoltarea durabilă a unei economii de piață viabile, creșterea securității energetice, etc. Actualmente se discută sectorial despre domenii care necesită intensificarea eforturilor și acțiunilor, cum ar fi: reforma justiției, combaterea corupției și sectorul bancar. [164]

9. RM nu dispune de un serviciu diplomatic care să promoveze activ interesele economice. În cele mai importante documente normative există o abordare redusă a termenului „diplomație economică”. Astfel, există puține misiuni care conțin postul de diplomat pentru sfera economică, fapt ce duce la o utilizare extrem de redusă a diplomației economice. Aceste aspecte ne oferă o utilizare minimă a resurselor diplomației economice, fiind necesară o reconfigurare după experiența altor state, punând diplomație economică pe un loc prioritar. [195]

În baza cercetărilor efectuate în lucrare, pentru fortificarea unui sistem viabil de asigurare a securității economice durabile propunem următoarele **recomandări**:

1) Cu toate că Republica Moldova a avut o poziție de „stat exemplu” printre statele din Parteneriatul Estic, pentru o perioadă de peste 5 ani, (2009-2014), recenta criză din sistemul

bancar, ulterior criza din sistemul politic „a dat lucrurile peste cap”. Pentru a depista problemele și a le soluționa în timp util, autorul recomandă fortificarea securității economice în baza celor 4 compartimente: a) indicatorii ce caracterizează securitatea comercială; b) indicatorii securității energetice; c) indicatorii securității financiare; d) indicatorii securității sociale.

2) În scopul valorificării tuturor avantajelor ce le oferă Acordul de Asociere, Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător se recomandă formarea unor grupuri de experți (UE-RM) în fiecare domeniu strategic pentru activitate în strânsă colaborare și implementarea celor mai bune practici a UE.

3) Rezultatele cercetării denotă faptul că pentru Republica Moldova integrarea europeană semnifică un instrument - cheie în procesul asigurării securității economice durabile. Totodată, calculele empirice efectuate de autor reliefează că o eventuală părăsire a CSI și integrarea în UE ar îmbunătăți simțitor situația existentă. Presiunea întârzierii transpunerii și armonizării legislației naționale cu angajamentele Acordului de Asociere cu UE și DCFTA frânează semnificativ eficiența reformei instituționale. În acest context, autorul recomandă instituțiilor de resort alinierea urgentă a legislației naționale la directivele UE și eliminarea tuturor restanțelor la îndeplinirea Planului Național de Acțiuni pentru Implementarea Acordului de Asociere (PNAA) RM-UE, pentru a evita riscul compromiterii Acordului de Asociere cu UE și a visului Republicii Moldova de integrare europeană:

- **În domeniul FINANCIAR:**
 - i. Implementarea în legislația națională a directivelor UE din sistemul financiar-bancar și anume: Directiva UE 2014/59/EU privind recuperarea și rezoluția bancară, Directiva UE 2014/49/EU privind garantarea depozitelor, implementarea completamente a cerințelor și celor mai bune practici ale UE în domeniul autorizării activității financiar-bancare;
 - ii. Consolidarea independenței și creșterea nivelului de cultură al BNM pentru aplicarea măsurilor de sancționare a băncilor comerciale și a managerilor lor (persoane fizice);
 - iii. Revizuirea procesului de supraveghere on-site și off-site pentru a crește rigurozitatea și a educa un sentiment de „frică” pentru ca în sistemul financiar din Republica Moldova să fie evitate schemele de spălare a banilor. Pentru aceasta se recomandă asigurarea instituțiilor bancare cu cadre performante, extinderea atribuțiilor și competențelor Departamentului de Supraveghere bancară;
 - iv. În scopul implementării cu succes a noilor cerințe prin transpunerea reglementărilor Basel III, autorul propune ca BNM să efectueze evaluarea fiecărei bănci comerciale pe care o

supraveghează în vederea determinării metodologiei ce urmează a fi aplicată de către bănci pentru implementarea standardelor Basel III;

- v. Este necesară promovarea amendamentelor la Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului (rămasă restantă din anul precedent);
- vi. Elaborarea planului de comunicare strategică și cooperare a activă cu celelalte instituții statale pentru combaterea crimelor economice.

- **În domeniul ENERGETIC:**

- i. Dat fiind că Republica Moldova a reiterat angajamentul său pentru proiecte de eficiență energetică și aplicarea adecvată a legislației UE în domeniu, autorul recomandă transpunerea completă a Pachetului Energetic III convenit în cadrul Comunității energetice;
- ii. Asigurarea aprovizionării cu gaze naturale prin diversificarea căilor, surselor de aprovizionare și prin construcția depozitelor de stocare a gazelor în așa fel, încât Republica Moldova să-și consolideze rolul de țară de tranzit a resurselor energetice;
- iii. Pentru sectorul electroenergetic este imperioasă conectarea la sistemul ENTSO-E prin construcția unor noi linii electrice de interconexiune de tensiune înaltă în așa mod, încât să fie îndeplinit scopul Strategiei energetice a Republicii Moldova, care prevede ca 2020 să fie anul integrării depline în piața de energie a UE;
- iv. Rezultatele lucrării denotă faptul că în sectorul energetic există o acută necesitate pentru identificarea unor potențiali investitori care ar contribui prin asistență financiară la dezvoltarea arhitecturii energetice și reformarea acestui sector de importanță vitală al economiei.

- **În domeniul COMERCIAL:**

- i. Elaborarea unei Foi de parcurs, care va garanta implementarea ALSAC pentru tot teritoriul Republicii Moldova (inclusiv regiunea Transnistriană);
- ii. În scopul valorificării oportunităților oferite de ALZSAC, se propune atât Ministerului economiei și Ministerului de Externe și Integrării Europene (ca instituții mentor asupra procesului de integrare europeană), cât și altor instituții statale de a asigura activ informarea agenților economici despre posibilitățile și avantajele ALZSAC;
- iii. Având ca scop creșterea exporturilor, Republica Moldova trebuie să asigure calitatea înaltă a produselor autohtone, ca acestea să corespundă cu standardele UE și să câștige încrederea consumatorilor pe piața europeană. În acest sens, se recomandă aplicarea în Republica Moldova a standardelor de calitate internaționale și ale UE în calitate de

- standarde naționale; aderarea Republicii Moldova la EA MLA de recunoaștere a certificatelor de conformitate; negocierea Acordului ACAA pentru produsele industriale;
- iv. În vederea excluderii barierelor tehnice în calea comerțului, se recomandă o colaborare activă cu instituțiile de profil: de standardizare – CEN, CENELEC, de metrologie – EURAMET, WELMEC, de acreditare – EA.

- **În domeniul SOCIAL:**

- i. Având o abordare strategică asupra ocupării forței de muncă și reieșind din importanța majoră a acestui sector, se recomandă instituțiilor de resort de a asigura adoptarea în termeni cât mai restrânși a actelor legislative prin care ar fi introduse modificări ale Codului Muncii astfel , încât acesta să se alinieze la prevederile legislației UE;
- ii. În vederea asigurării continuității implementării Strategiei naționale privind politicile de ocupare a forței de muncă, autorul propune adoptarea cât de curând posibil a unei noi Strategii pentru ocuparea forței de muncă pentru următorii ani, ținând cont de cele mai bune practici europene;
- iii. Ca un instrument eficient pentru fortificarea securității sociale, autorul sugerează avansarea dialogului cu Statele membre UE în vederea extinderii cadrului legal de protecție socială a cetățenilor Republicii Moldova în spațiul UE.

4) Urmând experiența țărilor baltice în absorbția fondurilor europene, autorul recomandă implementarea proiectelor de dezvoltare a infrastructurii energetice pentru îmbunătățirea nivelului de securitate energetică. Interconectările cu rețelele europene și dezvoltarea proiectelor de energie regenerabilă constituie elementele cheie pentru asigurarea securității energetice. Adicional, prin stimulente fiscale și prin credite preferențiale, Ministerul Economiei se recomandă a atrage investiții în domeniul exploatării surselor de energie regenerabilă pentru proiecte și parteneriate publice-private.

5) Pentru crearea unui mediu oportun dezvoltării durabile și atragerii de investiții, autorul recomandă instituțiilor publice activitatea cărora este tangențială cu securitatea economică, utilizarea abordării indicatorilor de prag pentru monitorizarea permanentă a evoluției domeniilor strategice a economiei naționale.

6) Recomandările autorului în domeniul instituțional presupun: în scopul depistării setului de amenințări interne și externe la adresa securității economice a RM recomandăm elaborarea unei noi Concepții și Strategii cu privire la asigurarea securității economice durabile. Elaborarea acesteia va crea un cadru normativ și legislativ funcțional pentru asigurarea securității economice naționale durabile.

BIBLIOGRAFIE

1. ȚÂU N. „Strategii promoționale ale relațiilor economice internaționale”, teză de dr. hab. în șt. economice, Chișinău, 2009, pag. 80
2. TRONCOTĂ C. „Studii de Securitate”, note de curs, Universitatea „L. Blaga”, Sibiu, 2011, disponibil la: <https://studiidesecuritate.wordpress.com/2011/08/11/evolutia-conceptelor-de-securitate/> (vizitat la 30.04.2013)
3. SVETLICIC Marjan, BRINAR Irena (2002) *Small (transition) countries in the new European architecture*. IEE-Documents; No. 27. Louvain-la-Neuve: Université catholique de Louvain, Institut d'études européennes: Chaire Glaverbel d'études.
4. BRUE Stanley L. *The Evolution of Economic Thought*. San Diego: The Dryden Press, 1963
5. KRASNER S. *Sovereignty*. In Goddard, Roe, Patrick Cronin and Kishore Dash *International Political Economy. 2nd Edition*, 2001, p. 139 - 150.
6. JACKSON R., SORENSEN G., *Introduction to International Relations*, Oxford: 1999
7. RUBIN S. J., HUFBAUER G. C., *Emerging Standards of International Trade and Investments*, Published under the Auspices of American Society of International Law – Totowa (New Jersey), 1983, p. 2,14
8. SMITH A., *Avuția națiunilor*, vol. I, trad. din engleză de Al. Hallunga, ed. Universitas, Chișinău, 1992, p. 314
9. MOLDOVAN D. *Doctrine și economiști celebri*, ed. ARC, 2011 p.196
10. BOURDIEU P. *L'essence du néolibéralisme*”, în „Le monde diplomatique”, 1998, disponibil la: <http://www.monde-diplomatique.fr/1998/03/BOURDIEU/10167> (vizitat la 05.06.2013)
11. MUREȘAN D. *Dimensiunea economică a securității în epoca parteneriatelor și a alianțelor*, ed. PRO Universitaria, 2010, p. 132
12. FOURIER Charles, *Opere economice*, edit. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 213
13. LENIN Vladimir I. *The highest stage of Capitalism*, in Frieden, Jeffry and David Lake (eds) *International Political Economy*, London: Routledge, p.110 - 119.
14. COX Robert *Global Restructuring: Making sense of the Changing International Political Economy*, in Stubbs, Robert and Underhil G. (eds) *Political Economy and the Changing Global Order*, London: MacMillan, 1994, p.45 – 60
15. NBENKO Vlado *Sociology of International Relations*. Ljubljana: Faculty of Social Sciences, 1997
16. SANTOS Theotonio *The structure of the dependence*, in Goddard, Roe, Patrick Cronin and Kishore Dash *International Political Economy. 2nd Edition*, Basingstoke: Palgrave, 2003, p.167 – 178
17. BUZAN Barry, *Popoarele, statele și frica. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Ed. Cartier, Chișinău, 2000, ISBN 978-9975-79-727-6
18. BELLANY I. *Către o teorie a securității naționale*, 1981, apud Buzan, Barry, op. cit., 2000
19. MARTIN Laurence, *Poate exista securitate națională într-o epocă nesigură?*, 1983, apud Buzan, Barry, op. cit., 2000

20. LIST Friedrich „Sistemul național de economie politică”, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973, p. 301, fragment disponibil la: [http://eet.pixel-online.org/files/etranslation/traduzioni/romania/F.%20List%20Sistem%20national%20de%20economie%20politica%20\(cover,%20preface\).pdf](http://eet.pixel-online.org/files/etranslation/traduzioni/romania/F.%20List%20Sistem%20national%20de%20economie%20politica%20(cover,%20preface).pdf) (vizitat 04.11.2015)
21. АБАЛКИН Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение. Вопросы экономики, 1994, №12
22. ТЕРЕХОВ Е. Общее понятие экономической безопасности и ее характеристика ее основные показатели // Прогноз финансовые рисков, №1, 2008. p.33
23. АТАМАНОВ Г. А., РОГАЧЕВ, А. Ф. (2009). Информационная безопасность субъекта экономической деятельности /– Волгоград: «Нива». – p. 132
24. ДИДЫК В. «Финансовая безопасность в системе экономической безопасности государства». В: ЗАКОН И ЖИЗНЬ № 3(208), 2009, p.40
25. СЕНЧАГОВ В. К. Экономическая безопасность России: Общий курс: Учебник. 2-е изд, 2005. p.82
26. СЕНЧАГОВ В. К, Экономическая безопасность, геополитика, глобализация, самосохранение и развитие, Москва, Финстатинформ, 2002
27. САВИН В.А. Некоторые аспекты экономической безопасности России. // Международный бизнес России. 1995. №9
28. ТАМБОВЦЕВ В.Л. Экономическая безопасность хозяйственные систем: структура, проблемы. // Вестник МГУ. Серия 6 «Экономика». 1995. №3
29. OTAWSKI P. “Energy security in an uncertain world”, Young Polish International Network, 2014, disponibil la: <http://www.euractiv.pl/wersja-do-druku/artykul/energy-security-in-an-uncertain-world--report-006269> (vizitat 22.06.2015)
30. RUPERT M. „International Relations Theory”, 2007, Department of Political Science, Oxford
31. KOKSTAITE Monika „The economic security of small states”, 2011, Central European University, Budapest, Hungary, p.29-38
32. BELOSTECINIC Gr., САКОВИЧ В., МОИСЕНКО Е. „Securitatea economică a statului: teorie, metodologie, practică”. Chișinău, ASEM, 2011. p. 174, ISBN 978-9975-75-574-0
33. MOLDOVAN D. „Oportunitățile pierdute și costurile integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană”, în Akademos, revistă de știință, inovare, cultură și artă, Chișinău, 2009, Nr. 1(12), p.67-68
34. ROȘCA A. Algoritmi ai tranziției: aspecte social-filozofice. Chișinău: Tipogr. AȘM, 2007, p.26
35. JUC V., RUSANDU I., UNGUREANU V. Consolidarea securității politice a Republicii Moldova: aspecte geopolitice. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică): Revistă științifică trimestrială. USM. 2010, nr.2 (XLIX). p. 148-155
36. FEURAȘ E. „Sugestii privind modalitățile de eficientizare a sectorului de cercetare științifică al RM”, rev. „Economica”, Nr.2 (88)2014, p. 7-23
37. NAVAL I. Regiunea Mării Negre din perspectiva diplomației hidrocarburilor. În: Moldova pe calea democrației și stabilității: din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice. Chișinău: Cartier, 2005. p. 199
38. TOMA A „Globalizarea: provocări, riscuri și pericole”, Chișinău, 2005, p.108.

39. DICȚIONARUL „Manager.ro”, disponibil la:
<http://www.manager.ro/dictionar/securitate-economica/2331.html> (vizitat la: 11.12.12)
40. FLOREA L. „Globalizare și securitatea economică”, ed. Lumen, Iași 2006, p.30-39
41. GRIZOLD A. „Evropska varnost”, (European security), Ljubljana, 1999. Faculty of Social Sciences
42. BUZAN Barry „Economic structure and international security: the limits of the liberal case”. International Organization 38(4), 1984, p.598 – 624
43. ЛУКАШУК И.И. Международное право. Особенная часть., 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Волтерс Клувер, 2005
44. BRIGUGLIO Lino, Gordon Cordina, Nadia Farrugia, and Stephanie Vella „Economic Vulnerability and Resilience”, World Institute for Development Economic Research, Mai, 2008, p.6
45. Organizatia Internationala a Muncii (OIM) în raportul Economic Security for a better world, 2004, ISBN 92-2-115611-7. Website: www.ilo.org/ses
46. HAGER W., Western Europes Economic Security, 1980, p.168
47. NAMARA Robert Mc., Security in the contemporary world, Montreal, Canada, 1966, disponibil la: <http://www.oldcolo.com/McNamara/mcnamara.txt> (vizitat la 08.05.13)
48. КОВАЛЕВА Г.А., КУКЛИНА А.А. Экономическая безопасность Свердловской области / А.И. Татаркин, А.А. Куклин, А.Л. Мызин и др.; под науч. ред. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2003, p. 455
49. БУРИАН А. Теория международных отношений. Курс лекций, Том I., Кишинев: Изд. Центр Гос. Ун-та, 2003. p. 208
50. UDOVIC Boštjan *New trade theories and effects on small countries*. B. A. Ljubljana: Faculty of Social Sciences, 2004, p. 167
51. WEISSBERG, Matthew, Conceptualizing Human Security, în “Swords and Ploughshares. A Journal of International Affairs” – online version <http://www.american.edu>, Spring 2003, Volume XIII, No. 1, p. 3-11
52. MONTBRIAL Thierry, Jurnal românesc, Editura Rao, București, 2012
53. REPCIUC T. “Conceptele securitatii”, Editura AXIOMA Print, Bucuresti, 2008
54. LEGEA Nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova, MO al RM, nr.97-98/357 din 22.05.2008 <http://lex.justice.md/md/328010/> (vizitat la: 9.12.2014)
55. Institutul de politici publice (IPP) „Evaluarea strategică a securității și apărării naționale a Republicii Moldova”, Chișinău, 2001, p.42
56. HOTĂRÂREA Parlamentului Nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, MO al RM, nr. 170-175/499 din 14.10.2011 disponibil la: <http://lex.justice.md/md/340510/> (vizitat 10.12.2014)
57. BRUNDTLAND COMMISSION report „Our Common future”, 1987, disponibil la: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (vizitat la: 06.06.2015)
58. EPURAN Gh., BRĂTUCU G., CHIȚU I. „Relaționismul simbiotic între dezvoltarea durabilă și creșterea organică în turism”, Fondul Social European, 2014, p.29
59. RAPORTUL „Dezvoltarea durabilă – deziderat al secolului XXI”, disponibil la: <http://library.usmf.md/old/downloads/ebooks/Ecologia.umana/VIII-Dezvoltarea.durabila.pdf> (vizitat la: 12.01.2015)

60. COMUNICATUL Delegației UE în Republica Moldova, 2015, disponibil la: www.eeas.europa.eu/delegations/moldova/eu_moldova/index_ro.htm, (vizitat la 25.07.2015)
61. RUGGIE John G.. "International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic System." *International Organization* 36 (2), Spring, 1982
62. BECK Ulrich „Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision”, *Constellations* Volume 16, Number 1, 2009, disponibil la: <http://www.ulrichbeck.net-build.net/uploads/constellations.pdf>, (vizitat la: 02.05.2015)
63. LUCIANI G. „Conținutul economic al securității”, în *Journal of Public Policy*, 8:2, 1989, p. 164
64. Raportul Organizației Internaționale a Muncii, *WORLD EMPLOYMENT REPORT*, disponibil la: http://hdrnet.org/129/1/world_employment_report_2004-05.pdf, (vizitat 12.09.2013)
65. UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development, *Book of Statistics*, http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en, (vizitat la 14.01.2015)
66. HAMMOUDA Hakim Ben „Crise globale, un regard du Sud”, *Maisonneuve et Larose*, 2002, p.46-47
67. BĂHNĂREANU C. „Impactul factorilor economici asupra securității”, În: *Defense Resources Management in the 21st Century*. București: Ed. Universității Naționale de Apărare Carol I, p. 21-26
68. BRUNO Palier, VIOSSAT Louis-Charles, „Politiques sociales et mondialisation”, 2001, Paris, Editions Futuribles, p.87
69. Raportul Tholons, *Top 100 Outsourcing destinations – 2015*, disponibil la: http://www.tholons.com/nl_pdf/Tholons_Whitepaper_December_2014.pdf vizitat 04.11.2016
70. SACHS S. E. *The Changing Definition of Security*. Oxford, 2003. http://www.stevesachs.com/papers/paper_security.html#_ftnref3 (vizitat 22.03.2015)
71. AFANAS N. Asigurarea securității naționale în contextul globalizării. În: *Anuar științific al Institutului de Relații Internaționale din Moldova*. Volumul VI, Chișinău: IRIM, 2008 p.39-43
72. MUNTEANU C. „Asigurarea securității economice prin prisma concepțiilor școlilor de gândire economică”, În: *Abordări clasice și inovatoare în gândirea economică contemporană 2015*, ISBN 978-9975- 75-782- 9, p. 187, disponibil la: http://www.dspace.ase.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/123/Munteanu-C_8-mai-2015.pdf-20.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accesat la: 16.03.2016)
73. IRIMIA Ion „Studii Europene”, ed. AISM, București, 2000, p.24
74. TAMAȘ Sergiu, *Dicționar politic*, ed. Academiei Române, București, 1993, p.118
75. BĂDESCU I., DUNGAGIU D. „Sociologia și Geopolitica frontierei”, ed. Floarea Albastră, București, 1995, p.137
76. SOROS G. „Despre globalizare”, ed. Polirom, 2002, p.5

77. BUGAIAN C. Conceptul și modalitățile de asigurare a securității economice a statului (în condițiile globalizării și integrării europene). Teză de doctor șt. economice, Chișinău, 2003, p. 47
78. MUNTEANU C. "Economic security threats and their amplification in the globalization process", În: Metode matematice și tehnologii informaționale în economie, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina, 2015, p. 3-4, ISBN 978-617-7172-39-9
79. ROSECRANCE R. N., The rise of the trading state, Basic Books, New York, '86, p.16
80. EXPERT-GRUP „Economia Moldovei devine tot mai puțin dependentă de piața de desfacere a Rusiei”, Aprilie, 2015, disponibil la: <http://www.expert-grup.org/ro/activitate/comunicate-de-presa/item/1106-comunicat-relatiimdrusia&category=188>, (vizitat la 10.06.2015)
81. UNCTAD report, World Investment report 2012, New York and Geneva, disponibil la: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012overview_en.pdf (vizitat la 19.07.13)
82. SĂVOIU Gheorghe „Numărul populației, o sinteză statistică și economică a evoluției alternative către explozie sau implozie demografică”, Univ. „Constantin Brâncoveanu”, Pitești p. 102 disponibil la: <http://store.ectap.ro/articole/212.pdf> (vizitat 16.02.2015)
83. TRADE and DEVELOPMENT report, Report by the Secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. Geneva: UNCTAD/TDR/4, 1984. p.17
84. Carta NAȚIUNILOR UNITE, iunie 1945, disponibil la: <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html> (vizitat la 21.02.2013)
85. ROMAN Petre, Le principe democratique et le tissu de l'OTAN: les nouvelles démocraties européennes et l'elargissement de l'OTAN, in Rapports 1996, Rapport special de la Sous-commission sur l'elargissement de l'OTAN et les nouvelles démocraties, Commission politique, Assemblée de l'Atlantique Nord., Novembre '96
86. IDIS „Viitorul” „De ce avem nevoie de NATO? Sau de ce existența Moldovei ca stat suveran depinde de aderarea la NATO””, 2009 disponibil la: [http://www.viitorul.org/public/1709/ro/De ce NATO.pdf](http://www.viitorul.org/public/1709/ro/De%20ce%20NATO.pdf), (vizitat la: 19.06.2014)
87. ȚUGUI E. „Finanțele și securitatea: Republica Moldova în context regional”, în Buletin de politică externă a Moldovei, Mai 2015, p.2
88. MORAVCSIK A „The choice for Europe: Social Purpose and State power from Messina to Maastricht”, Ithaca, NY: Cornell University Press, European edition with London: Routledge/UCL Press, 1998
89. MORAVCSIK A. „Is there a 'Democratic Deficit' in World Politics? A Framework for Analysis”, Government and Opposition Ltd 2004, p.336-363, disponibil la: <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/framework.pdf>, (vizitat la 03.07.2015)
90. Conference des representants des gouvernements des Etats membres – Union Economique et Monetaire, Bruxelles, le 1 fevrier, 1992. Traite sur l'Union europeenne, CONF-UP-EUM, 2002/92
91. GAVRILĂ-PAVEN Ionela „ Uniunea Europeană – formă avansată de integrare economică internațională”, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, disponibil la: <http://www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/820063/34.pdf>, vizitat la: 04.01.2015
92. Documentul Strategic OSCE pentru dimensiunea economică și de mediu - Maastricht, 2003 (11th OSCE Ministerial Council Meeting)

93. Pactul de Stabilitate și Creștere, 1998, disponibil la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=URISERV:l25021&from=EN> (vizitat la 06.07.15)
94. POLITICA externă și de Securitate Comună, disponibil la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=URISERV:ai0025&from=RO>, (vizitat la 06.07.15)
95. POLITICA Europeană de Securitate și Apărare, disponibil la: http://beta.ier.ro/documente/formare/Securitate_si_aparare.pdf, (vizitat la 06.07.15)
96. CREMONA M “Creating the new Europe: The stability Pact for South-Eastern Europe in the context of EU-SEE relations”, 2000, Cambridge Yearbook of European Legal Studies, p. 463-506
97. CRESPIY Amandine ; Petithomme, Mathieu. - L'Europe sous tensions : appropriation et contestation de l'intégration européenne - Paris : L'Harmattan, 2009, p. 10
98. VARZARI V. „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul de integrare europeană”, teză de doctor, Chișinău, 2012, p.50
99. HARTLEB Florian, A thorn in the side of European elites: The new Euroscepticism, Centre for European Studies, Brussels 2011, disponibil la adresa: http://www.18889322946.ws/ComTool6.0_CES/CES/EDocumentManager/gallery/Research_Papers/athornintheside-1.pdf (vizitat 11.02.2015)
100. Strategia Europeană de securitate: o Europă sigură într-o lume mai bună, Bruxelles, Decembrie, 2003, p. 4, disponibil la:
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/78367.pdf>, (vizitat la: 04.06.14)
101. VARELA Diego „Guvernarea Uniunii Europene”, Iași, ed. Institutul European, 2008
102. BURGHELEAC., ENE Ana Maria, UZLĂU C. „Impactul modelelor economice asupra dezvoltării economiilor Uniunii Europene” Economie teoretică și aplicată, Vol. XX, No. 4(581), p. 81-93 disponibil la: http://store.ectap.ro/articole/853_ro.pdf, (vizitat la 14.01.2015)
103. EUROPEAN CENTRAL BANK report „Recent developments in the labor force participation rate in the Euro Area”, disponibil la: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201501_focus04.en.pdf , (vizitat la 03.02.2015)
104. DINU M. Globalizarea și aproximările ei, 2004, Editura Economică, București, p.28
105. ARABEI E. „Noua Strategie Europeană „Europa 2020”, August 2010, disponibil la: <http://eulaw.ru/content/307>, (vizitat la 22.02.2015)
106. SHULTZ R. H., R.GODSON, QUESTE G. H. „Security Studies for the 21st Century”, ed. Brassey's, 1997
107. Strategia de creștere economică a UE „Europa 2020”, Bruxelles, 2010, disponibil la: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_ro.htm (vizitat la 06.07.15)
108. Obiectivele Uniunii Europene incluse în Noua Strategie Europeană „Europa 2020” și la nivel de țară disponibile la: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm, (vizitat la 28.01.2015)
109. Inițiativele emblematice incluse în Noua Strategie Europeană „Europa 2020”, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_en.htm, (vizitat la 28.01.2015)

110. POLITICILE orizontale ale UE, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/eu-tools-for-growth-and-jobs/index_en.htm, (vizitat la 28.01.2015)
111. HAO Ye, Some thoughts on deepening economic diplomacy, 2014, disponibil la: www.ciis.org.cn/english/2014-01/20/content_6623715.htm (vizitat la 10.07.15)
112. Carta pentru Securitate Europeană, disponibil la: <http://www.osce.org/docs/english/1990-19997summits/istachart99e.htm> (vizitat la 22.07.2013)
113. KUZNETSOV A., TOGANOVA N., GUTNIK A. "Evolution of approaches to economic security problems in Europe / Report for the Euro-Atlantic Security Initiative Commission, August 2010 – M., IMEMO RAN, 2010.", Moscow, August 2010
114. UNITED NATIONS Economic Commision for Europe report, disponibil la: <http://www.unece.org/ceci/publications.html>, (vizitat la 12.03.2015)
115. SAASE G. „The European Neighbourhood Policy: Conditionality Revised for EU’s Eastern Neighbours”, în „Europe-Asia Studies”, 60(2), 2008, p. 295-316
116. LYNCH D. „The security dimension of the European Neighbourhood Policy”, în „The International Spectator”, 2005, p. 33-43
117. DAMIJAN P. J. „Majhne države v svetovni trgovini” [Small states in world trade]. Ljubljana: Krtina, 1996
118. BANCA MONDIALĂ, date statistice pe domenii, disponibil la: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>
119. UNITED NATIONS Report, Departament of Economic and Social Affairs, population division. Countries in the world ranking 2016, disponibil la: <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country>, (vizitat 05.11.2016)
120. TADJBAKHS S. , CHENOY A. M. „Human Security” , 2009, New York, USA, p. 4-5
121. STRATEGIC OBJECTIVES 2000–2005: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels: 2000, p. 4-13
122. TRUSKA Liudas, SMETONA Antanas ir jo laikas (Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996)
123. KIRBY David, „Locating the Baltic. Keynote address delivered at the 16th conference on Baltic studies”. Baltic Studies Newsletter, 22/3 (December 1999), p 2
124. OZOLINA Zaneta, ‘The Impact of the European Union on Baltic Cooperation’. Working Papers, 3 (Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute, 1999), p.15
125. WEINER Robert, The Foreign Policy of the Voronin Administration, Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization, Fall 2004, Vol.12, Issue 4, p.548
126. ПРОЕКТ программы включения Литовской Республики в общий рынок Евросоюза / Пер. с лит. – Вильнюс: СМ ЛР, 1998. p.4-10
127. BURAKOVSKI Igor, Prof. „ Regional economic integration as an element of economic security” Kiev, Ukraine, p. 2-7
128. ALTOMONTE K.; NAVA M. „Economics and Policines of an Enlarged Europe”, Edward Elgar. Cheltenham: MPG Books Ltd. 2005, p.38
129. FEDERAL News Service, Panel I of a hearing of the Senate Foreign Relations Committee, European Affair Subcommittee, February 27, (2001)

130. PEIU P. "Dacă aderă la UE, R.Moldova are nevoie de umbrela de securitate a NATO", în The Epoch Times, 2014, disponibil la: <http://epochtimes-romania.com/news/petrisor-peiu-daca-adera-la-ue-r-moldova-are-nevoie-de-umbrela-de-securitate-a-nato---218860> (vizitat la 15.06.2015)
131. LEGEA Nr. VIII-49 cu privire la „securitatea națională de bază a Lituaniei”, 19.12.1996, cap. I (f), cap. II, III, disponibilă la: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=265230&Condition2=,> (accesat la 18.12.2014)
132. Concepția securității naționale a Estoniei (unofficial translation), http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/nodes/9470_National_Security_Concept_of_Estonia.pdf, (vizitat la 18.12.2014)
133. Legea Nr. 473/476 cu privire la securitatea națională a Letoniei, 14.12.2000, disponibilă la: <http://www.mfa.gov.lv/en/security/basic/4536/?print=on>, (vizitat la 18.12.2014)
134. Legea Nr.618 din 31.10.1995 cu privire la securitatea statului, art.14, disponibilă la: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311700>, (accesat la 18.12.2014)
135. ЗАИКО Л., Данилов Д., Федоров „Национальная и региональная безопасность”, Military Defence Strategy of Lithuania, Minsk, 2001, p.370-431
136. NYE J., KEOHANE R. „Power and Interdependence: World Politics in Transition”, Little, Brown, Boston, 1977
137. МОЙСЕЕНКО Е. Обеспечение экономической безопасности региональных объединений государств, teza de dr. hab. în șt. economice, Chișinău 2012, p. 126
138. MUNTEANU C., TAMOSIUNIENE R. “Review of different research approaches in economic security quantification.” În revista: UNITECH 2015, proceedings, volume IV, Technical University of Gabrovo, Bulgaria, 2015, p. 159-167, ISSN 1313-230X
139. EXPERT-GRUP „Raport de stare a țării: Republica Moldova 2013”, Chișinău, p.24
140. DERMENGI D. “Evoluția economică a republicilor ex-sovietice”, disponibil la: <http://agora.md/analize/48/evolutia-economica-a-republicilor-ex-sovietice> (vizitat la 10.06.2015)
141. WORLD BANK report, „Progress towards the unification of Europe”, 2000, disponibil la https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/progress.pdf, (vizitat la 12.01.2015)
142. PLANUL Ministerului Economiei și Ministerului Finanțelor pentru atenuarea efectelor crizei economice pentru perioada 2015-2017, disponibil la: http://www.mec.gov.md/sites/default/files/final_plan_anti-criza_august_2015.docx (vizitat la 27.08.2015)
143. CENTRAL BANK of ESTONIA report, Statistical Yearbook 2010. http://www.stat.ee/publicationdownload-pdf?publication_id=25642 (vizitat la 15.02.2015)
144. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE, Reexporturile – generator al creșterii exporturilor moldovenești, 2011, disponibil la: https://ince.md/uploads/files/1322424204_reexport.pdf (vizitat la 02.02.2015)

145. RAPORTUL Băncii centrale din Lituania „Lithuanian Economic Review”, 2014, p. 14 disponibil la: http://www.lb.lt/lithuanian_economic_review_may_2014 (vizitat la 21.01.2014)
146. UN TRADE STATISTICS, baza de date statistice 2000-2015 disponibilă la: www.comtrade.un.org/data/ (vizitat la 12.06.2015)
147. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE, Reexporturile în Republica Moldova, Chișinău, 2005, p.5
148. KEARNEY A.T. Economia subterana din Romania a reprezentat circa 28,4% din PIB, 2013, disponibil la: http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-16351955-kearney-2013-economia-subterana-din-romania-reprezentat-circa-28-4-din-pib-adica-39-5-miliarde-euro.htm (vizitat la 10.06.2015)
149. SCHNEIDER F. Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments, 2015, disponibil la: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf>, (vizitat 05.11.2016)
150. ГОНЧАРЕНКО Л.П. „Экономическая и национальная безопасность” учебник / М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2008. – p. 543
151. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ, date statistice pe domenii, disponibil la: <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=146&> (vizitat 05.11.2016)
152. EUROSTAT - European Statistics, date statistice pe domenii, disponibil la: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/hicp/data/main-tables> (vizitat la 15.12.2014)
153. EXPERT-GRUP „Raportul de Stare a Țării 2015”, Chișinău, Conferința MACRO-2015, disponibil la: <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1145-rst-2015&category=182> (vizitat la 13.07.2015)
154. EXPERT – GRUP „Sectorul energetic în contextul Acordului de Asociere cu UE: oportunități de modernizare”, 2015, autor: Iurie Morcotîlo, p.6, disponibil la: http://expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1071-na_protectiaconsumatorului&category=7, (vizitat la 11.02.2015)
155. MĂRGINEAN Ioan - „Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale din România, alte țări în tranziție și țările UE”, în „Calitatea vieții”, Revistă de politici sociale, anul XII, 2001, nr.1-4, p.214
156. FLORESCU R. „Românul considerat cel mai bun macroeconomist al lumii, plecat din țară de 15 ani: „Ce se face în România nu se compară nici cu ceva mediocrul din Vest”, în Adevărul, 2015, disponibil la: http://adevarul.ro/locale/cluj-napoca/romanul-considerat-mai-bun-macroeconomist-lumii-plecat-tara-15-ani-ce-romania-nu-compara-mediocrul-vest-1_55be0f35f5eaafab2c2b67d4/index.html, (vizitat la 03.08.15)
157. MUNTEANU C., TAMOSIUNIENE R. *Current research approaches to economic security*. În: 1st iCBM “NEW CHALLENGES IN BUSINESS RESEARCH”, Universitat Politècnica de València, Spania, 2015, p. 55-58 ISBN: 978-84-9048-342-8, sursa: <https://riunet.upv.es/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=Yy4ENVAC-sHkdyG42VsNSpgOOvaj1BTmH-4fghIO4Ug>
158. BRIGUGLIO L. Preliminary Study on the Construction of an Index for Ranking Countries According to their Economic Vulnerability, UNCTAD/LDC/Misc.4, 1992

159. FONDUL MONETAR INTERNAȚIONAL, date statistice pe domenii, disponibil la: [http://www.economywatch.com/economic-statistics/economicindicators/General Government Balance Percentage of GDP/](http://www.economywatch.com/economic-statistics/economicindicators/General%20Government%20Balance%20Percentage%20of%20GDP/) (vizitat la 13.01.2015)
160. SĂVOIU Gheorghe „Numărul populației, o sinteză statistică și economică a evoluției alternative către explozie sau implozie demografică”, Univ. „Constantin Brâncoveanu”, Pitești p. 102 disponibil la: <http://store.ectap.ro/articole/212.pdf> (vizitat la 19.06.2015)
161. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ, Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2000 - 2015, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>, (vizitat la 05.01.16)
162. MUNTEANU C., MUNTEANU A. *Education as a Tool to Enhance Economic Security*. În revista: Facing the challenges in the EU. Re-thinking EU Education and Research for Smart and Inclusive Growth (EuInteg), Polish European Community Studies Association Warsaw, Poland, 2015, p. 625-633, ISBN 978-83-8017-063-6, sursa: <http://conference-euinteg2015.pecsa.edu.pl/sites/default/files/Euinteg.pdf%20FINAL.pdf>
163. HACKER Jacob S., HUBER Gregory A., NICHOLS Austin „The Economic Security Index: A New Measure for Research and Policy Analysis”, 2012, p.7 disponibil la: <http://www.frbsf.org/economic-research/files/wp12-21bk.pdf> (vizitat 01.07.2015)
164. MUNTEANU C., TAMOSIUNIENE R. „Modern approaches in quantifying economic security. Case Study: Estonia, Latvia, Lithuania and Moldova”, 2015, disponibil la: [http://dx.doi.org/10.9770/jssi.2015.4.4\(2\)S](http://dx.doi.org/10.9770/jssi.2015.4.4(2)S)
165. FONDUL pentru Pace (The Fund for Peace) „The fragile state index”, 2015, disponibil la: <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2015.pdf>
166. KASCIUNAS L., IVANAUSKAS V., KERSANKAS V., KOJALA L. „Eastern Partnership in a changed security environment: New Incentives for a reform” 2014, Lithuania, accessed on 19 April
167. BOURDIEU Pierre „L’essence du néolibéralisme”, în „Le monde diplomatique”, 1998, disponibil la: <http://www.monde-diplomatique.fr/1998/03/BOURDIEU/10167> (vizitat la 05.06.2013)
168. TECHAU Jan „Why European Security works better without Russia”, April 29, 2014, disponibil la: www.carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=55461, (vizitat la 12.07.15)
169. BELLONI R. “European integration and the Western Balkans: Lessons, Prospects and Limits”, Journal of Balkan and near Eastern Studies, University of Trento, 2011, p.4
170. COMMISSION of the European Communities, Communication from the Commision to the Council and the European Parliament „Wider Europe – Neighbourhood: A new Framework for relations with our Eastern and Southern Neighbours”, Brussels, 2003, COM (2003)-104 final
171. PLANUL de Acțiuni RM-UE, ghid realizat de ADEPT și EXPERT-GRUP, 2006, disponibil la: <http://www.e-democracy.md/files/ghid-ue-rm-ro.pdf>, (vizitat la 11.03.2015)
172. COMUNICATUL Comisiei Europene către Parlamentul European și Consiliului „Sinergia Mării Negre – o nouă inițiativă de cooperare regională”, Brussels, 2007, COM (2007)-160 final, disponibil la: www.eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com07_160_ro.pdf (vizitat la 11.05.2015)
173. FRIEDRICH I. Inițiativa de a crea Uniunea Europei de Est, 2008, disponibil la: www.interlic.md/2008-04-22/4787-4787.html, (vizitat la 11.05.2015)

174. CRISTAL Oleg Parteneriatul Estic — oportunitate sau barieră pentru integrarea europeană a Moldovei?, 2009, în e-democracy.md, disponibil la: <http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/200903312/>, (vizitat la 11.05.2015)
175. КОНЦЕПЦИЯ внешней политики Российской Федерации, 2015, disponibil la: <http://www.scrf.gov.ru/documents/2/25.html> (vizitat la 24.09.2015)
176. JACKSON, Nicole, Russian Foreign Policy and the CIS: Theories, debates and actions, Routledge, 2003, p.107
177. MAKSTUTIS A. Security cooperation in the Baltic Sea region: Today and future in the world context, în „Journal of Business Economics an Management”, 2010, p.38
178. SKYLAKAKIS T. The importance of economic diplomacy, în The Bridge, 2006
179. BALTANG D., BOSSE G. The ENP as an instrument for building a security community? The case of Moldova”, Norwegian Institute of International Affairs, 2014, p.8
180. BOTAN Igor „Prevederile Acordului de asociere RM-UE”, Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT), 2014, p.22-41
181. POLISH INSTITUTE for INTERNATIONAL RELATIONS report „Learning from past experiences: Ways to improve EU aid on reforms in the EaP”, 2014, disponibil la: http://www.pism.pl/files/?id_plik=17080 (vizitat la 10.03.2015)
182. STRATEGIC OBJECTIVES 2000–2005: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels: 2000, p. 4-13
183. RAPORTUL Unității de Control Național și Cancelariei de Stat, disponibil la: <http://ncu.moldova.md/doc.php?l=ro&idc=423&id=1500&t=/BIBLIOTECA-ONLINE/Cooperarea-per-ansamblu/Asistenta-acordata-Republicii-Moldova-din-partea-Uniunii-Europeneactualizat- in-octombrie-2013>, (vizitat la 13.07.2015)
184. MOVCHAN V., GIUCCI R. „Quantitative Assessment of Ukraine’s Regional Integration Options: DCFTA with EU vs Customs Union with Russia, Belarus and Kazakhstan”, Institute for Economic Research and Policy Consulting, Berlin/Kyiv, 2011
185. CĂLUGĂREANU V. „Moldova devine lider regional. Ucraina invidioasă!”, Chișinău, 2011, disponibil la: www.dw-world.de/dw/article/06414850,00.html?maca=rss-rom-moldova-4125-xml-mrss, (vizitat la 14.07.15)
186. TOCCI N. „The EU and Conflict Resolution – Promoting Peace in the Backyard”, Routledge, 2007
187. Strategia europeană a securității energetice, Bruxelles, 2014, p.2-3, disponibil la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN> (vizitat la 15.12.2014)
188. CARTA VERDE privind Strategia energetică Europeană „O strategie europeana pentru energie durabila, competitiva si sigura”, martie 2006, disponibil la: https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCcQFjABahUKEwijiL2on_bGAhWHtxQKHSzdCpI&url=http%3A%2F%2Fwww.minind.ro%2Ffoaie%2FCartea_Verde_romana.doc&ei=4nuzVaOPCIfvUqy6q5AJ&usg=AFQjCNGUgbLwdTGwrIRv702hIiZpX0xtsQ, (vizitat la 8.07.2015)
189. National Commission for Energy Control and Prices (Lithuania), GET Baltic natural gas exchange, disponibil la: http://www.lsta.lt/files/events/150529_Tuckus.pdf, (vizitat la 20.07.2015)

190. STRATEGIA Energetică a Republicii Moldova pînă în anul 2030, Hotărârea Guvernului nr. 102 din 05.02.2013, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/346670/>, (vizitat la 15.07.15)
191. ALBIȘTEANU Roxana, DINU Dragoș și GHINEA Cristian, Cooperarea energetică România – Republica Moldova: Noile provocări de securitate energetică, Policy Memo 37, CRPE Februarie 2013, p.17
192. RAPORTUL FICHTER pre-fezabilitate pentru conducta Ungheni-Chișinău, 2014
193. BALTAG A., BALTAG D. „Securitatea energetică a Republicii Moldova: Alternative viabile”, IDIS „Viitorul”, Nr. 3, 2009, p. 36
194. TODOS P., SOBOR I., UNGUREANU D., CHICIUC A., PLEȘCA M. „Energie regenerabilă. Studiu de fezabilitate”, Chișinău, 2002
195. MUNTEANU C. *The impact of economic diplomacy over national economic security. Case study on Eastern Partnership region.* În revista: *Ekonomika a management*, Universitatea de Economie, Praga, Cehia, 2015, ISSN 1802-8934 (Online), sursa: <http://www.vse.cz/eam/cislo.php?cislo=3&rocnik=2015>
196. ȘTIRBU E., IACOB Gh. „Ghid de diplomatie”, Iași, 2005, ISBN 973-611-290-X
197. KISSINGER H. ”Diplomația”, ed. BIC ALL, 1994, pag. 14, disponibil la: <https://www.academia.edu/7201163/177495666-Henry-Kissinger-Diploma%C5%A3ia>, (vizitat la 06.07.2015)
198. D., HUDSON D., „The old and new significance of political economy in Diplomacy”, în *Review of International Studies* (3), p. 343-360
199. DUMITRESCU Sterian, BAL Ana. *Economie Mondială*. București: Editura Economică, 2002
200. MUCCHIELLI Jean-Louis „Relations Economiques Internationales”. Hachette Livre, Paris. 1994, pag.11
201. PÂRVU Vasile “Diplomația și rolul ei în înfăptuirea politicii economice”, Universitatea Craiova, 2000, pag. 132-138
202. WOOLCOCK S., N. Bayne „Economic diplomacy”, 2013, în E.F.Cooper, J. Heine și R. Thakur „The Oxford handbook of modern diplomacy”, Oxford University Press, p. 385-401
203. BRZEZINSKI Zbigniew “Marea tablă de șah”, București, 1999, ISBN: 973-9436-24-2, pag 11
204. KAPSTEIN, E., 'Allies and Armaments', *Survival*, 44:2, 2002, 141–155
205. STREMLAU John Clinton’s dollar diplomacy”, *Foreign policy*, No. 97, p. 18-35
206. KISHAN S. R. *Economic Diplomacy: the Experience of Developing Countries*”, p.4-5
207. BERRIDGE G.R. *Diplomacy: Theory and Practice*. Palgrave: Hampshire and New York, 2002, p. 25-85
208. LOZOVANU V. „Diplomația economică reintegrarea verigii lipsă în politica externă a Moldovei”, martie 2015, disponibil la: https://www.academia.edu/11880281/Diploma%C8%9Bia_economic%C4%83_reintegrarea_verigii_lips%C4%83_%C3%AE_n_politica_extern%C4%83_a_Moldovei, (accesat la 18.07.15)
209. ȚÂU Nicolae „Rolul diplomației economice în promovarea comerțului exterior”, 2014, p.9

210. SACA V. „Interesele politice și relațiile politice: dimensiuni tranzitorii”, Chișinău, USM, 2001
211. WEI Ch. T. Security for Small States. În: Journal of the Singapore Armed Forces. Singapore, 1999.
http://www.mindef.gov.sg/safti/pointer/back/journals/1999/vol25_4/9.htm (vizitat la 22.03. 2015)
212. Hotărârea Guvernului nr.1288 din 09.11.2006 cu privire la aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovarea exporturilor pentru anii 2006-2015, disponibil la: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=318477> (vizita la 14.07.15)
213. Informația cu privire la produsele moldovenești cu șanse mare de export”, elaborat de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene în comun cu Misiunile Diplomatice de peste hotare, disponibil la: <http://www.mfa.gov.md/gae/Produse%20moldovenesti%20cu%20sanse%20mai%20mari%20de%20export.html>, (vizitat la 14.07.15)
214. Index of Economic Freedom - 2014, disponibil la <http://www.heritage.org/index/explore>, (vizitat la 12.12.2014)
215. MILLER T., HOLMES K. R. „Index of Economic Freedom”, Washington: The Heritage Foundation and New York: Dow Jones & Company, 2011, p. 451

ANEXE

Anexa 1. Indicatorii determinanți ai modelului lui Lino Briguglio

Vulnerabilitatea economică	
Indicatorul	Descrierea și modalitatea de calcul
Indicatorul de deschidere	se măsoară cu un raport dintre comerțul exterior și PIB. Această variabilă este cel mai bun indicator pentru a măsura la ce nivel economia este deschisă și ar putea fi afectată de șocuri negative externe
Indicele concentrării exporturilor	Indicatorul ia valori între 0 și 1, unde 1 înseamnă că doar un singur produs este exportat într-o țară. Indicatorul este calculat în conformitate cu indicele Herfindahl-Hirschmann și ia o valoare între 0 și 1, unde 1 înseamnă că doar un singur produs este exportat și valorile mai mari sau aproape de 1 dau un semnal că exporturile sunt concentrate în mai puține sectoare.
Dependența de importurile strategice	Se măsoară ca procent al importului de produse strategice din total import. Aceste produse sunt: produse alimentare de bază (SITC 0+22+4), materie primă agricolă (SITC 2 fără 22, 27 și 28), resurse energetice (SITC 3) și produse manufacturate (SITC 5-8 fără 667 și 68).
Contracarea crizelor	
Cheltuielile guvernamentale (publice)	reprezintă partea din PIB cheltuit de guverne și este parte componentă a Indicelui Libertății Economice. [214] Componenta ia valori de la 0 până la 100. Chiar și autorii acestui indice menționează, că nu există nici un nivel ideal de cheltuieli publice potrivit pentru toate țările din lume. Fiecare caz trebuie analizat în parte. [215, p. 451]
Echilibrul bugetar	procentul de deficit bugetar sau surplus din PIB, dezvăluie eficiența financiară guvernării. În mod ideal, trebuie să fie întotdeauna un buget excedentar, care în cazul unor șocuri externe guvernul rapid ar putea reacționa dând injectarea de bani în zona afectată.
Inflația	rata inflației a prețurilor de consum arată starea generală de sănătate a economiei și un nivel scăzut la o economie stabilă. această componentă ar putea fi pozitive sau negative și genera valori de la 0 la infinit.
Șomaj	nivelul șomajului oferă informații esențiale despre stabilitatea economiei și un nivel scăzut de acesta se referă la maximizarea forței de muncă și capacitatea statului să depășească șocurile. Raportul este între 0 și 100 în procente
Datoria externă	această variabilă precizează managementul economic total al unei țări. Procentaj mai redus al datoriei externe ca pondere în PIB nu numai subliniază guvernarea economică eficientă, dar în cazul crizelor permite a obține sprijin de la instituții financiare internaționale. Nivelul datoriei externe ar putea obține valori de la 0 la infinit. [31, p.32]
Asorbția șocurilor	
Eficiența pieței	este împărțită în trei secțiuni: capital, muncă și mărfuri. Prima secțiune - capital este măsurată prin 2 componente: libertatea în afaceri și libertatea financiară. A doua, secțiune munca este compusă din libertatea fiscală și cea a muncii. Și a treia secțiune – cea de produse include libertatea comercială și monetară
Guvernare eficientă	este analizat din perspectiva a 3 domenii de guvernare: supremației legii, securitatea drepturilor de proprietate și nivelul de corupție
Dezvoltarea socio-umană	reprezintă o combinație de patru componente: responsabilitate, speranța de viață, sănătatea și stabilitatea politică
Sustenabilitatea	este măsurată prin patru indicatori: libertatea investițiilor, rata investițiilor în PIB, total economii și investiții în R&D. [31, p. 38]

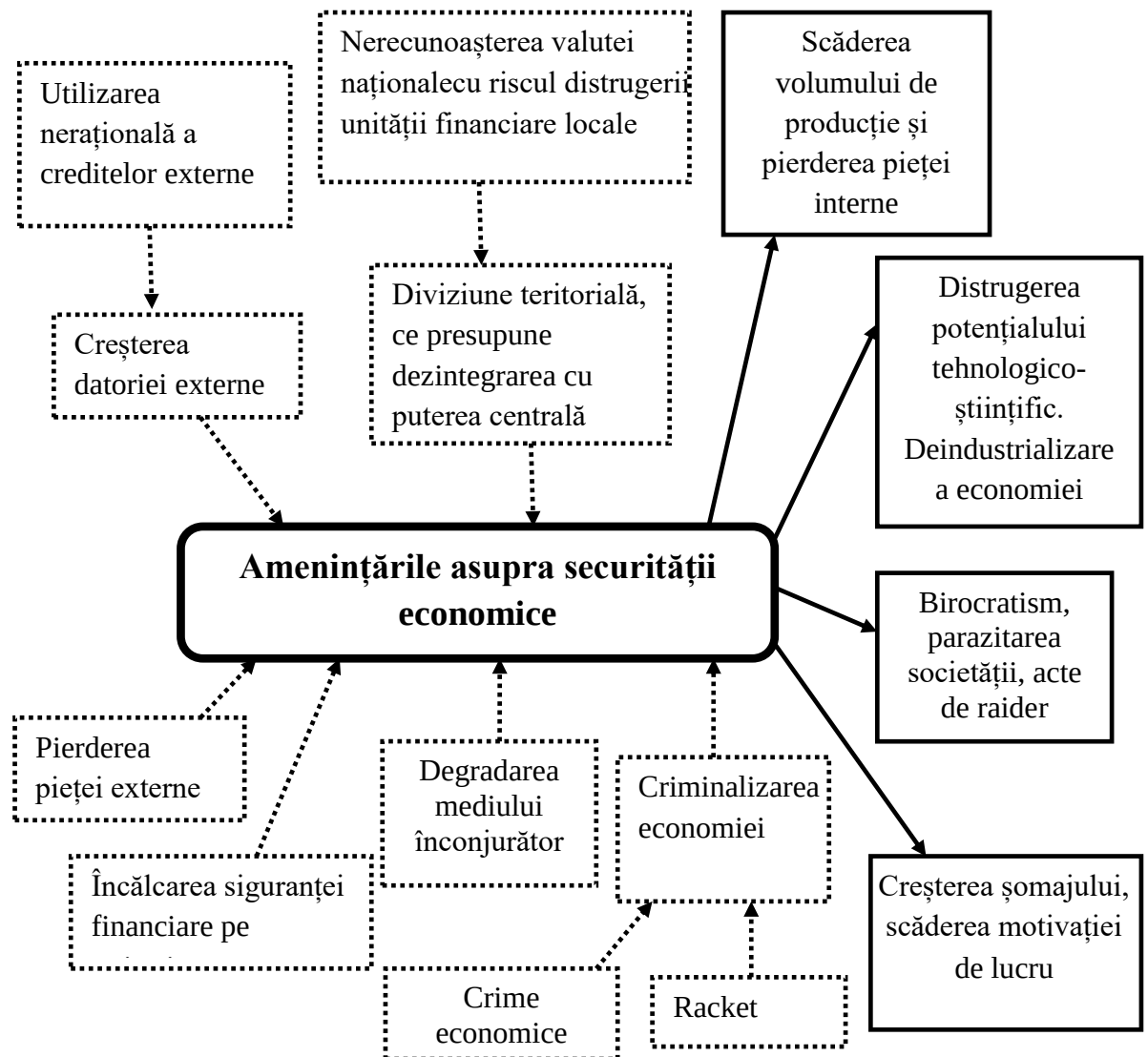
Sursa: Elaborat de autor în baza[31]

Anexa 2 Indicatorii determinanți ai modelului Organizației Internaționale a Muncii

Indicatorul	Descrierea și modalitatea de calcul
Securitatea venitului (ISI)	este un venit perceput fie sub forma unor câștiguri salariale, fie sub forma compensațiilor sociale, fie sub forma a orice altă remunerare. Acest indicator cuprinde nivelul venitului, siguranța primirii lui. Instrumentele clasice descrise întâlnite în majoritatea țărilor sunt salariul minim, indexările salariale, securitatea socială și impozitarea progresivă.
Securitatea reprezentării (RSI)	acest indicator poate fi utilizat atât pentru reprezentarea individuală cât și pentru o societate integral. Pentru indivizi se referă mai mult la reprezentarea drepturilor acestora încorporate în legi, cât și în accesul indivizilor la instituții. Pentru societate înseamnă dreptul oricărui individ sau grup de a fi reprezentat de un organism care să poată negocia în favoarea lui și care este suficient de mare, de independent și de competent pentru a o face.
Securitatea pieței muncii (LMSI)	un indicator ce ține de oportunitățile pentru activități aducătoare de venit suficient pentru a viață decentă. Are o componentă structurală, prin ceea ce reprezintă tipurile și cantitatea de oportunități. Acest indicator este influențat de politicile macroeconomice promovate de stat, pentru ocupare completă, crearea diferitor agenții de creare și servicii de plasare
Securitatea angajării (EPSI)	e indicatorul ce descrie protecția împotriva pierderii locului de muncă aducător de venit. Securitatea angajării există în țările unde salariații au o protecție puternică împotriva concedierii arbitrare și unde angajații pot redresa astfel de concedieri. Pentru antreprenori, securitatea angajării înseamnă protecția subită a oportunității de muncă sau împotriva eșecului afacerii. Mecanismele de întărire a securității angajării sunt protecția împotriva concedierii arbitrare, regulamentele privind angajarea și concedierea, precum și obligativitatea angajatorului de a suporta costurile nerespectării regulilor
Securitatea locului de muncă (JSI)	reprezintă existența unor nișe în organizații și pe piața muncii, astfel încât salariații să aibă o oarecare independență în caz de insecuritate. Aceasta mai prezumă deținerea unui control asupra conținutului unui job și a oportunității de a construi o carieră. În timp ce securitatea angajării se referă la oportunitatea unui angajat de a continua să lucreze într-o întreprindere, securitatea locului de muncă se referă la abilitatea muncitorilor de a urma o linie de lucru în concordanță cu interesele, pregătirea și abilitățile lor. Mecanismele de protecție în acest sens urmăresc împiedicarea diluării abilităților din cauza unor practici restrictive
Securitatea muncii (WSI)	include atât sănătatea cât și siguranța ocupațională și reprezintă condițiile de muncă în întreprinderi, prin care se promovează siguranța și bunăstarea salariaților, prin protejarea față de riscuri profesionale, boli și accidente. Securitatea muncii se mai referă la contracararea efectelor stresului, a surmenajului, a absenteismului și a hărțuirilor. Printre mecanismele de asigurare a securității muncii se numără asigurarea împotriva accidentelor la locul de muncă și a bolilor profesionale și limitarea timpului de muncă
Securitatea multiplicării abilităților sau securitatea cunoștințelor și abilităților (SSI)	este indicele ce descrie accesul salariaților la studiile de bază, precum și la pregătirea vocațională, pentru a-și dezvolta capacitățile și a putea pretinde la o carieră de succes. Un instrument de bază pentru a întări securitatea multiplicării abilităților este de a organiza și a da posibilitatea salariaților de a participa la training-uri, stagii, atât la locul de muncă cât și în afara acestuia

Sursa: [45]

Anexa 3 Structura amenințărilor asupra securității economice și influența acestora în economie

Sursa: elaborat de autor in baza [135]

Anexa 4 Chestionar privind securitatea economică durabilă

Având ca obiectiv analiza experienței țărilor Baltice în asigurarea securității economice durabile în procesul de integrare europeană și a transpune unele recomandări pentru Republica Moldova, **Corneliu MUNTEANU, doctorand la Academia de Studii Economice din Moldova** (în prezent, în Vilnius, la Universitatea de Mykolo Romeris, Lituania) desfășoară o cercetare cu tema: asigurarea securității economice durabile a RM în procesul de integrare europeană. În cadrul cercetărilor s-a folosit abordarea macroeconomică în scopul de a analiza securității economice naționale.

În acest context vă rugăm să participați la sondajul nostru de cercetare. Vom fi recunoscători dacă veți exprima opinia dumneavoastră despre următoarele întrebări:

- 1. În contextul evoluției actuale a economiei mondiale, ce este mai important? (aranjare în funcție de prioritate: 1- cel mai important, 2-mai puțin important, etc)**

-Putere economică

-Putere militară

-Puterea politică

-Poziția geografică

- 2. Care este nivelul principal al securității economice durabile? (aranjare în funcție de prioritate: 1-cel mai important, 2-mai puțin importante, etc)**

-Regiuni

-Statele

-Ramuri ale economiei

-Persoane fizice

- 3. Care sunt principalele amenințări asupra securității economice a statului? (aranjare în funcție de prioritate: 1-cel mai important, 2-mai puțin importante, etc)**

-Economie metrou (corupția, spălarea banilor, contrabanda)

-Dependența de importurile strategice

-Dependence pe piață de export o

-Dependență energie

-Risc mediu

-Conflictele militare

-Masă migrației

-Inflația, șomajul

-Deschidere economice

-Datoria externă a țării

- 4. Cum poate fi apreciată aderarea la UE în ceea ce privește consolidarea securității economice? Intrarea în UE reprezintă un instrument pentru a spori securitatea economică? (1-inutil, 10-extrem de util)**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

- 5. Fiind în afara UE țara dumneavoastră mai ușor putea absorbi consecințele crizei economice recente?**

DA

NU

6. După mai bine de 11 ani fiind membri ai UE nivelul securității economice în statele baltice a crescut? (da un semn la fiecare domeniu; 1-cele mai vulnerabil, 5-foarte sigur)

Securitatea Sociala

1	2	3	4	5

Comentarii _____

Securitatea energetica

1	2	3	4	5

Comentarii _____

Securitatea financiara

1	2	3	4	5

Comentarii _____

Securitatea comerciala

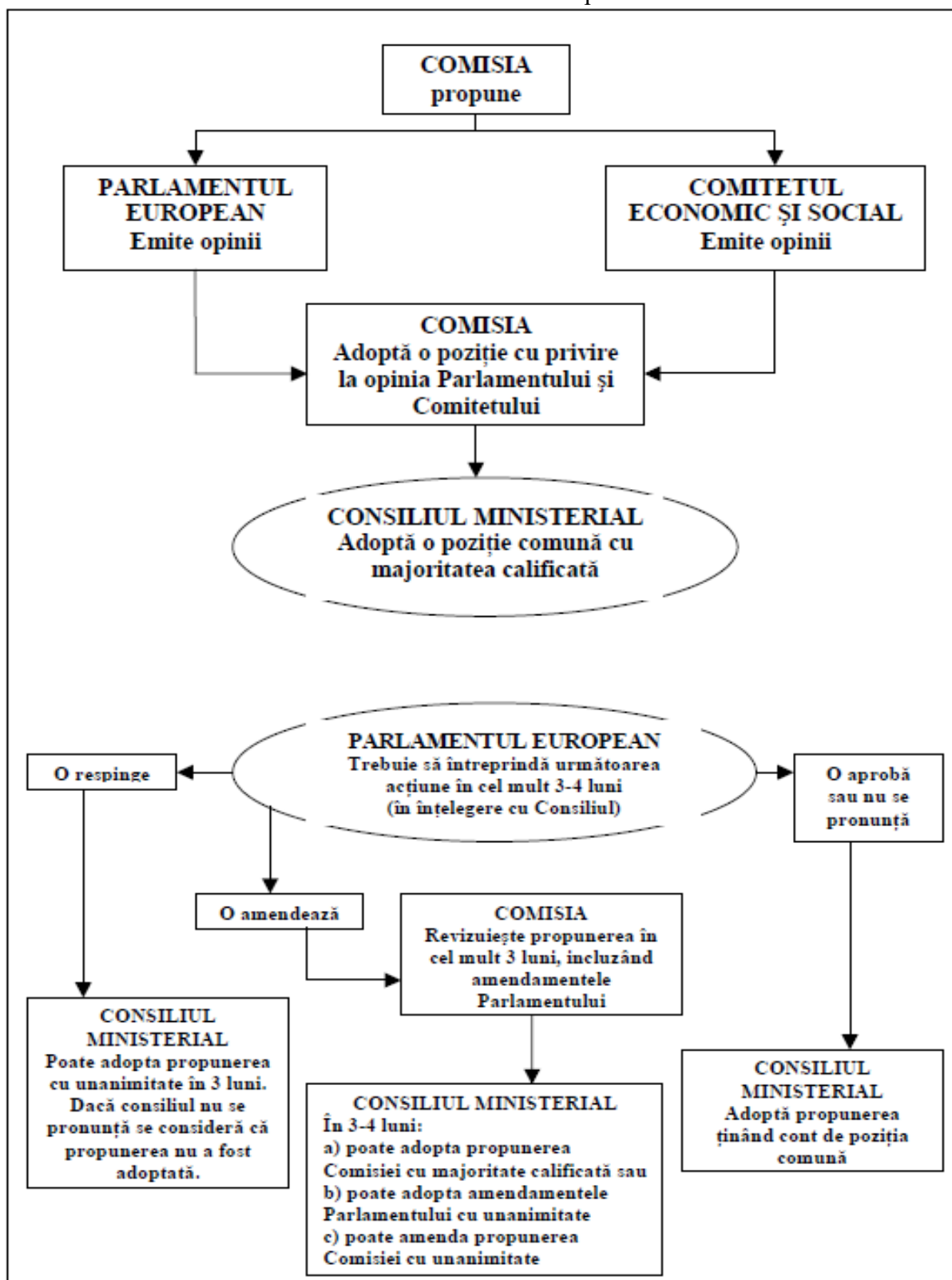
1	2	3	4	5

Comentarii _____

7. În opinia dumneavoastră, care sunt obstacolele în procesul asigurării securității economice durabile a statului dumneavoastră? (selectați între răspunsurile în funcție de prioritate)

- Pasivitate dinspre EU
- Pasivitate din partea dumneavoastră de țară
- Influența Rusiei (în politică, în economie, societate, etc)
- Societatea mentalitatea
- Altele (vă rugăm specificați)

Comentarii _____

Sursa: [124]

Anexa 6 Evaluarea principalilor indicatori ai securității economice prin prisma sistemului parametrilor de prag pentru anul 2014

		Valoarea actuală			
Indicator	Pragul critic	<i>Letonia</i>	<i>Estonia</i>	<i>Lituania</i>	<i>Moldova</i>
PIB/cap	17.719 \$ (50% din media anuală a PIB/cap în UE)	13.647	18.620	15.072	2.505
Nivelul inflației	20%	0,7%	0,5%	0,3%	5,1%
<u>Securitatea comercială</u>					
Pondere exporturilor în PIB	70%	41,4%	66,6%	66,5%	42,1%
Pondere importurilor în PIB	60%	50,9%	76,3%	72,3%	79,8%
3 grupe de marfuri de import/Total import	30-35%	34,0%	42,3%	41,3%	22,8%
3 grupe de marfuri de export/Total export	20-25%	36,0%	40,4%	32,9%	27,3%
Principalul partener la export	25-30%	18,5% (Lituania)	16,41% (Suedia)	20,85% (Rusia)	18,55% (România)
Principalul partener la import	15-20%	17,69% (Lituania)	10,75% (Rusia)	21,63% (Rusia)	15,1% (România)
Export/Import	95-100%	81,2%	87,4%	92,0%	44,0%
Pondere reexporturilor în total export	20-25%	n/a	23,0%	46,0%	34,6%
Cota economiei subterane în PIB	15-20%	24,7%	27,1%	27,1%	27,7%
<u>Securitatea Energetică</u>					
Importul de resurse energetice net (% din total consum de energie)		53%	10%	79%	96%
<u>Securitatea financiară</u>					
Pondere datoriei publice de stat în PIB	25%	38,2%	10%	38,80%	32,00%
Pondere deficitului bugetar în PIB	-3%	-0,70%	-0,20%	-2,60%	-2%
<u>Securitatea socială</u>					
Rata șomajului	7%	10,8%	7,4%	10,7%	3,9%
Speranța de viață a populației ²⁶	70 ani	74	76	74	69
Cheltuieli pentru învățământ, % din PIB ²⁷	10%	4,60%	4,80%	4,61%	8,35%
Diferența între veniturile obținute de 10% dintre cei mai bogați și 10% dintre cei mai săraci ²⁸	8 ori	12,9 ori	10 ori	9,6 ori	7 ori
Pondere cheltuielilor pentru R&D din PIB ²⁹	2%	0,60%	1,74%	0,95%	0,35%

Sursa: Elaborat de autor în baza [118], [145], [146], [151]

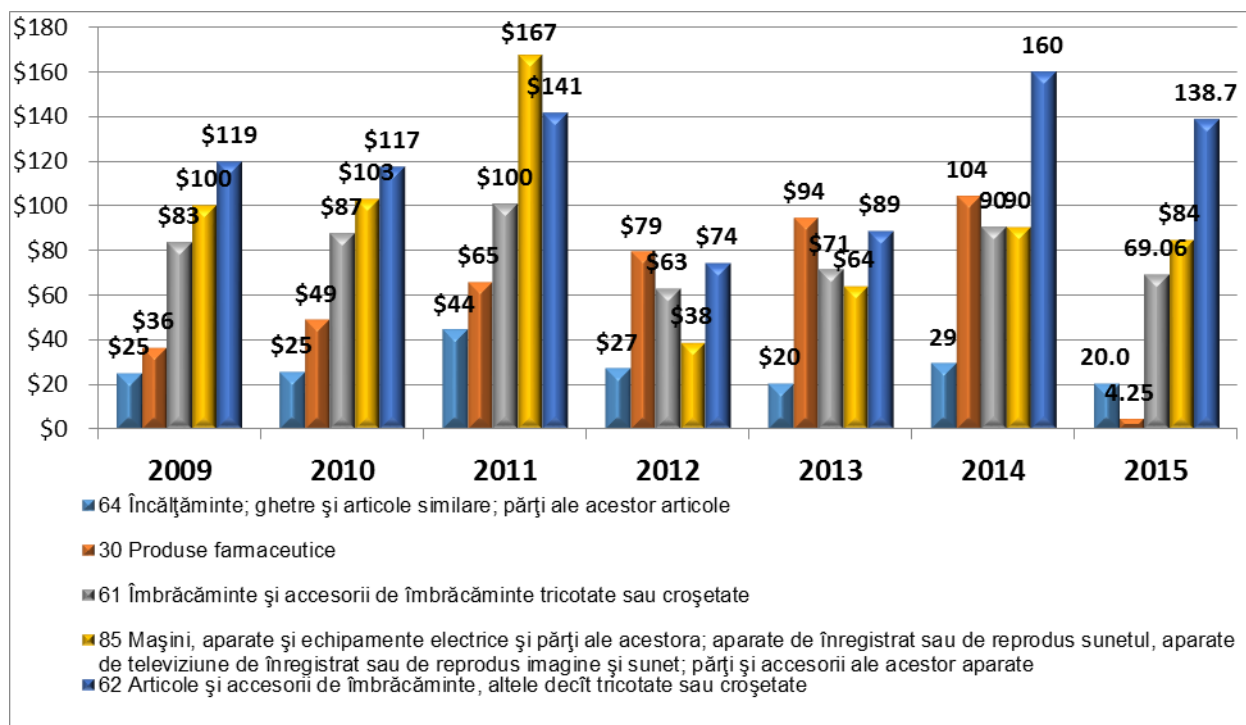
²⁶Date statistice pentru anul 2013

²⁷Date statistice pentru anul 2012

²⁸Date statistice pentru anul 2011

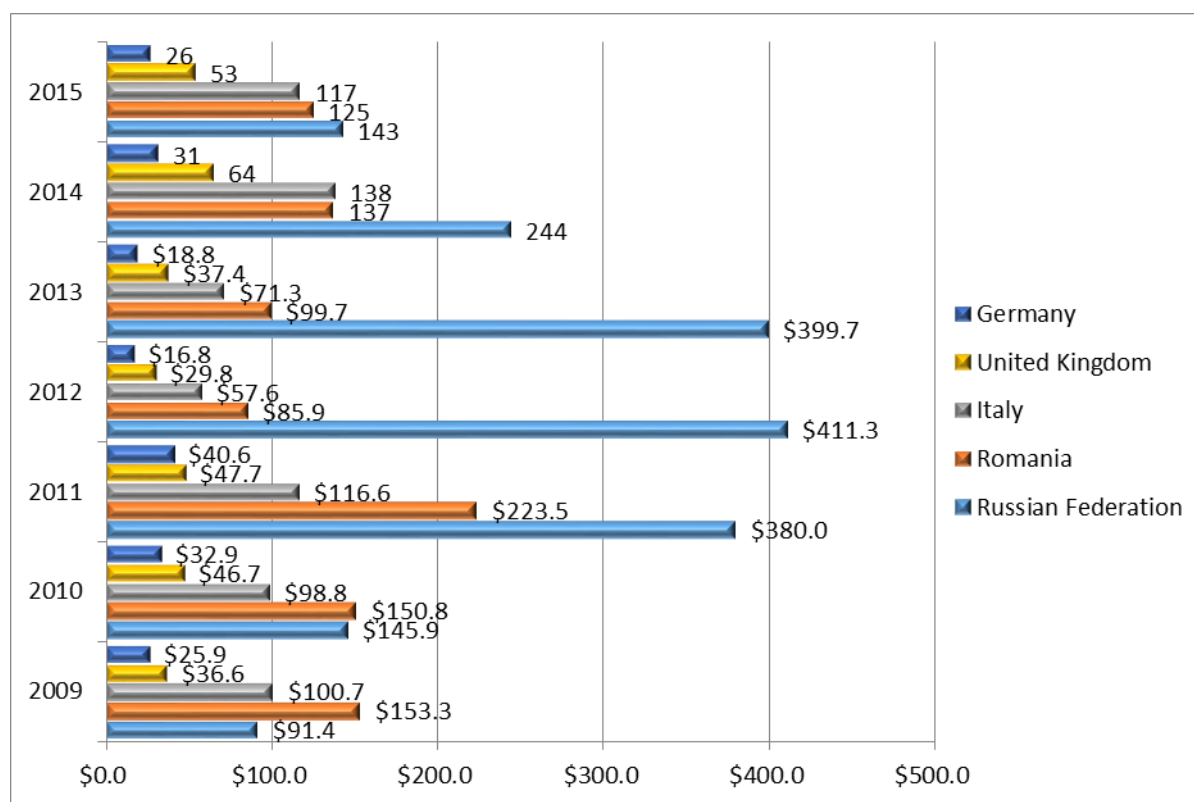
²⁹Date statistice pentru anul 2013

Anexa 7 Top 5 categorii de produse reexportate de Republica Moldova în perioada 2009-2015 (mln \$)

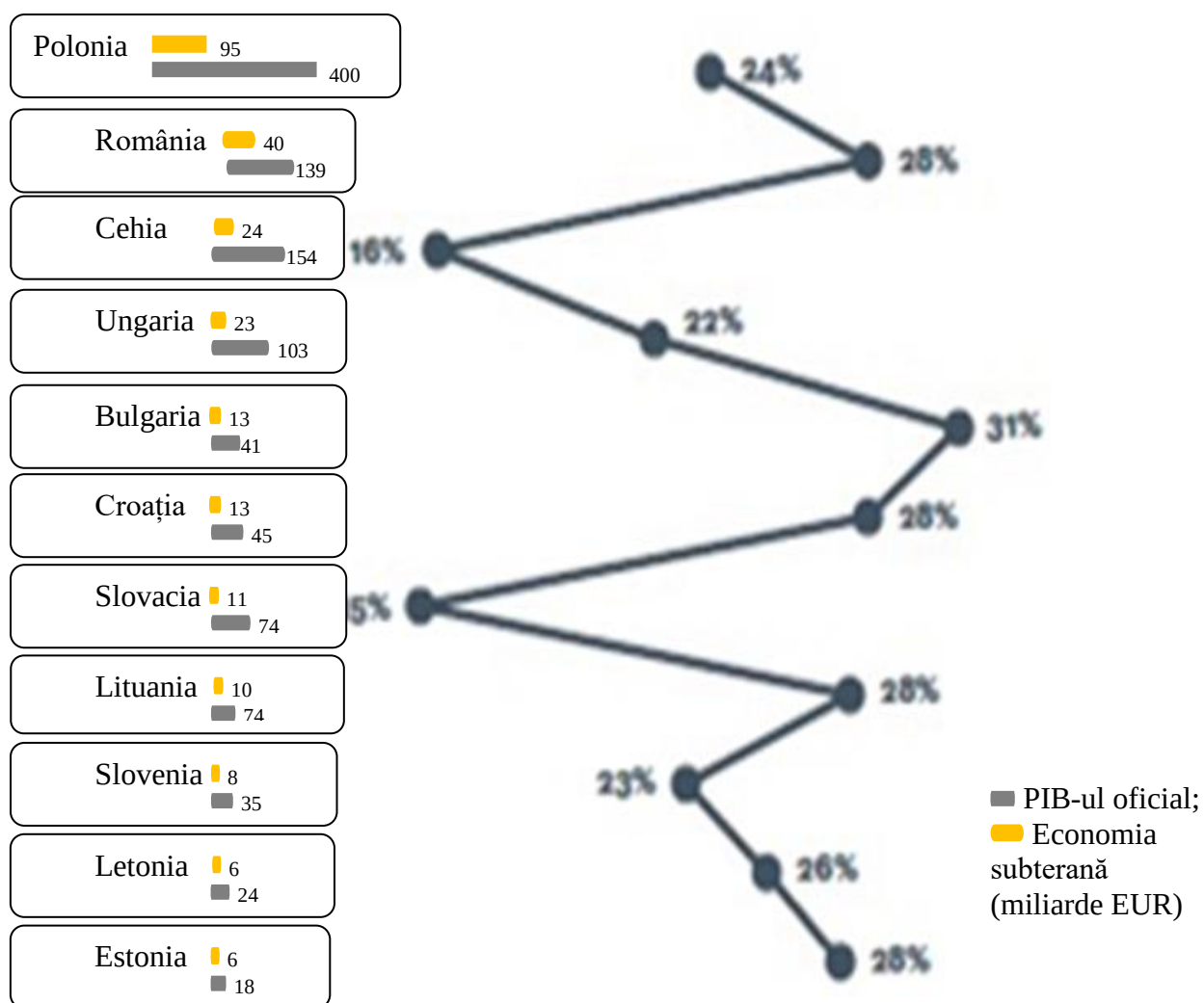
Sursa: Elaborat de autor în baza [146]

Anexa 8 Top 5 destinații pentru reexporturile Republicii Moldova, în perioada 2009-2015 (mln \$)

Sursa: Elaborat de autor în baza [146]

Anexa 9 Economia subterană în Europa Centrală și de Est

Sursa: elaborat de autor în baza [149]

Anexa 10 Indicatorul de deschidere (cu componentele sale) a economiilor țărilor baltice și Republicii Moldova în perioada 2000-2015

Letonia

Anul	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Exporturi	3423	3774	4666	5992,4407	7535,7368	8758,922	11891,197	14058,018	11164,161	12.782,00	11.988,20	12.685,50	18.287,00	18.287,00	15,884.00
Importuri	4255	4705	6084	8173,6327	9968,5109	13190,529	17779,389	18667,66	11446,895	12.998,00	15.430,80	16.082,40	18.863,00	18.863,00	16,271.00
PIB	8221	9225	11147	13734,941	15937,812	19854,405	28651,012	33452,83	25853,918	24.099,00	24.480,00	28.379,00	30.950,00	30.950,00	27,035.02

Lituania

Anul	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015
Exporturi	5124	6052	7456	9514	11730,754	14927,197	17740,47	21124,322	28298,499	20052,557	24.824,00	28.068,60	29.652,70	39.927,00	31,483.00
Importuri	3835	4255	4705	6084	13301,167	16808,61	20848,461	26348,293	33860,872	20682,788	25.520,00	31.801,30	32.237,60	39.415,00	31,612.00
PIB	11501	12220	14238	18698	22656,103	26099,961	30239,951	39318,584	47482,64	37049,585	36.709,00	43.083,00	42.339,00	45.953,00	41,243.98

Republica Moldova

Anul	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015
Exporturi	641	736	876	1055	1326,15	1503,52	1527,91	2001,75	2489,83	2000,03	2.291,00	3.159,00	3.164,00	3.500,00	2,482.00
Importuri	972	1088	1294	1722	2101,29	2715,76	3131,15	4321,54	5706,21	3988,58	4.574,00	6.031,00	6.109,00	6.480,00	4,426.00
PIB	1288	1481	1662	1981	2598,33	2988,17	3408,45	4402,5	6054,8	5439,42	5.811,60	7.016,00	7.284,00	7.440,00	6,551.16

Estonia

Anul	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015
Exporturi	4809,48	5015,79	5190,23	6791,47	8767,29	11140,76	13361,43	15629,24	17689,62	13305,87	16182,77	18139,10	20070,40	22215,87	18093.00
Importuri	5032,69	5209,73	5719,11	7518,20	9609,93	12025,70	15135,85	17818,58	18751,31	12315,78	14764,45	18963,37	18161,20	21726,44	17185.00
PIB	5679,92	6240,41	7324,48	9845,34	12031,35	13903,30	16808,01	21990,10	23752,85	19416,39	19044,82	22542,97	22376,04	24469,14	22691.14

Indicatorul de deschidere

Anul	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015
Letonia	91,19	93,39	91,91	96,44	103,14	109,83	110,55	103,56	97,83	87,46	106,98	112,01	101,37	120,03	118.94
Estonia	173,28	163,86	148,94	145,34	152,74	166,63	169,55	152,10	153,42	131,96	162,50	164,59	170,86	179,58	155.47
Lituania	77,90	84,35	85,41	83,42	110,49	121,59	127,61	120,74	130,91	109,95	137,14	138,96	146,18	172,66	152.98
R. Moldova	125,23	123,16	130,57	140,18	131,91	141,20	136,69	143,63	135,36	110,10	118,13	130,99	127,31	134,14	105.45

Sursa: Elaborat de autor în baza [64], [118]

Anexa 11 Dependența de importurile strategice (țările baltice și Republica Moldova) în perioada 2002-2015

Letonia

Anul	2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
TOTAL	4053686	%	5243980	%	7311044	%	8770450	%	11427301	%	15185449	%	15775196	%	9336920	%	11143288	%	15430779	%	16082388	%	16778949	%	16798359	%	13846060	%
produse alimentare	362706	9	434878	8	550755	8	661870	8	798364	7	1070546	7	1481311	9	1201226	13	1293054	12	1641491	11	1726186	11	1824540	11	1750699	10	1350697	10
materie primă agricolă	83922	2	144095	3	254711	3	234720	3	237460	2	418734	3	240415	2	121758	1	166173	1	198023	1	224312	1	269019	2	615905	4	496430	4
resurse energetice	375365	9	492628	9	869903	12	1320428	15	1450794	13	1632375	11	2325473	15	1533359	16	1643062	15	2547456	17	2725891	17	2647224	16	2332828	14	1540720	11
produse manufacturate	2999214	74	3896005	74	5093006	70	5830781	66	7983342	70	10703547	70	10205968	65	5282075	57	6586780	59	9112380	59	8972788	56	9447260	56	9683336	58	8416973	61

Lituania

TOTAL	7709310	%	9803636	%	12379201	%	15704432	%	19388425	%	24445067	%	31294663	%	18340633	%	23378047	%	31801288	%	32237640	%	34813225	%	35217367	%	28172777	%
produse alimentare	476458	6	628095	6	803199	6	988832	6	1330373	7	1790382	7	2661226	9	1982530	11	2270042	10	2844631	9	3069493	10	3595467	10	3547627.07	10	2829291	10
materie primă agricolă	206594	3	240748	2	304175	2	358052	2	379892	2	490612	2	466795	1	309400	2	400862	2	555484	2	548181	2	653922	2	1135087	3	1059115	4
resurse energetice	1266777	16	1645059	17	2319388	19	3793097	24	4337216	22	3961908	16	8667780	28	5077196	28	7490694	32	10470169	33	10893584	34	10423394	30	8578951	24	5693260	20
produse manufacturate	5322795	69	6806242	69	8404461	68	9816955	63	12510281	65	16998392	70	17582956	56	9680969	53	11653376	50	15750945	50	15334073	48	17575990	50	16319867	46	13629316	48

Republica Moldova

TOTAL	1038368	%	1402442	%	1768534	%	2292292	%	2693163	%	3689868	%	4898763	%	3278270	%	3855289	%	5191271	%	5212928	%	5492393	%	5316959	%	3986818	%
produse alimentare	96874	9	147994	11	158621	9	199583	9	221723	8	334480	9	479440	10	315725	10	417410	11	511857	10	548517	11	588355	11	543705.17	10	442110	11
materie primă agricolă	26533	3	49981	4	77722	4	79351	3	41726	2	61786	2	64649	1	47331	1	57967	2	72420	1	75893	1	80269	1	131730	2	101715	3
resurse energetice	164136	16	215450	15	287091	16	401906	18	505843	19	636373	17	880897	18	604742	18	640367	17	767462	15	799969	15	855668	16	773149	15	545495	14
produse manufacturate	599775	58	813030	58	996343	56	1338749	58	1564675	58	2287720	62	2748201	56	1884660	57	2442438	63	3272740	63	3030865	58	3269469	60	2994435	56	2217850	56

Estonia

TOTAL	5864476	%	7944175	%	9064122	%	11017581	%	14640717	%	16665174	%	17334621	%	10140106	%	13196568	%	18963366	%	17791417	%	19881514	%	20169268	%	15717602	%
produse alimentare	376007	6	497185	6	538057	6	582846	5	660944	5	872035	5	1122040	6	790130	8	959727	7	1152607	6	1012220	6	1298241	7	1577033	8	1264258	8
materie primă agricolă	170771	3	255002	3	290092	3	384869	3	406982	3	525705	3	369314	2	223426	2	324240	2	376837	2	333659	2	456800	2	633501	3	542210	3
resurse energetice	897816	15	806733	10	812316	9	1392387	13	2392867	16	2010732	12	2231821	13	1824437	18	1968539	15	3499101	18	3698143	21	3471673	17	3354022	17	2001950	13
produse manufacturate	3953970	67	5716740	72	6500883	72	7614315	69	9559866	65	11308300	68	11496067	66	6060816	60	8512348	65	12052301	64	10946402	62	12449809	63	12239410	61	9979369	63

Sursa: Elaborat de autor în baza [64], [118]

Anexa 12 Indicatorii ce caracterizeaza capacitatea de contracarare a crizelor (2001-2016p)

Cheltuieli guvernamentale

Anul	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Letonia	65.3	49.6	58.0	62.2	52.7	51.0	61.3	59.2	58.5	57.4	55.5	43.8	53.6	54.9	59.2	58.4
Estonia	67.3	54.4	58.3	55.5	61.6	57.4	61.8	62.0	67.3	62.2	52.2	38.8	56.2	56.0	53.2	54.9
Lituania	73.0	69.3	71.5	70.6	65.1	63.9	70.8	68.3	65.3	63.5	58.0	41.7	53.6	55.9	61.3	63.8
Republica Moldova	76.5	76.5	78.6	74.2	68.5	66.1	62.8	56.9	51.3	43.0	48.1	38.7	50.1	54.4	51.8	55.6
Balanță bugetară																
Letonia			-1.3	-0.7	-0.8	-0.1	0.9	-7.4	-7.2	-6.5	-2.2	1.3	0,1	-1,6	-1,2	-2
Estonia			2.2	1.5	1.5	3.3	2.9	-2.4	-2.3	0.3	1.6	-0.3	0,4	0.4	0.13	-
Lituania	-2.6	-0.9	-0.4	-0.8	0.1	0.1	0.5	-2.8	-8.1	-5.3	-3.8	-1.2	-0,9	-0,9	-0.2	0,6
Republica Moldova	0.0	-0.5	1.6	0.4	1.5	-0.3	-0.2	-1.0	-6.0	-2.5	-2.4	-2.1	-1,8	-2,5	-4,7	-2,8
Rata inflației																
Letonia	2.5	1.9	3.0	6.2	6.7	6.5	10.1	15.4	3.5	-1.1	4.4	2.2	0,0	0,6	0,2	0,7
Estonia	5.7	3.6	1.3	3.0	4.1	4.4	6.6	10.4	-0.1	3.0	5.0	3.9	2.8	-0,1	0,1	0,5
Lituania	1.4	0.3	-1.1	1.2	2.6	3.7	5.7	10.9	4.4	1.3	4.1	3.1	1.1	0,1	-0,6	0,2
Republica Moldova	9.6	5.3	11.6	12.5	11.8	12.9	12.1	12.9	-0.1	7.4	7.6	4.6	4.6	5,1	9,7	5,1
Rata șomajului																
Letonia	13.1	13.2	10.6	9.9	8.9	5.9	6.0	7.4	17.1	18.7	16.2	14.9	11,8	8,9	8,7	10,0
Estonia	12.4	9.4	10.7	10.0	7.9	6.8	4.7	5.5	13.8	16.9	12.5	10.1	8,6	7,3	6,2	7,7
Lituania	16.8	13.0	12.9	11.3	8.3	5.6	4.3	5.8	13.7	17.8	15.3	13.2	11,7	9,5	8,7	11,3
Republica Moldova	7.3	6.8	7.9	8.1	7.3	7.4	5.1	4.0	6.4	7.4	6.7	5.6	5,1	4,0	4,9	3,4
Datoria externă																
Letonia	14.1	13.6	14.7	14.4	11.8	9.9	7.8	17.2	32.9	37.9	37.5	36.4	41.0	36.7	45.9	37.8
Estonia	4.8	5.7	5.6	5.0	4.6	4.4	3.7	4.5	7.2	6.7	6.1	8.5	9.7	9.1	13.8	9.7
Lituania	22.7	22.1	21.0	19.0	18.4	17.9	16.8	15.5	29.3	37.9	38.5	39.6	40.0	39.8	42.7	37.7
Republica Moldova	82.9	66.2	56.9	42.5	34.4	30.4	25.2	18.8	26.7	26.5	23.1	23.8	22.5	20.8	27.5	31.5

Sursa: Elaborat de autor în baza [64], [118], [146]

Anexa 13 Indicatorii ce caracterizează capacitatea de absorbție a șocurilor (2002-2016^p)

Tabelul A 13.1

Eficiența pieței

			2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ^p
Letonia	Capital	Business	70	70	70	70	75	74.5	74.8	73.8	72.9	72.8	75.9	75.7	82.5	82.1	78.6
		Financiar	70	70	70	70	70	70	70	60	50	50	50	50	50	50	60
	Munca	Fiscal	76.8	78.3	82.2	83.6	83.5	83.9	83.4	82.3	82.7	82.5	84.3	84.4	84.6	84.4	84.8
		Munca	-	-	-	63.5	66.6	66.9	64.1	61.6	59.1	61.3	59.1	64.4	68.5	61.5	59.5
	Produs	Comerț	80	78.6	79.8	80	82.4	86.6	86	85.8	87.5	87.6	87.1	86.8	87.8	88	88
		Monetar	84.4	84.9	85.8	84.8	80.8	74.2	73.8	71.1	67.0	73.5	79.1	78.3	79.7	83.8	84.8
Estonia	Capital	Business	85.0	85.0	85.0	85.0	81.9	79.9	85.3	75.9	83.1	80.9	75.7	78.2	77.6	81.5	79
		Financiar	90.0	90.0	90.0	90.0	90.0	90.0	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	80	80	80	80
	Munca	Fiscal	80.0	80.4	83.8	82.9	83.9	84.5	86.0	81.5	80.2	80.7	79.1	79.7	80.4	80.6	81.9
		Munca	-	-	-	47.4	49.3	49.7	50.7	48.5	47.0	55.8	56.9	56	55.9	58.7	57.2
	Produs	Comerț	85.0	84.2	84.2	84.8	82.4	86.6	86.0	85.8	87.5	87.6	87.1	86.8	87.8	88	88
		Monetar	87.0	85.7	82.1	85.5	84.7	83.0	82.0	79.7	71.1	78.7	79.3	77.1	76.9	77.6	82.2
Lituania	Capital	Business	70.0	70.0	70.0	70.0	85.2	84.3	84.2	82.4	82.0	81.7	79.2	77.6	85.7	84.9	80
		Financiar	50.0	70.0	90.0	90.0	92.0	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	80	80	80	80
	Munca	Fiscal	74.1	78.8	82.8	82.8	82.9	86.5	86.3	87.6	84.6	86.1	93.6	92.8	92.9	82.9	92.9
		Munca	-	-	-	55.8	57.1	57.3	57.7	54.6	58.5	55.6	64.6	64.1	59	62	60
	Produs	Comerț	82.8	80.4	80.2	84.0	82.4	86.6	86.0	85.8	87.5	87.6	87.1	86.8	87.8	88	88
		Monetar	87.7	88.1	90.1	90.1	90.4	81.1	78.5	75.8	70.8	74.5	79.3	78.3	78.6	81.2	84.6
Republica Moldova	Capital	Business	55.0	55.0	55.0	55.0	67.4	68.1	69.3	70.1	70.2	69.5	70.0	69.7	70.1	66.8	64.6
		Financiar	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50	50	50	50
	Munca	Fiscal	78.2	81.3	81.5	84.5	81.9	85.6	83.0	85.3	85.1	85.6	86.5	87.2	85.8	85.1	85.4
		Munca	-	-	-	64.8	63.4	64.4	60.7	45.1	42.7	39.0	41.7	40.9	37.9	40.6	39.3
	Produs	Comerț	76.0	80.4	80.4	77.2	79.4	79.4	79.2	81.6	79.9	80.2	79.0	86.8	80.1	79.8	73.6
		Monetar	54.7	63.4	71.3	70.0	68.4	68.0	67.6	67.6	67.5	77.0	74.4	73.4	75	76.1	76

Sursa: Elaborat de autor în baza Index of Economic Freedom 2014, disponibil la:

<http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>

Tabelul A 13.2

Buna guvernanta

Anul		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Letonia	Coruptie	34	34	37	38	40	42	47	48	40	45	43	42	43.6	53	55
	Dreptul proprietar	50	50	50	50	50	50	55	55	55	50	50	50	50	50	50
	Stat de drept	0.28	0.56	0.58	0.59	0.64	0.71	0.79	0.8	0.78	0.75	0.76	0.75	0.87	0.79	-
Estonia	Coruptie	57	56	56	55	60	64	67	65	66	66	65	64	64.2	68	69
	Dreptul proprietar	70	70	70	70	70	90	90	90	80	80	80	85	90	90	90
	Stat de drept	0.76	0.75	0.92	0.92	1.09	1.12	1.16	1.09	1.13	1.16	1.13	1.16		1.33	-
Lituania	Coruptie	41	48	58	47	46	48	48	48	46	49	50	48	49.9	57	58
	Dreptul proprietar	50	50	50	50	50	50	50	50	55	60	60	60	60	60	65
	Stat de drept	0.35	0.49	0.58	0.58	0.66	0.67	0.68	0.7	0.75	0.76	0.81	0.79	-	0.98	-
Republica Moldova	Coruptie	26	31	21	24	23	29	32	28	29	33	29	29	29.5	35	35
	Dreptul proprietar	50	50	50	50	50	50	50	40	40	40	40	40	40	40	40
	Stat de drept	- 0.64	- 0.59	- 0.37	-0.4	- 0.54	- 0.53	- 0.43	- 0.47	- 0.39	- 0.37	- 0.36	- 0.41	-0.4	-0.4	-

Sursa: Elaborat de autor în baza [118], [215]

Tabelul A 13.3
Dezvoltarea socio-umană

Anul		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Letonia	Responsabilitate		0.81	0.74	0.69	0.77	0.82	0.81	0.75	0.84	0.77	0.71	0.74	0.74	0.83	0.82
	Speranța de viață	70.8	71	71.3	72	71.4	70.9	71	72.4	73.1	73.5	73.6	73.8	74	74.2	
	Salubritatea					2.6	3.3	3.4	4.7	4.1	4.6	4.2	4.2	5.1	4.6	
	Stabilitate politică		0.85	0.97	0.6	0.79	0.82	0.57	0.23	0.34	0.49	0.3	0.44	0.57	0.49	0.45
Estonia	Responsabilitate		1.06	1.06	1.1	1.01	1.05	1.06	1.07	1.08	1.1	1.13	1.09	1.09	1.17	1.17
	Speranța de viață	70.3	70.9	71.3	71.9	72.6	72.7	72.8	73.8	74.8	75.4	76.2	76.4	77.1	77.2	
	Salubritatea				6.5	7.1	7.5	7.3	7.4	6.6	8.3	7.8	8.9	9.1	10.6	
	Stabilitate politică		0.84	0.86	0.66	0.59	0.71	0.6	0.54	0.53	0.6	0.58	0.6	0.73	0.76	0.62
Lituania	Responsabilitate		0.89	0.88	0.88	0.88	0.83	0.86	0.81	0.89	0.9	0.84	0.91	0.92	0.96	0.97
	Speranța de viață	71.7	71.8	72.1	72	71.3	71.1	70.9	71.8	72.9	73.3	73.6	73.9	73.9	74	
	Salubritatea					7.1	6.4	6.9	6.8	7.3	7	6.6	7.1	9	7.4	
	Stabilitate politică		0.8	1.01	0.72	0.75	0.84	0.78	0.73	0.6	0.67	0.64	0.75	0.92	0.72	0.7
Republica Moldova	Responsabilitate		-0.6	-0.54	-0.58	-0.51	-0.27	-0.3	-0.31	-0.32	-0.11	0	-0.07	-0.11	-0.02	-0.03
	Speranța de viață	67.1	67.3	67.5	67.7	67.9	68	68.1	68.2	68.3	68.5	68.6	68.7	71.2	71.5	
	Salubritatea															
	Stabilitate politică		-0.26	-0.18	-0.27	-0.44	-0.4	-0.05	-0.27	-0.59	-0.39	-0.07	0.02	-0.03	-0.16	-0.39

Tabelul A 13.4
Durabilitate

Anul		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Letonia	Libertate investițională	70	70	70	70	70	70	70	70	70	80	80	80	80	85	85
	Investiții %	25.76	25.72	28.43	32.8	33.56	39.06	39.95	31.21	20.51	19.85	25.34	25.84	26.93	27.67	22.16
	Total economii	18.12	19.06	20.26	19.86	20.98	16.48	17.51	17.98	29.16	22.73	23.2	24.21	25.1	25.73	20.56
	Investiții în R&D	0.4	0.4	0.4	0.4	0.6	0.7	0.6	0.6	0.5	0.6	0.7	0.7	0.6	0.7	
Estonia	Libertate investițională	70	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90
	Investiții %	27.91	32.28	33.14	33.06	33.78	38.69	38.63	29.97	18.45	20.25	24.75	27.62	27.52	27.2	24.57
	Total economii	22.73	21.67	21.84	21.75	23.8	23.36	22.69	20.81	21.87	23.18	26.88	26.42	27.56	27.26	25.88
	Investiții în R&D	0.7	0.7	0.8	0.9	0.9	1.1	1.1	1.3	1.4	1.6	2.4	2.2	1.7	1.4	
Lituania	Libertate investițională	50	50	70	90	70	70	70	70	70	75	80	80	80	80	80
	Investiții %	18.78	20.34	21.42	22.3	23.6	25.99	31.23	27.05	11.43	17.76	20.47	17.09	18.01	18.88	18.62
	Total economii	14.04	15.2	14.62	14.84	16.55	15.75	16.22	14.05	15.36	17.8	16.76	16.19	16.71	17.17	16.36
	Investiții în R&D	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9	1.0	1.0	
Republica Moldova	Libertate investițională	50	50	50	50	30	30	30	30	30	30	35	35	35	50	50
	Investiții %	23.28	21.66	23.17	26.35	30.8	32.74	38.1	39.22	23.14	23.52	24.17	23.37	23.37	23.43	19.55
	Total economii	21.47	20.46	16.6	24.58	23.26	21.41	22.85	23.16	14.92	15.8	12.9	13.97	13.4	13.73	12.91
	Investiții în R&D			0.3	0.3	0.4	0.4	0.5	0.5	0.5	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	

Sursa: Elaborat de autor în baza [118], [215]

Anexa 14 Rezultatele modelelor econometrice pentru asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova

Variabile explicative	Modelul 1		Modelul 2		Modelul 3	
	Coef.	Semnificația	Coef.	Semnificația	Coef.	Semnificația
csi	6.703	***	6.205	***	5.588	***
ue	-7.40	***	-7.17	***	-7.452	***
pib_cr	-0.051					
rem_pib	0.106		0.114		0.108	
econ_pib	0.207	***	0.188	***	0.180	***
somaj	0.080		0.064			
inflatie	0.068		0.079		0.072	
imp_energ	0.004					
mil_buget	0.228	*	0.240	**	0.248	**
edu_pib	-0.150					
comert_pib	-0.04	**	-0.05	***	-0.05	***
gni_cap	-0.001	***	-0.001	***	-0.00143	***
_cons	75.16	***	74.94	***	76.416	***
Statistici:						
R²	0.9034		0.9029		0.9025	
R² adj	0.8959		0.8973		0.8975	
AIC	1035.280		1030.231		1028.917	

Notă: *** - $p < 0.001$, ** - $p < 0.01$, * - $p < 0.05$

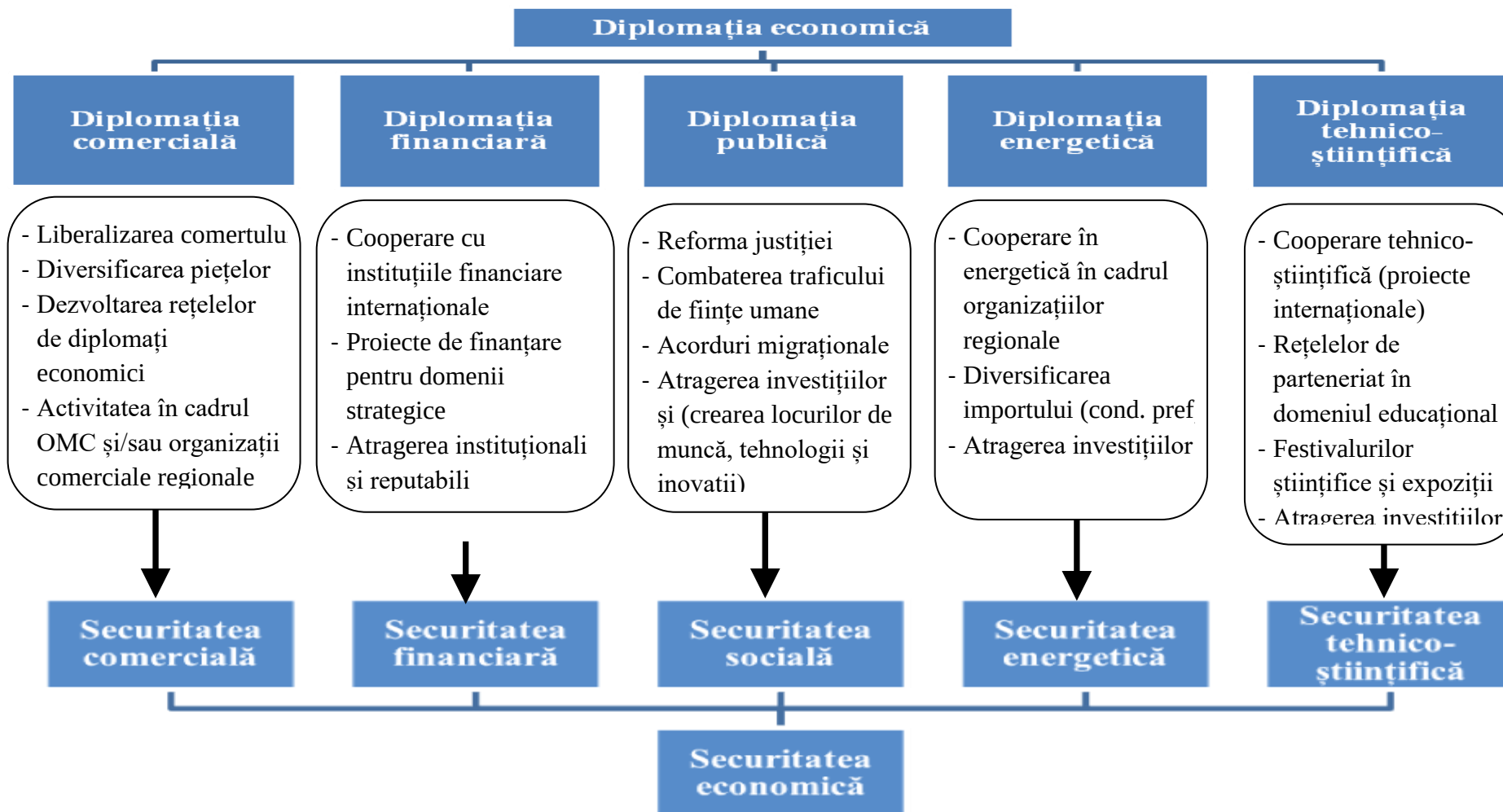
Sursa: Elaborat de autor

Anexa 15 Lista reformelor susținute de suportul bugetar UE în cadrul Parteneriatului Estic
în perioada 2007-2013

	Republica Moldova	Georgia	Ucraina	Armenia	Azerbadjan
Eradicarea sărăciei	Asistența socială Sanatate Asigurare cu apă potabilă	Suport pentru regiunile afectate, populație strămutată		Program pentru asigurarea securității alimentare	
Creștere economică durabilă	Stimularea economică rurală Asigurarea securității energetice Programe educaționale Procesul de liberalizare a regimului de vize	Programe educaționale I Reforma dezvoltării regionale I Dezvoltarea agriculturii Reforma dezvoltării regionale II Managementul frontierelor și migrația Programe educaționale II	Asigurarea securității energetice Eliminarea barierelor comerciale Asigurarea securității mediului Managementul frontierelor	Programe educaționale Suport bugetar multi- sectorial I Suport bugetar multi- sectorial II Dezvoltarea programului VET Dezvoltarea rurală și a agriculturii Dezvoltarea programului MSBS 2011	Dezvoltarea agriculturii Dezvoltarea regională rurală Programe de cooperare în domeniul energetic
Consolidarea democrației	Reforma justiției	Managementul finanțelor I Reforma justiției I Managementul finanțelor II Reforma justiției II Managementul finanțelor III		Reforma justiției I Reforma justiției II	Reforma justiției

Sursa: Elaborat de autor în baza [181]

Anexa 16 Mecanismele diplomației economice pentru asigurarea securității economice durabile

Sursa: Elaborat de autor

Anexa 17 Cererea de produse moldovenești pentru țările partener

Țara	Sectorul economiei/categorie de produse	Denumirea produselor
Belarus	1. Produse alimentare și de tutunărie 2. Aparate electrice 3. Medicamente 4. Materiale de consotrucție	1. Băuturi alcoolice (vin vrac, vin îmbuteliat) 2. Fructe, proaspete și uscate 3. Legume 4. Ulei de floare soarelui 5. Nuci, miez de nucă 6. Tutun 7. Produse conservate
Bulgaria	1. Produse alimentare și de tutunărie 2. Aparate electrice 3. Produse din sticlă 4. Produse din piele 5. Materiale de construcție	1. Grăsimi 2. Ulei de origine animală 3. Ulei de floare soarelui rafinat sau nerafinat 4. Băuturi alcoolice 5. Fructe 6. Nuci, miez de nucă 7. Borcane din sticlă 8. Hârtie și carton 9. Încălțăminte
Lituania	Produse agroalimentare ecoologic pure	1. Fructe 2. Legume 3. Băuturi alcoolice (Vin, Divin, etc)
Letonia	1. Produse agroalimentare 2. Produse minerale 3. Articole din plastic 4. Metale comune	1. Băuturi alcoolice (Vin îmbuteliat, divin) 2. Fructe uscate 3. Semințe și fructe folosite în parfumerie 4. Plante și părți de plante 5. Bare și tije din fier
China	1. Produse agroalimentare 2. Aparate și utilaje de control nedestructiv, 3. Metale și derivate	1. Vin îmbuteliat sau în vrac 2. Dulciuri, bomboane 3. Miezului de nucă
Franța	1. Produse agroalimentare 2. Produse ale industriei ușoare 3. Mărfuri textile 4. Produse chimice	1. Fructe în diferite stări, dar preponderent uscate 2. Nuci și miez de nucă 3. Piei brute 4. Cauciuc 5. Mase plastice
Germania	1. Produse agroalimentare 2. Produse ale industriei ușoare 3. Industria mobilei 4. Produse electrotehnice	1. Băuturi alcoolice (vin, diviin) 2. Nuci și derivate ale nucilor 3. Pomușoare 4. Uleiuri eterice 5. Floarea soarelui 6. Fructe și legume în stare proaspătă, 7. Fructe și legume congelate 8. Fructe uscate 9. Sucuri de fructe și legume concentrate 10. Conserve de fructe și legume 11. Articole din piele 12. Confecții 13. Încălțăminte 14. Articole ce implică lucrul artistic manual. 15. Aparate electrice și a tehnicii de uz casnic.
Israel	1. Produse agroalimentare 2. Produse textile 3. Industria mobilei 4. Articole din sticlă 5. Produse din material plastic 6. Echipamente electrice și electronice 7. Metale comune 8. Produse chimice	1. Băuturi alcoolice, vin (în 2007 Israelul a anulat taxa de acciz la importul de vinuri spumante) 2. Cereale 3. Gemuri și dulcețuri, miere 4. Legume conservate 5. Confecții de lux pentru dame 6. Hârtie și carton 7. Mobilier din lemn masiv sau panel 8. Articole decorative din sticlă 9. Confecții metalice
Ungaria	1. Produse agroalimentare	1. Băuturi alcoolice

	2. Produse din material plastic 3. Produse ale industriei chimice 4. Materiale textile 5. Articole din sticlă 6. Echipamente electrice și electronice 7. Metale comune	2. Legume și fructe uscate 3. Nuci 4. Cereale 5. Semințe și fructe oleaginoase 6. Plante industriale sau medicinale 7. Semințe de floarea-soarelui 8. Ciocolată, preparate alimentare ce conțin cacao 9. Sucuri de fructe și legume 10. Produse de patiserie 11. Dopuri, capace, capsule și alte dispozitive de închidere, din plastic 12. Piei brute și piei tăbăcite 13. Încălțăminte 14. Flori artificiale 15. Diferite piese pentru industria constructoare de mașini (la comanda)
Croația	1. Produse agroalimentare 2. Produse ale industriei chimice 3. Materiale textile 4. Industria mobilei 5. Articole din sticlă 6. Produse din material plastic 7. Echipamente electrice și electronice 8. Metale comune	1. Băuturi alcoolice 2. Fructe proaspete 3. Legume și fructe uscate 4. Miere naturală 5. Nuci 6. Semințe și fructe oleaginoase 7. Ulei din floarea soarelui 8. Vin din struguri și vin spumos 9. Sucuri de fructe și legume 10. Produse de patiserie 11. Covoare și alte acoperitoare de podea din materiale textile 12. Articole din metale
Slovenia	1. Produse agroalimentare 2. Materiale textile 3. Industria mobilei 4. Articole din sticlă 5. Produse din material plastic 6. Echipamente electrice și electronice 7. Metale comune 8. Produse ale industriei chimice	1. Băuturi alcoolice 2. Legume și fructe proaspete 3. Legume și fructe uscate 4. Miere naturală 5. Nuci 6. Ulei din floarea soarelui 7. Vin de struguri și vin spumos 8. Sucuri de fructe și legume 9. Produse de patiserie 10. Plante industriale sau medicinale 11. Diferite mașini și unelte agricole
Bosnia și Herțegovina	1. Produse agroalimentare 2. Materiale textile 3. Industria mobilei 4. Produse din material plastic 5. Echipamente electrice și electronice 6. Metale comune 7. Produse ale industriei chimice	1. Carne și organe comestibile 2. Produse lactate 3. Oua de păsări 4. Miere naturală 5. Produse din carne 6. Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală 7. Ulei din floarea soarelui 8. Legume și fructe proaspete 9. Legume și fructe uscate 10. Legume și fructe conservate 11. Nuci 12. Cereale 13. Plante industriale sau medicinale 14. Zahar și produse zaharoase 15. Ciocolată și preparate alimentare ce conțin cacao 16. Vinuri și vinuri spumoase 17. Sucuri de fructe și legume 18. Produse de patiserie 19. Încălțăminte 20. Obiecte din piele

		21. Blănuri artificiale și articole din aceste 22. Covoare și alte acoperitoare de podea din materiale textile 23. Mobilă la comandă
Ucraina	1. Produse agroalimentare 2. Produse textile 3. Materiale de construcție 4. Produse din material plastic 5. Echipamente electrice și electronice 6. Articole din sticlă 7. Produse farmaceutice	1. Băuturi alcoolice, (Vin, Divin) 2. Grăsimi 3. Uleiuri de origine animală sau vegetală 4. Semințe și fructe oleaginoase 5. Hârtie și carton 6. Articole din pasta de celuloza 7. Covoare și alte acoperitoare de podea din materiale textile 8. Fructe comestibile si nuci
Polonia	1. Produse alimentare 2. Materii textile si articole din acestea 3. Metale comune 4. Industria mobilei 5. Produse din material plastic 6. Echipamente electrice și electronice 7. Produse ale industriei chimice	1. Băuturi alcoolice (vin, Divin) 2. Sucuri de legume și fructe 3. Gemuri, dulceturi 4. Băuturi alcoolice (vin de struguri, vin spumant) 5. Semințe de floarea soarelui 6. Ulei din semințe de floarea soarelui, ulei de soia 7. Porumb 8. Nuci 9. Fructe uscate 10. Fructe proaspete 11. Costume, sacouri, pantaloni, rochii, șorturi 12. Covoare 13. Îmbrăcăminte sportivă 14. Țesături din bumbac și fibre sintetice 15. Bare din fier sau oțel 16. Aluminiiu 17. Echipament electric 18. Hârtie și carton (maculatură) 19. Lacuri, vopsele, altă producție chimică și conexă 20. Ulei lubrifiant 21. Piele tăbăcite și brute 22. Articole din lemn
Italia	1. Produse agroalimentare 2. Materiale textile 3. Metale comune 4. Industria mobilei 5. Produse din material plastic 6. Echipamente electrice și electronice 7. Produse ale industriei chimice	1. Produse de origine agricolă 2. Produse de origine legumicolă 3. Carne și produse din carne 4. Articole de îmbrăcăminte din țesături 5. Articole tricotate 6. Articole de cuștărie 7. Unelte 8. Fire și cabluri izolate 9. Încălțăminte 10. Produse de floricultură 11. Piele și articole din piele 12. Lemn tăiat, geluit și/sau tratat 13. Aparat electrice
Grecia	1. Produse agroalimentare 2. Materii textile 3. Produse ale industriei chimice 4. Metale comune 5. Produse minerale și materii prime 6. Materiale de construcții 7. Produse de sticlă și ceramică 8. Industria mobilei	1. Fructe și legume proaspete 2. Carne (miel, porc, vită, păsări domestice). 3. Băuturi alcoolice (Vin) 4. Sucuri din fructe 5. Tutun 6. Mase plastice, fertilizanți 7. Încălțăminte 8. Mobilă și material lemnos
România	1. Produse agroalimentare 2. Materiale textile	1. Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor 2. Grăsimi alimentare prelucrate 3. Ceară de origine animală sau vegetală

		4. Băuturi alcoolice 5. Articole accesorii de îmbrăcăminte, altele decât tricotate sau croșetate 6. Îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte, tricotate sau croșetate 7. Covoare și alte acoperitoare de podea din materiale textile 8. Lână, păr fin sau grosier de animale 9. Încălțăminte
SUA	1. Materii textile 2. Produse agroalimentare 3. Echipamente pentru telecomunicații 4. Industria mobilei 5. Medicamente	1. Confecții 2. Cereale 3. Uleiuri vegetale 4. Băuturi alcoolice (Vin, divin) 5. Produsele regnului vegetal, 6. Echipamente electrice 7. Lemn și articole de lemn 8. Hîrtie
Suedia	1. Produse alimentare (în special la categoria de produse organice) 2. Materii textile 3. Industria mobilei	1. Fructe și legume conservate 2. Fructe uscate 3. Sucuri 4. Carne congelată 5. Uleiuri 6. Nuci 7. Miere 8. Uleiuri și grăsimi alimentare 9. Articole de panificație 10. Îmbrăcăminte, încălțăminte 11. Semifabricatelor pentru mobilă 12. Covoare
Azerbaidjan	1. Produse agroalimentare 2. Mașini, aparate și utilaje (inclusiv dispozitive agricole) 3. Medicamente 4. Industria mobilei 5. Articole din sticlă	1. Băuturi alcoolice (Vin, Divin) 2. Carne 3. Ulei de floare soarelui 4. Boabe de soia 5. Miere 6. Tractoare 7. Pompe, elevatoare de lichid 8. Aparate mecanice 9. Mobilier și părți ale acestuia 10. Damigene, sticle, borcane, fiole, dopuri, capace, etc.
Georgia	1. Produse alimentare	1. Vin 2. Produse de brutărie 3. Ouă de păsări
Portugalia	1. Produse agroalimentare 2. Produse piele, sticlă, carton	1. Fructe (mere) 2. Cereale 3. Tutun 4. Semințe de floarea soarelui 5. Băuturi alcoolice 6. Semințe de bostan 7. Conserve din fructe și legume 8. Sucurile din fructe 9. Nucile 10. Pieile prelucrate de bovine/porcine 11. Confecțiile 12. Ambalaj din sticlă și carton
Marea Britanie	1. Produse agroalimentare 2. Materiale plastice 3. Materiale textile 4. Mașini și aparate 5. Industria mobilei	1. Băuturi alcoolice 2. Semințe 3. Cereale 4. Legume 5. Grăsimi și uleiuri

	6. Produse ale industriei chimice 7. Metale comune	6. Băuturi alcoolice 7. Miere 8. Nuci 9. Tutun 10. Piei brute 11. Materiale fibroase 12. Instrumente optice 13. Vehicule
Belgia	1. Produse agroalimentare 2. Produse pentru industria cosmetică 3. Produse pentru industria farmaceutică 4. Produse textile	1. Fructe (proaspete și conservate) 2. Legume (proaspete și conservate) 3. Sucuri 4. Fructe uscate 5. Miere 6. Zahăr 7. Uleiuri eterice
Elveția	1. Produse agricole 2. Produse pentru industria cosmetică 3. Produse pentru industria farmaceutică 4. Materiale textile 5. Industria mobilei	1. Cereale 2. Uleiuri eterice 3. Substanțe de parfumerie
Turcia	1. Mașini și utilaje 2. Metale comune 3. Mașini electrice și electrotehnice 4. Materiale din plastic 5. Produse ale industriei chimice 6. Articole din lemn	1. Vopsele 2. Bumbac 3. Materiale sintetice 4. Uleiuri minerale 5. Aluminiiu 6. Optica
Cehia	1. Animale vii și produse animale 2. Metale comune 3. Materiale textile 4. Materiale plastice 5. Instrumente și aparate optice, etc. 6. Produse agroalimentare 7. Produse ale industriei chimice 8. Produse ale regnului animal	1. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale 2. Articole din plastic 3. Cauciuc 4. Încălțăminte, pălării, umbrele și articole 5. Piei brute, piei tăbăcite, blănuri etc.
Rusia	1. Produse agroalimentare 2. Materiale de construcție 3. Articole din sticlă 4. Materiale textile	1. Băuturi alcoolice 2. Tutun 3. Preparate din legume și fructe, 4. Produse vegetale 5. Animale vii și produse ale regnului animal 6. Articole din piatră, ipsos, ciment, ceramică, sticlă, 7. Covoare, 8. Îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte.

Sursa: [213]

This project is funded by
the European Union

European Union High Level Advisers' mission
to the Republic of Moldova

22.04.2016

IMPLEMENTATION ACT

**of the results from the scientific research carried out by Mr. Munteanu Corneliu, for
conferring the title of PhD in economics with the topic:**

*Ensuring the economic security of the Republic of Moldova in the
European integration process*

Hereby, the EU High Level Adviser on banking sector- Dr. Aldona JOCIENE, with reference to the thesis of Mr. C. Munteanu „*Ensuring the economic security of the Republic of Moldova in the European integration process*”, confirms the possibility of use the results and recommendations made for strengthening the sustainable financial and economic security of the Republic of Moldova.

Doctoral work elaborated by the PhD Corneliu Munteanu has a novelty status as it contains interdisciplinary analysis presenting the tangency between the two dimensions, which at first glance do not correlate: economic security and economic diplomacy.

Having passion and competence, the doctoral candidate had managed to draw up a work characterized by a deep analysis of the literature, personal contribution of which is presented both by identifying relevant issues and proposals and recommendations.

The said recommendations would contribute to the promotion of a transparent financial sector, attract reputable institutional investors for meaningful transformation of the banking sector and new fit-shaping models to ensure sustainable economic and financial security of the Republic of Moldova.

Aldona JOCIENE

EU High Level Adviser on Banking Sector at National Bank of Moldova

Email: aldona.jociene@eu-advisers.md

Telephone: +373 68016 755

01/06/2016

Act de implementare

a rezultatelor cercetării științifice efectuate de către **domnul MUNTEANU Corneliu**, pentru conferirea titlului de doctor în economie cu tema

„Asigurarea securității economice durabile a Republicii Moldova în procesul integrării europene”

Prin prezenta, se remarcă contribuția Dlui Munteanu Corneliu la dezvoltarea domeniului securității economice a Republicii Moldova, atât sub aspect general, cât și sub aspect energetic. Prin prezentul act, se confirmă posibilitatea utilizării recomandărilor efectuate de către DI Munteanu la analiza principalilor riscuri de securitate pentru Republica Moldova.

Modelul econometric elaborat de DI Munteanu demonstrează o cunoaștere temeinică a domeniului, dar și dispunerea de către instrumente analitice pentru a cuantifica relațiile între diverși factori care pot duce la îmbunătățirea sau înrăutățirea nivelului de securitate economică a țării.

Recomandările formulate de DI Munteanu reiese din rezultatele modelului econometric elaborat și urmează a fi analizate cu atenție în vederea implementării lor. Spre exemplu: aderarea la Uniunea Europeană și/sau părăsirea Comunității Statelor Independente de către Republica Moldova reprezintă procese foarte dificile pentru a fi implementate, totuși, rezultatele implementării lor o demonstrează atât modelul econometric, cât și experiența altor țări care au efectuat asemenea tranziții.

Institutul IDEA recomandă ca propunerile formulate de DI Munteanu în lucrarea sa să fie înaintate către diverse autorități publice de nivel central, inclusiv Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerului Economiei, Ministerului Finanțelor, Băncii Naționale a Moldovei, dar și altor autorități în vederea analizei rezultatelor lucrării, dar și pentru a înțelege impactul unor decizii majore asupra securității economice a Republicii Moldova.

Președinte

Mihai BOLOGAN

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe proprie răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

MUNTEANU Corneliu

Semnătura

Data: 26.08.2016

Curriculum Vitae

Corneliu MUNTEANU

Informații generale:

- Dublă cetățenie: RM, română
- Data nașterii: 23/06/1988
- Locul nașterii: Chișinău
- 6 ani de activitate în sectorul energetic
- Trilingv: româna, engleza, rusa

Recomandări profesionale:

Aldona Jociene

- Înaltul Consilier UE pentru Republica Moldova în sectorul bancar
- Doctor în șt. economice

Eugen Caras

- Ambasador
- Șeful Misiunii RM pe lângă UE

Dumitru Moldovan

- Decanul facultății REI, ASEM
- Doctor habilitat
- Membru c. al AȘM

Alexandru Stratan

- Director al Institutului Național de Cercetări Economice, RM
- Doctor habilitat

Rima Tamošiūnienė

- Director al Institutului de Economie și Business, Lituania
- Doctor în șt. economice

Robert Pernetta

- Analist al politicilor instrumentelor financiare în Comisia Europeană

SENIOR REGULATOR

- ♦ Sectorul energetic ♦ sectorul bancar ♦ cercetări economice ♦ Europa Centrală și de Est ♦ Securitate economică durabilă

Profil personal:

- O vastă experiență de lucru în domeniul energetic
- Economist senior (cat. I) specializat pe analiza economică a companiilor din sectorul energetic
- Magistru în științe economice specializat pe diplomația economică a statelor în dezvoltare
- Membru în echipa Înaltului Consilier UE pentru Republica Moldova în sectorul bancar
- Studii doctorale în domeniul asigurării securității economice durabile în procesul integrării europene

Experiența profesională:

Expert – Misiunea Înaltilor Consilieri UE pentru Republica Moldova, 2016 – Prezent

- Asistența Înaltului Consilier UE pentru sectorul bancar privind colaborarea cu alte instituții, asistență administrativă și office management;
- Evaluarea progresului din sectorul bancar în rapoarte lunare, trimestriale și anuale;
- Asistența lingvistică (română, engleză, rusă).

Cercetător științific, Institutul Național de Cercetări economice, ianuarie 2016 – Prezent

Lector universitar, Academia de Studii Economice din Moldova, septembrie 2012 – Prezent

- ❖ Cursul: Istoria gândirii economice, Politologie, facultatea REI

Director financiar/Administrator al organizației non-guvernamentale „CCC” 2011 - Prezent

- Gestiunea cotidiană a mijloacelor financiare;
- Consilierul directorului executiv privind gestiunea economico-financiară;
- Raportarea pentru instituțiile de stat (Biroul Național de Statistică, Serviciul fiscal, bănci, Ministerul Justiției, etc);
- Responsabil de analiza noilor proiecte.

Specialist coordonator, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică, 2013 – 2016

- Analiza și monitorizarea respectării metodologiilor tarifare;
- Analiza veniturilor reglementate și aplicarea devierilor financiare;
- Analiza indicatorilor economici a întreprinderilor din sectorul energetic cu elaborarea rapoartelor lunare, trimestriale și anuale;
- Membru în multiple grupuri de lucru internaționale.

Economist senior, S.A. „Termocom”, 2010 – 2013

- Analiza cheltuielilor și veniturilor întreprinderii ca bază de calcul a tarifului;
- Elaborarea și prezentarea rapoartelor lunare, trimestriale și anuale (inclusive prognoze);
- Implementarea sistemului Integrat de Management și modulului System Business Intelligence;

Stagii Profesionale:

- Ambasada RM în Lituania
- Ambasada RM în Varșovia
- Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene
- Ministerul Economiei
- Centrul Național Anticorupție

Cursuri specializate în domeniul profesional:

- Reglementarea bancară
- Managementul în energetică
- Reglementarea în energetică
- Arta și tactica de negociere
- Arta de comunicare

Competențe profesionale:

- Calități de conducător
- Talent managerial
- Comunicare în medii culturale diferite

Limbi:

- Română (maternă)
- Engleza (fluent)
- Rusa (fluent)
- Franceza (comunicare)
- Poloneza (noțiuni)

Cunoștințe informatice:

- MS Office, Internet Explorer/ Chrome;
- Microsoft „Navision”

Hobby-uri:

- Lectura: monografii istorice, memorii bibliografice
- Muzica: clasică, jazz, rock
- Sporturi practicate: șah, înot, volei, schi alpin

Studii:

Certificat de studii doctorale în Teorie și Politici Economice, Academia de Studii Economice din Moldova, 2012 – 2015

- Bursa de excelență a Guvernului RM 2015 (HG 1011 din 10.12.2014)

Diploma de Master în economie, specializarea Integrare Economică europeană și Politică de Vecinătate, Academia de Studii Economice din Moldova, 2010 – 2012

- Laureat „Cel mai bun student ASEM”, diplomă de gr.III (legitimatie Nr. 107)

Diplomă de Licență în economie, specializarea Economie Mondială și relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice din Moldova, 2007 – 2010

- Diplomă cu distincție (Top 10 studenți a promoției, legitimatie Nr. 094)

Liceul teoretic român-englez „Ion Creangă” din Chișinău

- Medalia „Șef de promoție”
- Mascota liceului

Publicații și Conferințe:

- ✓ *The impact of economic diplomacy over national economic security. Case study on Eastern Partnership region.* Cehia, 2015,
- ✓ *Modern approaches in quantifying economic security. Case study of Estonia, Latvia, Lithuania and Republic of Moldova.* Lituania, 2015
- ✓ *Asigurarea securității economice prin prisma concepțiilor școlilor de gândire economică.* Republica Moldova, 2015
- ✓ *Economic security threats and their amplification in the globalization process.*, Ucraina, 2015
- ✓ *Review of different research approaches in economic security quantification,* Bulgaria, 2015
- ✓ *Considerații privind asigurarea securității energetice a Republicii Moldova în procesul de integrare Europeană.* R. Moldova, 2015
- ✓ *Current research approaches to economic security,* Spania 2015
- ✓ *The EU – the guarantor of economic security for the Eastern Partnership region,* R. Moldova, 2015
- ✓ *Specificul asigurării securității economice în procesul de globalizare* R. Moldova, 2014
- ✓ *Education as a Tool to Enhance Economic Security,* Poland, 2015
- ✓ *Securitatea economică a statelor mici. Studiu de caz: Lituania, Letonia, Republica Moldova.* R. Moldova, 2013
- ✓ *Dimensiunea economică a securității în procesul integrării europene. Experiența statelor din Europa Centrală și de Est.* R. Moldova, 2013